

Taşpınar

Yıl: 2017 Sayı: 19

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi

Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü

E. Emel SARLIK

Editör

Hasan ÖZPUNAR

Tashih

Mehmet SARLIK

Grafik-Tasarım

Ramazan GÖLCÜK

Zakire ŞAHİN

Katkıda Bulunanlar

Ahmet ÇOBAN

Şükrü ÇUBUK

Ramazan SEYMAN

İdare yeri

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Basın-Yayın Birimi

Tel: 0 272 214 22 23

Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.

Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:

basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller yazılı izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
3000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Editör'den

Yeni bir sayı ile merhaba.

2010 yılında başladığımız 3. yayın döneminde yılları ve sayıları geride bıraktıkça Anadolu'da yerel yönetimlerin yayımladığı yerel tarih ve kültür dergileri arasında Taşpınar dergisinin niteliğiyle kendisini gösterdiğini görüyoruz.

Her sayımızda farklı konularla, konuklarla sizleri buluşturuyoruz. Yerel tarihe farklı bir pencere açıyoruz. Bazen bir okuyucumuzun dergiyi neredeyse satır satır okuduğunu, her sayısını özenle sakladığını ifade etmesi, bazı okurlarımızın cilt yaptırması, bazılarının ısrarla eksik sayıları araması elbette ki yazarından, hazırlayanına hepimizi mutlu ediyor.

Bu sayımızda kapak konumuz. "Eski Mezarlıklar" Her gün üzerinde yürüdüğümüz, gezindiğimiz yerlerin ya da oturduğumuz evin yerinde bir zamanlar mezarlıkların olması nasıl bir duygu acaba? Bugün 2 tane düzenli, bakımlı mezarlığa sahip olan şehrimizde bir zamanlar kaç tane mezarlık vardı? Bu mezarlıklar nasıl kaldırıldı? Yerinde şimdi ne var? Hepsinin cevabı sayfalarımızda.

Her sayıda Afyonkarahisar'ın geçmişinde yer almış bir simayı adeta bir kuyumcu titizliği ile inceleyen Erdoğan Emre ilginç bir tevafuk sonucu bu sayımızda da Yusuf Kurşun'u namı diğer Mezarıcı Yusuf'u ele aldı. Tevafuk diyoruz zira yazı mezarlıklar konusu ile adeta birbirini tamamladı.

Mustafa Mühsürler'in yazısı ile eski Sebze Haline, Hanönü'nde geçen anılara yolculuk yapıyoruz.

Abdülkadir Kalenderoğlu şehrimizin önemli manevi mimarlarından Hayran Veli Sultan'ı tanıtırken Fevzi Kaya ve Mevlüt Üyümez İslam tarihinde önemli bir isim olan Seyyit Battal Gazi'nin mezarının yeni bulgular ışığında Afyonkarahisar'da olabileceğini dile getiriyorlar.

17. Sayımızda ilk bölümünü yayımladığımız hemşehrimiz Sanayici, İşadamı büyüğümüz Orhan Yavuz'un anılarının 2. bölümüne bu sayımızda yer veriyoruz.

Afyonkarahisar'ın tabiat harikalarından Akdağ Tabiat Parkı'nı Faruk Bangir kaleme alırken Cumhuriyet Döneminde ilimizde bazı yapılarda mimar olarak imzası bulunan Süreyya Yücel'i Hasan Tahsin Günek'in kaleminden okuyabilirsiniz.

Konularımız bunlarla sınırlı değil elbette, devamı sayfalarımızda.

Keyifli okumalar dileriz.

Hasan ÖZPUNAR

4

14

28

48

62

İÇİNDEKİLER

- 1 EDITÖR'DEN
Hasan ÖZPUNAR
- 3 BAŞKAN'DAN
Burhanettin ÇOBAN
- 4 AFYONKARAHİSAR'DA ESKİ MEZARLIKLAR
Hasan ÖZPUNAR
- 14 SEYYİT BATTAL GAZİ'NİN TÜRBEŞİ
AFYONKARAHİSAR'DA OLABİLİR Mİ?
Fevzi KAYA - Mevlüt ÜYÜMEZ
- 18 TAŞPINAR'DAN "EDEBİ" DAMLALAR
Doç. Dr. Mehmet SARI
- 26 AKDAĞ TABİAT PARKI
Faruk Bangir
- 28 HEMŞEHİRİMİZ DR. H.C.Y. İNŞ. MÜH. ORHAN
YAVUZ İLE 2. SÖYLEŞİ- İTÜ YILLARI
Hasan Özpınar
- 40 ARŞİVDEN YAPRAKLAR
Savcı TÜRKMENÖĞLU
- 41 ESKİ SİMLER - YUSUF KURŞUN (1907 – 1969)
Mimar Erdoğan EMRE
- 45 ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLARIMIZDAN
(1903-1970) SÜREYYA YÜCEL
Hasan Tahsin GÜNEK
- 47 1.DÜNYA SAVAŞI'NDA GAZİLERDEN HATIRALAR
Mehmet AYCAN
- 48 ANILARIN İZİNDE - SEBZE HALİ VE HANÖNÜ'NDE GEÇEN YILLAR
Mustafa MÜHSÜRLER
- 55 OSMANLI DÖNEMİ'NDE AİLE HUKUKU VE NİKÂH AKDİ
Dr. Muharrem BAYAR
- 61 TAVANARASI
Savcı TÜRKMENÖĞLU
- 62 BİR ESNAF HİKÂYESİ- ASIRLIK TUZCU
Hasan ÖZPUNAR
- 64 OSMANLI TARİHİNDEN
AFYONKARAHİSAR'DA BİR ŞEYHÜLİSLAMIN ÖLÜMÜ
- 66 YAYLABAĞI'NDA BİR TARİH: KÖY ODALARI
İsmail EFE
- 68 İSCEHİSAR İLÇESİ SEYDİLER BELDESİ YANARLAR KAZISI
Arkeolog Ahmet İLAŞLI
- 70 HAYRAN VELİ CAMİİ VE TÜRBEŞİ
Abdülkadir KALENDEROĞLU
- 73 BİR FOTOĞRAFIN HİKÂYESİ ENVER PAŞA AFYON'DA
Hasan ÖZPUNAR
- 75 ÇANAKKALE'DE ŞEHİT OLAN BOLVADİNLİLER
Yrd. Doç. Dr. Abdullah POŞ
- 81 TAŞPINAR DESTANI
REŞİT KESKİN
- 82 BİR AFYONKARAHİSAR MASALI
R. Gülenay Yalçınkaya
- 84 BİZE ULAŞANLAR
Hasan ÖZPUNAR
- 91 SANDIKLI'DA MÂNİ
SÖYLEME GELENEĞİ-1
Ali Osman KARAKUŞ
- 94 MEMLEKET MANZARALARI
Hüseyin Erçolak- Serhat Tugan - Refik Gümüş - Sadık Cem Akın
- 96 AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN
Hasan ÖZPUNAR

64

66

68

70

82

BAŞKAN'DAN

Burhanettin ÇOBAN
BELEDİYE BAŞKANI

www.afyon.bel.tr

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.facebook.com/afyonkarahisarbelediyesi)

[/afyonbelediyesi](https://twitter.com/afyonbelediyesi)

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.instagram.com/afyonkarahisarbelediyesi)

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.youtube.com/afyonkarahisarbelediyesi)

Uzun bir aradan sonra yeniden başladığımız yayın hayatında yerel tarih ve kültür alanında önemli bir boşluğu dolduran Taşpınar dergimizin yeni sayısıyla merhaba.

Afyonkarahisar Belediyesi olarak rutin görevlerimizin yanı sıra kültürel çalışmalarımızla da toplum hayatına katkıda bulunuyoruz. Yeni açılan Kültür Sanat Evimiz, peşpeşe yayımlanan birbirinden farklı konularda kitaplar. Ve son olarak önümüzdeki günlerde yapacağımız VIII. Uluslararası Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu. Bu Sempozyum ile de yine ilimize dair pek çok tarihi, kültürel konu günışığına çıkacak, kitaplaşacak.

Bu çalışmalarımızın arasında elbetteki Taşpınar dergisinin ayrı bir yeri var. 1932'den bugüne şehrin adeta kültür hazinesi olan dergimize gösterilen ilgi Afyonkarahisar halkının bilgiye ne kadar açık olduğunu, bu konuda kabuğunu kırmaya başladığını ve güzel eserleri nasıl sahiplendiğini gösteriyor.

Hızla küreselleşen dünyada kaybolmakta olan kültürel değerlerimizin kayıtlara geçmesi aciliyet gerektirmektedir. Bu nedenle Taşpınar dergisine ve yazarlarına büyük görev düşmektedir. Yeni konularla, konuklarla Afyonkarahisar'ın tarihi, kültürel geçmişinin ne derece zengin olduğu halka aktarılmalıdır.

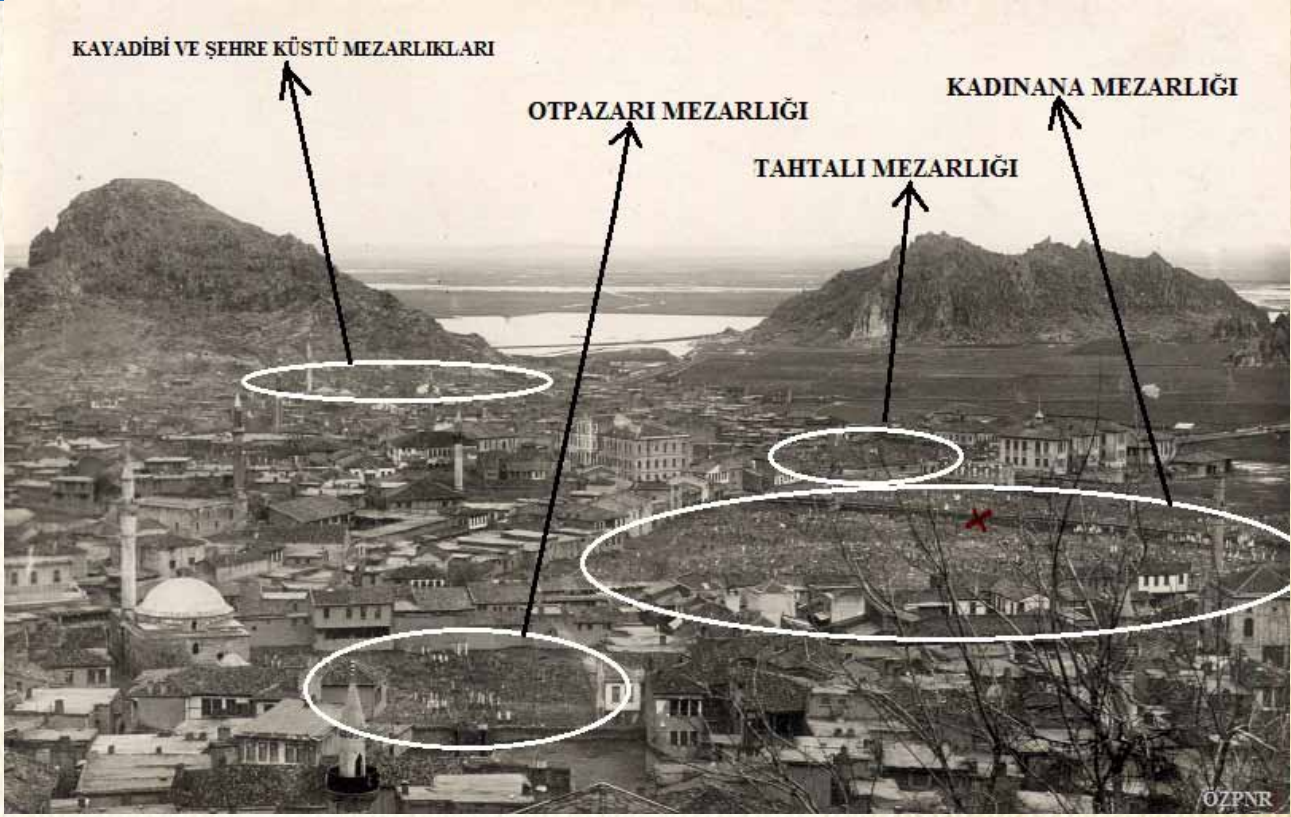
Dergimize yazı veren kalem erbabına teşekkürlerimi iletiyorum. Zira onların özverili çalışmaları bu dergiyi sizlerle buluşturuyor. Fikirlerini, önerilerini ileten okurlarımıza da teşekkür ederim, zira onların önerileri de bize yol gösteriyor.

Daha nice sayılarda buluşmak dileğiyle...

AFYONKARAHİSAR'DA ESKİ MEZARLIKLAR

Hasan ÖZPUNAR

afyon76@gmail.com

Eski Afyonkarahisar fotoğraflarını incelerken en çok göze çarpan yerlerden biri de mezarlıkların çokluğudur. Hal böyle olunca bu yazımızın konusu da “Eski mezarlıklar” olsun istedik. İstedik istemesine de acaba hangisinden bahsetsek dedik, zira Afyonkarahisar adeta mezarlıklar üzerine kurulmuş bir şehir gibi. Deyim yerindeyse bugün olmasa da bir zamanlar şehir merkezinde nereyi kazsanız mutlaka bir mezar kalıntısına rastlardınız.

Çok fazla gerilere gitmeden 1980’lerin ortalarında Belediye Şehir Çarşısı’nın inşaat tabelasında şu cümlelerin yazdığını hatırlarız” HAFRİYATTA ÇIKAN KEMİKLER ASRİ MEZARLIĞA NAKLEDİLMEKTEDİR”. Keza aynı durum Ziraat Bankası ve Özel idare İşhanı’nın inşaatlarında da söz konusu olmuştu.

Evliya Çelebi’nin meşhur Seyahatnamesi’ni okuyanlar bilirler. Çelebi, eserinin Afyonkarahisar’la ilgili kısımlarında şöyle der;

“Bu şehir gayet kalabalık adam deryasıdır, etrafı mamur köylerdir. Çarşı pazarında insan insanın omzunu sökemez öyle izdihamdır”¹

Çeşitli kaynaklarda Afyonkarahisar’da 20’nin üzerinde mezarlık olduğu belirtilmektedir. ² Bu mezarlıklardan bilinenler şunlardır.

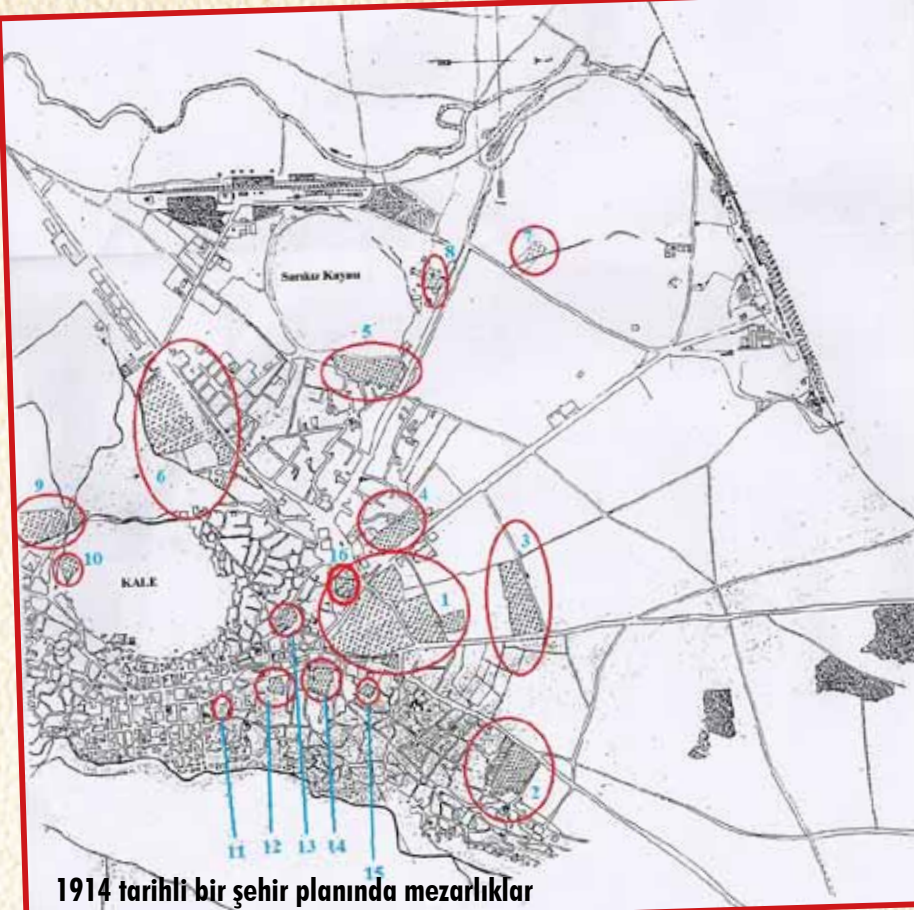
- 1-Büyük Mezarlık(Kadınana Mezarlığı)
- 2-Debbağ Mezarlığı
- 3-Askeri Baba civarındaki mezarlık (Hisarardı Mezarlığı)
- 4-Garipler Mezarlığı
- 5- Yarenler Mezarlığı
- 6- Cenkçi Mezarlığı(Endüstri Meslek Lisesinin olduğu alan)
- 7-Semerciler Mezarlığı (Zülâli Camii Civarı)

¹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi Cilt 9 s. 8 Süleymaniye Kütüphanesi Devlet Matbaası İst.1935

² Afyonkarahisar Mezarlıkları. Musa SEYİRCİ. Beldemiz Dergisi sayı:6 1986

NUMARA İLE GÖSTERİLEN MEZARLIKLAR

- 1-Kadımana Mezarlığı
- 2-Cenkçi Mezarlığı
- 3-Ermeni Mezarlığı
- 4-Tahtah (Debbag Mezarlığı)
- 5-Kayadibi Mezarlığı
- 6-Yarenler Mezarlığı
- 7-Yahudi (Katolik) Mezarlığı
- 8-Şehre Küstü Mezarlığı
- 9-Olucak Mezarlığı
- 10-Hisarardı Mezarlığı
- 11-Mevlevihane Mezarlığı
- 12-Garıpler Mezarlığı
- 13-Güçük Minare Mezarlığı
- 14-Otpazarı Mezarlığı
- 15-Yoncaaltı Mezarlığı
- 16-Semerciler (Zühâk) Mezarlığı

1914 tarihli bir şehir planında mezarlıklar

- 8-Taşpınar Mezarlığı
- 9-Olucak Mezarlığı
- 10-Devrane Mezarlığı
- 11-Mürdümek Sultan Mezarlığı
- 12-Şehre Küstü Mezarlığı
- 13-Güçük Minare Mezarlığı
- 14-Ot Pazarı Mezarlığı (Belediye Çarşısının olduğu alan)
- 15-Kubeli Mezarlığı
- 16-Kayadibi Mezarlığı
- 17-Kadioğlu Bahçe Mezarlığı
- 18-Mevlevi Türbe Camii Mezarlığı
- 19-Yoncaaltı Mezarlığı (Camii Arkasındaki otopark alanı)
- 20-Dombay Çeşmesi Mezarlığı
- 21-Ermeni Mezarlığı (Gavurlar Sini Anbaryolu-Yeşilyol kesiştiği alan)

Ve daha sayamadığımız Camilerin hazireleri.

İlimizde mezarların bu kadar çok olması tarihimizin, kültürümüzün köklerinin sağlam olduğunu ve geçmişte önemli bir yerleşim merkezi olduğumuzu gösterir. Afyonkarahisar'da Türklere ait tesbit edilen ilk mezar taşları üzeri hayvan figürlü Türkmen mezar taşlarıdır. Gerek şehir içinde gerekse bazı köy ve kasaba mezarlıklarında tespit edilen bu mezar taşlarından bazıları Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Yine

şehir merkezinde eski Olucak Mezarlığı'ndan getirilen dört köşeli, üstü kavuklu H 794/M 1391-92 tarihli mezar taşının tespit edilenler içerisinde en eski tarihlisi olduğu belirtilmektedir.³

Afyonkarahisar'da eski mezarlıklar üzerine bilinen ilk çalışmayı Afyon Lisesi eski öğretmenlerinden merhum

Edip Ali Baki yapmıştır. Baki'ye bu çalışması sırasında yakın dostu kütüphane memuru Bekir Sıtkı Sencer yardımcı olmuştur. "Mezar Taşlarına Göre Afyon'da Tarih Araştırmaları" adı ile Taşpınar dergisinin ilk dönem sayılarında yer verilen bu araştırmalarda Edip Ali Baki sırasıyla Olucak civarı, Şehreküstü, Kayadibi, Yarenler, Viranbağ, (Örenbağ-Cenkçi) Otpazarı civarındaki mezarlıklar ile müze ve bazı cami hazirelerinin

³ Edip Ali Gökpınar (Baki), "Mezar Taşlarına Göre Afyon'da Tarih Araştırmaları", Taşpınar, nr. 39, 19 ikinci kânun-1936, s. 40.

Mezar arsaları

Metruk mezar arsalarının bir kısmında elyevim mevcut olan mezar taşları, şehrimizi görenlere karahisar halkının kabirlere hörmetsizlik ettiği fikrini verdiğinden ve çirkin bir manzara teşkil eylediğinden bu taşların tarihi ilândan itibaren 15 gün zarfında kaldırılması ve arsaların tesviyesi riyasetçe ilân edilmiştir. haziran 14 te bu işleri yapmıyanlar tecziye edilecektir.

30 Mayıs 1929-HABER Gzt.

Yarenler Mezarlığı

deki mezartaşları hakkında bilgi verir.⁴ Edip Ali Baki mezartaşlarına bakarak 14-15. ve 16. asırlarda şehirde sanat hayatının çok ileride olduğunu sonraki asırlarda bu hayatın eskilere nisbetle durgun bir halde kaldığını görüldüğünü ifade eder. Yazar 1931 yılında Afyonkarahisar'a geldiği için o tarihte çoktan kaldırılmış bulunan Kadınana Mezarlığı, Tahtalı Mezarlığı

gibi yerleri inceleme imkânı bulamamış olsa gerektir.

Şimdi sırasıyla geçtiğimiz yüzyılın başlarında Afyonkarahisar'da varolan eski mezarlıklardan bazılarını ve nasıl, ne zaman kaldırıldıklarını inceleyelim.

KADINANA MEZARLIĞI

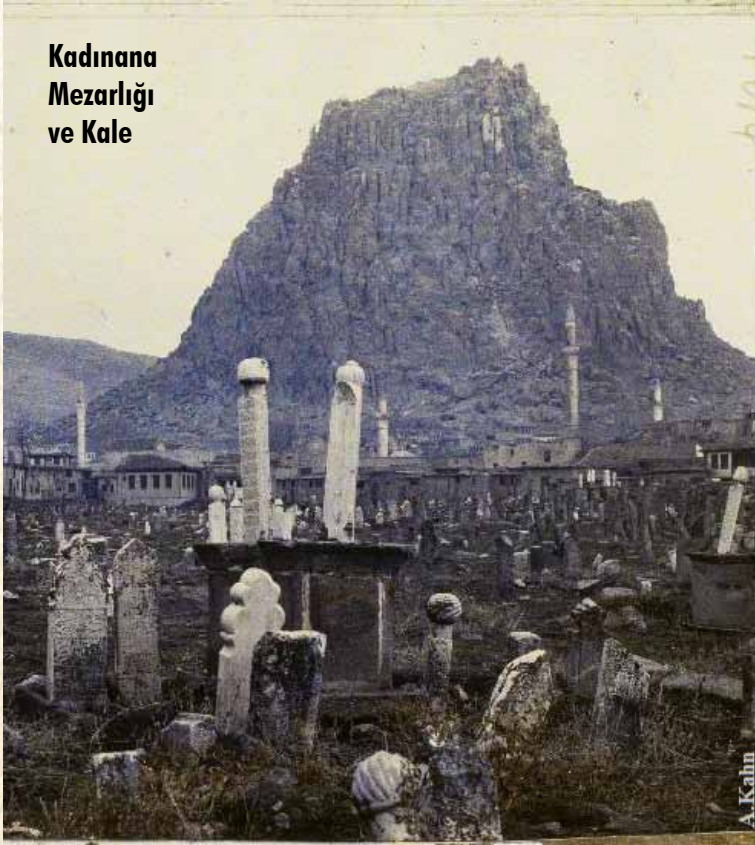
Selçuklular döneminde Sultan Alaeddin'in Afyonkarahisar'a yerleşen üç kızıdan Şahrah Asiye Sultan'ın yaptırıp halka tahsis ettiği çok büyük bir mezarlıktır. Rivayete göre yapılışında 1000 adet kapaklı mezardan oluşmaktaydı. Diğer kızları da şehre çok hizmette bulunmuşlar. Bunlardan Gevher Naima Sultan şehre yukarı dağlardan borularla su getirtmiş ve bugün içtiğimiz Kadınana Suyu onun eseridir. Asiye Sultan ise günümüzden 120 yıl kadar öncesi ne kadar Ulu Cami'den İmarek Camisi'ne kadar açıkta akan bir dere olan yere halkın karşıdan karşıya geçmesi için köprüler yaptırmıştır.

Asiye Sultan'ın yaptırdığı Kadınana Mezarlığı günümüzde Ordu Bulvarı'nın üst kısımlarından Anbaryolu'na ve Saraçlardan Uzunçarşı dükkanlarının arkasına kadar olan geniş bir alanı kapsamaktaydı.

Fatih Sultan Mehmet'in Vezirlerinden Gedik Ahmet Paşa tarafından açtırılan dar bir yol mezarlığı ikiye ayırmıştır ve zamanla bu yol "İki Mezar Arası" diye anılır olmuştur.⁵

Bu mezarlık ve diğerlerinde pek çok ka-

Kadınana Mezarlığı ve Kale

⁴ Edip Ali Gökpınar (Baki), "Mezar Taşlarına Göre Afyon'da Tarih Araştırmaları", Taşpınar, yıl 1936 cilt 4 nr.39-nr. 40-nr.43-nr.46

⁵ ILGAR Yusuf "Afyonkarahisar'da Mezarlıklar ve Türbeler" Afyonkarahisar Kütüğü Cilt 1 s.341 AKÜ Yayını

birin yapılış şekli şöyledir. Açılan bir çukura mevta uzatılır. Üzerine kalın döşemeler uzatılır, onun üzerine hasır örtü serilir ve hasırın üzerine toprak atmak suretiyle defin gerçekleştirilir.

Eski mezarlıklar pek çok Afyonkarahisarlı'nın anılarında yer etmiştir. Eski başöğretmenlerden Mustafa Oğuz şunları anlatır.

*"Memleketin en güzel yerlerini ölülerine tahsis etmiş eski neslin bu zihniyetinde mistik bir ruhun hakim oluşu var diyebiliriz. Çocukluk günlerimizde mezarlıklarda topluca dolaşırken bazen ayağımız çürümüş merteklerin oluşturduğu çukurlara gömülüydü. Ekseriya cenazelerin çürümüş veya yarı çürümüş halleri insana korku verirdi. Kimbilir belki fakir mezarları olduğu için sahipleri taştan kapak yaptıramamışlardı. Çok mezarlar yarıya kadar açık olur içindeki bakiyeler göze çarpar, insana korku verirdi. Mezarlar şehrin içinde olduğu için pek çok hayvan, tavuk, ölmüş mahlukatın bakiyesi için bir depo haline gelmişti. Neden uzun yıllar bunların dini veya sağlık yönünden mahzurları düşünülmeydi? Bu mühim konuyu düşüncecek belediye reisi geçte olsa geldi."*⁶

Kadınana Mezarlığı'nda Uzunçarşı köşesinden İmaret Camisine giden doğru giden bugünkü Bankalar Caddesi'nin köşesinde Kesikbaş Sultan'a ait büyükçe bir sanduka olduğu ve bu mezarın önünde mermerden bir kitabesi ve kavuklu bir mezar taşı olduğu eski şairlerimizden Osman Çizmeciler'in hatıralarında belirtilmektedir.⁷ Eski milletvekili ve şairlerimizden Osman Attila'da zaman zaman Kesikbaş Sultan'ın mezar yerinin belli edilmesi için medfun olduğu yere bir şeyler yapılmasını gündeme getirse de ne yazık ki bu konuda bir çalışma yapılmamıştır.⁸

1920'li yılların sonlarında Kadınana Mezarlığı neredeyse tamamen kaldırılmıştır. Kadınana ilkokulu

⁶ "Afyon'un Dünkü ve Bugünkü Hali" Mustafa Oğuz. Gençliğin Sesi Gazetesi 25 Mart 1966

⁷ Osman Çizmeciler, "Küçüklük Yıllarım", Türkeli Gazetesi, 27.04.1977.

⁸ Osman Attila, "Kesikbaş Sultan Türbesi için Açık Mektup", Kocatepe Gazetesi 01.03.1968

PTT Yanı yol kazısında çıkan mezar ve iskelet

yapılmış, Bankalar Caddesi, Anbaryolu açılmış, ortaya çıkan arazi Evkaf İdaresi (Vakıflar Müdürlüğü) aracılığıyla Belediye'ye satılmış, Belediye de bu araziyi parselleyerek vatandaşa arsa olarak satmıştır. Bugün Kadınana İlkokulu'nun bulunduğu yer okul arsası olarak, 1357 metrekarelik bir bölüm ise Çocuk Esirgeme Kurumu (bugünkü Özel İdare İşhanı arazisi) için ayrılmıştır. Günümüzde bu mezarlıktan geriye sadece mezarlığı yaptırdığı bilinen Kadınanalardan Asiye Sultan'ın üzeri kapalı mezarı kalmıştır.

Döneme ait hatıralarda eski mezarlıkların bakımsızlıkları, harabe halinde, korkutucu olmaları, eleştiri konusu olmaktadır.⁹

Bu mezarlığın ortasında bulunan yolda yaşanan bir olay türkülere konu olmuştur. Halkın işine, tarlasına giderken kullandığı bu yol özellikle akşamları, ikindiden sonra tekin değildir. Haliyle burayı belli bir vakitten sonra kullanmak herkesin harcı değildir.

O yıllarda (1910-20'li yıllar) mahallelerinin asayışı efelerden sorulmuş. Her semtin efesi varmış. Efeler belinde silah, koltuk altında "Yatağan veya Kulaklı" adı verilen uzun bıçaklar taşırlarmış. Bugün bile bazılarımızın evinde dededen kalma Afyon Kaması veya saldıрма bulunur. Yeri gelmişken hatırla-

⁹ Mustafa Oğuz "Afyon'un dünkü hali ve mezarlar" Gençliğin Sesi Gazetesi 26.03.1963

talım; 1950'li yıllarda çıkarılan bir kanunla bu şekilde uzun bıçak, kama imali yasaklanır, Afyon'da da bu mesleğin sonu gelir.

İki efe kavgaya tutuştuklarında birbirlerine karşı bıçağın sırtını vurmaktan öteye geçmezler, kendilerini öyle savunurlarmış. Bıçağı saplayıp öldürme o zamana kadar görülmemiş.

Afyonkarahisar'ın ünlü ses sanatçılarından Abdullah ULUÇELİK'in derleyip TRT repertuarına kazandırdığı ve seslendirdiği türkünün sözleri şöyle.

İKİ MEZAR ARASINDA

İki mezar arasında harman olur mu?

Kama yaresine derman olur mu?

Kamayı vuranda iman olur mu?

Aslanım Kazım'ım yerde yatıyor

Kaytan bıyıkları kana batıyor.

Mezar arasından atlayamadım,

Cephanem döküldü toplayamadım,

Bir tek düşmanımı haklayamadım,

Ay karanlık gecede vurdular beni,

Ölmeden tabutuma koydular beni.

Evimizden çıktım yan basa basa,

Ciğerim söküldü kan kusa kusa,

Beni vuran katil, arabacı Musa

Vurma Kazım vurma keser yarası,

Burası meydan değil, sokak arası

İki Mezar Arası denilen yol

Evimizden çıktım başım selamet,

Çarşıya varmadan koptu kıyamet,

Üç çocuğum var Allah'a emanet.

Şu alçacık damdan atlayamadım,

Döküldü cephanem, toplayamadım

Mezar arasında melekler çoktur,

Gelme doktor gelme, çaresi yoktur,

Allah'tan başka kimselerim yoktur.¹⁰

Türkünün sözlerinde adı geçen Kazım Efe, 1910'lu yıllarda Afyon'da mertliği ve gözü karalığı ile tanınan, sevilen bir efedir. Nedendir bilinmez iki mezar arasında tutuştuğu bir kavgada bıçaklanır ve orada ölür. Bu türkünde Onun ölümünün ardından yakılan ağıttır. Ve yıllar geçmesine rağmen halâ söylenilmektedir.

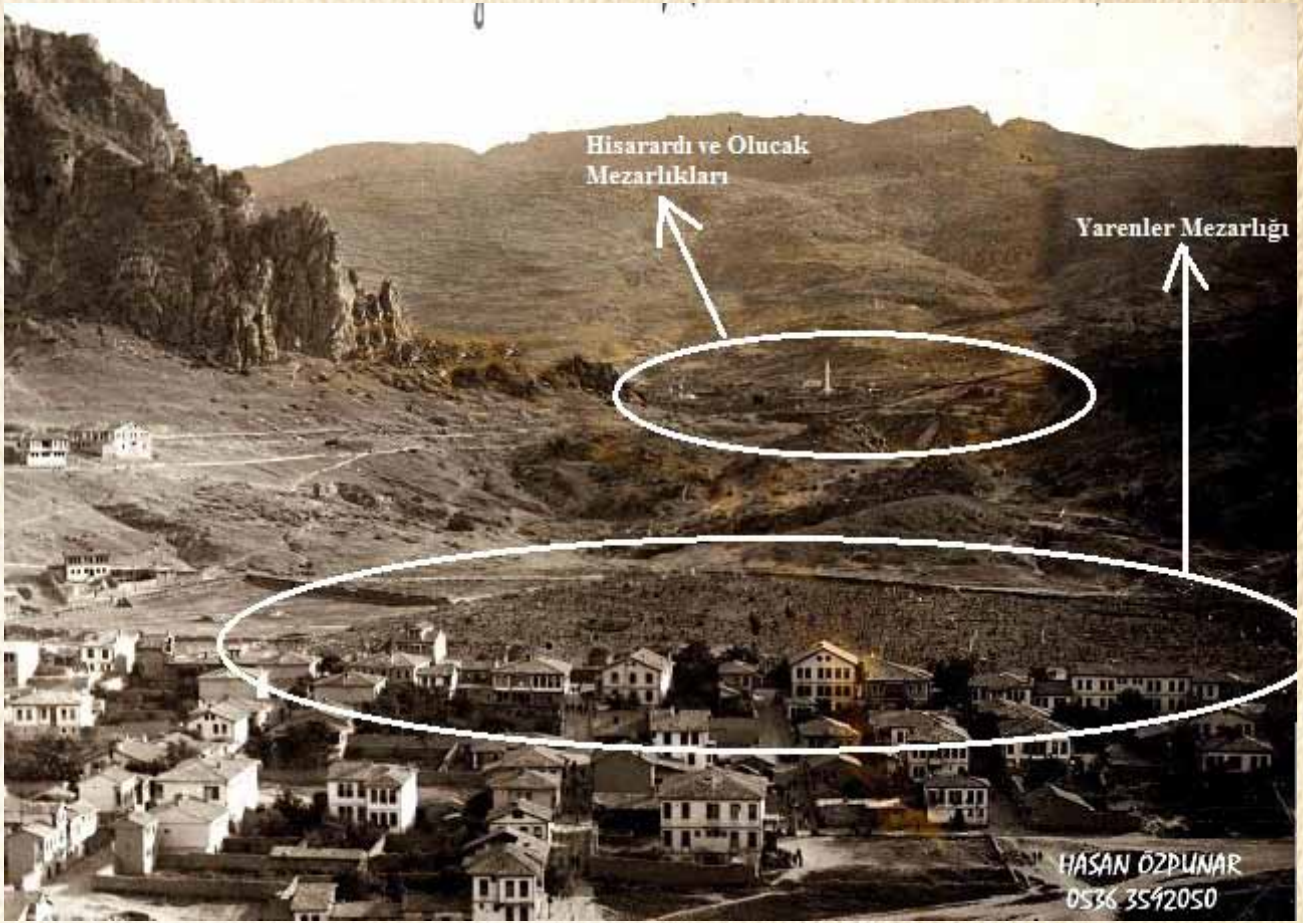
Kadınana Mezarlığı'nın kaldırılmasının üzerinden 90 yıl gibi bir süre geçmesine rağmen günümüzde halen gerek yol kazılarında gerekse inşaat hafriyatlarında mezarlıktan arta kalan cenazelere rastlanmaktadır.¹¹

TAHTALI (DEBBOY-DEBBAĞ) MEZARLIĞI

Günümüzde Ordu Bulvarı'nın sol tarafında Vakıf İş hanları, eski Adliye Binası, Halkevi (Rıza Çerçel Kültür Merkezi)'nin bulunduğu alanı kapsamaktaydı.

¹⁰ Afyonkarahisar Yöresi Türküleri. Nazım BURSALI-OĞLU. 1993

¹¹ 2010 yılında PTT yanı kanalizasyon kazısında ve 2011 yılında Anbaryolu Otopark İnşaatı kazısında rastlanmıştır.

Ömer Fevzi Atabek hatıralarında bu mezarlığın Derviş Paşa tarafından bir gece içerisinde kaldırıldığını ve halkın ertesi sabah manzarayı görünce çok üzüldüklerini anlatır.¹²

O yıllarda Afyonkarahisar'da 1. Kolordu Komutanlığı'nda doktor olarak bulunan Şehidullah Fikri Arıkan olayın perde arkasını şöyle anlatmaktadır.

"Krippel'in görkemli zafer anıtını henüz yapmamış olduğu o yıllarda Afyonkarahisar, daracık sokaklarında kara kara evlerin sıralandığı ilkel bir yerdi. Atlı arabalar çöpleri toplamaya yetmediğinden çöpler sokaklara boşaltılırdı. Sinek, fare ve haşerelerin girmedikleri yer yoktu. Gaz lambası olmadığından geceleri açıkta yanan çıralar her yana is ve kurum yağdırırlardı. Evler ve insanlar şehir mezarlığından taşarak sokak aralarına kadar sokulmuş mezarların yanında sinmiş gibiydiler.

Bir sabah Afyonkarahisarlılar Valileri İbrahim Ethem (Tuncel) Bey'in istirahatlı olarak Bursa'ya gideceğini, bu süre içinde ili vekâleten Derviş Paşa'nın yöneteceğini öğrendiler.

İşin aslı şöyleydi.

Kenti içine düştüğü geri kalmışlıktan çıkarmayı aklına koyan Derviş Paşa, Belediye Başkanı Halil Ağa'ya başvurarak Belediye Meclisi'ne girmek istedi-

¹² ATABEK Ö. Fevzi "Afyon Vilayeti Tarihçesi" Hazırlayan Turan Akkoyun s.99 AKÜ Yayınları Afyon 1997

ğini söylemiş, ancak isteği reddedilmişti. Red nedeni ildeki ikametinin altı ayı doldurmaması idi. Ne var ki Dumlupınar Savaşçısı kolay kolay pes edecek bir insan değildi. Olup bitenleri bir mektupla Ankara'ya bildirmiş; orada bulunan bir formülle de ilin başına getirilmişti. Formülü bulan ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya uygulatan kişi Mustafa Kemal Paşa'ydı. ...

Derviş Paşa'nın ilin başına geçmesi kenti kısa zamanda, tanınamayacak kadar değiştirdi. Daha on beş gün dolmadan o pis, karanlık görüntülü Afyonkarahisar gitmiş; yerine sokakları temiz, beyaz badanalı evleri insanın yüzüne gülen, ışıklı bir kent gelmişti. Artık geceleri çıra yakılmıyordu. İzmir'den getirtilen iki yüz tane lüks lambası direklerle asılmış; Afyonkarahisar'da isten, kurumdan arınmış, aydınlık geceler başlamıştı.

Kampanyada bizler de görevlendirilmiştik. Paşa'nın yönetimi ele almasının ertesi günü asker-sivil tüm doktorlar vilayete çağırılmış; her doktora oturduğu mahallenin temizliğinden sorumlu tutulacağı bildirilmişti. İkinci haftanın sonunda pislik ve karanlık sorunları giderilmiş, lakin kenti yarı kabristan haline sokan mezarlara henüz el atılmamıştı.

Derviş Paşa onun da üstesinden gelmeye kararlıydı. Önce kent dışında geniş bir mezarlık arazisi ayırdı. Arkasından halka duyurular yaptırarak, mezarların on beş gün zarfında ayrılan araziye taşınmalarını

emretti. Günler geçti, on beş günlük süre sona erdi, ama halkta en küçük bir hareket görülmedi. Paşa'nın emrini dinlemeye kimsenin niyeti olmadığı anlaşıyordu.

*Derviş Paşa birkaç gün sesini çıkarmayıp sabretti; baktı ki gelen giden yok, sonunda beklenen hamlesini yaptı. Bir sabah uyanan, Afyonkarahisarlılar şaşkınlık içinde, kentte tek bir mezar bile kalmadığını gördüler. Tüm mezarlar Kolordu İstihkâm Taburu tarafından bir gece içinde yeni mekânlarına nakledilmişti.*¹³

Bahsi geçen konu 1925 yılında yaşanmıştır. Mezarlık 1927 yılında tamamıyla kaldırılmıştır.

Derviş Paşa'nın şehrin dışında ayırdığı mezar alanı Yarenler Dört Direkli Musalla Mezarlığı ve Hisarardı Mezarlığı olsa gerektir. Zira eski Kadınana Mezarlığı kaldırılırken bazı aileler mezarlarını buralara nakletmişlerdir.

DİĞER MEZARLIKLAR

YAHUDİ (ÇİFITLAR MEZARLIĞI): Afyonkarahisar'da 1600'lü yılların sonuna kadar Yahudi azınlığın yaşadığı bilinmektedir. Bugünkü Karaman Mahallesi'nde oturan Yahudilerin Mezarlığı Cirit Kayası'nın şehre bakan tarafında idi. Üzerine 1939-1945 yıllarında eski Devlet Hastanesi inşa edilmiştir.

ERMENİ MEZARLIĞI: Ermenilerin Afyonkarahisar'a Sultan Divani döneminde şehirdeki zanaatkarlığı geliştirmeleri amacıyla 8-10 aile olarak geldikleri bilinir.¹⁴ 1915 yılındaki tehcir öncesi şehirde 7.500 civarında Ermeni nüfus vardır. Mezarlıkları Kadınana Caddesi olarak bilinen bugünkü Anbaryolu ile Yeşilyol'un kesiştiği yerin solunda takriben 1,5 dönümlük bir alanı kapsamaktaydı. Etrafı duvarla çevrili olan ve gayet süslü mezartaşlarının bulunduğu Ermeni mezarlığına 1.Dünya Savaşı'nda ilimizde esir olarak bulunan yabancı askerlerden ölenlerde defnedilmiştir.

Ermeni Mezarlığı'nın yeri 1930'lu yılların başında çocuk bahçesine çevrilmiştir. Burada bulunan mezar taşlarından bazı örnekler Arkeoloji Müzesi envanterinde bulunmaktadır. Bazı mezar taşları ise tıpkı sa-

¹³ Savaşçı Doktorun izinde; "Şehidullah Fikri Arıkan'ın Kırım, Sarıkamış, Esaret ve Kurtuluş Savaşı Hatıraları" sayfa 279-280 Hazırlayan M.Rıza Serhadoğlu. Remzi Kitabevi 2005

¹⁴ ATABEK Ömer Fevzi "Afyon Vilayeti Tarihçesi" s.119 Hazırlayan Turan Akkoyun AKÜ Yayınları 1997

Hazirandan itibaren Eski mezarlıklara ölü gömülmeyecek

Belediye riyasetinden:

Kızıl burun mevkii'nde inşa edilmekte olan asrî ve fenî mezarlık haziran 935 ayı bidayetinde inşaatı temâmen bitecektir.

Bu müddetten sonra vukubulacak vefiyatın yeni mezarlığa gömüleceği ve eski memarlıkların hiç birisine ölü gömülmeyeceği ilân olunur.

15-18

hipsiz Türk mezar taşları gibi üzerleri silinerek yenden yazılmak suretiyle tekrar kullanılmışlardır.¹⁵

HRİSTİYAN (KATOLİK) MEZARLIĞI: 1897 yılında Afyonkarahisar-İstanbul demiryolu hattı inşasında çalışırken ölen Fransa, Avusturya, İtalya tebaasına mensup Hristiyan işçiler için bir mezarlık yapılması gündeme gelmiştir. Eskişehir Katolik Ruhani reisinin bu isteği uygun görülmüş ve Yahudi Mezarlığı'nın olduğu yere ölen işçiler için bir mezarlık tesis edilmiştir.¹⁶ Şehirde Ermeni Mezarlığı olmasına rağmen Katoliklerin kendileri için ayrı mezar yeri istemeleri Hristiyan alemindeki mezhep ayrılığının tipik bir örneğidir.

YUNAN MEZARLIĞI: 13 Temmuz 1921 tarihinde Yunan ordusu tarafından işgale uğrayan Afyonkarahisar 27 Ağustos 1922 tarihine kadar işgal altında yaşamıştır. Bir yılı aşan işgal dönemi boyunca çeşitli sebeplerle (Türk askeri tarafından, halkçeteler tarafından, hastalık vs.) ölen Yunan askerleri günümüzde Ali Çetinkaya Gar Binası olarak kullanılan eski İstanbul İstasyonu civarına gömülmüşler ve burada bakımlı bir Yunan askeri mezarlığı oluşturulmuştur.¹⁷ Bazı kaynaklarda bugünkü Yeşil Cami yanında olduğu ifade edilen Yunan Mezarlığı aslında yukarıda bahsettiğimiz yer olup Ermeni Mezarlığı ile karıştırılmaktadır.

OTPAZARI CAMİ YANI NAKŞİBENDİ MEZARLIĞI: Yeni defin yapılmayan mezarlıklardan Otpazarı Camii yanındaki mezarlığın üzerine 1934 yılında Afyonkarahisar Belediyesi tarafından dükkanlar yapılması gündeme gelmiş ve nihayetinde mezarlık kaldırılarak üzerine Sebze Hali yapılmış ve 1936 yılın-

¹⁵ Rüstem Yakın'la (Ali Osman oğlu 1927 doğumlu) yapılan 01/10/2014 tarihli görüşme

¹⁶ BOA Tarih: 04/R /1315 (Hicri) Dosya No:1349 Gömlek No:1315/R-02 Fon Kodu: İ..DH

¹⁷ Koleksiyonumda bulunan fotoğraflar

Günümüzde Merkez EML'nin bulunduğu alandaki Cenkçi Mezarlığı

da açılmıştır.¹⁸ Günümüzde 1.Belediye Şehir Çarşısı kısmen bu mezarlık üzerindedir. Şehir Çarşısı hafriyatının yapıldığı 1980'li yılların sonlarında bu alandan çıkan kemikler Asri Mezarlığa nakledilmiştir.

GARİPLER MEZARLIĞI: Bugün Kadınlar Pazarı olarak anılan mahalde bulunan mezarlık uzun yıllar boş kalmış. Sonrasında Dellaliye Mahalli olarak kullanılmıştır. 1946 yılında Belediye tarafından günümüzde kullanılan dükkânlar yapılmıştır.¹⁹ Burada bulunan mezarlıklardan sadece Germiyanoglu Süleyman Çavuş'un kabri muhafaza edilmiştir.

CENKÇİ MEZARLIĞI: Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan bu mezarlık 1940'lı yılların ortalarında kaldırılarak üzerine Sanat Okulu (Endüstri Meslek Lisesi) binaları yapılmıştır. Bu mezarlıktan günümüze sadece okul bahçesinde bulunan Cenkçi Dede'nin kabri gelebilmiştir.

KASIMPAŞA (KAYADİBİ) MEZARLIĞI: Sarıkız Kayalığı'nın şehre bakan eteklerinde yer alan mezarlık 1940'lı yıllarda kaldırıldı.²⁰ Yeri konut alanına dönüşmüş, bir kısmına 1960 yılında Kasımpaşa İlkokulu yapılmıştır.

¹⁸ "Otpazar kabristanı üzerine yapılacak 30-40 dükkan ile bu dükkanlar üzerine fevkani bir gazino inşası mütesaver bulunduğundan bunların senelik getireceği icar bedelinin neden ibaret ise işare yolundaki evkaf müdüriyetinin işbu tahrirati okundu. İcabi görüldü. Evkaf idaresince yaptırılması mütesaver hal haricinde yapılacak 18 dükkanın birinden senede 200 lira icar temin edileceği, iç taraflardaki dükkandan 100 ile 150 lira bedelli icar temin olunabilir. 26/06/ 1934 tarihinde karar verildi." Belediye Encümeni Karar no: 791

¹⁹ Haber Gazetesi 13/11/1946 tarihli sayısı

²⁰ İhsan Lafçı (doğumu 1932) ile yapılan 23.03.2013 tarihli görüşme

ŞEHRE KÜSTÜ MEZARLIĞI: Gazlıgöl Caddesi aşağı kısmında Maliye Kavşağı'na gelirken sol tarafta idi. Bugün sadece Şehre Küstü Türbesi muhafaza edilmiş olup kalan kısımlar konut alanına dönüşmüştür.

DEVRA NE MEZARLIĞI: Yakınındaki Cenkçi Mezarlığı'nın kaldırılmasından sonra 1947 yılında Belediye tarafından istimlak edilerek konut alanı olarak satılmıştır.²¹ 1950'li yıllardan itibaren konutlar yapılmış olup burada yer alan ve o dönemde kaldırılan Devrane Sultan'ın mezarı 1990 yılı başlarında Afyonkarahisar Belediyesi tarafından Kurtuluş Caddesi'nde yol kenarında temsili olarak yapılmıştır.

YARENLER DÖRT DİREKLİ MUSALLA MEZARLIĞI: Günümüzde Yarenler Mahallesi olarak bilinen mahallede Yarenler Türbesi etrafında oluşmuş büyük bir mezarlıktı. Yârenler, Sülüm Camii ile Ayak Tekke Camii arasındaki geniş bir alanda yer almaktaydı. 1947 yılında Belediye tarafından parsellenerek 353 metre karelik bölümler halinde ihale ile satılmış ve 1950'li yıllardan itibaren konut alanına dönüşmüştür.²²

HİSARARDI VE OLUCAK MEZARLIKLARI: Asri Mezarlığın yapılmaya başlanmasıyla birlikte uzun yıllar defin yapılmayan Hisarardı ve Olucak Mezarlıkları 1950'li yıllardan itibaren kaldırılmış ve ortaya çıkan arazinin bir kısmına Hürriyet İlkokulu yapılmış, büyük bir kısmı ise Belediye tarafından parsellenerek konut alanı olarak satılmıştır. Bu mezarlıklardan günümüze sadece bugün yol ortasında kalan Güla-

²¹ Haber Gazetesi 17/05/1947 tarihli sayısı

²² Haber Gazetesi 25/09/1947 tarihli sayısı

boğlu Muhammed Askeri'nin mezarı ile birkaç dede mezarı intikal etmiştir.

ASRİ MEZARLIK (KOCATEPE MEZARLIĞI)

1929 yılına gelindiği vakit Afyonkarahisar'da eski mezarlıklar sorunu devam etmektedir. Fakat bu sefer Kolordu Komutanı Derviş Paşa gitmiş sorunu Afyonkarahisar Belediyesi sahiplenmiştir. Dönemin tek yerel gazetesi olan "Haber"de rastladığımız şu ilan bu fikrimizi doğrulamaktadır.

*"Metruk mezar arsalarının bir kısmında elyevm mevcut olan mezar taşları, şehrimizi görenlere Karahisar halkının kabirlere hörmetsizlik ettiği fikrini verdiğiinden ve çirkin bir manzara teşkil eylediğinden bu taşların tarihi ilandan itibaren 15 gün zarfında kaldırılması ve arsaların tesviyesi riyasetçe ilan edilmiştir. Haziran 14'te bu işleri yapmayanlar tecziye edilecektir."*²³

1932 yılından itibaren Belediye Meclisi'nde yeni bir mezarlık yapılması gündeme gelmiştir. Mezarlık yapımı için ilk düşünülen alanlar Olucak, Taşlıdere, eski Bolvadin Caddesi (Örnekevler) Harmanyeri mevkileri uygun görülmemiş ve Kızılburun Mevkii'nde karar kılınmıştır.²⁴

Evkaf (Vakıflar) İdaresi ile uzun süren anlaşmazlıklar neticelenmiş ve Kadınana Mezarlığı'nın kaldırılması ile ortaya çıkan arsaların Evkaf İdaresi'nce satışından Belediye'ye intikal eden gelirler neticesinde Asri Mezarlığın yapım işleri başlamıştır.²⁵

1 Kasım 1935'te yapımı tamamlanan şehir mezarlığı veya o dönemdeki adıyla Asri Mezarlıkla birlikte artık eski mezarlıklara defin işlemi bitmiş ve mevcut eski mezar yerleri bir müddet boş halde beklemiştir. Zamanla buraların bakımsızlığından dolayı Belediye tarafından tesviye edilmesi istenmiştir. Tesviyesi istenen metruk mezarlıklar şunlardır. Kaledibi, Taşpınar, Olucak, Yarenler, Devrane ve eski Tayyare Şehitliği.²⁶

Asri mezarlığın süslenmesine ve tertip düzen içinde olmasına özel bir önem verilmiştir. Mezarlıklar 1-4 kişilik dolap şeklinde yapılmıştır. Bundan maksatta daha fazla define imkân sağlamaktır. Afyonkarahisar Asri Mezarlığı bu yönüyle Türkiye'de yapılan ilk mezarlıklardandır.

²³ "Mezar Arsaları" Haber Gazetesi 30 Mayıs 1929

²⁴ Afyon Vilayeti Belediye Meclisi Zabıtnamesi 5/11/1932 tarih Karar No:3

²⁵ "Evkaf Belediyeye 15500 Lira veriyor" Haber Gazetesi 27 Temmuz 1933 sayı 1387

²⁶ Afyon Belediyesi Encümen Kararı 20/10/1936 tarih 1762 Nolu

Asri Mezarlıkla beraber tam orta kısma Hava Şehitleri Anıtı ve mezar odası da yapılarak Milli Mücadele'de Afyonkarahisar'da şehit düşen 2 havacımızın cenazeleri buraya nakledilmiştir.

Mezarlık civarında alanı süslemekte kullanılacak fidan ve çiçeklerin yetiştirilmesi için bir sera kurulmuş ve bu sera birkaç yıl öncesine kadar faaliyette bulunmuştur.

Yine mezarlığın idaresi için 2 katlı bir Mezarlık Müdürlüğü hizmet binası inşa edilerek mezarlık işleri uzun yıllar buradan idare edilmiştir.²⁷ Mezarlık Müdürlüğü için Belediye İtfaiye Çavuşu iken bu göreve atanan A. Rıza Angun'un fitri yapı itibarı ile ölülerden korktuğunu belirtip bu görevden affını isteyen dilekçesi ilginçtir.²⁸

Asri Mezarlığın önemli bölümlerinden birisi de Garipler (Kimsesizler) Mezarlığı kısmıdır. Yaklaşık 1,5 metre yüksekliğinde, 30 metre uzunluğunda betonarme bir şekilde inşa edilen bu kısımda 20'den fazla demir kapaklı hücre gibi mezarlık vardır. Şehirden, köylerden, kasabalardan gelipte hastalık neticesi Afyonkarahisar'da hastanede vefat eden pek çok kişinin cenazesi yokluk sebebi ile Belediye vasıtası ile Garipler Mezarlığına defnedilmiştir.

1935 yılından günümüze kadar hizmet veren Asri Mezarlık zamanla yetersiz gelmeye başlayınca 1960'lı ve 1980'li yılların ortalarında şehre yakın olan bölümler mezarlık ilave kısım olarak eklenmiş, sonrasında 1990'lı yılların sonunda Ataköy Mahallesi'nde Bayraktepe olarak bilinen alan mezarlık olarak düzenlenerek hizmete girmiştir.

ESKİ MEZAR TAŞLARI NE OLDU?

Bu memleketin asırlardır Türk yurdu olduğunun bir belgesi, tapusu olan mezar taşları, eski mezarlıklar kaldırıldığı vakit maalesef korunmamıştır. Bugün az bir kısmı müze bahçesinde sergilenen eski mezar taşlarının çoğu bir sanat eseridir. Ne yazık ki çoğu toprak altında kalmış, kaybolmuş, bina duvarlarında, çeşmelerde kullanılmış, velhasıl ihmalkârlık eseri sonucunda olan, her biri tarihi vesika sayılan mezar taşlarına olmuştur.

Bu konuda Ömer Fevzi Atabek şunları söyler.

"Karahisar'da muhtelif kabristan kaldırıldığı vakit

²⁷ Mezarlık Müdürlüğü Binası 1989 yılında yıktırılarak yerine 136 adet ilave mezar yapılmıştır. Bknz. "Açıktaki Cenaze Kaldırılıyor" Zafer Gazetesi 25 Temmuz 1989

²⁸ Afyon Belediyesi Encümen Kararı 28/08/1935 tarih 1387 Nolu

ASRI MEZARLIK

hazin pek hazin bir gaflet ve tamiri imkânsız bir hata eseri; mazideki sanat ve medeniyet hayatının tarihçesini ayakta tutmaya yarayacak olan ve 6-7 asır pek mühim vesikalar definesi ihtiva eden yazılı, nakışlı mermer mezar taşlarının hiç olmazsa asırlara göre bir koleksiyon tertip edilene kadar münasip bir yerde toplu bir halde muhafazası varken pek çoğu şunun bunun elinde kalmış, temel, bina duvarına, havuz, musluk ve sair su işlerine şuraya buraya israf edilmiş, kayıtsız bir ihmâl ile yok yere mahv olup gitmiştir. Bunların içinde Türk yazılı nakış, ziynet sanatının en ince örnekleri vardı. Şehirde katl edilmekten kendini kurtarabilen mermer kitabeli mezar taşları tedkike medar olmuştur.”²⁹

Belki de Türkiye’de ilk defa eski mezartaşları üzerine daha 1920’li yıllarda bir eser hazırlayan merhum Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu bu vurdumduymazlık hakkında şöyle der;

“Dünyanın bütün medeni milletleri mezarlıklarını birer açık hava müzesi haline koymuşlardır. Bizim mezarlıklarımız ise birer hayvan otağı, halkın süprüntülerini döktüğü bir yer haline gelmişlerdir. Bu alakasızlık, mezar taşı hırsızlığına kolaylık veren bir sebep olmuştur. Kıymetli taşları çalan ve kıymet bilen yabancılara satan serseriler, çaldıkları taşları mozaik, merdiven taşı, karo yapan kimselere ucuza

satmayı meslek haline getiren kimseler. Öyle üzücü olaylara rastladım ki bunlar aklıma gelince perişan bir hale gelirim.”³⁰

Yukardaki satırlardan da anlaşıldığı gibi mezarlara, mezartaşlarına hürmetsizlik sadece idare eliyle değil vatandaş eliyle de yürütülmektedir. Döneme ait fotoğraflar, hatıralar hep bu yöndedir.

Afyonkarahisar’daki mezarlıkların kaldırılmasının üzerinden yaklaşık 90 ile 70 yıl aralığında bir zaman dilimi geçmiştir. Aradan geçen bunca senede toplumun bu konuda hassasiyetinin arttığı düşünülürken gazetelerde rastladığımız bazı haberler maalesef bu konuda bir arpa boyu yol alınamadığını göstermektedir. Yakın zamana kadar mezarlıkları zamanın ihmali yok eder, mezarlar göçer, taşlar yana yatıp zamanla toprağa karışırken bugün özellikle büyük şehirlerde eski mezar taşlarının adeta yağmalanarak antikacılar, yabancılara, bahçesine bir süs niyetine koymak isteyen görgüsüzlere satıldığı görülmektedir.³¹ Malesef bunlar sistemli bir şekilde çalışmaktadır.

Yeni mezarlıklarımız ne halde dersiniz? Maziyle bağımızı sağlayan, ölümü estetik bir hale getiren eski mezartaşlarının güzelliğini şimdilerde bulmak ne mümkün!...

²⁹ ATABEK Ömer Fevzi “Afyon Vilayeti Tarihçesi” s.101 Hazırlayan Turan Akkoyun AKÜ Yayınları 1997

³⁰ KOYUNOĞLU Arif Hikmet “Kitabe-i Seng-i Mezar” s.16. İstanbul 2013

³¹ <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/ayrilik-cesmesi-yeni-nesil-uygarligi-40730669>

SEYYİT BATTAL GAZİ'NİN TÜRBESESİ AFYONKARAHİSAR'DA OLABİLİR Mİ? *

Fevzi KAYA**
Mevlüt ÜYÜMEZ***

Anadolu insanını gerek kahramanlığı gerek evliya hüviyeti ile derinden etkileyen Battal Gazi, Hz. Muhammed (sas)'ın Konstantinapolis'in (İstanbul) fethi için verdiği müjdeye ulaşabilmek amacıyla VIII. yüzyılda Müslüman Arap ordularının Bizans İmparatorluğu ile yaptıkları savaşlarda adını duyurmuş bir komutandır.

Türkler tarafından "*Seyyit Battal*" veya "*Seyyit Battal Gazi*" gibi isimlerle de anılan Battal Gazi'nin asıl adının Abdullah, künyesinin Ebû Yahyâ, Ebû Hüseyin veya Ebû Muhammed, babasının ise Hüseyin, Ömer yahut Amr olduğu belirtilmektedir.¹

Süleyman Gönçer, Battal Gazi'nin Antakya'da doğduğunu, iri gövdeli ve pehlivan yapılı olduğu için Battal denildiğini, babasının Ömer bin el-Hüseyin, dedesinin ise Hüseyin Gazi adında Türk soyundan

azatlı bir köle ve emir olduğunu söyler.²

Battal Gazi, Emevi ordularının 717-740 yıllarındaki Anadolu Seferlerine katılmış, Mesleme b. Abdülmelik'in yönettiği Bizans üzerine yapılan seferlerde, Abdülvehhâb Gazi olarak adlandırılan arkadaşı ve can dostu Abdülvehhâb b. Buth ile birlikte mücadele etmiş ve kendisini göstermiş bir kahramandır.³

Menkıbelerden birine göre Battal Gazi, askerleri ile Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemiş, bir sebze bahçesine girerek bakla yemiş, ardından ishale tutulmuş, atına atlayıp yoluna devam etmiş, gözünü açtığı anda içerisinde kadınların bulunduğu bir manastıra gelmiş, içlerinden birisi onu atından indirerek yıkamış ve ilaç içirmiş, üç gün manastırda kalan Battal iyileşmiş, daha sonra da kendisini iyileştiren kadını eş olarak almıştır.⁴

*Makalenin yazımında kaynak teminindeki yardımlarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Selim Kaya, Okt. Talat Koçak ve Hüseyin Öztaşkın'a teşekkürlerimizi sunarız.

** Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar.

*** Arkeolog, Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi Müdürü.

¹ Pertev Nail Boratav, "Battal" İslâm Ansiklopedisi, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, s. 344; Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, C. III, Meydan Yayınevi, İstanbul 1990, s. 208; Ahmet Yaşar Ocak, "Battal Gazi", TDV İslâm Ansiklopedisi, C.V, İstanbul 1992, s. 204.

² Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C. I, Karınca Matbaası, İzmir 1971, s. 226.

³ Meydan Larousse, C. III, s. 208; Tarihi, Kültürü, Turizmi ve Folkloru ile Seyitgazi, Seyitgazi Kaymakamlığı Mahalli İdareler Hizmet Birliği Yayınları, Ankara 1992, s. 30.

⁴ İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihâye, Büyük İslâm Tarihi, terc. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul ty. C. IX, s. 543-544; İbnü'l-Esir, El-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, Bahar Yayınları, ty. C. V, s. 206-207; Fatih Erkoçoğlu, "Hamideli Tarihi Coğrafyası ve Battal Gazi'nin Hayatına Dair Bazı Notlar",

Ahmet Yaşar Ocak, Emeviler döneminde Bizans'a karşı yapılan savaşlarda ün kazanan ve özellikle Türkler arasında büyük bir gazi-veli hüviyetiyle yüceltilerek destan kahramanı olan Battal Gazi'nin tarihi şahsiyeti ile menkıbevi şahsiyetinin kaynaklarda ve hafızalarda birbirine karıştığını, tarih içindeki birçok şahsın Endülüs'ten Orta Asya'ya kadar Müslüman milletlerin ortak değeri haline geldiğini belirterek bu kahramanın gerçek hüviyeti ile efsanevi kimliğinin birbirinden ayrı ele alınması gerektiğini ifade etmektedir.⁵

Bizans kaynağı Theophanes, Süleyman b. Hişam'ın yanında dört komutan ile birlikte 90 bin askerle Rûm ülkesine saldırıya geçtiğini, Gamr isimli komutanın hafif zırhlı 10 bin askerle aniden Anadolu topraklarına girdiğini, arkasından Malik b. Şebib ve Battal Gazi'nin 20 bin atlı ile Akroines (Afyonkarahisar) tarafına geldiğini, daha sonra da Süleyman'ın 60 bin askerle Kapadokian Tyana yakınlarına ulaştığını, ancak Malik b. Şebib ve Battal Gazi'nin kuvvetlerinin Leon ve Constantine tarafından bozguna uğratıldığını ve iki komutanın da içinde olduğu çok sayıda askerin Bizans orduları tarafından öldürüldüğünü, kaçabilen 6.800 askerin ise direndiği ve Sennâde'ye (Şuhut'un Mahmut köyü) çekilerek kurtulduklarını belirtmektedir.⁶

İbn Asâkir, Leon'un 100 bin kişilik bir ordu ile saldırıya geçtiğini, Battal'ın kalan askerlerin Sennâde'ye intikal etmesini ve şehre girerek burasının tahkim edilmesini söylediğini, öncü kuvvetler için de bir şahsı görevlendirdiğini, arkada zayıf ya da yaralı hiç kimsenin bırakılmaması emrini verdiğini belirtir. Ayrıca askerlerle birlikte Sennâde yolunu göstermek için onun da yola koyulduğunu, fakat askerlerin Sennâde'ye girdiklerinde Battal'ın ortada görünmediğini söyler. Buna göre Battal'ın savaş meydanında kaldığı anlaşılmaktadır. Ertesi gün Leon ve askerleri savaş meydanına tekrar geldiklerinde Battal ve birkaç kişi dışında Müslüman askerlerin tamamının Sennâde'ye gittiği haberini almıştır. Burada muhtemelen Leon ile Battal arasında bir görüşme oldu. Yaralarından dolayı Leon doktorlarını ona göndermek

İlâhiyat Araştırmaları Dergisi, S. 1, Haziran 2014, s. 73.

⁵ Ocak, a.g.m. s. 204-205.

⁶ The Chronicle of Theophanes Confessor, Byzantine and near Eastern History (284-813), (Çeviri ve notlar Cyril Mango-Roger Scott), Clarendon Press, Oxford 1997, s. 571; Gönçer, a.g.e., C. I, s. 226-227; Adem Apak, "Emeviler Döneminde Anadolu'da Arap-Bizans Mücadelesi", Uluğ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 2009, C. 18, S. 2, s. 118; Erkoçoğlu, a.g.m., s. 75.

istedi ve herhangi bir ihtiyacı olup olmadığını sordu. Battal, Leon'dan kendisiyle birlikte kalan askerlerine ve daha önce emrinde olup Leon'a esir düşen askerlere kendisini kefenleyip cenaze namazının kılınmasını ve buraya defnedilmesini ayrıca yanında kalanların sağ salım gidebilmeleri için de bir yol açılmasını istedi. Bu şekilde istediği yapıldı ve Battal oraya defnedildi ⁷ diye ifade eder. Battal Gazi şehit olduğunda 70 yaşını geçmiş bulunuyordu.⁸

İbn Kesîr ise Battal'ın Leon'a askerlerine emredererek esir düşen Müslümanların cenaze namazlarının kılınmasını ve defnedilmesine izin verilmesi talebinde bulunmakta, ayrıca esirlerin salınmasını emrettiği, daha sonra ise şehre yönelirken ulakların Süleyman bin Hişam'ın üzerine geldiği haberini getirmesinin ardından da onun korkarak askerleri ile birlikte Konstantiniye yolunu tuttuğunu söyler.⁹

Hamiteli coğrafyası¹⁰ VIII. yüzyılın ilk yarısında Emeviler ile Bizans arasında bir sınır teşkil ediyordu. Nitekim İbni Saîd: *"John sahili seyyahlar nezdinde meşhurdur. Buradan İskenderiye ve diğer bölgelere kereste gönderilmektedir. Üzerinde bir köprü bulunan derin Battal nehri buraya dökülmektedir. Barış olduğunda bu köprü açılır, savaş olduğunda ise kaldırılırdı. Burası Müslümanlarla Hristiyanlar arasında sınırı teşkil etmekteydi. Nispet edilen el-Battal, ise Emeviler zamanında Rumlara karşı birçok savaşta bulunan bir kimse idi. İsmi (gece sohbet meclisleri) kitaplarında zikredilmektedir ve kabri de ordadır."* ¹¹ demektedir.

1173 yılında İstanbul, İznik, Eskişehir ve Konya üzerinden Şam'a giden el-Herevî (öl. 1215), *"Muhammed el-Battal'ın ülkenin hududunda bir tepenin üzerinde mezarı var"* demektedir.¹² Seyitgazi'deki türbeyi bir mescitle birlikte I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1196; 1205-1211)¹³ el-Herevî'nin seyahatin-

⁷ İbn Asakir, Tarihi Dimeşk, XXXIII, s. 406 ('dan naklen Erkoçoğlu, s. 76)

⁸ Gönçer, a.g.e., C. I, s. 226.

⁹ İbn Kesir, a.g.e., C. IX, s. 545.

¹⁰ Hamîd-İli, XIII. yüzyılın sonlarına doğru Isparta ve Burdur yöresinde kurulan Hamîdoğulları Beyliği'nin ve Osmanlı hâkimiyeti altında bir idarî bölge olan Hamîd sancağının diğer adı. TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 15, İstanbul 1997, s. 462.

¹¹ Erkoçoğlu, a.g.m, s. 71.

¹² Erkoçoğlu, a.g.m, s. 77; Ramazan Topraklı, Battal Gazi ve Mezarı Hakkında, Hamideli Tarih 1, Aralık 2013, s. 46.

¹³ II. Kılıç Arslan'ın en küçük oğludur. Babası ülkesini eski Türk geleneğine ve hakimiyet anlayışına göre 11 oğlu arasında paylaştırmış, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e de Ulubor-

den çok sonra 1208 yılında annesinin gördüğü bir rüya üzerine yaptırmıştır. Bir başka rivayete göre Çoban Baba adı ile anılan Kutluca Baba, 1202 yılında Battal Gazi'nin naaşının bulunduğu mağarayı bulmuş, durum Gıyaseddin Keyhüsrev'e bildirilmiş ve Keyhüsrev'in hanımı Ümmühan Hatun, mağaranın bulunduğu yerde Battal Gazi adına bir türbe ve mes-cit yaptırmıştır.¹⁴ Görüldüğü gibi Türkiye Selçukluları döneminde bir ziyaretgâh, Osmanlılar döneminde ise büyük bir külliye haline gelecek türbe, Battal Gazi'nin şehit oluşundan yıllar sonra yaptırılmıştır.

H 122/ M 740 yılında Emeviler ile Bizanslılar

lu ve Kütahya yörelerini vermişti. Keyhusrev, ilk saltanat yıllarında batıya yönelerek Denizli ile Honaz bölgelerini fethetti. 1196 yılında tahtı kardeşi Rükneddin Süleyman'a bırakmak zorunda kaldı, Bizans'a sığındı, 1205 yılında kardeşinin vefatı üzerine yeniden tahta çıktı. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, edip, şair ve alimleri himaye eder, imar, ziraat ve kültür faaliyetlerini destekledi. Zamanında Anadolu milletlerarası ticaret yollarının merkezi haline gelmiştir. Bkz. Tuncer Baykara, Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211), Gazi-Şehit, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997, s. 7-40; Selim Kaya, I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2006, s. 13-51; 97-161; Ali Sevim, "Keyhüsrev I", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 25, Ankara 2002, s. 347-349.

¹⁴ Baykara, a.g.e, s. 70-87; Kaya, a.g.e, s. 197-198; Erkoçoğlu, a.g.m, s. 77; Yağmur Say, "Seyyid Battal Gazi Külliyesi", Vakıf ve Kültür, C. I, S. I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1998, s. 35.

arasında yapılan savaşta Battal Gazi şehit olduğu gibi Müslüman-Bizans ilişkilerinde de bu savaş bir dönüm noktasıdır. Çünkü Bizans İmparatorluğu kazandığı bu zaferle Emevi tehdidinden kurtulduğu gibi Bizans orduları da bir yıl sonra Malatya'ya kadar ilerleme kaydetmişlerdir.¹⁵

Kaynakların belirttiğine göre H 122/ M 740 yılında yapılan savaşta şehit düşen binlerce Müslüman askerin mezarları (büyük ihtimalle Türbe Dağı ve civarı) bu topraklardadır. Yaralı olan Malik b. Şebib, Sennâde'ye 6 km kala yolda; ruhunu teslim ederek şehit olmuş, Battal Gazi ise savaş alanında kalmış ve şehit düşmüştü. Yine Battal Gazi'nin yakın arkadaşı Malik b. Şebib'in türbesi Şuhut'un Anayurt köyünde bulunduğu göre Battal Gazi'nin türbesinin de bu bölgede olması gerekiyor mu?

Şuhut-Uzunpınar, Geneli ve Göcen köyleri arasındaki Köreke Dağı 1944 yılında resmi kayıtlara Türbe Dağı olarak yazılmıştır.¹⁶ Malik b. Şebib ile birlikte şehit düşen Battal Gazi'nin türbesinin de bu dağ yakınlarında bir yerde olma ihtimali çok yüksektir.

Çay ilçesine bağlı Çayır yazı (Geneli) köyünde

¹⁵ Şahin Uçar, Anadolu'da İslâm-Bizans Mücadelesi, İşaret Yayınları, İstanbul 1990, s. 123; Casim Avcı, İslâm-Bizans ilişkileri, Klasik Yayınları, İstanbul 2003, s. 85.

¹⁶ <http://www.gazete32.com.tr/isparta/hamideli-dernegi-battal-gazinin-turbesini-kesfetti.html>

bulunan ve halkın “Hüseyin Dede Türbesi” diye bildiği türbe, Göcen köyü üzerinden Anayurt’a 20 km, Şuhut’a ise 25 km uzaklıkta bulunmaktadır.¹⁷ Battal Gazi’nin babasının adı Hüseyin, künyesi ise Ebû Hüseyin’dir. Bu Arap geleneğinde kullanılan bir durum olup Ebu Hüseyin sözü de Battal Gazi’yi ifade eden bir isimdir.

Fatih Erkoçoğlu, I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in Seyitgazi’deki Battal Gazi Türbesi’ni yaptırması ile ilgili olarak; “Belki de merkezi Uluborlu olmak üzere Konya’nın batısında kalan bölgelerin hükümdarı olarak I. Gıyaseddin Keyhüsrev, ülkesinin sınırlarını batıya doğru genişletirken bu fetih faaliyetlerinde kendisine ve askerlerine manevi bir destek sağlamak için yüzyıllar öncesinde burada şehit düşen meşhur komutan Battal’ın kabrini tespit ve üzerine bir türbe yaptırarak bu coğrafyanın kalıcı olarak Müslüman yurdu haline getirilmesini hedeflemiş olmalıdır”¹⁸ diye kanaatini belirtir.

Kanaatimize göre bir rüya üzerine Seyitgazi’ye türbe yapılması Battal Gazi’nin mezarının Malik b. Şebib türbesinin yanında veya yakınında olabileceği fikrini unutturduğu gibi zamanla Seyitgazi’deki türbe de halkımız tarafından genel kabul görmüş, resmi kurumlar tarafından da benimsenerek tescillenmiştir.¹⁹

¹⁷ Erkoçoğlu, a.g.m. s. 41.

¹⁸ Erkoçoğlu, a.g.m. s. 78.

¹⁹ Erkoçoğlu, a.g.m. s. 79; Ramazan Topraklı, Battâl

Bize göre, Hamideli Derneği Başkanı Ramazan Topraklı ve arkadaşlarının da belirttikleri gibi Geneli (Çayıryazı) köyünün eski yerleşim yerinde, bir höyüğün tepesindeki Hüseyin Dede Türbesi’nin Battal Gazi’nin türbesi olması²⁰ kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Seyitgazi’deki türbeye nazaran burası Battal Gazi’nin şehit düştüğü savaş alanına daha uygun bir konumdadır.

Ümidimiz odur ki; başta Afyonkarahisar Valiliği ve Afyonkarahisar Belediye Başkanlığı olmak üzere yetkili makamların Türkiye Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve hanımı Ümmühan Hatun’un Seyitgazi için yaptıklarına benzer bir çalışmayı, yöre halkının “Hüseyin Dede Türbesi” diye bildikleri Battal Gazi Türbesi’ni şanına yakışır şekilde projelendirerek faaliyete geçirmeleri ve gelecek nesillere aktarılmasına imkân sağlamalarıdır. Şüphesiz böyle bir çalışma Afyonkarahisar inanç turizmine de büyük katkı sağlayacaktır.

Gâzi’nin Türbesi, Türbe Dağı ve Köreke Dağı, Hamideli Tarih 2, Temmuz 2015, s. 44.

²⁰ Ramazan Topraklı, Battâl Gâzi’nin Türbesi, Türbe Dağı ve Köreke Dağı, Hamideli Tarih 2, Temmuz 2015, s. 46. Bugün türbedeki sandukanın baş taşında “Hüseyin Efendi Türbesi” yazmaktadır. Çayıryazı köyünden Ömer Ceylan 2000’li yıllarda türbeyi tamir ettirmiş, bu tamirde kitabe de yenilenmiş, ancak dede ile efendi arasındaki farkı anlamayan mermer ustası tarafından “Hüseyin Efendi Türbesi” şeklinde yazıldığı ifade edilmektedir.

TAŞPINAR'DAN "EDEBİ" DAMLALAR

Doç. Dr. Mehmet SARI*

Afyonkarahisar'ın tarihi, edebiyatı, kültürü ve sanatı üzerine yapılan ve bundan sonraları yapılacak araştırmalar için "kaynak" olan *Afyonkarahisar'da Nur, İkaz, Son Haber, Gençliğin Sesi* gibi yerel dergi ve gazetelerden biri belki de birincisi *Taşpınar Mecmuası*'dır. 1932'de "Karahisar'ın gölgesinde ak-maya başlayan Taşpınar'dan 86 yıldır Afyonkarahisar'ın tarihi, edebiyatı, kültürü, sanatı akmaktadır. Bu yazıda, "Kaynak Taşpınar"da yer alan çok kıymetli belgelerden ve bilgilerden sadece edebiyatla ilgili olan damlalar, susayan-lara sunulmaya çalışılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve inkılapların ger-çekleştirilmesi sürecinde açılan Köy Enstitüleri ve Vilayet-lerde kurulan Halkevleri uzun yıllar tartışma konusu ol-muş, var oluşlarının sırrı ve değerleri geç anlaşılmış kuru-luşlardandır. Halkevlerinin hizmetlerinden birisi, gelecek yıllara birer belge durumunda miras bıraktıkları yayın or-ganları dergileridir. Kaynağımız "Taşpınar Mecmuası"nın muhtelif sayılarında; "Bu gün çıkmakta olan Halkevleri Mecmualarının Listesi" başlığı altında verilen bilgiye göre bu dergilerin belli başlıları şunlardır: Başpınar (Gazian-tep); Çorumlu (Çorum); Doğuş (Kars); Erciyas (Kayseri); Fikirler (İzmir); Gediz (Manisa); Görüşler (Adana); Halkevi (Eskişehir); Halk Bilgisi Haberleri (Eminönü); İnanç (Deniz-li); İnan (Trabzon); Karadağ (Diyarbakır); Kara Elmas (Zon-guldak); Kaymak (Balıkesir); Konya (Konya); Ondokuz Ma-yıs (Samsun); **Taşpınar (Afyon)**; Türk Akdeniz (Antalya); Ün (Isparta); Uludağ (Bursa); Yenitürk (Eminönü).

Afyon Halkevi'nin yayın organı olarak çıkmaya başla-yan, Afyonkarahisar edebiyatı, tarihi ve kültürü için kaynak durumundaki "Taşpınar Mecmuası"nın yayın hayatında üç ayrı devre görülür. Özellikle, Afyon Halkevi'nin yayın organı olarak çıkan Birinci ve İkinci Devre Taşpınar Mecmuası üze-rine makaleler yazılmış, tezler yapılmış; dil, tarih, edebiyat, folklor, kültür, müzik ve diğer birçok çalışma alanında araş-tırma yapanlara temel kaynak olmuş ve olmaya da devam edecektir. Bu çalışmaların bir kısmında, Taşpınar'dan fay-dalanıldığını gösteren kaynak bilgisi verilirken, bir kısmında bilgiler ve belgeler (hatalı yazılışlarıyla) aynen alınıp kulla-nılmış, Taşpınar kaynak olarak gösterilmemiştir.

Birinci Devre

Taşpınar Mecmuası'nın birinci devresi Sayı: 1, Cilt: 1, 19 Birinci Teşrin 1932 ile Sayı: 161, 23 Nisan 1950 yılları arasındaki sayılardan ibarettir. İlk sayısında "Afyon Halkevi Edebiyat Şubesi Tarafından Her Ayın On Dokuzunda Çıkarılır" denilen derginin yine bu sayıda verilen bilgilere göre İmtiyaz Sahibi: Eflâtun Cem; Neşriyat Müdürü: Dr. Kemal; Basıldığı Yer: Afyon Doğan Basımevi; İdare Yeri:

Afyon Halkevi olduğu anlaşılır.¹

Afyon Halkevi'nin "Edebiyat Şubesi" tarafından çıkarılan Taşpınar Mecmuası'nın çıkış sebebini ve ilkelerini doğru anlamak için, aşağıda verdiğimiz "*Taşpınar Yolların-da: Ön Söz*" başlığı altında yazılanları dikkatlice okumak yeterlidir:

Taşpınar Yollarında: Ön Söz

"Milletimiz tarihin karanlık bir merhalesine girmişti. Bu acılı merhalede asırlarca kendi varlığımızdan uzak, yabancı kültürler içinde yaşadık. Nihayet içimizde uyanan millî şu-ur ufkumuzu aydınlatan bir ışık buldu; bu ziya içinde kuvvetli bir hamle yaptık. Her suretle müstakil, tezatsız bir millet ha-linde kendimizi bulduk. Bu inkılâp bize yepyeni bir "cihanı anlayış tarzı" getirdi. Bu yeni telâkki karşısında eski içtimaî müesseseler bir dal gibi kuruyup dökülüyor, ileri teknik ve sosyolojik şartlarla plânlı bir cemiyet hayatı kuruluyor. Yeni bir iktisat, yeni bir ahlâk, yeni bir edebiyat, hulâsa yeni bir hayat doğuyor. Biz bu yapıda büyük işler yapamayacağımı-zı biliyoruz; fakat muhitimizi bu canlı hayatı yaratacak ileri kadronun, büyük şahsiyetlerin kafasına göre şuurlandır-mak, gençliği bu içtimaî akışa göre ruhlandırmak iştiağını duyuyoruz. Mecmuamız bu duygu terbiyesini üzerine alan "Halkevi"nin samimî bir dili olacak...

Hayat yürüyor. Son zamanlarda yeni bir hamle daha yaptık: Dil inkılâbı. Filhakika bu günün en büyük içtimaî hadisesi dil işidir. Bu nevi çalışmalar şimdiye kadar dar vadilerde kapanıp kalmıştı. Fakat Türklükteki duymak-dü-şünmek ve dilemek- yapmak kudretlerinin millî deha şek-linde tecelli etmiş timsali "Gazi" harf inkılâbını yarattıktan sonra "dil" işini şuurlandırmak diledi. Yazı seferberliği cehli yenen bir zafer olmuştu; dil inkılâbı bu zaferi ebedileştiren bir abide olacaktır. Şüphe yok ki bu abidenin asıl madeni Türk'ün dilinde ve gönlünde yaşayan orijinal cevherlerdir.

Binaenaleyh millî dil abidesini işlemek için bu cevherleri bulmak, derlemek lâzım. O halde bugünler lisan ve edebi-yatımızın istiklâl ve istikbalini duyan zümre için bir araş-tırma mevsimidir, denilebilir. Bu heyecanlı mevsim içinde müfit ve müessir olmanın zevkini duyarak çalışan büyükle-rimiz, yeni kurulan yüksek cemiyetimiz az zamanda kıymet-li varlıklar gösterecek, ışıklı eserler yaratacaklardır.

Biz de bu imanla etrafı, muhiti araştırırken her adımda kalbimizin bir parçasını taşıyan özlü saz şiirlerine ve Türk zevkini ebedileştiren duygulu saz şairlerine rastlıyoruz. Bilhassa en eski bir Türkyurdu olan Afyon'un şifâhî kamu-sunda sayısız öz kelimeler buluyoruz. Bunlar millî kamusu-muzu hazırlayan bilgiçler için çok zengin malzeme olacak: halk sınıfının ideolojisi içine giren bugünün san'atkarları da, gene bunların arasında yaratmak istedikleri popüler edebiyat için zevk ve güzellik numuneleri bulabilecek;

¹ Taşpınar, C. 1, S. 1, 19 Birinci Teşrin 1932, s. 1.

*Afyon Kocatepe Ü. Fen Ed. Fak. TDE Böl. Öğretim Üyesi.

memleketin içtimaî tarihini yazacak bahtiyarlar için de en doğru birer vesika olacaktır. İşte mecmuamız bunları toplayan edebiyat şubemizin samimi bir ifadesi olacaktır.

Son söz, bu küçük mecmua Türk kalbinin vurduğu büyük duyguları dile getirmek iştiake çıkıyor. İnkılâp yolunda yapılacak işin büyüğü, küçüğü olur mu ?..”²

“Ön Söz”de yazılanlardan bilhassa şu cümleler, sadece Taşpınar ve Afyonkarahisar Edebiyatı açısından değil, ülkemizin ve milletimizin içinde bulunduğu vaziyeti tasvir etmesi ve ne yapılacak işler hususunda hedefler göstermesi bakımından da üzerinde durulacak, düşündürücü ve dikkate şayan ifadelerdir: “Milletimiz tarihin karanlık bir merhalesine girmişti. Bu acılı merhalede asırlarca kendi varlığımızdan uzak, yabancı kültürler içinde yaşadık...”; “Yeni bir iktisat, yeni bir ahlâk, yeni bir edebiyat, hülâsa yeni bir hayat doğuyor...”; “Muhitimizi bu canlı hayatı yaratacak ileri kadronun, büyük şahsiyetlerin kafasına göre şuurlandırmak, gençliği bu içtimaî akışa göre ruhlandırmak iştiağını duyuyoruz.”; “Mecmuamız bu duygu terbiyesini üzerine alan Halkevi’nin samimî bir dili olacak”; “Millî dil abidesini işlemek için bu cevherleri bulmak, derlemek lâzım...”; “Bilhassa en eski bir Türk yurdu olan Afyon’un şifahî kamusunda sayısız öz kelimeler buluyoruz...”; “Memleketin içtimaî tarihini yazacak bahtiyarlar için de en doğru birer vesika olacaktır.”; “İşte mecmuamız bunları toplayan edebiyat şubemizin samimi bir ifadesi olacaktır...”; “Son söz, bu küçük mecmua Türk kalbinin vurduğu büyük duyguları dile getirmek iştiake çıkıyor...”³

Afyon Halkevi’nin “Edebiyat Şubesi” tarafından çıkarılan bu Mecmuaya “Taşpınar” isminin Ali Çetinkaya tarafından verildiği, Mecmuanın ilk sayısında yazılıdır: “Memleketimizin fikir ver gençlik hareketlerine hamle veren çok kıymetli Meb’usumuz Ali Beyefendi duygularımıza şuur, düşüncelerimize ışık oldu. Mecmuamıza en güzel bir at buldu: Taşpınar: Artık mecmuamız, bu en büyüğümüzün asil ruhundan aldığı ilhamla akan bir inkılâp pınarı olacaktır. İngilizceden çevirdikleri “Asya milletlerinin milliyetçilik hareketleri” isimli değerli eserlerinin de mecmuamızda neşrine izin vermişlerdir...”⁴

Süleyman Hilmi imzasıyla “Memleket Tetkikleri: Taşpınar” başlıklı yazıda da “Taşpınar”ın Afyonkarahisar tarihi, edebiyatı ve kültürü açısından taşıdığı mana dile getirilir: “Afyon’un en lezzetli, adeta “abıhayat” denecek derecede güzel suyu Taşpınar suyudur. Taşpınar, şehrin garp-cenup köşesinde bir derenin başındadır. Kültür kaynağı olan Taşpınar mecmuasına ismini verecek kadar ünlü olan bu pınar, aynı zamanda tarihî vesikaları sinesinde saklayan bir çeşmedir.

Mahalle kadınları, onun sessiz, söğüt gölgeli muhitinde güle oynaya çamaşır yıkarlar. Halk hayatında Taşpınar’ın ayrı bir değeri vardır. Fakat bizim Taşpınar’ı tetkikimiz, yalnız sinesinde sakladığı vesikalara ait olacaktır...”⁵

² Taşpınar, C. 1, S. 1, 19 Birinci Teşrin 1932, s. 1-3.

³ Taşpınar, C. 1, S. 1, 19 Birinci Teşrin 1932, s. 1-3.

⁴ Taşpınar, C. 1, S. 1, 19 Birinci Teşrin 1932, s. 12.

⁵ Taşpınar, C. 1, S. 2, 19 Birinci Kânun 1932, s. 38.

Taşpınar Mecmuası-Birinci Devre- Sayı: 1, 19 Birinci Teşrin 1932 ile Sayı: 161, 23 Nisan 1950 arasında, Eflâton Cem, M. Zihni, İzzet Ulvi, Kâzım Nami, Edip Ali (Edip Ali Bakı, Edip Â. Gökpınar, Gökpınar), Faruk Şükrü, M. Z. Çerçel, Behçet Görktan, Vehbi Çizmeci, B. Sıtkı Sencer, Ali Rıza Hıncal, Haluk Mümtaz, Süleyman Gönçer, Süleyman Sırrı Üçer, Osman Attilâ, Hayri Telek, Haydar Özdemir, Şevket (Şevki) Berker, Ali Türk Keskin, Muzaffer Görktan gibi imzalarla akar. Büyük bir kısmı Afyonkarahisarlı olan bu Afyonkarahisar sevdalıları ediplerin edebiyatla ilgili araştırma ve inceleme yazılarının belli başlıları şunlardır:

“Sazşairleri: Âşık Mesleki”, Eflâton Cem, 15-16 C. 1, S. 1, 19 Birinciteşrin 1932, s. 15-16. (Sonraki sayılarda devam eder)

“Edebiyatımıza Bir Bakış”, Eflâton Cem, C. 1, S. 4, 19 Şubat 1933, s. 66-72.

“Dil Anketi”, M. Zihni, C. 1, S. 6, 19 Nisan, 1933, s. 147.

“Bizim Sözlerimiz”, M. Zihni, C. 1, S. 6, 19 Nisan, 1933, s. 148.

“Dil Anketi”, M. Zihni, C. 1, S. 8, 19 Haziran, 1933, s. 196

“Halk Şairlerinden: Sandıklı’lı Fikri”, Eta Beyli Naci, C. 1, S. 9, 19 Temmuz 1933, s.209-210.

“Halkiyat ve Bir Hristiyan Halk Şâiri”, İzzet Ulvi-Afyon Men’usu C. 1, S. 11, 19 Eylül, 1933, s. 250-254.

“Edebiyat: Yeni Görüş ve Yeni Duyuş”, Eflâton Cem, C. 1, 19 Nisan, 1933, s. 131-132.

“Öz dilimiz için”, Kâzım Nami C. 2, S. 15, 19 İkinci Kânun, 1934, s. 53-54.

“Halkiyyat: Halk Şiirleri ve Kalacaklı Hakkı”, Afyon Meb’usu İzzet Ulvi, C. 2, S. 15, 19-2. Kânun 1933, s. 58-61. (Sonraki sayılarda devam eder).

“İnkılâp Edebiyatı”, M. Zihni, C. 2, S. 19, 19 Mayıs 1934, s. 121-124.

“Taşpınar’dan Damlalar”, Edip Ali, (C. 2, S. 21, 19 Temmuz 1934, s. 162 ile S. 161, 23 Nisan, s. 523 arasındaki muhtelif sayılarda).

“Adanalı Ziya”, Faruk Şükrü, C. 2, S. 23, 19 Eylül 1934, s. 193-195.

“Ulus Ozanları: Deli Bekir”, M. Z. Çerçel, C. 3, S. 25, 29- İkinci Teşrin 1934, s. 15-16. (Sonraki sayılarda devam eder).

“Afyonlu Büyük Ozan Abdurrahim-Hayatı ve Eserleri”, Edip Â. Gökpınar, C. 3, S. 29, 19 Mart 1935, s. 83-85 (Sonraki sayılarda devam devam eder).

“Adanalı Ziya”, Gökdemir, C. 3, S. 34, 27 Ağustos 1935, s. 175-176.

“Afyon’un Eski ve Yeni Tarihteki Değeri”, Behçet Görktan, C. 4, S. 37, 27 İkinci Teşrin 1935, s. 15-16.

“Mezar Taşlarına Göre: Afyon’da Tarih Araştırmaları”, E. Âli Gökpınar C. 4, S. 39, 19 İkinci Kânun, 1936, s. 39-41.

“Abdurrahim Mısırlıoğlu’nun Halkçılığı”, Edip Â. Gökpınar, C. 4, S. 40, 19 Şubat, 1936, s. 55-56.

“XV. Asırda Afyon’da Türkçe Adlar”, E. Âli Gökpınar, C.

4, S. 40, 19 Şubat 1936, s. 58.

“Halkevi Yıl Dönümü”, Vehbi Çizmeci, C. 4, S. 40, 19 Şubat 1936, s. 70.

“Taşpınar Başında: Edebiyatımızın 1919 ve 1936 Arasındaki Saklı Kıymetleri”, Zihni Çerçel, C. 4, S. 44, 19 Haziran 1936, s. 137.

“Deli Bekir’in Basılmamış Eserleri”, Derleyen: Ali Rıza Hıncal, C. 4, S. 45, 19 Temmuz 1936, s. 162 (Sonraki sayılarda devam eder).

“Adanalı Ziya’nın Ölümü”, B. Sıtkı Sencer, C. 4, S. 46, 27 Ağustos 1936, s. 193-194.

“Afyon’un Halk Şairi Vehbi Çizmecinin Yeni Bir Şiiri: Kurtuluş”, Vehbi Çizmeci, 182, C. 4, S. 46, 27 Ağustos 1936, s. 182.

“İçtiğimiz Su”, Vehbi Çizmeci, 197, C. 4, S. 46, 27 Ağustos 1936, s. 197.

“Şehir Notları”, C. 5, S. 50, 29 Birincikânun 1936, s. 32 (Ziya’nın mezar taşına yazdıracağı şiirle ilgili haber)

“Adanalı Ziya’dan Parçalar”, Derleyen: Bekir Sıtkı Sencer, C. 5, S. 50, 29 Birincikânun 1936, s. 26 ile S. 161, 23 Nisan 1950, s. 531 (Sonraki sayılarda devam eder).

“Afyon’da Söylenen Türküler Serisinden-Serenler-”, Haluk Mümtaz C. 5, S. 51, 29 İkinci Kânun, 1937, s. 46

“Afyonda Söylenilen Türküler-İzmir Türküsü-II-”, Haluk Mümtaz, C. 5, S. 53, 29 Mart 1937, s. 76-77.

“Afyon’da Söylenilen Türküler-Çil Ahmet Türküsü-3-”, Haluk Mümtaz, C. 5, S. 56, Haziran 1937, s. 134.

“Üstat Adanalı Ziya”, Kütüphane Memuru: Bekir Sıtkı Sencer, C. 5, S. 58, Ağustos 1937, s. 165-167.

“Afyon Çevresindeki-Türküler, Koşmalar, Maniler-I-”, Mecdeddin Akın C. 5, S. 58, Ağustos 1937, 174-175. (Sonraki sayılarda devam eder).

“Tarih Araştırmaları: Ahmet Şemseddin ve Çırakları-I-Değerli Yazı Üstadlarımız”, Süleyman Gönçer-Süleyman Sırrı Üçer, C. 5, S. 59, Eylül, 1937, s. 181-182 (Sonraki sayılarda devam eder)

“Karahisar Şairlerinden Râî Çelebi”, Süleyman Sırrı Üçer, C. 5, S. 59, Eylül 1937, s. 183-185. (Sonraki sayılarda devam eder).

“Afyon’a Ait Fıkralar”, Derleyen: Edip Âli C. 5, S. 60, Birinciteşrin 1937, s. 213-216. (Sonraki sayılarda devam eder).

“Afyon Çevresinde Söylenen Türküler, Maniler-II-”, Mecdeddin Akın C. 6, S. 61, İkinci Teşrin, 1937, 11-12.

“Şair Vehbi’nin Meşhur Kış Destanı”, C. 6, S. 63, İkinci Kânun 1938, s. 39-41.

“Afyon’da Söylenen Türküler Serisi-4-İslamoğlu Türküsü-”, Derleyen ve Seçen: Edip Âli, C. 6, S. 63, İkinci Kânun 1938, s. 45-47.

“Afyon’da Söylenen Türküler Serisi-5-Karakoç Türküsü-”, Derleyen ve Seçen: Edip Âli, C. 6, S. 65, Mart 1938, s. 84.

“Sandıklılı Fikriden-Parçalar”, Derleyen: Edip Âli Bakı, C. 6, S. 66, Nisan 1938, s. 94. (Sonraki sayılarda devam eder).

“Evliya Çelebi’nin Afyona Ziyareti”, Şevket Berker, C. 6, S. 66, Nisan 1938, s. 102-104. (Sonraki sayılarda devam eder).

“Afyonda Söylenen Türküler Serisi-8-Çenber Türküsü”, Derleyen ve Seçen: Edip Âli, C. 6, S. 67, Mayıs 1938, s. 124.

“Büyük Türk Âlimi Kâtip Çelebi ve Tuhfetülkibâr”, Şevki Berker, C. 6, S. 68, Haziran 1938, s. 130-134.

Afyon Şairleri: Şâir Dehşeti ve Eserleri”, Bekir Sıtkı Sencer C. 6, S. 70, Ağustos 1938, s. s.174.(Sonraki sayılarda devam eder).

“Afyon Halk Şairlerinden: Yusuf Zülaliden Parçalar”, C. 6, S. 71, Eylül, 1938, s. 192.

“Ata Sözü Derlemeleri: At Üzerine Derlenen Atasözleri”, Derleyen: Hüsnü İrkıl Ata, C. 8, S. 85, Eylül 1940, s. 125.

“Namık Kemal’in Afyonda Medfun Annesi ve Kendi Çocukluğu Hakkında”, Edip Âli Bakı, C. 8, S. 86, Ağustos 1941, s. 1-8 (Sonunda kabrin resmi var).

“Afyonlu Şair Vehbi Çizmecinin Matbuat Hayatına Dair”, H. S., C. 8, S. 86, Ağustos, 1941, s. 9-10

“Şair Vehbi Çizmecinin (Biraz da Mizah) Adlı Bir Yazısı”, C. 8, S. 86, Ağustos, 1941, s. 18-19.

Afyon Şairleri-2-: Gülaboğlu M. Askerî-Hayatı ve Eserleri”, Edip Ali Baki, C. 8, S. 86, Ağustos 1941, s. 21-25. (Sonraki sayılarda devam eder).

“Afyon Şairleri 3: İbrahim Türâbî”, Edip Âli, C. 8, S. 88, Nisan 1942, s. 76-89.

“Afyon Şairlerinden: Afyon Mevlevî Şairlerinden Tâbi”, Edip Âli Bakı, C. 8, S. 89-90-91, Haziran-Temmuz-Ağustos 1942, s. 107-109.

“Şair Adanalı Ziyânın Ölümünün 10. Yıl Dönümü”, Bekir Sıtkı Sencer, C. 8, S. 89, 90, 91, Haziran-Temmuz-Ağustos 1942, s. 120.

“Afyon Folkloru: Efsanelerimizin Kaynağı Kahramanlıktır”, Edip Âli Bakı C. 8, S. 89, 90, 91, Haziran-Temmuz-Ağustos 1942, s. 123-124.

“Afyon Mevlevî Şairleri: Yahya Çelebi”, Edip Âli Bakı, S. 93, Birinciteşrin 1942, s. 158.

“Afyon Mevlevî Şairleri: “Şair Yakîn”, Edip Âli Bakı, S. 93, Birinciteşrin 1942, s. 157-158. (Sonraki sayılarda devam eder).

“Afyon’un Folklor Gecesine Hazırlanırken: Sandıklı Türküsü”, S. 93, Birinciteşrin 1942, s. 163-164.

“Tarih Araştırmaları: Folklor ve Tarih-İslâm oğlu ve Yaptığı Kule”, Süleyman Gönçer, S. 96, İkincikânun 1943, s. 212-214.

“Türk Edebiyatında Afyonun Yeri-1-”, Osman Attilâ, S. 97, Şubat, 1943, s. 220.

“Afyon’da Şair ve Âlim Büyük Bir Türk Kadını: Güneş Han”, Edip Âli Bakı, Mart-Nisan, 1943, S. 98- 99, s. 241-245.

“Dost Bağından Aldıklarımız: İki Büyük Şair-Ziya Paşa ile Adana’lı Ziya’ya Ait Güzel Bir Fıkra-”, S. 98-99, Mart-Nisan 1943, s. 248.

“Afyon’da Bir Âlim Ailesi: İmad ve Oğulları Büyük Dilbilgini Hasan Karahisarî”, Edip Âli Bakı, S. 100-101, Mayıs-Haziran- 1943, s. 249-255.

"Afyonda Bulunan Cönkler Arasında: Saz Şairi Firari-den Parçalar", S. 100-101, Mayıs-Haziran 1943, s. 265.

"Tarih Araştırmaları: Folklor ve Tarih-İslâm oğlu ve Yaptığı Kule", Süleyman Gönçer, S. 102-103-104, Temmuz-Ağustos-Eylül 1943, s. 274-276.

"Tarih Araştırmaları: Folklor ve Tarih-Boz Bey ve Türküsü", Süleyman Gönçer, S. 106-107, İkinci Teşrin-Birinci Kânun, 1943, s. 317-318.

"Afyon Fıkraları", Hayri Telek, S. 106-107, İkinci Teşrin-Birinci Kânun, 1943, s. 320. (Sonraki sayılarda devam eder).

"Vehbi Çizmeciden Parçalar", Derleyen: Ali Türk Keskin; S. 110-111, Mart-Nisan 1944, s. s. 341.

"Mehmet Fevzi Karahisari", Edip Âli Bakı, S. 112-113, Mayıs-Haziran 1944, s. 355-362. (Sonraki sayılarda devam eder).

"Vehbi Çizmeciden Parçalar", Derleyen: H. Nur, S. 112-113, Mayıs-Haziran 1944, s. 363 (Sonraki sayılarda devam eder).

"Afyon Şairleri Antolojisi-7-: Keskinioğlu Hasam Ekmel", Edip Âli Bakı, S. 120-125, Ocak-Haziran 1945, s. 234-238.

"Edip Âli Bakı'ya: Şair M. Fevzi Hakkında", Süleyman Gönçer, S. 126-127, Temmuz-Ağustos 1945, s. 259-260.

"Afyon Folkloru Yolunda (Halk Hikâyelerinden-I-): "Şahit Kayaları", Haydar Özdemir, S. 128-129-130-131, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 1945, s. 271-273.

"Folklor ve Sanat-II-: Gelin Ümmi", Osman Attilâ, S. 128-129-130-131, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 1945, s. 275-276.

"Halkevi Destanı", Vehbi Çizmecioğlu, S. 132-133, Ocak-Şubat 1946, s. 285.

"Afyon'un Geçmiş Şairlerinden Sesler: Yahya Çelebi'den Parçalar", S. 132-133, Ocak-Şubat 1946, s. 288. (Sonraki sayılarda devam eder).

"Şair Felâhi'den Şair Vehbi'ye", H. Felâhi Genel, S. 132-133, Ocak-Şubat 1946, s. 289.

"Geçmiş Şairlerden Sesler: Meçhul Kalmış Bir Afyon Şairi: Mehmet Fehmi", Süleyman Gönçer, S. 140-141, Eylül-Ekim 1946, 348-349. (Sonraki sayılarda devam eder).

"Memleket Folklor Köşesi: Afyon Fıkraları", Edip Âli Bakı (Ali Feyzi'den bahis var), S. 140-141, Eylül-Ekim 1946, s. 350. (Sonraki sayılarda devamı var).

"Cönklerden Seçtiklerimiz: Geçmişteki Halk Şairleri", Derleyen: Ha.-Nu., S. 140-141, Eylül-Ekim 1946, s. 354.

"Afyon Folkloru Yolunda: Gelin Ümmü Türküsü Münasebetiyle", Muzaffer Görktan, S. 140-141, Eylül-Ekim 1946, s. 355-356.

"Afyon Folkloru Yolunda: Türkülerimizin Dili", Muzaffer Görktan, S. 146-147, Mart-Nisan 1947, s. 407-408.

"Ölümünün 11. Yıl Dönümü Münasebetiyle: Vehbi Çizmecî'nin Ölümü", Ali Türk, S. 156-158, Ocak-Şubat-Mart 1948, s. 452-454.

"Afyon Folkloru Yolunda: Ali Fevzi Çizmecioğlundan Parçalar-Üç Tarih-", S. 156-158, Ocak-Şubat-Mart 1948, s. 457.

"Büyük Türk Lûgatçısı Ahteri M. Karahisarî Hakkında Yanlış Bir Bilgin Tashihi", S. 156-158, Ocak-Mart 1948, s. 464.

"Tarih Araştırmaları: Afyon'da İkinci Bir Şair Ailesi-1- (Ahmet Nuri Dede ve torunları)", Süleyman Gönçer, S. 161, 23 Nisan 1950, s. 526-527.

İkinci Devre

Taşpınar'ın birinci devresi Sayı: 1, 19 Birinci Teşrin 1932 ile Sayı: 161, 23 Nisan 1950 yılları arasındaki sayılar idi. Dönemin siyasi gelişmeleri sonucu kapanan dergi sonraki dönemlerde yeniden çıkmaya başlar. Derginin bu ikinci devrede idare yeri: Afyon Halkevi'dir. Sahibi ve Sorumlusu: Halkevi adına Başkan Hüseyin Şen Şaştımoğlu'dur. Bu yeni yayın döneminin ilk sayısında "Taşpınar İçin" başlıklı yazılarında Hüseyin Şen Şaştımoğlu şöyle der: "Taşpınar yeniden yayın hayatına giriyor. Taşpınar ilk defa 1931 yılında Afyon halkevinin organı olarak yayın hayatına girmişti. Eski Taşpınar'cıların ifade ettiklerine göre halkevinin yayın organına Taşpınar adı rahmetli Ali Çetinkaya tarafından verilmiş. Taşpınar 1949 şubatına kadar yayımlanmış, 1949 Şubatında Ali Çetinkaya'nın hayatından damlaların doldurduğu 160. sayısı ile yayın hayatı sona ermiş..."⁶

Yine aynı sayıdaki "Taşpınar Çıkarken" başlıklı başka bir yazıda A. Hamdi Aydın da derginin yeniden yayınlanmaya başlaması üzerine düşüncelerini şöyle dile getirir: "27 Mayıs devriminin güzel verimlerinden biri de politik gerekçelerle kapatılan Halkevlerinin yeniden açılmasıdır. Halkevlerinin kapatılışı ile yayını son bulan Taşpınar dergisi, geçmişinden daha güçlü olarak basınımıza katılmış bulunuyor. Bu mutlu olayı Afyonlulara müjdelirim..."⁷.

Derginin birinci devresi Afyonkarahisar edebiyatı, tarihi, kültürü açısından belge ve bilgilerin bulunduğu ilmi bir hüviyete haiz iken, ikinci devresi (İncelediğimiz Cilt: 1, Sayı: 1, Ağustos 1963 ile Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 21 Haziran 1966 arasına göre), bilimsel yazı ve belgelerden ziyade, yaşayan şair ve yazarların şiir ve hikayelerine yer verilen bir edebiyat ve sanat dergisi durumundadır. İkinci Devre Taşpınar Dergisi'ndeki Edebiyat yazılarının bazıları şunlardır:

"Yunus'un Şathiyyat ve Muammaları", Mahir Türkkan, C. 1, S. 1, Ağustos 1963, s. 25.

"Bir Hasret Türküsü", Ali Yarşi, C. 1, S. 2, Eylül 1963, s. 8.

"Tarih Araştırmaları: Afyon'da Mevlânâ Celâlettin Rûmi ve Mevlevilik", Süleyman Gönçer, Emekli Lise Müdürü, (C. 1, Sayı: 2, Eylül 1963, s. 15-16-devamı var; C. 1, Sayı: 3, Ekim 1963, s. 22-24 "Sema Medhiyesi" var)

"Afyon Yöresinde Kullanılan Kelimeler", Tayyar Ataman, C. 1, S. 4, Kasım 1963, s. 8.

"Halk Edebiyatında Ağaç ve Çiçek", Mahir Türkkan, C. 1, S. 4, Kasım 1963, s. 20-21.

"Taşpınar'da Bir Türkü", Ali Yarşi, C. 1, S. 4, Kasım 1963, s. 25.

"Ölümünün 78. Yılı Dolayısıyla Namık Kemal", M. Onur Erkmen, C. 1, Sayı: 5, Aralık 1963, s. 4-5.

⁶ Cilt: 1, Sayı: 1, Ağustos 1963, s. 3.

⁷ Cilt: 1, Sayı: 1, Ağustos 1963, s. 27.

“Afyon’un Ortasında Kalası”, Ali Yarşı, C. 1, Sayı: 5, Aralık 1963, s. 6.

“Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla: “Mevlâna”, Veli Yazar, C. 1, Sayı: 5, Aralık 1963, s. 11-12.

“Çok Muhterem Süleyman Gönçer Bey”, Hüseyin Cahit MOLLAOĞLU, C. 1, Sayı: 5, Aralık 1963, s. 21-23 (Emekli Lise Müdürü Süleyman Gönçer’in Taşpınar, C. 1, Sayı: 2, Eylül 1963, s. 15-16 ile C. 1, Sayı: 3, Ekim 1963, s. 22-24’te neşrettiği “Afyon’da Mevlânâ Celâlettin Rûmi ve Mevlevilik” başlıklı yazısı için yazılmış bir açık mektup).

“Çemberim Dalda Kaldı”, Ali Yarşı, C. 1, S. 6, Ocak 1964, s. 4.

“A Kız Senin Adın”, Ali Yarşı, C. 1, S. 7, Şubat 1964, s. 4.

“Dam Başına Asa Koymuş Kalburu”, Ali Yarşı, C. 1, S. 8, Mart 1964, s. 8.

“Bir Cevap”, Süleyman Gönçer, C. 1, Sayı: 8, Mart 1964, s. 6-7 (Emekli Lise Müdürü Süleyman Gönçer’in Taşpınar, C. 1, Sayı: 2, Eylül 1963, s. 15-16 ile C. 1, Sayı: 3, Ekim 1963, s. 22-24’te neşrettiği “Afyon’da Mevlânâ Celâlettin Rûmi ve Mevlevilik” başlıklı yazısına Derginin “5. sayısında bir açık mektupla değinen Hüseyin Cahit Mollaoğlu Bey”e verilen cevabi bir mektuptur).

“Kınası Karılır Tasta”, Ali Yarşı, C. 1, S. 9, Nisan 1964, s. 9.

“Geçiver Ağalar, Beyler Serhoşumuz Var”, Ali Yarşı, C. 1, S. 10, Mayıs 1964, s. 16.

“Bir Cönk”, Süleyman Gönçer, C. 1, S. 11, Haziran 1964, s. 3.

“Afyon’da “Ahmet de Oğlan” Türküsü”, Ali Yarşı, C. 1, S. 11, Haziran 1964, s. 9.

“Yaylabağından İki Türkü”, Yılmaz Çınar, C. 1, S. 11, Haziran 1964, s. 24.

İnceleme: “Şecerem”, Hüseyin Cahit Mollaoğlu, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 14, Eylül 1964, s. 19-22 (Mevlevihanelerde, Mevlanadan, Afyon Mevlevihanesinden ve Sultan Mehmet Semai’den bahsedilen bir yazı)

“Şecerem”, Hüseyin Cahit Mollaoğlu, C. 2, S. 14, Eylül 1964, s. 19-22.

“Efsane”, Recep Yaşayacak, C. 2, S. 17, Temmuz 1965, s. 21-22.

“Yahya Kemal”, Tuncay, Aksaray, C. 2, S. 20, Aralık 1965, s. 12-13.

Özel Sayı: (Yıl: 2, C. 2, Sayı: Özel, Ağustos 1968)

Sahibi ve Sorumlusu: Halkevi Adına Hüseyin Şen Şaşıtımoğlu

“Taşpınar” imzalı “Sunuş Yazısı”nda, Taşpınar’ın bu özel sayısının, “Zafer Haftası” için “Afyon Turizm ve Tanıtma Derneği” tarafından hazırlatılıp bastırıldığı belirtilir. Afyonkarahisarlı şairlerden Yılmaz Çınar, Osman Atilla, Recep Yaşayacak ve Mahir Türkkan’ın şiirlerine yer verilen bu Özel sayıda şu yazılar bulunmaktadır:

“Anılar”, Recep Yaşayacak, s. 2

“Atatürk 30 Ağustosunu Anlatıyor”, s. 4-8.

“İstiklâl Savaşı Anıları: Kocatepeden Dumlu’ya”, Behçetoğlu Muzaffer Görktan, s. 11-13.

“Atatürk Diyor Ki”, s. 14.

Üçüncü Devre

Afyonkarahisar’da, Afyon Kocatepe Üniversitesi’nin kurulduğu 1992’den itibaren bir canlılık, bir gelişme, bir yenileşme görülür ve 1999 yılına gelinir. Bu sıralarda Afyonkarahisar Belediyesi ve Afyon Kocatepe Üniversitesi işbirliğiyle Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. ve Osmanlı Devleti’nin 700. Kuruluş Yıldönümü anısına Taşpınar Dergisi’nin yeniden çıkarılması düşüncesi oluşur ve hazırlık çalışmalarına başlanır. Bu çalışmalardan olarak Afyon Kocatepe Üniversitesi’nden Türk Dili Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sarı ile Uz. Yusuf İlgar Ankara’ya giderek Afyonkarahisar’ın değerli minyatür ustası merhum Ömer Faruk Atabek(öl. 1999)’i ziyaret eder ve gelişmelerden haberdar olmasını sağlarlar. Taşpınar’ın yeniden akmaya başlayacağını öğrenen merhum Ömer Faruk Atabek çok mütehassis olur ve Derginin ilk sayısının ön kapağındaki “Taşpınar” kompozisyonu minyatürünü çizer.

Derginin ilk toplantısı, o zamanlar Afyon Belediye Başkanlığı tarafından kullanılan anıtın arkasındaki tarihi binada gerçekleştirilir. Toplantıya Üniversiteden Mehmet Sarı, Yusuf İlgar, Vedat Balkan, Erol Ogur, Latif Daşdemir, eğitim ve yazar camiasından merhum İsmail Hızal katılır. Derginin ilkeleri konuşulurken ve yayın kurulu üyeleri belirlenirken merhum Hızal, Üniversite hocalarının çoğunlukta oluşundan hareketle-bir art niyeti olmaksızın-“Dergiyi üniversite ele geçirmek istiyor” der. Üniversiteyle Afyonluların kaynaşmaya çalıştığı o yıllarda buna benzer çıkışlar görülebilmektedir. Bu durumu yakından bilen ve buna benzer bazı sıkıntılarla karşılaşan toplantıdaki tek öğretim üyesi Mehmet Sarı vakur ve yapıcı bir ifadeyle “Üstadım, Afyonkarahisar da, Taşpınar da, Üniversite de hepimizin. Siz müsterih olunuz. Biz burada bir şey ele geçirmek için değil, Afyonkarahisar’a hizmet etmek için bulunuyoruz.” diyerek ortamı yumuşatır.

Kısa bir süre sonra Taşpınar, Üçüncü Devre olarak yayın hayatında akmaya, Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. ve Osmanlı Devleti’nin 700. Kuruluş Yıldönümü anısına (Yıl: 1, Sayı: 1, Ekim 1999) çıkan ilk sayısı ile susamış gönülleri kandırmaya başlar.

Afyonkarahisar Belediye Başkanı Hayrettin Barut’un Afyon Belediyesi adına sahibi olduğu derginin Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Afyon Belediyesi Basın Yayın Müdürü Mehmet Sarlık, Yayın Kurulu Üyeleri de; Yusuf İlgar, Hüseyin Şenşasıtımoğlu, Ali Helvacıoğlu ve Niyazi İplikçioğlu’dur.

Afyon Valisi Ahmet Özyurt “Başlarken”, Afyon Belediye Başkanı Hayrettin Barut “Yeni Bir Armağan” ve Taşpınar Yayın Kurulu “Sunuş” başlıklı bölümlerde, Taşpınar’ın yeniden çıkması üzerine duydukları memnuniyetlerini ve heyecanlarını dile getirirler. Taşpınar’ın Üçüncü Devresinin bu ilk sayısında yayımlanan makaleler şunlardır:

“Dünkü Taşpınar”, Erol Ogur, s. 8-11.

“Taşpınar’ın Düşündürdükleri Yahut Tarihin Süzgecinde Afyonkarahisar”, Okt. Latif Daşdemir, s. 12-14.

“Afyon’daki Karaçay-Balkar Türklerinin Dili ve Kültürü”,

Vedat Balkan, s. 15-19.

“Ölümünün 40. Yılında Edip Ali Bakı ve “Beş Kızlar”, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sarı, s. 20-22, 64.

“Afyonkarahisar Kültür Meseleleri ve Yok Olan Külliye-ler”, Yusuf Ilgar, s. 23-32.

“Afyonkarahisar Din Bilginlerinden Şeyh Receb Efendi’nin Terekesinde Yer Alan Kitaplar”, Özer Küpeli, s. 33-37.

“Gedik Ahmet Paşa Vakfiyesi”, Fevzi Kaya, s. 38-42.

“Türk Aile Yapısı (XVII. Yüzyıl Sonu Karahisar-ı Sahib Örneği)”, Gürsoy Şahin, s. 43-52; “Ekonomik Kalkınmada Afyon İli’nin Yeri”, Öğr. Gör. Metin Yıldırım, s. 53-55.

“Osmanlı Dönemi’nde Afyonkarahisar’da Ticari Ha-yat”, Muharrem Bayar, s. 56-61.

“İstiklal Savaşında Afyon”, A. Mahir, s. 62-64 (*Taşpınar*, C. 1, S. 22, 19 Ağustos 1934, s. 176’da neşr edilen “Büyük İstiklâl Savaşında Afyon” başlıklı yazıdan iktibas).

“Hat ve Tezhib”, Mustafa Er-Ressam-Hattat-Müezhip (s. arka kapak içi).

Afyon Belediye Başkanı Hayrettin Barut’un başkanı olduğu *Taşpınar*’ın **Üçüncü Devre ikinci** sayısı “İkinci Taşpınar Şiir ve Hikâye Akşamları”na ayrılır. Dergide, kısa bi-yografileri verilen **şâirler** ve **şiiirleri şunlardır**:

“Arıyorum” (Şiir), Yusuf Yanç, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 3-4.

“Arkadaş” (Şiir), Şemsettin Kubat, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 5.

“Afyon’um” (Şiir), Mehmet Alaaddinoğlu, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 6.

“Gün Benimle Başlar Benimle Biter” (Şiir), Mehmet Alaaddinoğlu, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 7.

“Afyon’dan Güzelleme” (Şiir), Abdullah Alaaddinoğlu, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 8.

“Gönülleri Deşelim (Şiir), Abdullah Alaaddinoğlu, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 9.

“Afyon Destanı” (Şiir), Selçuk Alparslan, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 10.

“Davetiye” (Şiir), Ali Akçeken, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 11.

“Ülkemde Bahar” (Şiir), Fikret Akın, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 12.

“Afyon” (Şiir), Fikret Akın, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 13.

“Afyonkarahisar’ım” (Şiir), İsmail Arslan, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 14.

“30 Ağustos Zaferi” (Şiir), İsmail Arslan, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 15.

“Ayyıldızlı Bayram” (Şiir), İsmail Arslan, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 15.

“Direnc Kent Afyon” (Şiir), Mehmet Aydın, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 16.

“Arıtamaz” (Şiir), Mehmet Aydın, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 16.

“Bilim Şekri Olacak” (Şiir), Vedat Balkan, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 17.

“Karaca Ahmet ve Tekkesi” (Şiir), İhsan Akbel Bayra-moğlu, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 18.

“Takdiri İlahi” (Şiir), İhsan Akbel Bayramoğlu, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 18.

“Deli Gönül” (Şiir), Hasan Bayezit, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 19.

“Sana Doyamadım Afyon’um” (Şiir), Hasan Bayezit, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 19.

“Mehmetçikten Anasına” (Şiir), Cemalettin Bozkurt, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 20.

“Vatan” (Şiir), Cemalettin Bozkurt, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 20.

“Dinar’ım” (Şiir), Cemalettin Bozkurt, Yıl: 1, S. 2, Hazi-ran 2000, s. 21.

“Canım Yurdum” (Şiir), Osman Çetin, Yıl: 1, S. 2, Hazi-ran 2000, s. 22.

“Güzel Afyon’um” (Şiir), Osman Çetin, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 22.

“Afyon” (Şiir), Mehmet Saffet Devrim, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 23.

“Gurbet” (Şiir), Mehmet Saffet Devrim, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 23.

“Afyon” (Şiir), Mehmet Saffet Devrim, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 23.

“Hümeyra” (Şiir), Müjdat Er, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 24.

“Mehmedin Destanı” (Şiir), Ömer Eru, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 25.

“Diyorlar” (Şiir), Necati Gündüz, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 26.

“Öğüt” (Şiir), Necati Gündüz, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 26.

“Deniz Ufukta Değil” (Şiir), Ercan Kayayerli, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 27.

“Afyon’um” (Şiir), Cemil Hızır, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 28.

“Vatanım” (Şiir), Cemil Hızır, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 28.

“Vatanım Türkiye Sevdam Türkiye” (Şiir), Reşit Keskin, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 29.

“Taşpınar” (Şiir), Reşit Keskin, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 29.

“Yurduma Ben Sevdalıyım” (Şiir), H.Şaban Korkmaz, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 30.

“Barışa Çağrı” (Şiir), H.Şaban Korkmaz, Yıl: 1, S. 2, Ha-ziran 2000, s. 30.

“Destanlar Yurdu Afyon 1” (Şiir), Muharrem Kubat, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 31.

“Destanlar Yurdu Afyon 2” (Şiir), Muharrem Kubat, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 31.

“Sesleniş” (Şiir), Muharrem Kubat, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 31-32.

“Destanlar Yurdu Afyon 3” (Şiir), Muharrem Kubat, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 32.

“Umut Türküsü” (Şiir), Ali Küçük, Yıl: 1, S. 2, Haziran

2000, s. 33.

“Başkadır Afyon” (Şiir), Ali Küçük, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 33.

“Aklıma Düştü” (Şiir), Bünyamin Olaş, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 34.

“Belli Değil” (Şiir), Bünyamin Olaş, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 34.

“Bebek” (Şiir), Arzu Özdemir, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 35.

“İşte Cumhuriyet Geliyor Çocuğum” (Şiir), Arzu Özdemir, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 35-36.

“Taşpınar’la Dertleşti” (Şiir), Hayrettin Özkılınç, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 37.

“Otel Duvarındaki Yazım-Otelciye-” (Şiir), Hayrettin Özkılınç, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 37-38.

“Otelciden Müşteri Hayrettin Bey’e Cevap” (Şiir), Hayrettin Özkılınç, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 38.

“Afyon Sevdası” (Şiir), Mehmet Sarı, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 39.

“Bir Sevdadır Afyonkarahisar” (Şiir), Mehmet Sarı, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 39.

“Bizim Eller” (Şiir), Sami Solmaz, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 40.

“Annem” (Şiir), Sami Solmaz, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 40.

“Bu Ses Kocatepe’den” (Şiir), A. Hidayet Şahintepe, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 41.

“Afyon” (Şiir), A. Hidayet Şahintepe, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 41.

“Biri Var mı” (Şiir), Hüseyin Tosun, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 42.

“Biz Bir Olmalıyız” (Şiir), Hüseyin Tosun, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 42.

“Afyon Zafer Anıtı” (Şiir), Kemal Uzun, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 43.

“Aşk Anıtı” (Şiir), Kemal Uzun, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 43.

“Aradım” (Şiir), Onur Yalçın, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 44.

“Afyon’um” (Şiir), Onur Yalçın, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 44.

“Dostlukta Buluşma” (Şiir), Recep Yaşayacak, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 45.

“Fırtınalar” (Şiir), Recep Yaşayacak, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 45.

“Seni Dilendim” (Şiir), Fatih Yıldırım, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 46.

“Âlem-i Fânî” (Şiir), Fatih Yıldırım, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 46.

“Bayatlı mısın” (Şiir), Mustafa Özel, Yıl: 1, S. 2, Haziran 2000, s. 47.

Taşpınar’ın Yıl: 3, Sayı: 3 Kasım 2001 sayısı Afyon Kocatepe Üniversitesi tarafından bastırılır. Afyon Belediyesi adına sahibi Afyon Belediye Başkanı Hayrettin Barut, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Afyon Belediyesi Basın Yayın Müdürü Mehmet

Sarılık, Yayın Kurulu da Taşpınar’ın Üçüncü Devri’nin ilk sayısındaki gibi Yusuf İlgar, Hüseyin Şenşastımoğlu, Ali Helvacıoğlu, Niyazi İplikçioğlu’dur. “Sunuş” yazısını Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Şan Öz-Alp’in yazdığı, Afyon Kocatepe Üniversitesi ve Afyonkarahisar Belediyesi işbirliğiyle çıkan bu sayıda yer alan edebi yazılar şunlardır:

“Ömer Faruk Atabek”, Taşpınar, Yıl: 3, S. 3 Kasım 2001 s. 7-9.

“Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi (1914-1931)”, Yusuf İlgar, Yıl: 3, S. 3 Kasım 2001 s. 21-34.

“Edip Ali Bakı’nın Vecizelerinde İnsan”, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sarı, Yıl: 3, S. 3 Kasım 2001 s. 45-52.

“Bizim Olan Akdağ”, Orhan Türkeş, Yıl: 3, S. 3 Kasım 2001 s. 69-74.

“Afyonkarahisar Maarif Hayatından: Başöğretmen Muhtar Emre (1902-1982)”, Erdoğan Emre, Yıl: 3, S. 3 Kasım 2001 s. 79-80.

“Dinar’daki Taşralı: Dinarlı Şair Nedret Gürcan” (Haber), Yıl: 2005, S. 4, s. 4.

“Niyazi İplikçioğlu” (Haber), Yıl: 2005, S. 4, s. 5.

“Afyonkarahisar’da Bir Şeyhülislâm Mezarı”, İbrahim Yüksel-Mustafa Karazeybek, Yıl: 2005, S. 4, s. 11-16.

Taşpınar’ın Üçüncü Devresinin ikinci dönemi, Yıl: 2010, Sayı: 5 ile başlayan dönemdir. Sahibi, Afyonkarahisar Belediyesi adına Afyonkarahisar Belediye Başkanı Burhanettin Çoban, Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Savaş, Yazı İşleri Müdürü E. Emel Sarılık, Editörü Hasan Özpunar olan bu dönemin ilk sayısında (Yıl: 2010, Sayı: 5) “Sunuş” yazısında ve Belediye Başkanı Burhanettin Çoban’ın “Taşpınar Yeniden” başlıklı sunum yazısında, 1999 ile 2005 yılları arasında 4 sayısı çıkan Taşpınar’ın bundan sonra çıkmaya devam edeceği müjdelenir. Bu 5. sayıda, dönemin Valisi vakur bir devlet adamı olan Haluk İmga’nın da, Taşpınar’ın yeniden çıkmasından duyduğu sevinci anlatan ve emeği geçenleri tebrik eden bir yazıları yer almaktadır.

“Afyonkarahisar Belediyesi Yayın Organı” olarak çıkan Taşpınar’ın, **Üçüncü Devresine ait** Haziran 2014 Tarihli 12. Sayısı, “Aksam Kültür Sanat-Afyonkarahisar Belediyesi Yayın Organıdır” ifadesiyle bir Müzik Özel sayısı şeklinde çıkar. Taşpınar Dergisi’nin 5-18 sayılarında yayımlanan edebiyatla ilgili yazılar da **şunlardır**:

“Afyonkarahisarlı Din Âlimlerinden Cemâl Eğretli”, Uzm. Yusuf İlgar, Yıl: 2010, S. 5, s. 20-25.

“Afyonkarahisar’ı Kül Eden Yangın-1902”, Hasan Özpunar, Ağustos 2011, S. 6, s. 7-15.

“Basında Bir Duayen İbrahim Küçükkurt”, Röportaj: Hasan Özpunar, Ağustos 2011, S. 6, s. 20-24.

“İz Bırakan İki Eğitimci: Edip Âli Bâki ve Halûk Nur Bâki”, Yrd. Doç. Dr. İsmail Hakkı Nakilcioğlu, Ağustos 2011, S. 6, s. 57-62.

“21. Yüzyılda Bir Mevlevî Şâh İsmail Özalp”, Uzm. Yusuf İlgar, Ağustos 2011, S. 6, s. 76-77.

“Millî Mücadelede Bir din Adamı Hoca İsmail Şükrü (Çelikalay)”, Dr. Recep Çelik, Ağustos 2011, S. 6, s. 78-82.

"Musikimizin Ustaları: Hafız Abdullah Uluçelik", Ocak 2012, S. 7, s. 20-22.

"Kış Destanı", Çizmecioğlu Vehbi (1877-1937), Ocak 2012, S. 7, s. 52-53.

"İrfan Ünver Nasrattinoğlu", Röportaj: Hasan Özpınar, Ocak 2012, S. 7, s. 70-74.

"İbrahim Yüksel", Röportaj: Hasan Özpınar, Haziran 2012, S. 8, s. 22-27.

"Afyonkarahisar'da Kur'ân'a Hizmet Edenler: Hâfızlar", Yusuf İlgar, Haziran 2012, S. 8, s. 60-66.

"Dr. Muhsin Keskin Biyografisi", Erdoğan Emre, Aralık 2012, S. 9, s. 15-17.

"Galip Leblebicioğlu", Röportaj: Hasan Özpınar, Aralık 2012, S. 9, s. 20-23.

"Afyonkarahisar'da Kur'ân'a Hizmet Edenler: Hâfızlar", Yusuf İlgar, Aralık 2012, S. 9, s. 53-61.

"Tavanarası: Hüseyin Bayık", Hasan Özpınar, Haziran 2013, S. 10, s. 11.

"Hulusi Açıkgöz", Erdoğan Emre, Haziran 2013, S. 10, s. 17-21.

"Afyonkarahisar'da Kur'ân'a Hizmet Edenler", Yusuf İlgar, Haziran 2013, S. 10, s. 31-41.

"Dr. Muharrem Bayar", Röportaj: Hasan Özpınar, Haziran 2013, S. 10, s. 68-71.

"Afyonkarahisar'ın Herodot'u Süleyman Gönçer", İbrahim Yüksel, Nisan 2014, S. 11, s. 13-14.

"Erdoğan Emre", Röportaj: Hasan Özpınar, Nisan 2014, S. 11, s. 18-22.

"İstanbul'da Afyonkarahisarlı Bir Halveti Şeyhi: (Ramazan Mahfi Karahisari)", Nisan 2014, S. 11, s. 30-32.

"Afyonkarahisar Halk İnançları Üzerine Bir Değerlendirme-1-", Abdülkadir Kalenderoğlu, Nisan 2014, S. 11, s. 37-41.

"Halk İnançları Bakımından Sultan Divanı", Prof. Dr. Hikmet Tanyu, Nisan 2014, S. 11, s. 42-43.

"Eski Simalar: Hacı Ali Emre (1880-22.12.1965)", Nisan 2014, S. 11, s. 48-49.

"Biliyor muydunuz? (Ahteri)", Nisan 2014, S. 11, s. 63.

"Yerel Basın Tarihinden Afyonkarahisar'da Nur Dergisi", Metehan Seçkin, Nisan 2014, S. 11, s. 67-68.

"Bir Afyonkarahisar Sevdalısı: Dr. M. Saadettin Aygen", Hasan Özpınar, Haziran 2014, S. 12, s. 32-35.

"Şairler Mezarı", Haziran 2014, S. 12, s. 44-47.

"Afyonkarahisar'ı Anılarda Yaşarken", Gülseren Mungan Yavuztürk, Aralık 2014, S. 13, s. 14-19.

"Afyonkarahisar'da Yatan Bir Vatansever Annesi Fatma Zehra Hanım", İbrahim Yüksel, Haziran 2015, S. 14, s. 42-44.

"Kütahya'da Bir Afyonkarahisarlı Büyük Dil Bilgini Mustafa bin. Şemseddin Karahisârî-Ahterî-", Abdülkadir Kalenderoğlu, Haziran 2015, S. 14, s. 51-53.

"Şair Mehmet Fevzi Efendi (1740-1813)", Erdoğan Emre, Haziran 2015, S. 14, s. 62-66.

"Eski Simalardan: Yaşantımdan Bir Kesit, Sami Öznur

(1925-11.11.1993)", Erdoğan Emre, Aralık 2015, S. 15, s. 28-33.

"Hemşehrimiz Ezop", İbrahim Yüksel, Aralık 2015, S. 15, s. 34-36.

"Kurtuluş Savaşı'nın İsimsiz Kahramanlarından Köse Bacak Abdullah", Abdülkadir Kalenderoğlu, Aralık 2015, S. 15, s. 37.

"Afyonkarahisarlı Örnek Bir Şahsiyet: Kamil Miras (1875-1957)", Prof. Dr. Nesimi Yazıcı, Aralık 2015, S. 15, s. 44-48.

"Edebiyatımızda Afyonkarahisar: Torfilli Çiftliği-Yağ Alım Ağa'nın Bağrına Yağ", Sâmîha Ayverdi, Aralık 2015, S. 15, s. 50-51.

"Afyonkarahisar'ın Çanakale Türküsü", Ali Osman Karakuş, Aralık 2015, S. 15, s. 52.

"Halil İbrahim Gökbuğa'nın Anıları", Aralık 2015, S. 15, s. 56.

"Afyonkarahisarlı Bir Osmanlı Sadrazamı Ahmet Cevat Paşa", Abdülkadir Kalenderoğlu, Ağustos 2016, S. 16, s. 20-22.

"Babam Hasan Hüseyin Ergüç'ün Anıları", Arslan Ergüç, Ağustos 2016, S. 16, s. 37-39.

"Eski Simalar: Nedim Helvacıoğlu", Erdoğan Emre, Ağustos 2016, S. 16, s. 59-62.

"Adanalı Ziya'dan Nükteler", İbrahim Yüksel, Aralık 2016, S. 17, s. 6-10.

"Süleyman Sırrı Üçer", Senih Bayık, Aralık 2016, S. 17, s. 27-29.

"Afyon Şivesi İle Bir Masal: Keloğlanınan Hamamcı", Gülenay Yalçınkaya, Aralık 2016, S. 17, s. 69.

"Mevlevilikte Kadının Sosyal Konumu (Afyonkarahisar Örneği)", Yusuf İlgar, Aralık 2016, S. 17, s. 72-77.

"Eğitimci, Şair, Ressam Reşit Keskin", Röportaj: Hasan Özpınar, Haziran 2017, Sayı: 18, s. 16-19.

"Eğitimci, Şair, ressam: Reşit Keskin", Röportaj: Hasan Özpınar, Haziran 2017, Sayı: 18, s. 16-19.

"Eski Simalar: Metin Yurter (1937-1996)", Mimar Erdoğan Emre, Haziran 2017, Sayı: 18, s. 21-25.

"Millî Mücadele'nin Manevî Mimarlarından Ahmet Nebil (Yurteri) Efendi", Yrd. Doç. Dr. Recep Çelik, Haziran 2017, Sayı: 18, s. 41-45.

Bundan tam 86 yıl evvel yayın hayatına başlayıp fasıllarla çıkarak günümüze kadar gelen Taşpınar Mecmuası, mündericâtında yer alan tarih, coğrafya, etnografya, dil, edebiyat, felsefe, folklor, sanat, eğitim, tabiat vb. konulardaki yazılarıyla benzersiz bir belge ve bilgi kaynağıdır. Üzerine tezler yapılan, makaleler yazılan, onlarca araştırmaya temel kaynak olan Taşpınar, VIII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu'nda sunulacak bildirilerin de bir kısmına konu olmuş, bir kısmına birinci derecede kaynak teşkil etmiştir.

Yüzyıla yakın bir zamandır yazılarıyla ve emekleriyle Taşpınar'ın "âb-ı hayat" suyunu akıtan ve her damlasıyla yanmış yüreklerin kanmasına vesile olan Afyonkarahisar sevdalılarının Allah razı olsun.

Faruk Bangir

Akdağ Tabiat Parkı Sandıklı yakınlarında bulunan, barındırdığı bitki ve hayvan çeşitliliği açısından ilimiz ve bölgemiz için çok önemli bir doğal güzellik. Geçtiğimiz Ağustos ayında Afyonkarahisar Doğa Sporları Kulübü (AFDOS) üyeleri ile birlikte bu güzel mekânda bir gece çadırda kalıp ertesi gün ise Tokalı Kanyon'u geçtik.

Araştırmalarımda Akdağ Tabiat Parkı'nda 124'ü endemik olmak üzere 1.058 bitki türü olduğunu öğrendim. Ayrıca bölge yaban hayatı açısından da oldukça zengin. Akdağ Tabiat Parkı'nda yılkı atları ile geyikleri görmek mümkün. Yine kara akbaba, kızıl akbaba, sakallı akbaba ve küçük kartal gibi yırtıcı kuşlar da Akdağ'ın sakinleri arasında bulunuyor.

Akdağ'da yürüyüş, dağcılık, mağara gezileri, kanyon geçişi gibi sporları yapmak mümkün. Bölge zaman için de tanıtıldıkça daha fazla sporcunun bu güzelliği ziyaret edeceğine inanıyorum.

Akdağ'a Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından yapılan bungalov evler de buranın canlanması için güzel bir girişim. Misafirler bu bölgenin güzelliklerine şahit olup bu evlerde konaklayabiliyorlar. Emegi geçenleri kutluyorum.

Akdağ Tabiat Parkı'na ilk kez 4 yıl önce yine AFDOS üyeleri ile gitmiştim. İki gece konaklamıştık. İlk gün yaklaşık 2500 metre yükseklikteki Akdağ Akkırac Tepe'ye yürümüş ve zirve yapmıştık. Yol boyu gördüğüm o eşsiz doğa manzaralarını hiç unutmadım. Zirve oldukça zorlu olmasına rağmen bu güzelliği keşfedebildiğim için kendimi şanslı sayıyorum. Ertesi gün ise Tokalı Kanyon'u geçmiştik.

Bu gidişimde zirve yapmadım ama yeniden Tokalı Kanyon'u geçmek nasip oldu.

Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir'in her Bodrum'a girişinde bir kez daha Bodrum'u görebildiği için kendini çok mutlu hissettiğini söylediğini okumuştum. Ben de her Akdağ'a gidişimde aynı duyguları hissedirim. Akdağ'ı bir kez daha görme mutluluğunu yaşayacak olmam beni çok heyecanlandırır.

Son gidişimizde Akdağ'a ulaştığımızda Cumartesi akşam saatleriydi. Güneş çekilmiş, eşsiz bir orman varlığı karşımızdaydı. Çadırlarımızın bulunduğu Kocayayla'dan Akdağ'ın sık ve güzel ağaç varlığını izlemek yine emsalsizdi. Ağustos ayında olmamıza rağmen Akdağ'da hava serin ve esintiliydi.

Geceyi AFDOS'lu dostlarımla sohbet ederek geçirdik ve ertesi gün Akdağ'ın eşsiz güzelliği Tokalı Kanyon'a gitmek için sabahın erken saatlerinden itibaren hazırlığa başladık.

Gerekli kıyafetlerimizi giydikten sonra Tokalı Kanyon'u geçmek için hazırдық. Türkiye Dağcılık Federasyonu (TDF) İl Temsilcisi Mitat Şener'in ekip liderliğinde kanyon alanına girerek ilerlemeye başladık.

Tokalı Kanyon'u geçerken gördüğüm güzellikleri ifade etmem oldukça zor. Bu güzelliği mutlaka görmelisiniz. Bir yandan yürürken düşmemek için önümüze bakarken, bir yandan da etraftaki kaya oluşumlarını izleyerek kanyonda ilerledik. Genişliği 10-15 metreden 1-1,5 metreye kadar daralan kanyonunu geçerken bazen yüzmek, bazen de tırmanmak zorunda kalıyorsunuz. Gerekli emniyet tedbirleri almadan kanyonunu geçmek mümkün değil. Bu nedenle mutlaka uzman kişiler nezaretinde geçilmesi gerektiğini belirtmek isterim. Mitat Hoca ve öncü arkadaşlarımız gerekli ip emniyetlerini almasalardı bizlerin de kanyonunu geçmemiz mümkün değildi. Bu nedenle hepsine de ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Kanyon boyu önümüze çıkan kayalara inip çıkmak yorucu olsa da sonuna ulaşmış tokayı görünce yorgunluğumuz geçti. Büyük iki kaya arasına sıkışmış

bir başka kayadan dolayı bu kanyona Tokalı Kanyon denilmiş. Bu sıkışmış kaya, yani toka kanyonun son bölümünde bulunuyor.

Kanyonunu emniyetle geçip kamp alanına dönerken Akdağ'ın eşsiz güzelliklerini hafızama kaydetmek için uzun uzun izledim.

Bu emsalsiz doğa varlığını mutlaka görmelisiniz. Bence hayat gezince güzel.

AKDAĞ TABİAT PARKI'NA ULAŞIM

Kocayayla ve Akdağ civarı Sandıklı ilçesine 35 kilometre mesafede Ankara -Antalya yolunun sağında kalan Hocalar ilçesi yoluyla Sorkun kasabasına kadar asfalt yol ile ulaşımı kolay ender yerlerden biridir. Sorkun'dan itibaren ise stabilize orman yoluyla meşe ormanlarıyla başlayan ve yükseldikçe çam ağaçlarının yoğunlaştığı virajlı yollardan 1.600 m yükseklikteki vadiye ulaşılmaktadır. Doğaseverlere, tabiatla başbaşa kalmak isteyen her yaş grubu insana hizmet edecek etkinliklerin yapılabileceği Kocayayla civarında, görülmeye değer pek çok mağara vardır. Tahminen 20 km uzunluğunda olan kanyon ve kanyondan Çivril Gölü'ne dökülen Akçay görülmeye değerdir. Kanyon boyunca insanoğlunun ayak basmadığı mağaralar, doğa yürüyüşçülerinin ilgisini çekecek güzergâhlar bulunmaktadır. Akdağ; Kanyonunu, mağarası, yaylası, tarihî yapısı, yılık atları, yaban hayatı, bitki örtüsü ile Karadeniz yaylalarını aratmayacak bir güzelliktedir. 12-13 kilometre uzunluğundaki Tokalı Kanyon mutlaka görülmesi gereken yerlerden biridir. Genişliği 10-15 metreden, 1-1,5 metreye kadar daralan kanyonunu geçerken zaman zaman yüzmek, zaman zaman tırmanmak zorunda kalabilirsiniz. Ortalama 7-8 saatte geçilebilen kanyon geniş bir vadi ile son bulmaktadır.

Hemşehrimiz Dr. H.C.Y. İnş. Müh. Orhan Yavuz ile 2. söyleşi

İTÜ YILLARI

1942-1949

Orhan Yavuz Akdağmadeni-Yıldızeli
Yolu İnşaatında 1951

Afyonkarahisarlı kıymetli büyüğümüz Orhan YAVUZ'la röportajımızın ilk bölümüne dergimizin Aralık 2016 tarihli 17.sayısında yer vermiştik. Bu sayımızda kaldığımız yerden devam ediyoruz.

– Efendim Birinci söyleşimizi liseden mezun olduğunuz 1942 yılı itibariyle sonlandırmıştık. Taşpınar dergimizin bu sayısında lise eğitimi sonrası hayat hikâyenizi okuyucularımıza iletmeye çalışacağız. Söz sizde Sayın Yavuz:

– Sayın Özpınar, hatırlıyorsanız önceki söyleşimizde 1942 yılında Afyon Lisesi'nin Fen Şubesi'nden mezuniyetime kadar hayat hikâyemin anlatımını konu edinmiş ve söyleşimizi liseden mezun olmamla sonlandırmıştık.

Bu söyleşimizde 1942-1949 yılları arasını kapsayan üniversite eğitimi döneminin yaşantısının hikâyesini okuyucularımıza yansıtmaya çalışacağım.

Lisenden mezun olduğum gün lisenin karşısındaki orduevinin alçak duvarına oturdum. İnşaatı 1916 yılında tamamlanmış Afyonkarahisar yerlisi Ermeni Mimar Avdik Avdis tarafından Neoklasik üslupla projelendirilmiş, kargir cepheleri harika çinilerle bezenmiş, zarif saçaklı çatısının belleğimde iyice yer etmesini sağlamak amacıyla lisemi uzun uzun seyrettim. Ahşap döşemelerini, sınıfları ısıtan sobalarını hatırladım. Yüksek Mühendis mektebinden mezun olursam lisem örneğinde yapılar gerçekleştirmeyi hayal ettim.

Lise Fen Şubesi'nde öğrenci olarak sanıyorum 11-12 kişiydik. Bu öğrencilerin üçü Afyon kökenli diğerleri yatılı okuyan muhtelif beldelerden gelmiş son derece çalışkan, çalışma dışında arkadaşlık ilişkilerine zaman dahi ayıramayan öğrencilerden oluşuyordu. Bu nedenle sınıf içinde mezuniyet sonrası eğitim programımız için sınıf arkadaşlarımızla hiç bir görüş alış veriş, karşılıklı bilgi edinme imkânımız olamadı. Hocalarımızdan da bizlerin yeteneklerini değerlendirecek, yol gösterecek bir ilgi görememiştik. Bu nedenlerle kendi göbeğimizi kendimizin kesmesi durumunda kalmıştık.

Lise sonrası seçeceğim mesleği düşünmeye başla-

dım. Gerçi mezuniyet sonrası Yüksek Mühendis Mektebi seçeneğine kendimi hazırlamıştım. Ancak bu seçenekteki 6 yıllık uzun eğitim süresini ciddi olarak düşünmem gerekiyordu. Daha kısa bir eğitim sonrası aile bütçesine katkı sağlamam iyi olacaktı. Zira yıllık fert gelirinin 110 dolar olduğu bu dönemde hepimiz büyük geçim sıkıntısı içinde yaşamaktaydık. Bu şekilde kararsızlık içindeyken fen şubesindeki sınıf arkadaşım Nihat'a rastladım ve ne düşündüğünü sordum. Nihat ailesinin geçim şartlarının üniversite eğitimi için gerekli süreye müsaade etmediğini belirterek askere gitmeye karar verdiğini, yoklamasını dahi yaptırdığını söyledi. Nihat'ın bu çözümü hoşuma gitti.

1946 yılı

Ailemizin bütün gençlerinin eğitimine büyük önem veren ve bu konuda hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan babama bir an önce aile bütçesine katkı sağlamak amacını da gözeterek askere gitmek isteğimi söyledim ve izin istedim.

Babam; "Oğlum, şu anda ordumuzda ailemizden ağabeyin Eşref, yeğenlerim Akif, Galip ve Sabri olmak üzere 4 askerimiz var. Senin üniversitede okumanı istiyorum. Masrafların için elbet düşünceleirim var. Sen merak etme. Üniversite sonrası askere gidersin." diyerek kestirip attı. Düşüncemi reddetti. Babamın bu kesin davranışı ve kararı üzerine başka çözümler aramaya başladım.

Babam; "Oğlum, şu anda ordumuzda ailemizden ağabeyin Eşref, yeğenlerim Akif, Galip ve Sabri olmak üzere 4 askerimiz var. Senin üniversitede okumanı istiyorum. Masrafların için elbet düşünceleirim var. Sen merak etme. Üniversite sonrası askere gidersin." diyerek kestirip attı. Düşüncemi reddetti. Babamın bu kesin davranışı ve kararı üzerine başka çözümler aramaya başladım.

Afyon Lisesi'nde yatılı okuyan Balıkesirli Saim isminde beraber futbol oynadığımız acar yapılı bir arkadaşım vardı. Afyon'dan ayrılıp İstanbul'a giderken Beşiktaş Genç Futbol Takımı'na kabul edildiğini, futbola İstanbul'da devam edeceğini liseyi bitirdikten sonra diğer birkaç Beşiktaşlı futbolcu gibi üniversite tahsilini İstanbul Sarıyer'deki 4 yıl eğitim süreli Orman Fakültesi'nde tamamlamak istediğini söylemişti.

Hatırıma bu konuşmamız geldi. Bu çözümü gerçekleştirmeye karar verdim. Saim'in bahsettiği Orman Fakültesi'nde üniversite eğitimi yanında tekniğime çok güvendiğim futbolda hangi düzeye ulaşabileceğim konusundaki merakımı da gidermiş olacaktım.

Bu düşünceyle İstanbul'a gidip, Laleli'de oturan bakkır işleriyle uğraşan dayıma misafir oldum. Ertesi gün Sarıyer'deki Orman Fakültesi'ne giderek giriş sınavına kaydımı yaptırdım. Orman içinde, üstelik bir futbol sahası da bulunan okulu çok beğendim. Saim'e hak verdim. İmtihan gününün tarihini ve sabah 09:00'da olacak saatini öğrenerek okuldan ayrıldım.

İmtihan günü sabahı Sarıyer'e gidecek 05:00 vapuruna bindim. Vapurda benim gibi imtihana gireceğini tahmin ettiğim 25-30 genç arkadaş vardı. Sarıyer'de vapurdan indik. 5 km kadar uzaklıktaki okula hep beraber yürüdük. Saat 08:00 civarında okulun önüne varmıştık. Okulun giriş demir kapısı kapalıydı. Kapı önünde beklediğimiz sürede imtihana girecekler biraz daha kalabalıklaştı. 40 Kişi civarında olduk.

Saat 09:00'a doğru kapı açılmayınca imtihançılar kapıyı yumrukladılar. Bir bekçi kapıyı açtı. Ben uzakta idim. Birden bir vaveyla koptu. Meğer kapıcı imtihanın burada değil Sultanahmet'teki bir okulda yapılacağını söylemiş. İmtihan gün ve saatini ve nerede yapılacağını belirten pusula büyüklüğündeki duvara yapıştırılmış bir kağıdı imtihançılara göstermiş. Aldatıldıklarına karar veren imtihançılar arasında büyük bir kargaşa yaşandı. "Bu kağıt kasti olarak sonradan yapıştırılmış" iddiasıyla zavallı kapıcıyı tartakladıklarını gördüm. Çaresizlikten ağlayanlar da vardı.

"Bitaraf (tarafsız) olan bertaraf (safdışı) olur" deyimine uygun olarak bizler kötü kişiler tarafından uygun gördükleri kişilerin sınav kazanma şanslarını artırmak amacıyla safdışı edilmiştik.

Arkadaşlar protestolarına devam ederken ben durumu gözden geçirdim. Gerçekliğinden şüphelerim olsa da bir kısım kişiler biz gençlere kötülük yapmışlar, hayallerimizin gerçekleşmesini engellemişler-

İTÜ Yurdu önünde arkadaşlarla-sağdan 6. Orhan Yavuz

di. Bizlere bu kötülüğü yapanları kınamak dışında yapacağımız bir şey yoktu. Protestolar devam ederken bizlere imtihan gününü belirten bir belge dahi vermeyen sorumsuz, yeteksiz kişilerin eseri olabileceğini düşünerek ve "Her işte bir hayır vardır." diyerek Sarıyer'e doğru yürüdüm.

Ertesi gün Saim'i buldum. Saim Beşiktaş büyükler futbol takımında Baba Hakkı ile beraber futbol oynamaya başlamış. Üniversite tahsilini düşünmüyordu. Sanırım lise mezuniyeti gecikmişti. Kulüpten aylık alıyordu. Miktarını sormamıştım. Ancak yaşam standardının oldukça yüksek olduğu görülüyordu. Bana maç bileti verdi.

Şeref statında bir maçını seyrettim. Beni kulübe davet etti. Başıma gelenleri anlattım. Yüksek Mühendis Mektebi eğitimimin profesyonel futbolculuğa müsaade etmediğini söyleyerek teşekkür ederek ayrıldım.

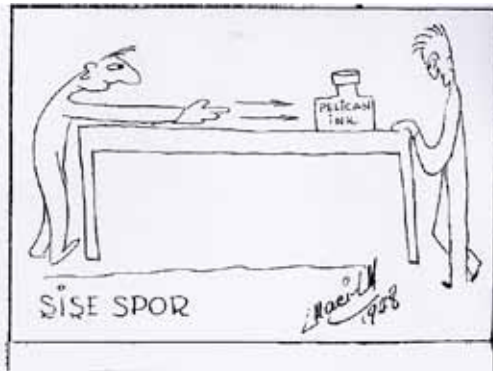
Bu sonuca hiç üzülmedim. Futbol sevgim nedeniyle seçtiğim bu mesleğin bir kısım sorumsuz ve gayretkeş mensupları ile eğitim süresince aynı çatı altında yaşamak zorunluluğundan kurtulduğum için Allah'ıma şükür ettim. Sarıyer'den bindiğim vapurda ne yapacağımı düşünmeye başladım.

– Efendim, 1942 yılında yaşanmış bu anlattıklarınızı hayretler içinde dinliyorum. Ancak yaşadığınız bu olayla ilgili hiçbir yorumda bulunmadınız. Yorumda bulunmanızı rica edeceğim.

– Futboldan kopmak pahasına ve 6 yıllık eğitim süresine rağmen en iyi çözümün Yüksek Mühendis Mektebi olacağına karar verdim. Gerçi kararsızlıklarım nedeniyle yaz ayında giriş sınavına hazırlık çalışmalarına fazla zaman ayıramamıştım. Fakat kendime şans veriyordum.

Bu kararım doğrultusunda Beşiktaş'ta vapurdan indim. Gümüşsuyu'ndaki Yüksek Mühendislik Mektebi'ne giderek kaydımı yaptırdım. Zamanı gelince imtihana girdim. Bir arkadaşımın imtihanın sonucunu bana bildirmesini rica ederek Afyon'a döndüm.

Bir müddet sonra giriş imtihanını yatsız kazananlar arasında bulunduğumu arkadaşım bana bildirdi.

Öğrencilik yıllarımızdan 2 karikatür

Mesleğim istediğim şekilde belli olmuştu. Babam da bu sonuçtan memnun kaldı.

Benimde mesleğimi seçmemle lise fen şubesindeki arkadaşlarımızın meslek eğitim dağılımı belirlenmiş oldu. Sınıf arkadaşlarımdan Haluk Bakı, Şevket Bali, Edip, Necmettin Tıp Fakültesini, Ziya Akçasu ve ben Yüksek Mühendis Mektebini, Mehmet Göbelez Ziraat, Hamdi Fen, Mehmet Gürel ABD'de petrol mühendisliği fakültelerini seçmişlerdi. Mustafa Ercan Ankara Demirspor'da futbola devam etmeyi, Nihat askere gitmeyi tercih etmişlerdi.

Sayın Özpınar, söyleşimiz bu noktaya geldikten sonra sıra istediğiniz yoruma geldi.

Biliyorsunuz yakın bir geçmişte dinimizi amaçları doğrultusunda yorumlayan ve uygulayan organize bir gurup giriş imtihanlarında soruları ele geçirerek amaçlarına hizmet edecek kimselere dağıttı. Amaçlarına hizmet etmeyecek gençlerin topluma olan güvenini sarstı. Hayallerini kararttı, onlara büyük kötülük yaptı. Yenilgiye kayıtsızlık alışkanlığı yarattı. Bu olayın benim Orman Fakültesine giriş sınavında yaşadıklarımın hiçbir farkı yoktur.

Okuyucularımıza bu kötü davranışların mukaddes kitabımızdaki yeri ve Allah emri ile ilgili bilgi vererek yorumumuza son verelim.

BAKARA – Ayet 81 : “Evet, her kim suçu kendisini kuşatacak kadar kötülük işlerse işte bunlar cehennemliktir. Onlar orada temelli kalırlar.”

Yine de bilerek, bilmeyerek veya amir baskısıyla bizleri hayal kırıklığına uğratan kimseler için Allah'tan af dileyelim.

Eğitimin başlayacağı günden bir iki gün önce komşularımızla vedalaşarak gece binilecek trene hazırlandım. Aynı takımda futbol oynadığım rahmetli Yusuf Turunç yukarı mahalledeki büyük konaklarında benim için bir veda yemeği tertip etmişti. Yemeğimizi yedik. Arkadaşlarım beni tren istasyonuna kadar götürdüler. Hepsiyle sarılıp vedalaştıktan sonra ailem ile vedalaştım. Annemin ve babamın ellerinden öpüp beni İstanbul'a götürecek trene binmekle uzun yıllar sürecek mühendislik eğitimime ilk adımımı at-

miştım.

İstanbul'da Laleli'de oturan dayıma misafir oldum. Okul kaydımı yaptırdım. Tam tarihini hatırlamıyorum. Sanıyorum Ekim ayının ilk haftası idi. Eğitimimin başlayacağı gün okula gittim. Yeni yıl eğitimimin isminin "A3 Amfisi" olarak anılan bir salonda yapılacak bir merasim sonrası başlayacağını öğrenerek A3 amfisini buldum. Salonda değil oturacak ayakta bile duracak yer kalmamıştı. Güç bela salonun en arkasında ayakta durabilecek bir yere sığındım. Merasim başladı. İstiklal Marşı okundu. Şehit-

lerimiz için saygı duruşunda bulunuldu. Sonra mektep müdürü merhum Tevfik Taylan Hoca kürsüye çıkarak konuşmasını geçtiğimiz yıl hoca, öğrenci, çalışan tüm okul mensuplarından vefat edenlerin isimlerini okuyarak rahmetler diledi ve devamla okulumuzun tarihi geçmiş hakkında bilgiler verdi. Bu bilgilerin bir çoğu belleğimde olmasına rağmen mesaj niteliğinde olmadığı için tekrar etmekte yarar görmüyorum. Ancak hocamız konuşmasında bütçe, maliyet, kuruş, tasarruf gibi kelimelere yer vermesi üzerine bütün dinleyenler gibi bende söyleşiye dikkatimi yoğunlaştırdım. Bu nedenle hocamızın konuşmasının bu bölümü belleğimde yer etti.

Hocamız şöyle diyordu; **"Sizler bu yuvadan mühendis olarak ayrılacaksınız. Mühendis olarak proje yapacaksınız veya devletimiz sizi bu projenin yapımı için görevlendirecek, size uygulayacağınız yatırım giderlerini kapsayacak şekilde sarf yetkisi verecek. Şu hususu belirteyim ki devletimiz hiçbir mensubuna mühendise tanıdığı bu kişisel güvene dayalı sarf yetkisini vermemiştir. Mühendise duyulan olağanüstü güven için devletimize teşekkür borçluyuz. Bu güven bizleri gururlandırıyor.**

Gerçekleştireceğiniz projenin yapım bedeli fakir halkımızın geleceğe daha ümitle bakmak amacıyla büyük fedakârlıklarla devletimize ödedikleri vergilerden oluşuyor. Bu nedenle sizlere emanet edilen paraların kullanımında kuruşun dahi önemsenmesi, tasarrufa azami dikkat edilmesi mühendisin

İTÜ arkadaşlarla-sağ başta Orhan Yavuz

asli görevleri arasında bulunduğunu hatırlatıyorum." şeklindeki değerli nasihatlarından sonra okul orkestrası bir konser verdi. Orkestra okulda görevli Türk ve yabancı hocalarla birlikte öğrencilerden oluşuyordu. Ençok ilgimi çeken husus ise orkestrayı "Hüseyin Egehan" isminde bir öğrencinin yönetmesi idi.

Yeni okulumda hoca-öğrenci işbirliği yanında; sanata, kültüre, uygarlığa verilen önemi yansıtan bu konser bende büyük bir ferahlık yarattı.

Merasim sonrası okulumu tanımaya çalıştım. Geniş, yüksek ve olabildiğince uzun koridorlarının temizliğine hayran kaldım. Ortamın hareketli olmasına rağmen sessizliği, dünya ile ilişkisini kesmiş bir manastırı andırıyordu.

Koridorlara açılan pencerelerin geniş denizliklerine portakal, elma gibi meyveler, çikolatalar konulmuştu. Yanlarında fiyat etiketi ve para konulacak tabak vardı. Ödemeler kişilerin kendini denetlemesine terk edilmişti. Müdürümüz Taylan Hoca'nın devletimizin mühendislere duyduğu olağanüstü güven konusundaki açıklamalarını hatırladım. Okulumuzda yalnız meslek eğitimi yapılmadığını kişilik gelişmesinin de önemsendiğini öğrenmiş oldum.

Yavaş, yavaş derslerimiz başladı. Her hoca ayrı bir salonda ders veriyordu. Bir hocanın ders saati bitince koltuğumuzda not defteri ve minderle diğer hocanın ders vereceği salona taşınyorduk. Koridorlar mahşeri kalabalık oluyordu. Bu arada sınıfını kaybedenlere de rastlanıyordu.

Bu arada "Nümerik Hesap" olarak adlandırılan bir derse girdik. Hocamızın adı Enver Bey idi. Hoca bizlere nümerik hesap dersimizle ilgili bilgi verdi. Dersin amaçlarını aşağıdaki şekilde açıkladı.

"Dersimiz bilgi veren bir ders değildir sayıların dört işlemine dayanır. Bu işlemleri sizler ilk okulda öğrendiniz.

Dersimiz sayılar ve işlemler kullanılarak sizlerin dikkat yoğunluğunuzun tesbitine ve analitik düşünme kabiliyetinizin testine dayanır.

Bu testlerde başarılı olanlar mühendislik mesleğinde başarılı olacaklardır. Başarılı olmayanlar yeteneklerini başka meslek alanlarında denemeliler.”

Diyecek hepimize aba altından sopa gösterdi.

Hocanın bu açıklamalarının giriş imtihanından sonra bizlerin ikinci bir elemeye tabi tutulduğumuz anlamına geldiğini anlamış ancak dersin kolaylığını düşünerek önemsememiştik. Yıl sonu yaşayacağımız düş kırıklığını sonra anlatacağım.

Günler geçtikçe sınıfımızda benzer karakter ve meraka sahip gruplar oluşmaya başladı.

Futbolcular, voleybol, basketbol oynayanlar, satranççılar, müziğe, sinemaya, briçe meraklı olanlar, gruplarını oluşturdular, arkadaşlıklarını pekiştirdiler. Benim grubum futbolcular ve voleybolculardan oluşuyordu.

Bir gün etüde girdiğimde bir masanın etrafında toplanmış, hararetle tartışan arkadaşlar gördüm. Ne yapıyorlar diye yanaştım. Ellerindeki kitaptan liselelerinde iftihara geçerek mezun olmuş sınıf arkadaşlarını tesbit edip bir kağıda yazıyorlardı. Bu listede yer alan arkadaşlarla kendi gruplarını oluşturmaya çalıştıklarını anladım.

Bu arada sınıflar arası futbol maçları başladı. Maçlar Taşkılla önündeki sahada yapılıyordu. Bu maçlar sayesinde yüksek sınıflardan çok değerli arkadaşlar kazandım.

Hazırlık sınıfında derslerimiz çok yoğunlu. Büyük bir çaba gerektiriyordu. Sinemaya bile gitmeye vakit bulamamıza rağmen her Cumartesi A3 amfisinde verilen konserleri kaçırmıyordum. Arada sırada konser vermek üzere İstanbul’a gelen virtüözler sanıyorum yabancı hocaların ricasıyla okulumuzda da konser

veriyorlardı. Bu konserleri de ilgi ile izliyor kültür eksikliğimi gidermeye çalışıyordum.

Bu baskılı günlerde Osmanlı’nın Fransızca Öğretmenimiz Osmanlı’nın son Dahiliye Nazırı Reşit Paşa’nın oğlu rahmetli Ekrem Reşit Rey’in bizlere sunduğu şefkatten bahsetmem gerekli.

Hocamız ve kardeşi Cemal Reşit Rey müzikal operetler yaratmışlardı. Klasik hale gelmiş halen dahi değerini yitirmemiş hocamız ve kardeşinin Lüküs Hayat, Delidolu, Hava Civa, Alabanda vb. müzikal operetleri Ses Tiyatrosunda oynanıyordu. Hocamızın en ön sırada özel koltukları vardı. İçimizden uygun gördüklerine bu koltukların davatiyelerini verirdi. Bu davetiyeler bana da nasip oldu. Hocam sayesinde müzikallerin hepsini seyretmek şansım oldu. Bu eşsiz müzikallerin ses kayıtlarını bu yaşımda dahi zevkle dinlerim.

Bu müzikaller sayesinde hiç farkında olmadığımız kozmopolit Beyoğlu’nun görünmez yapısını, kültürünü, insanlarını bir nebze tanımış ve anlamış olduk. Sonradan spor merakım nedeniyle bu kozmopolit kültürü daha yakından tanıma fırsatım olacaktı. Ayrıca anlatacağım.

Yaşamımız bu şekilde devam ederken Haziran geldi. Final imtihanlarına girdik. Ben dahil bütün sınıf başarılı oldu. Ancak nümerik hesap dersinin notları açıklanınca hepimiz şok olduk. Hayatında bütünlemeye dahi kalmamış azımsanmayacak sayıda arkadaşımız sınıfta kalmışlardı. Kaderin cilvesine bakın ki iftihar listesine girme alışkanlığındaki gruptan da sınıfta kalanlar vardı.

Enver Hoca’nın aba altındaki sopası sınıfımızın kafasına inmiş çok değerli arkadaşlarımızı bir alt sınıfa bırakmıştı.

İkinci sınıfta bu üzüntümüz devam ederken okulumuzun üniversite olacağını eğitim süresinin 5 yıla ineceğini öğrendik. Y.M. Mektebinin İstanbul Teknik Üniversitesi’ne dönüşümü ile ilgili olarak çok kısa bir bilgi vermek istiyorum.

Kasım 1944’de okulda büyük bir tören için Amfi’de toplanıldı. Milli Eğitimimizin seçkin lideri Hasan Ali Yücel çok güzel bir konuşma yaptı. Konuşmasında aşağıdaki mesajları ile de gönüllerimizi fethetti.

“Bugün burada İ.Y. Mühendis okulunun feyizli bağrından yeni bir ilim yuvası doğmaktadır. İ.Y. Mühendis okulu mazide kalan çok değerli bir hatıra. İ.T.Ü ise istikbal için çok büyük şeyler vaad eden yeni bir ilim ocağıdır.”

43-44 ders yılı açıldığında sınıfımız iki kat kala-

balıklaştı. Üniversiteye yeni giren öğrencilerin pek çoğu bizim sınıf arkadaşlarımız olmuştu. Bizler nümerik hesaptan sınıfta kalanlara üzüldükten hepimiz sınıfta kalmıştık. Birinci sınıfı yeni katılan arkadaşlarımızla birlikte ikinci defa okuyacaktık.

Durumu kabullenmekten başka yapacağımız birşey yoktu. Düşünmediğimiz hatırımdan dahi geçmeyen olaylarla karşılaşmıştık.

Hatırıma Namdar

Rahmi'nin dörtlüğü geldi. Kısaca anlatayım. Namdar Rahmi bir arkadaşı ile beraber felsefe tahsili için Fransa'ya Sorbon Üniversitesine gider. 1925 Yılında iki arkadaş mezun olup ülkelerine dönerler. Beklentileri yüksektir. Böylesine seçkin bir üniversitenin mezunlarına şüphesiz ki müdürlükler, genel müdürlükler verilecektir.

Ankara'ya gelirler. Görevleri tebliğ edilen Namdar Rahmi Adana Lisesine, arkadaşı da benzer bir başka liseye öğretmen tayin edilir. İkisi de bizlerin sınıfta kalmakla uğradığımız hayal kırıklığını yaşarlar. Namdar arkadaşına yazar ve teselli eder.

Selvi gibi ümitler, döndü birer iğdeye
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeğini Niğde'ye

160 yıllık bir geçmiş, hizmetleri efsaneleşmiş mezunları olan bir irfan yuvasında okumanın elbetteki bir bedeli olacaktır. Bu bedeli ödemeye seve seve razı olduk. Hatta bu güzel okul ve çevresindeki kozmopolit kültür ortamında bir iki yıl daha fazla yaşamış olmaktan memnun olanlarımız dahi oldu.

Ancak sınıfta kalma hikâyemiz burada bitmeyecekti. Benimde dahil olduğum İnşaat Fakültesi'nde okuyanlar toplam 1 yıl daha kaybedeceklerdi. Sınıfta kalacaklardı. Bu konuya ayrıca değineceğim.

Fiziği Salih Murat Hoca'dan, Matematiği Hamit Dilgan, Kerim Erim, Cahit Arf, Ali Yar gibi dünyaca ünlü hocalardan okuyarak 1945 yılında hazırlık sınıflarını tamamladık. Bu süre içinde iki askerlik kampı, bir Ankara'da meslek okulu stajı yaz tatilimi böldü. Bu yıllarda yaz tatilinde çalışma imkânım olmadı.

1946 yılına geldiğimizde mühendislikle ilgili bir şeyler öğrenmiştik. Öğrenci birliğine seçtiğimiz arkadaşlarımız müteahhitlere yazılar yazıp yaz aylarında şantiyelerinde çalışacak öğrencilere ihtiyaçları

olup olmadığını sormuşlar. Pek çoğundan cevap gelmemiş. Yanlış doğuda 40 kazada memur evleri inşaatı yapacak müteahhit birlikten 10 öğrenci istemiş. Ancak öğrenci birliğinin duyurusuna rağmen hiç kimsenin talip çıkmaması üzerine bu işleri üstlenen arkadaşım rahmetli Mustafa Kasacı bana gelerek Diyarbakır'a gidecek birkaç arkadaş bulmamı rica etti ve aksi halde müteahhit firmaya karşı mahcup olacaklarını söyledi.

Reddedemeyeceklerini bildiğim bir kaç arkadaşımı Mustafa'nın söylediklerinden haberdar ettim ve Diyarbakır'a gitmeye karar verdik. Emrullah, Mehmet Ali, Aslan Nihat ve ben Diyarbakır'a gittik. Ankara Palas adındaki aşağısına hayvanların bağlandığı yukarısında yatıldığı bir hana misafir olduk.

Şimdi hatıralarıma ara vererek Diyarbakır'da bir meslektaş sohbetinde öğrendiğim Afyonkarahisar ile ilgili bir hatıramı anlatacağım.

İşime ve çevreye uyum sağladıktan sonra sık sık diğer kazalardaki şantiye şefleri ile Diyarbakır'da toplanıyorduk.

Toplantıya katılan şantiye şefleri bizler gibi öğrenci değillerdi. Ömürleri çadırlarda, otellerde geçmiş, evlenmeye dahi vakit bulamamış, ülkenin bütün vilayetlerinde çalışmış, kesesine göre bütün otelleri tanımış mühendislerden oluşuyordu. Hepsi de Diyarbakır otellerinden şikâyetçiydi.

Otel konusu açıldığında bir mühendis "Arkadaşlar ülkemizde en fazla rahat ettiğimiz otelin bulunduğu şehir hangisidir?" diye bir soru ortaya attı. İki mühendis "Afyonkarahisar" dedi. Diğerleri hiç bir yanıtta bulunmadı. Mühendisler Afyonkarahisar yanıtını verenlere kaldıkları otelin özelliklerini sordular.

Bu tercihi yapan arkadaş, "Otele terlikle girilir. Her odanın numaralanmış ayrı terliği vardır. Müşteri değişince terlik dezenfekte edilir, koridorları halıdır. Gürültü yoktur. Üç günde bir yatak çarşafı değişir. Her sabah kapı altından günlük gazete atılır. Kahvaltısı sucuklu yumurta, kaymak ve baldır..." diye saymaya devam ederken sözünü kestim. Afyonkarahisarlı olduğumu söyleyerek otel sahibinin ismini sordum. Osman Bey dedi. Otel sahibinin geçen söyleşimde saygı ile bahsettiğim komşumuz Osman Özdilek

amca olduğunu anlamıştım.

Görgülü, titiz, görevinin aşığı bir kişinin memleketinin imajına ne ölçüde pozitif katkı sağlayabileceği konusunu anlatabilmek amacıyla beni gururlandıran bu hatıramı okuyucularıyla paylaşıyorum.

– Diyarbakır’da yapacağınız işler ve yaşadığınızla ilgili bilgi verebilir misiniz?

– Ertesi gün müteahhit patronlarımızla tanıştık. 6 milyon lira keşif bedelli iş o güne göre öylesine büyük-müş ki bir kaç müteahhit teminat tutarını ancak sağlayabilmesi sonucu işi ortaklık kurarak alabilmişlerdi.

Bizlere verilen bilgilere göre her kazada tek katlı, müstakil 5 - 10 ev yapılacaktı. Bizler aplikasyon, proje uygulaması, merkeze iş hakkında rapor verilmesi gibi işler yapacaktık. Birkaç gün bize projeler hakkında da bilgi verildi. Sonra iş yerlerimizi bildirdiler. Nihat Varto’ya, Emrullah Kulp’a, Mehmet Ali Gercüş-Midyat, ben Kurtalan-Beşiri-Baykan kazalarındaki işleri yönetecektik.

İş yerlerimize gittik. Taşeronlar iyi seçilmiş çalışan insanlardı. Birbirine yakın olduğu için başlangıçta Kurtalan ve Baykan kazalarına önem verdim. Beşiri’yi sonraya bırakmıştım ki Diyarbakır’dan bir kaç gün içinde Beşiri’ye, Ankara’dan bir heyetin geleceğini, inşaat durumunu kontrol edeceklerini, heyetin Sinan İstasyonunda karşılanması gerektiği talimatını aldım. Beşiri’de temel dahi atmamıştık. Hemen Beşiri’ye gittim.

Bu acelenin nedenini Beşiri’de petrol bulunmasından kaynaklandığını sonradan öğrendim.

İşe başlamış görünmek için gerekli hazırlıklara giriştim. Kireç kuyusunu kazdırdım. Aşağıdaki dereden su hattını çektirdim. Boruyu kazdırdığım su havuzuna bağladım. Aplikasyonu yaptım. Teleroları çektirdim. Gelen heyete çalışılan bir şantiye görüntüsü vermek için gereken herşeyi kısa zamanda tamamlayarak merkeze “şantiye hazır” telgrafı çektim.

Misafirler trenle Beşiri’ye 8 km uzaklıktaki “Sinan” istasyonuna geleceklerdi. Misafirleri Beşiri’ye getirecek vasıtamız yoktu. Kiralık yaşlı ve cansız atlarla gidip geliyorduk.

Sinan-Beşiri arasında içinden geçtiğimiz ismini hatırlayamadığım bir köy vardı. Erkekleri topuklarına kadar uzun beyaz entari giyerlerdi. Bu köyde hayret edilecek şekilde bir tek ağaca rastlamak mümkün olmadığı gibi ot şeklinde bir yeşillik de olmamasına rağmen binlerce hindi vardı. Ne yer ne içerler bilemiyorum. Atımla köyden geçerken köylülere sigara,

karpuz gibi hediyeler verir onlarda bana hindi verirlerdi. Bu şekilde ahbablığımız olmuştu.

Ankara’dan gelen heyeti kiralık zayıf atlarla Beşiri’ye götürmenin uygun olmayacağı düşüncesi ile Jandarma Komutanı Tarık Yüzbaşı’ya durumu izah ile 4 at vermesini rica ettim. Beni kırmadı. 4 Küheylan at verdi. Atlarla Sinan İstasyonu’na gittim Tren geldi. Ancak heyet bir vagona yüklenmiş bir jeep ile gelmişlerdi. Misafirlere hoş geldiniz dedim. Jeep’in vagondan indirilişi bir zaman alacaktı. Jeep’te bana da yer yoktu. Bu nedenle misafirlerimden izin alarak 4 atla Beşiri’ye doğru yola çıktım.

Bir süre sonra yukarıda bahsettiğim köyden geçerken köylüler toplu halde beni durdurdu. Ne var? Dedim. Köyde bir vefat olduğunu 3 gündür yakın bir köydeki hocanın gelememesi nedeniyle cenazenin kaldırılamadığını eğer 4 attan ikisini verirsem hocayı bulunduğu köyden getirip cenazelerini defnetmek istediklerini söylediler.

Böyle nazik bir konudaki imkânsızlıklarını öğrenmekten çok müteessir oldum. Jandarmanın atını vermem mümkün değildi. Kendilerine izâh ettim. Ancak gelecek hoca kadar cenaze namazı kıldırmaı bildiğimi ilave ile bu teklifimi düşünmelerini söyledim.

Not: Lise dönemi hatıralarımda Hacı Asım Efendi’nin bana öğrettiği cenaze namazı bilgisinin ilerde işime yarayacağını belirtmiştim. Hatıralarımda sıra cenaze namazı kıldırmaı geldi.

Köylüler arasında anlamadığım dilde konuşmalar oldu. Türkçe bilen birisi “Hiç cenaze namazı kıldırдың mı?” diye sordu. Kıldırmaı söyledi. Ancak inanmaları için okuyacağım duaları yüksek sesle okuyacağımı ilave ettim ve bana inanmalarını söyledim. Tekrar aralarında konuştular. Teklifimi kabul ettiler.

Cenazeyi getirin, cenaze gelinceye kadar abdest alalım dedim. Vakit ikindiye yaklaşmıştı. Namazı öğle namazı niyetine kılacağız dedim.

Cenaze namazını kıldırırken misafirlerim yakını-mızdan jeep ile geçti. Bizi gördüler. Namazı kıldır-dım. Helalliklerini aldım. Hepsine başsağlığı diledim. Sonra cemaate kabristana gelemeyeceğimi, biraz önce misafirlerimin Beşiri’ye gittiğini onlara yetişmem gerektiğini, köyden ilk geçtiğimde kabristanı ziyaret edip dua okuyacağımı söyleyerek köylülerden izin istedim. İzinle beraber bir hindi vermeyi de ihmal et-mediler. Helalleştik, köyden ayrıldım.

Beşiri’ye gelince gecikmemin nedenini misafir-lere anlattım. Bir an şaşkınlıkları oldu. Geçmişim ile ilgili sorular sordular. Kendi aralarında da Ankara’ya

dönünce bu olayı ilgililere duyurmak gerektiğine karar verdiler.

Petrol kuyularını görmek için Raman'a gitmeden önce jandarma yüzbaşısı Tarık Bey'i görüp teşekkür etmek istediklerini söylediler. Bu müşterek ziyaretten sonra heyetle vedalaştım. Okuluma dönmek için hazırlıklar yapmaya başladım.

– Okuluza ne zaman dönebildiniz?

– Mevsim ilerlemiş, Ekim ayı yaklaşmıştı. Diyarbakır'dan okuluma Eylül sonu dönebilmek için muhasebe hesaplarını devredebileceğim bir eleman gönderilmesini istedim.

15 Gün geçti ses seda yok. Tekrar telgraf çektim. Bu arada Ekim'in sonu yaklaşmıştı. Gelen giden olmayınca defterlerle beraber Diyarbakır'a gittim. Müteahhitlerden Rauf Bey'e defterleri teslim ederek izin istedim.

Rauf Bey "Neden ayrılıyorsun." dedi. Okulumda derslerimin başladığını, geciktiğini söyledim.

Bana "Mezun olduğunda ayda kaç lira alacaksın?" diye sordu. "Bilmiyorum" dedim. "Sana söyleyeyim: 209 lira alacaksın. Ben sana 500 lira aylık teklif ediyorum. Bırak okumayı." dedi. "Olmaz." dedim. Bu sefer yanındaki iş adamlarına döndü. "Bu genç GARCİA'dır." dedi ve şantiyelerimle ilgili dosyayı göstererek "Bu genç her talimatımı zamanında yapmıştır ve yaptığını telgrafla bildirmiştir." diyerek en son çektiğim (şantiye hazır) telgrafını arkadaşlarına gösterdi ve şaka yollu "500 lira aylığı boşuna teklif etmiyorum." diyerek gönlümü aldı.

Patronumun beni bir yabancıya benzeterek be-

Orhan Yavuz-19 Temmuz 2012

nim için GARCİA dediğini sanmış, önemsememiştim.

Rauf Bey'in kastettiği GARCİA belgeselinin Pasifik Savaşı'nda ölen Japon askerlerinin iç ceplerinden çıktığını askerlerin bu belgesel doğrultusunda eğitildiklerini ancak belgesel kahramanının GARCİA değil, ROWEN olduğunu çok sonraları öğrenecektim.

İş hayatında eleman seçmenin Amentüsü olarak bilinen bu belgeselin 1946 yılında Diyarbakır iş adamlarınca bilinmesini halen dahi hayret ve takdirle anımsarım.

– Efendim Taşpınar dergisinin Aralık-2016 sayısında yayınlanan söyleşimizde bizlere öğretmenlerinizle ilgili ayrıntılı bilgiler vermişsiniz. Meslek eğitiminizde sizleri eğiten hocalarınızdan bahsetmenizi rica ediyorum.

– Hazırlık ve meslek dersi veren hocalarımız her yönüyle kusursuz denilebilecek bilgi ve kişiliğe sahiptirler. Hocalarımızın eğitim sistemlerinden bahsetmek gerekiyorsa özellikle öğrencileri ile ilişkileri bakımından hocalarımı üç gruba ayırabilirim.

Birinci grubu görevini öğretmekle üstlendiği ders saati ile sınırlı kabul edip sınav ile sonlanmış olduğunu düşünen hocalarımız oluşturur.

İkinci grupta verdiği dersteki olağanüstü anlatım yeteneğine ilave olarak baskıcı bir eğitim sistemi sonucu ezilmiş kişiliklerimizi sohbet ve konferanslarıyla güçlendirmeye çalışan hocalarımız bulunur.

Üçüncü grupta bizlerle ilişkiyi aramıza dikkatle oluşturulmuş mesafe koyarak arkadaşlık düzeyine indirebilen, yanlışlarımız varsa uyaran, bu arada verdiği dersten taviz vermeyen hocalarımız yer alır.

Üçüncü grupta yer alan bir hocamızın bizlere karşı davranışı ile ilgili bir örnek vereceğim.

Eğitimimizin son yılında bir gün etütte, bütün sınıf ertesi gün verilmesi gereken projeyi yetiştirmeye çalışıyorduk. Gece yarısı geçmiş, bastıran uyku dikkatlerimizi dağıtıyordu. Birkaç arkadaş Ayazpaşa'da sabaha kadar açık olan Rus sütçüden birer bardak süt içmeye karar verdik.

Sütçüye doğru yokuşu çıkarken gecenin bu geç saatinde bize doğru gelen bir adamı farkettilik. Adam bize yaklaştı ve durup "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Karanlıkta dikkatle bakınca bu soruyu soranın çok sevdiğimiz bir hocamız olduğunu gördük.

Kendisini saygı ile selamlayarak "Hocam sabaha yetiyecek projemiz var. Uykumuz açılsın diye sütçüde birer bardak süt içip etüde döneceğiz." diyerek mazeretimizi ifade etmeye çalıştık. Bizler hocadan tak-

dir edici sözler beklerken “Votka içmeye gidiyoruz deseydiniz sizlere katılır, votkalarınızı ben ısmarlardım. Votka etkisiyle enerjiniz artar, uykunuz açılırdı.” dedi “Sütünüzü içiniz, afiyet olsun.” temennisinde bulundu ve Kamarot Sokak’taki evine doğru bizlerden ayrıldı.

Hocamızın bizlere zarif bir şekilde genç olduğumuzu, genç insan gibi cesaretli davranmamız, palyatif çözümlere başvurmamamız, gelecekte başarılar amaçlanıyorsa bu yaşımızda iyi hesaplanmış riskler almayı denememiz gerektiğini bizlere hatırlattığını düşünüyorum.

Bu konuda son olarak eğitimimizin son sınıf yıllarında üniversitemizin eğitim kadrosunun öğrenciliklerinin üstün başarı ile geçtiğine şahit olduğumuz Adnan Çakıroğlu, Fuat Şentürk, Vahit Kısakürek, Kazım Çeçen, İlhan Kayan, Kemal Erguvan, Necati Acun, Yusuf Berdan gibi abilerimizin katılması ile üniversitenin eğitim kadrosu standardındaki önemli yükselişi sevinç duyarak belirtmek isterim.

Şimdi okuyucularına öğrencilerinin kişiliklerini tanıtmaya, kişisel sorunları ile ilgilenmeye önem veren bir hocamızın ders saatinden bir kesiti sunacağım.

Hocamız eğitimini yurtdışında tamamlamış ihtisasını ahşap ve çelik köprülerin projelendirmesi konusunda yapmıştı. Bizlere vereceği dersin kişiye özel bir bilgiye dayalı olmadığını uluslararası standart ve disipline bağlı olduğunu yapılacak projelerin bu standartlara bağlı olarak yapılması zorunluluğunu örnekleriyle anlatmaya çalışıyordu.

Hocamız profesyonel bir konferansçı gibi sınıfta dinleme yorgunluğu sezdiğinde kısa bir süre için konuyu bizleri uyandıracak alanlara yöneltirdi. Anlattığı konular gerçekten not tutmamızı gerektirmemesine rağmen ön sırada oturan birkaç arkadaşımızın hocamızın ağzından çıkan her cümleyi not etmelerini hocamız hoş karşılamamış olacak ki bizlere “Karşıma kara suratlı adamları oturtmuşsunuz, öksürüğümü bile not ediyorlar.” deyip arkadaşlarımıza “Sizler minderlerinizi alıp -en arka sırada yanımda oturan Saim’in yanına gidin.” dedi. Yeri değiştirilen arkadaşlarımız dahil hepimiz güldük ancak coşkulu bir kişiliği

DOĞU İLLERİNDE MEMUR EVLERİ İNŞAATI

Birinci Genel Müfettişlik hudutları içinde bulunan 40 ilcede 5,985,167 lira sarfiyle 286 parça memur evi inşa olunacaktır. İnşaat öntümündeki günlerde ihale olunacak ve Bayındırlık Bakanlığınca daimi bir kontrol altında bulundurulacaktır.

Bütün bu binaların planları, mahallî malzeme ve iklim şartları esas alınarak Bayındırlık Bakanlığı yapı ve inşaat işleri başkanlığınca hazırlanmıştır. Binalar arasında iki, üç, dört odalı müfettiş bahçeli tipler bulunduğu gibi, Diyarbakır merkezinde dört daireli apartmanlar da vardır. Bu binalarda memurların rahat ve sıhhi bir şekilde oturabilmeleri de gözönünde tutulmuştur.

Bu bölgede ayrıca altı yerde hükümet konağı inşa olunacak ve konaklar öntümündeki günlerde eksiklikten yoksun çıkarılacaktır.

Planın 1948 - 1949 kısmı Üçüncü ve Dördüncü Genel Müfettişlik bölgelerine ait bulunmaktadır. 1948 - 1949 yılları içinde iki genel müfettişlikte 326 parça memur evi yapılacaktır.

1946 - 1947 yıllarında yapılacak memur evleri

Birinci Genel Müfettişlik hudutları içinde bulunan il ve ilçelerden Hakkâri’de 7, Yüksekova, Şirvanlı ve Beytüşşebap’ta 7 şer, Van’da 14, Muradiye, Baskale, Gürpınar, Şatag ve Gevaş’ta 7 şer, Özalp’de 6 Erziç’ta 4, Bitlis’ta, Mutki ve Hizan ilçelerinde 7 şer, Ahlat ve Tatvan’da 4, Muş’un Malazgirt, Bulanık ve Vato ilçelerinde 7 şer, Diyarbakır’da 19, Eğil’de 10, Kulp’ta 7, Mardin’in Midyat ve İdil ilçelerinde onar, Cizre, Gercüş ve Derik ilçelerinde 7 şer, Urfa’nın Vitaneşir, Sarra, Sürüş ve Bolova ilçelerinde 7 şer memur evi yapılacaktır.

olan Saim arkadaşımız her zamanki gibi “Yeşşe hocam” diyerek şamata yaptı. Hocayı alkışladı. Bunun üzerine Hoca “Saim bu mazbut arkadaşları kendine benzetme.” dedi ve dinlenme süresine son vererek dersine kaldığı yerden devam etti.

– Sayın Yavuz spora olan merakınızı biliyoruz. İTÜ öğreniminizde spora ilginiz devam etti mi? Genel olarak üniversite gençlerinin spora ilgisi hangi boyutlardaydı?

– Eğitimimizin ilk 3 yılında okuduğumuz hazırlık dersleri neredeyse nefes almamızı bile zorlaştırıyordu. Bu nedenle ilk 3 yılda sporla fazla ilgilenemedim. Sınıflararası maçlarda futbol ve voleybol takımlarında yer aldım.

Hazırlık sınıflarını atlatmış üst sınıflarda ise yoğun bir sportif aktivite gözlemleniyordu.

Futbol, voleybol, basketbol oynayanlar barfiks hatta eskrim yapanlar vardı. Yıl sonunda boğazda kürek yarışlarını, kros, atletizm müsabakalarını izlediğimi hatırlıyorum. Başta Rektörümüz Tefik Taylan Hoca olmak üzere birçok hocalarımızın spora meraklı olduklarını hatta Taylan Hoca’nın mimarlık fakültesi binasından futbol maçlarımızı izlediğini söylerlerdi.

Bu şekilde futbol tutkumu engellemek için görünürde isteksiz olarak futbol ve voleybol ile meşgul olurken basketbol takımının kaptanı çok sevdiğim ağabeyim rahmetli Hüsamettin Güz beni kenara çekerek adıma tanzim edilmiş bir sporcu lisansı verdi ve bana “Bunu Rektörümüz Taylan Hoca’ya imzalatmalısın. Hoca sporcuyu görmeden imzalamıyor.” dedi. Hüsam’a bu nereden çıktı diye sordum. Hüsam diğer üniversite takımlarında öğrenci olmayanlara takımda yer veriliyormuş. Önlemek için bütün üniversitelerin sporcularına lisans verdiler. Sizin sınıftan yalnız sen lisans aldın dedi ve bu lisansla bütün spor salonlarına, yüzme havuzlarına girmek serbesttir diyerek beni tebrik etti.

Taylan Hocamıza lisansımı imzalaması için gittim.

Listeye baktı “Sen futbol, voleybol oynuyorsun.” dedi. “Evet efendim.” dedim. “Senin futbolunu seyretiltim. Hangi takımda oynuyorsun.” dedi. “Sınıf takımı dışında hiçbir takımda oynamıyorum.” dedim. “Yazık, bakalım mühendisliğin futbolun kadar iyi ola-

cak mı?” dedi. Ben üzüntüden yanıt bile veremedim. Hocam bir örneğini sunduğum lisansımı imzaladı.

Hüsam’ın bana verdiği lisans yeni çevreler, dostlar edinmeme yardımcı oldu. Birgün Kurtuluş Kulübü’nden bir arkadaşına rastladım. Arkadaşım bana Beyoğlu Halkevi Spor Salonu’na gittiğini Beyoğlu Kulübü ile antrenman maçı yapacaklarını, kabul edersem Kurtuluş Takımı’nda yer almamdan sevinç duyacaklarını söyledi.

Cevabımdan önce Kurtuluş Takımı hakkında okuyucularına bilgi vermem gerek.

Kurtuluş Takımı son derece efendi, çoğunluğu üniversitelerde öğrenci olan Sırp ve Levanten sporcu arkadaşlardan oluşuyordu. Maçlarına başlarında yaşlı, uzun sakallı bir din adamı ile gelirlerdi. Din adamına sporcuların büyük saygı duydukları her hareketlerinden belli olurdu.

Arkadaşımın teklifini kabul ettim. Salona gittik. Maçı oynadık. Sonuç önemli değil. Maç sonrası peder dedikleri din adamına gidildi. Peder hepimizi kutladı. Yabancı olduğum için benimle ilgilendi. Özel hayatımla ilgili sorular sordu. Sonra sanıyorum benim şerefime “Hepinizi kutsayacağım.” dedi. Bizleri kutsadı. Diğer arkadaşlar gibi ben de elini öptüm.

Kutsamada neler söylediğini anlamamıştım. Arkadaşıma sordum. Arkadaşım “Allah sizleri kazalardan korusun. Hayatta sizlere büyük başarılar nasip etsin.” şeklindeki sözlerle bizleri kutsadığını söyledi.

Bu bilgiyi alınca pederin kolundan tutarak “Muhterem peder, bizler için çok değerli dileklerde bulundunuz. Ben de izin verirsiniz sizin için bir dilekde bulunmak istiyorum.” dedim. Peder “Dileğini söyle Türk evladım.” dedi. “Muhterem pederim hepimizin tanrısından sizin Vatikan’a papa olmanızı diliyorum.” dedim. Peder engellemeye çalışmama rağmen elimi öptü.

Bu merasimden sonra Kurtuluşlu arkadaşlar Ortodoks Papa yaptın diye beni alaya aldılar. Bu bilgisizliğim için pederden özür dilemek istedim ama bir daha karşılaşmak nasip olmadı.

Mezuniyetten sonra sporla ilgimin devam edip etmediğini sormuştunuz. Askere gidinceye kadar üstlendiğim sorumluluklar nedeniyle sporu düşünmem dahi mümkün olmadı.

1952 Yılında askerliğimi İstanbul Halıcıoğlu’nda istihkam taburunda yaptım. Tabur subaylarının bir futbol takımı vardı. Bölge takımlarıyla maç yapıyorlardı. Takımın iki eksikliği varmış. Bizlerden bu iki eksikliği tamamlamak için turnuva tertip ettiler. Turnuvaya futbol oynadığını iddia eden yüzlerce kişi katıldı.

Sonuçta beni ve Fener’de oynayan Feyyaz adında bir profesyonel futbolcuyu seçerek takımlarına aldılar.

6 ay süren eğitimimin sonuna kadar forma giydim ve futbola 28 yaşında elveda dedim.

Spor sayesinde çok geniş ve çok değerli çevrem, dostlarım oldu. İlginç olaylar yaşadım. Sınırlı yerim olduğu için hatıralarımın bu kadarıyla yetinelim.

– Sanıyorum anılarınızda yaz tatili dönemine yaklaştık. Yaz tatili programınızla ilgili bilgi verebilir misiniz?

– Evet 1946-47 yılları eğitim dönem sonu yaklaşmıştı. Bir gün beni birisinin aradığını yurt kapısı önünde beklediğini söylediler. Gittim. Buick marka büyük bir arabanın başında bekleyen arayanı buldum. Kendisi Doğu Memur Evleri müteahhitlerinden gayet iyi tanıdığım ve zarif bir insan olan Nusret Uncu Bey’in şoförü olduğunu Nusret Bey’in beni görüşmek için evine davet ettiğini söyledi. Şoförle Nusret Bey’in Sıraselviler’deki evine gittik. Hoş beşten sonra Nusret Bey yaz tatilinde beni Bitlis şantiyelerine götürmek istediğini söyledi.

Teşekkür ettim. Ancak geçen sezon Kurtalan’da cibinliksiz yattığım için sıtmaya yakalandığımı nöbetlerden kurtulduğumu ancak dinlenmem gerektiğini söyleyerek özür beyan ettim. İsterse geçen yıldan tanıdığı arkadaşları kendisine yönlendirebileceğimi söyledim. “Gerek yok.” dedi. Durumu anlamıştım. Güveneceğim başka arkadaşları da size gönderebilirim.” Dedim. “Beklerim.” Dedi. Bizden sonraki sınıftan Besim, Atilla ve ismini hatırlamadığım birkaç arkadaşı Nusret Bey’e gönderdim. Gönderdiğim arkadaşları beğenmiş olmalı ki bir süre sonra teşekkür mektubunu aldım. Anlattığım gibi 1947 yazını dinlenmekle geçirdim.

1947-1948 Ders yılı başladı.1948 yılı Haziran’ında mezun olmamız gerekiyordu.

Ancak 1948 ders yılı sonuna gelindiğinde sanıyorum birkaç arkadaşımız hariç sınıfın tamamının birkaç dersten takıntıları bulunuyordu. Neredeyse İTÜ İnşaat Fakültesinden 1948 yılında mezun olacak kimse kalmamıştı.

Bu duruma ilave olarak programda “Buhar Makineleri” isminde bir dersimizin olduğunu, böyle bir dersten hiç birimizin haberdar olmaması nedeniyle derse ve imtihanına girmediğimizi, dolayısıyla bu dersten hepimizin sınıfta kaldığını anladık. Sınıfın tamamına yakınının esasen 1948 yılında mezun olamaması nedeniyle bu sonuçtan fazla şikâyetçi olmadık.

1948-49 yılı ders programı başladı. Takıntılı olduğumuz derslere hazırlanmak ve haftada birkaç saatimizi alan “Buhar Makinaları” dersine devam etme dışında büyük zamanımız vardı ve boş geçiyordu.

1948 yılında ülkemizde büyük bir yol yapımı programı uygulanmaya başlamıştı. Marshall yardımı ile gelen yol dersimize rağmen haberdar dahi olmadığı- mız iş makineleri gündemimize girmiş bu makineleri yol inşaatlarında görmeye başlamıştık.

Bu yoğun yol çalışmaları için yeterli sayıda teknik eleman sağlanamamış olmalı ki Karayolları Genel Müdürlüğü Malatya-İskenderun yol inşaatı için İTÜ’den şantiyelerde çalışacak öğrenci talep etmiş.

Naci, Naşit, Mehmet Ali, Cahit, Atilla, Nejat ve benden oluşan bir grup oluşturduk. Elazığ’a gittik. Bizleri Malatya-Sürgü-Erkenek, Gölbaşı-İskenderun gruplarına ayırarak araziye gönderdiler. Kamp yerimiz Sürgü köyü idi. Oradan işlerimize dağılıyorduk.

Beni Malatya-Sürgü kesiminin aplikasyonu yapılmamış, taşeron ve işçileri işe başlamak için hazır bekleyen Doğanşehir-Sürgü arası aplikasyon-nivelman işlerini yapmakla görevlendirmişlerdi.

Grup şefimiz 1942 yılı mezunlarımızdan eşsiz bir arazi mühendisi, öğretici, insancıl bir ağabeyimiz olan Hilmi Ecer idi. Yüzlerce taşeron işçisinin boş bekletilmesini önlemek, bir an önce işe başlamalarını sağlamak için hızla ölçüm işlerine girdim.

Elimizde ilginç bir proje vardı. Üzerinde yazılı olan bilgiler neredeyse proje üzerinde boş yer bırakmamıştı.

Taş ocakları, taş cinsleri ile beraber, kum ocakları kumun granül türleri ile birlikte, köyler, köyün muhtarının ismi dahi yazılarak, su kaynakları debi bilgisi ile birlikte projede yer almaktaydı.

Some açıları, tanjant noktaları, nivelman röperleri, büyük bir presizyonla tesbit edilmişti.

Böyle mükemmel proje arazi çalışmalarımda hiç elime geçmemişti. Proje başlığında yapımcılarının isimleri Sezai Türkes-Fevzi Akkaya olarak yer almıştı. Bu konuya biraz sonra ayrıca değineceğim.

Birkaç gün içinde taşeronların yarısına iş verebilmiştik. Diğerlerinin de bir an önce işe başlamalarını sağlamaya çalışıyorduk.

Bir sabah yine işe başladık. Hava çok sıcaktı. Öğle-ye doğru alet başında başım karıncalanmaya başladı. İşe dalarak su içmeyi unutmuştum. Geçmişte bir kez daha başımdan geçtiği için güneş vurgunu yediğimi anladım. Hemen su istedim. Bardak dediğimiz ahşap su kabında su kalmamıştı. Hemen STFA’nın projesi

aklıma geldi. Bulduğumuz yerden 500 m kadar uzakta su kaynağı vardı. Hemen üç yardımcımı bardakla beraber koşturdum. Bir ağaç gölgesinde bekledim. Çocuklar suyu getirdiler. Suyu içtikten sonra bayılmışım. Arazide bizi bekleyen bir araba olmadığı için arkadaşlar yoldan geçen bir aracı çevirip beni Sürgü’ye götürmüşler. Revir olarak kullanılan Camp Trailer’e yatırmışlar.

Orada 2 gün baygın yatmışım. Amirimiz Hilmi Ecer 2 gün benden arazi raporlarımı alamayınca merak ederek Sürgü’ye gelmiş beni baygın halde görünce orada bulunanlara “Arkadaşınıza güneş çarpmış ölmek üzere farkında değil misiniz.” dediğini yarı baygın halde duyduğumu hatırlıyorum. Hilmi Bey hemen bol tuzlu ayran istemiş, Allah razı olsun ayranı bana eliyle kaşık kaşık içirmiş. O gün kendime geldim. Bir iki gün içinde iyileştim.

Şimdi bu anlattıklarımla ilgili olarak 1985 yılına uzanacağım.

1985 Yılında dünyanın sayılı büyükleri arasında bulunan Akçakoca ERW tesisini kurmuş devreye almıştık.

Endüstri, Sezai Bey’in çok ilgi duyduğu konular arasındaydı. “Gençliğimizi bilgisiz, korkak kişiler elinde ülke sınırları içine hapsedilmiş olarak geçirdik.” diyerek ilgi çekici her yeni girişimle ilgilenir, görmek isterdi.

Sezai Bey Akçakoca tesisimizi duymuş bana haber göndererek, tesisi görmek istediğini bildirdi. Akçakoca’ya gittik. Tesis gezdik. Beni yüreklendiren görüşlerini belirtti. Sonra müteahhitliğimizde gereksiz, her yönden yıpratıcı yasalardan çektiklerimizi anlatarak dertleştik. Sonra benim hatırıma Malatya-Sürgü yol projesi geldi. Bu proje sayesinde hayatta kaldığımı Sezai Bey’e anlattım. “Sizin sayenizde yaşıyorum” dedim.

Sezai Bey çok duygulandı. Bana “Ne mübarek proje imiş, bizde Fevzi Bey ile beraber o proje sayesinde hayatımız kadar değerli şerefimizi koruduk.” diyerek anlattı.

O proje öncesi bir köprü inşaatı taahhütlerini tamamlamışlar ancak uğradıkları zarar sonucu üzerlerindeki elbise dışı varlıkları kalmamış. Sezai ve Fevzi arkadaşlarının lokantaya, otele, piyasaya borçlarını ödeyemeyecek durumda olduklarını duyan, sıkıntıya girmiş mühendislerin hayırsever koruyucusu rahmetli Aziz Torun Bey bu projeyi 7000 TL. karşılığı meslekdaşlarına vermiş. Sezai Bey “Bu proje sayesinde piyasa borçlarımızı ödedik ve şerefimizi koruduk.” dedi ve gözleri doldu.

**Bolu Akçakoca ERW fabrikamızda inşaat sektörünün duyaenlerinden
STFA Grup kurucusu Sezai Türkeş**

Bu tablo üzerine Sezai Bey'e, "Muhterem büyüğüm mezun olduktan sonra sizin yanınızda iki sene çalışmak, mühendisliği sizlerden öğrenmek istedim." Dedim. Sezai Bey, "Ne diyorsun Orhan, kendini küçümseme, bu tesisi gördükten sonra benim senin yanında çalışmam gerekirdi." dedi. Bu büyük insanın alçak gönüllülüğü bu kez benim de gözlerim doldu.

Bu aradan sonra yine Sürgü'ye dönüyorum. Güneş çarpması sarsıntısını atlattıktan sonra Doğanşehir-Sürgü arası arazi işlerini bitirdim. Hilmi Ecer Bey beni ve Naşit'i devam eden Sürgü-Erkenek yol inşaatına verdi. Naşit ile birlikte çok sarp ve kayalık olan 30 km uzunluğundaki Sürgü-Erkenek yol inşaatındaki köprü, menfez yapılarının apliance ve kot verme işlerini üstlendik.

Çok engebeli ve kayalık olan bu kesimde servis yolu olmadığından Naşit'le beraber sabah yola çıkıyor, yaya olarak işimizi yapa yapa Erkenek'e ulaşarak geceyi orada geçirip ertesi gün akşam Sürgü'ye varıyorduk.

Bu şekilde çalışmamız Kasım ayı ortasına kadar devam etti ve arkadaşlarla topluca İstanbul'a döndük. Sınıf arkadaşlarımızla buluştuk.

Arkadaşların bir kısmı günlerini etütte çello ve keman çalarak, kimileri briç ve para spor, satranç oynayarak, bir grup durarak uzun atlama yarışları tertip ederek, kasa açarak geçirdiklerini izledik. Biz de arkadaşlara katıldık.

Etütte nereden geldiğini bilmediğim kitaplar belirdi ve elden ele dolaşmaya başladı. Bende bir kısım zamanımı bu kitaplara ayırdım. Don Kişot, Makyavel, O. Henri, Sefahat, Pitigrilli, Kazanova, Felsefe Sözlüğü gibi kitapları okuduğumu hatırlıyorum.

Bu aylar sonrası kimimiz Şubat, kimimiz Haziran devresinde mezun olduk. İsmimiz İTÜ 7 İnşaat olarak kaldı ve yurt sathına dağıldık.

– Sayın Yavuz, Mühendislik Eğitiminiz süresini konu alan ortam için verdiğiniz değerli bilgiler için teşekkür ederim. Yüksek Mühendis Mektebi ve İstanbul Teknik Üniversitesi yönetimleri ve sizlere etkileri ile ilgili açıklama yapabilir misiniz?

– Her iki yönetimde Yüksek Mühendis Mektebi döneminde de yöneticiliği üstlenmiş

hocalarımız bulunmaktaydı.

Ancak eğitimimizin son iki yılında üniversitemizin büyük bir kültür değişimi içine girdiğini farkettilik. Hafta sonları yapılan müzikli, danslı, çay toplantılarının ilanları yırtılmaya başlandı.

Klasik müzik ve öğrencilerce oluşturulan orkestranın dans müziği konserleri son buldu.

Üniversite alanında metruk halde bulunan bir yapı mescit haline getirildi. Çatısında ezan okunmaya başlandı.

Ön bahçede Bahçıvan Mevlüt ağamızın özenle yetiştirdiği ve bizlere hafta sonları sevdiklerimize sunacağımız çiçekleri derlediği çiçek bahçesi de yok oldu.

Alaturka Müzik dersleri ve Alaturka Konser organizasyonları başladı. Bütün bu değişimden düşünce liderlerinin sınıfımızdan çıktığını da belirtmem gerek.

Bu değişimi hazırlayan nedenlerin, ortamın ve koşulların değerlendirilmesini ve sonuçlarının sosyal bilimcilerin bilgi alanına girdiğini belirtmekle yetinelim.

Sayın Taşpınar okuyucularına;

Özgeçmiş ile ilgili bir deneme yazmak, bu amaçla bellekle savaşmak, okuyucuların deneme ile ilgisini sürekli kılabilmek için olayların ilginçlerini programlayabilmek benim gibi yazarlık iddiasında olmayanlar için oldukça zor bir iş.

Afyonkarahisar geçmişinin değerli araştırmacısı ve Taşpınar dergisinin yayın yönetmeni Sayın Hasan Özpınar'ın teşvik ve yönlendirmeleri sonucu yazdığım özgeçmişimden bir kesiti okuyucularımın değerlendirmelerine sunuyorum.

Dr. h.c Y. Müh. Orhan Yavuz

Eylül 2017

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

Savcı TÜRKMENÖĞLU

28 Nisan 1938 tarihli Atatürk imzalı bir kararname. Afyonkarahisar Emirdağ'a bağlı Yazılıkaya köyünde Fransız Arkeoloji Enstitüsü'nün önceki yıllarda yaptığı kazıların yenileme iznine dair bir vesika. Kazıyı yapan bayan Arkeolog Emilie Haspels.

Yazılıkaya gerek köy içerisinde gerekse çevresinde yer alan Frig Kaya Anıtları bakımından sembol yapıların bulunduğu önemli bir yerleşim yeri. Bölge MÖ 7. yüzyılda önemli bir merkez olmuş.

Belgede dikkat çekici bir ayrıntı var. Afyonkarahisar Emirdağ'a bağlı Yazılıkaya köyü ifadesi. O tarihlerde Yazılıkaya Emirdağ'ın Bayat bucağına bağlı. Yani Afyonkarahisar'a. Bugün ise Eskişehir'in Han ilçesine bağlı. Şimdilerde dilimizden düşürmediğimiz Frig Vadisi'nin idari bakımdan bir bütünlük içerisinde olması ve Yazılıkaya'da ilimize bağlı kalması gerekirken ne yazık ki 1963 yılında önce Eskişehir Çifteler ilçesine daha sonra yeni

T. C. BAŞVEKÂLET KAHARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ Kararname

Kazı yapan 2

28/4

Afyonkarahisar Vilâyetinin Emirdağ kazasının Yazılıkaya köyünde iki senedenberi hafriyat yapan İstanbul Fransız Arkeoloji Enstitüsünün adı geçen hafriyata bu yıl da Bayan Haspels'in idaresinde devam etmesine izin verilmesi; Maarif Vekillığının 21/4/938 tarih ve 4027/778 sayılı teklifi ve Dahiliye Vekillığının 16/4/938 tarih ve 17572 sayılı mütalânamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 28/4/938 tarihinde onanmıştır.

28/4/938

REİSİCÜMHR. K. Atatürk

Bg. V. V. Ad. V. M. M. V. Da. V.

Ha. V. V. Ma. V. Mi. V. Na. V.

İk. V. S. I. M. V. G. I. V. Zr. V.

31.4.1938

010 10 11 2 83 36 10

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 13 - Dosya No: 36 - Sıra No: 10

HASAN ÖZPINAR afyon76@gmail.com

kurulan Han ilçesine bağlanmıştır.

Yazılıkaya bugün tek başına gerek hafta içi gerekse hafta sonları Türkiye'nin dört-bir tarafından binlerce misafiri ağırlayan önemli bir merkez. Pek çok tur şirketinin gezi noktasında ön sıralarda yer alıyor. Frig Vadisi'nin özenle korunmuş anıtları burada bulunuyor.

Not: Belgede ismi geçen Emilie Haspels'in kazı notları ve günlükleri geçtiğimiz yıllarda "FRİGYA" adı ile Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından okuyucuyla buluşturuldu.

BCA:Fon No:301812 Kutu No:13 Dosya No:36 Sıra No:10

YUSUF KURŞUN

(1907 – 1969)

(Mezarıcı Yusuf)

Mimar Erdoğan EMRE

aeremre@hotmail.com

Uzun süredir şehrimizin tanınmış simalarını hem yeni nesillere tanıtmak, okurlarımıza hatırlatmak hem de yazılı tarihimize bir not düşmek amacıyla, çok yakın tanıdıklarımın hayat öyküsünü çıkarmakta idim; Bu defa çok yakından tanımadığım halde dostlarımın ve onun akrabalarının yardımı ve teşviki ile halka malolmuş, kent belleğinde yer etmiş bir kişiyi konu edindim.

Benim yaşımdakiler (1942) onu Mezarıcı Yusuf olarak bilirler.

Yusuf Kurşun, Çanakkale Şehidi Ali Efendi'nin (1885-1915) ilk çocuğudur; Annesi, İnaz (Demirçevre) köyünden Nazike (1891-1961) kadındır. Babası Ali, 29 yaşında şehit düştüğünde 3 çocuklu Nazike kadın fırıncılık yaparak evlatlarını büyötmeye çalışır. Yusuf 7-8 yaşlarında, diğer kardeşleri, Sultan 4, Mehmet ise birkaç aylıktır.

Yusuf okula gidemez ve erken yaşta cıraklığa verilir, Osmanlı yedi düvelle savaş halindedir.. Ağır bir işte, taşçı ustalarının yanında çalışmaya başlar; madırğa, çekiç, kalem, murç, keski, şakul.., ile erken yaşta tanışır. Ankara, Ulus'taki sonradan Meclis Binası olan yapının ihata duvarları inşasını Afyon'lu ustalar yapmaktadır.

O yıllarda ve sonrasında başkent olacak Ankara'da büyük inşaatlar yapılmaktadır. 5 yıl sonra yeni Türk Devleti'nin payitahtı olan şehirde Gar Binası,¹ I.ci ve II.ci Meclis Binaları,² Bakanlık Binaları, park ve bahçeler

¹ Ankara Gar Binası (Mimarı, Şekip Sabri Akalın, 25 yaşında iken) 1935-37 yıllarında hizmete girmiş olup anıtsal bir mimariye sahiptir.

² 2. I.ci Meclis Binası (Evkaf Mimarı Salim Bey), İttihat ve Terakki Parti Binası ve Lokali olarak yapılmış (1915) Daha sonra Meclis Binası olarak kullanılmış. (1920-25) Sonra sırasıyla Cumhuriyet Halk Fırkası'na tahsis edilmiş, (1925-

Yusuf Kurşun

yapılmaktadır. Bunlar Kurtuluş Savaşı sonrası imar savaşlarıdır... Genç Yusuf, Afyon ekibiyle bu inşaatlarda 16-17 yaşına kadar amele olarak çalışır. İlk 2 binanın özellikle bahçe duvarları üzerindeki küpeşteler, babalar ve küresel taşların yontulmasında Afyonlu ekibin (muhtemelen Hüseyin Başkadem (1902-1980) nam-ı diğer Kaleli Hüseyin ekibi) emeği geçtiği söylenir.

Ekip Afyon'dan kamyonla Ankara'ya giderken Yusuf'u almaya geldiklerinde anası Nazike arkasından bağırır “..Oğlum hamıraşını (makarna) bitirmedin daha!!” arkadaşları alaylı sorarlar; “Yoğurtlu muydu Yusuf?” Daha 16 yaşındaki çocuğu gurbe-te para kazanmaya gidiyor, evin tek erkeği,

kimbilir kaç ay sonra dönecek?

Anne fırıncılık yapmaya devam ediyor.

Şecere tablosunda ailenin kökleri taa Kırgızistan'a dayanıyor. Burada Köşgarlar olarak bilinen bir sülale, Kafkasya yoluyla, kuzeyden Anadolu'ya giriyor ve Malatya'nın Pötürge kazası Babik (Gündüzköy) köyüne yerleştiriliyorlar.

Büyükdede Ahmet (1830-1900) burada 5 çocuk sahibi oluyor. Bunlar arasında ortanca oğul Yusuf (1855-1915) Ahilik teşkilatından usta ehliyetini alarak İstanbul'a (Dersaadet) çalışmaya gidiyor. Cami kubbelerinin üzerine kurşun kaplama işinde maharet sahibi oluyor. Tekrar memlekete dönüp sözlüsü ile evlenecek paraya kavuşmuştur; ancak kaderi ona başka yol çizmiştir.

Afyon'da Mısri Camii kubbe kaplamalarının yenilenmesi için bir ekip İstanbul'a gider ve araştırma yaparken

40), Hukuk Mektebi (1940-50), Maarif Bakanlığı (1950-57) Meclis Müzesi (1957-61), Kurtuluş Savaşı Müzesi (1961.. günümüze)

II.ci Meclis Binası; I. Binanın küçük kalıp ihtiyaca yetmemesi üzerine, ünlü Mimar Vedat Tek tarafından tasarlanıp yapımına başlanan ve İttihat Terakki olarak düşünülen binanın yan kanatları değiştirilerek 1924'te ikmal edilip ertesi yıl 1925'te TBMM burada çalışmaya başlamıştır.

Yusuf'un ustası ile tanışır ve konuşurlar. Yaşlı usta Afyon'a gelebilecek kadar yorgun olduğunu bildirerek kalfası Yusuf'u tavsiye eder ve onun Trabzon yoluyla, memleketi Malatya'ya gitmekte olduğunu söyler.

Afyon ekibi Yusuf'u Trabzon'da yakalamaya muvaffak olur, güçlükle ikna edip Afyon'a getirirler. (1873)

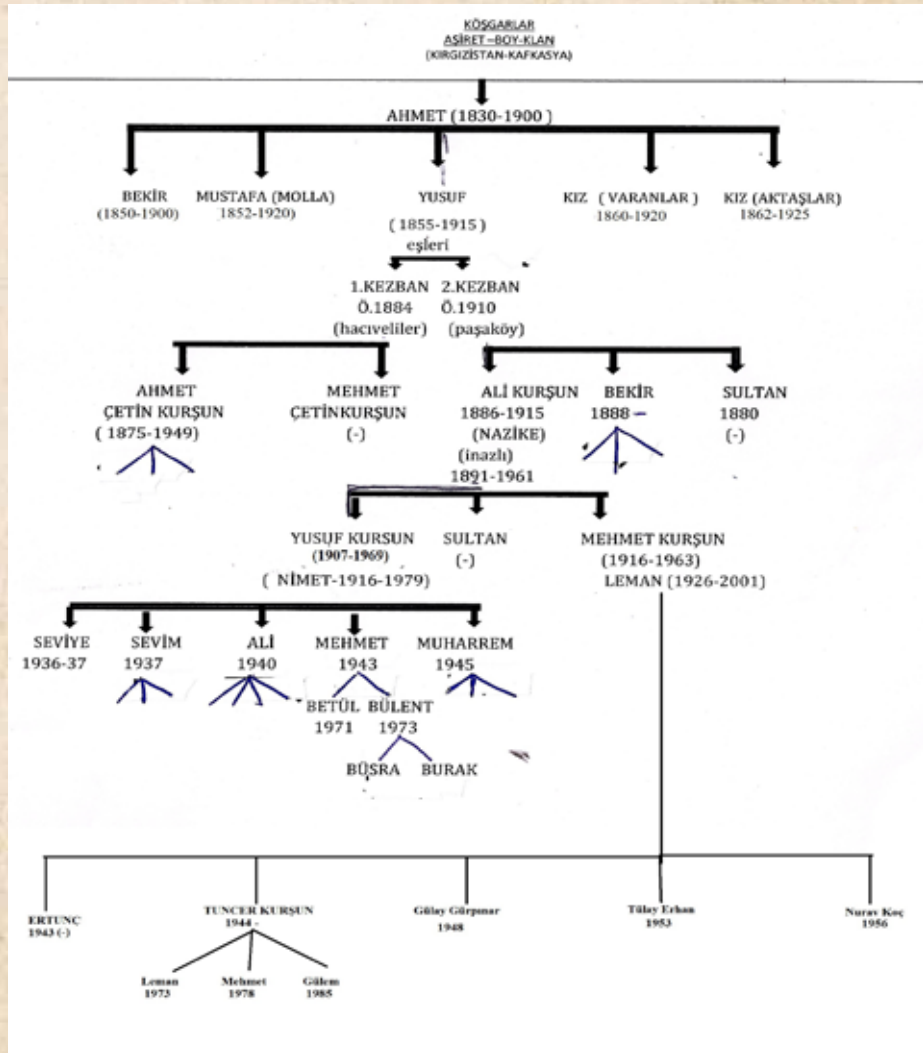
20-22 yaşlarındaki Yusuf, bir mevsimde Afyon'da çalışıp yüklü parayla Pötürge'ye dönmeyi düşünerek razı olur ve çalışmaya başlar. Mısri Mahallesi'nde bir oda tutulur veya camie ait bir mekânda mahalleli tarafından getirilen ikram ile birkaç ay geçirir; çok çalışkan ve dürüst delikanlıyı mahalle halkı ve imam severler, ısırırlar. Kendilerindenmiş gibi görürler, evermek isterler. Yusuf ta Afyon halkını, yemeklerini ve buranın iklimini sevmiştir; imamın gayretiyle Haciveliler'den dul Keziban Hanım ile evlendirilen Yusuf'un 2 çocuğu olur. Ahmet (1875-1949) ve Mehmet Çetinkurşun. Keziban Hanım, 10 sene sonra vefat eder.

30 yaşlarındaki Yusuf tekrar evlendirilir, Paşaköy'ünden gene Keziban isimli bir kadın ile. Bu evlilikten de 3 çocuğu olur; Ali (1886-1915), Bekir ve Sultan...

İşte, 29 yaşlarında Çanakkale'de şehit düşen ve konumuz Mezarıcı Yusuf'un babası olan kişi bu Ali'dir. Demircilikle uğraşır, tanınmış ustalardan Yılık Sabri'nin kalfalığını yapar. Sabri Usta kalfasını çok sever ve onu yukarıda da belirttiğim gibi İnaz (Demirçevre)dan yetim ve öksüz bir kız olan Nazıke ile evlendirir. Çanakkale Savaşı'nda vefat ettiğinde 3 çocuğu yetim kalmıştır; Yusuf, Sultan ve Mehmet, ve anne bunları yetiştirmeye çalışmaktadır. (1915)

Şehit Ali'nin büyük oğlu Yusuf Yunan işgali sırasında 13 yaşlarındadır. Gençlerin Yunan askerlerinin kışlarından malzeme ve erzak çalmaları adeta milli bir hizmet idi; bir defasında, gece nöbetçisine yakalanan Yusuf, boynuz ile dövülmüş ve 40 gün yatmış. İşgal altındaki Afyon'da her çocuk gibi o da Yunan mezalimini, yokluk ve perişanlığı yaşamış..

İşgalden sonra inşaat işlerinde amele olarak çalışan

Yusuf, 1925'de askere alınır ve şansından olacak merkezde, orduevinde hizmetli olarak vatani görevini tamamlayıp tekrar taşcılığa devam eder.

1930 başlarında Hocaoglu sülalesinden Mehmet Efendi'nin kızı Şükriye ile evlendirilir. 1 kızı 3 oğlu olur.

Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya'nın da yardımlarıyla Afyon'da imar faaliyeti başlamıştır. İstasyon Binası, Belediye önü Anıtparkı, yeni Belediye Binası 1930-40 arasında yapılan ve artık taşçı ustası olan Yusuf'un çalıştığı yapılarıdır.

Asri Mezarlık yapımında (1933-36) 20 lira yevmiye ile çalışırken Belediye tarafından keşfedilip kadroya alınmak istenir. Başkan Hüseyin Tiryakioğlu, Asri Mezarlığın yönetimi için kurmayı düşündüğü kadroda ona memurluk vermiştir. İşe girerken ilköğretim diploması sorulur; okuma-yazma biliyor ama diploması yok. Dışardan imtihanlara girer ve geçer not alır, fakat muzik bilgisi olmadığından "Bir türkü söyle bari.." derler. Yanık sesiyle uzun havayı tutturur, diplomayı kurtarır.

Asri Mezarlığın yapımı süresince Bahçıvan Hasan Altıntırmık ile çok çalışırlar. Bu mezarlık yeni Türkiye'de ilk modern örnektir ve halen daha bu tipte kapaklı ve hücreli mezar uygulaması başka illerde ender görülür.

Yusuf, mezar sahiplerinin yerlerini ezbere biliyor,

zira çok derin hafızası var; kayıtlar eksik ve yanlış ise Yusuf'un söylemleri esas alınıyor. Emekli olduğunda tabii işler çıkmaza giriyor, bunun üzerine başkan Hazım Bozca onu tekrar işbaşı yaptırıyor.

Eski şehrin hemen her semtinde mezarlık var. 1935'lere kadar halk semtlerine en yakın mezarlığa ölüsünü gömermiş. En büyük mezarlık bugünkü Ziraat Bankası arkasından Yeşilyol'a, doğudan İmaret Camii önünden batıda İstasyon yoluna kadar olan kesimdir, çok sonraları Kadınana İlkokulu ve PTT Binası önünden yol geçirilince, iki mezar arası yol diye hava kararınca buradan geçmeye korkar olmuşlar.. Çeşitli kaynaklarda Afyonkarahisar'da 20'nin üzerinde mezarlık olduğu belirtilmektedir.³ Bu mezarlıklardan bilinenler şunlardır.

- 1-Büyük Mezarlık(Kadınana Mezarlığı)
- 2-Debbağ Mezarlığı
- 3-Askeri Baba civarındaki mezarlık (Hisarardı Mezarlığı)
- 4-Garipler Mezarlığı
- 5- Yarenler Mezarlığı
- 6- Cenkçi Mezarlığı(Endüstri Meslek Lisesinin olduğu alan)
- 7-Semerciler Mezarlığı (Zülâli Camii Civarı)
- 8-Taşpınar Mezarlığı
- 9-Olucak Mezarlığı
- 10-Devrane Mezarlığı
- 11-Mürdümek Sultan Mezarlığı
- 12-Şehre Küstü Mezarlığı
- 13-Güçük Minare Mezarlığı
- 14-Ot Pazarı Mezarlığı(Belediye Çarşısının olduğu alan)
- 15-Kubeli Mezarlığı
- 16-Kayadibi Mezarlığı
- 17-Kadioğlu Bahçe Mezarlığı
- 18-Türbe Camii Mezarlığı
- 19-Yoncaaltı Mezarlığı (Camii Arkasındaki otopark alanı)
- 20-Dombay Çeşmesi Mezarlığı
- 21-Ermeni Mezarlığı (Gavurlar Sinisi Anbaryolu-Yeşilyol kesiştiği alan)

Bu tip mezarlıkların tek faydası bol ağaçlık olmasıdır ama Afyon için bunu söylemek zor zira hiçbir fotoğrafta ağaç görülüyor.

Azınlıklardan Ermeni Mezarlığı, Yeşilyol ile Ambaryolu'nun kesiştiği eski belediye kantarının bulunduğu bölgeden yukarı doğru imiş; Yahudi Mezarlığı ise Devlet Hastanesi ve Afjet arası kayalık önünde imiş.

Yeni (Asri) Mezarlığın yapılması (1933-36) Afyon'daki imar faaliyetlerinin en önemli hamlelerinden biridir. Bu mezarlar 3 veya 4 gözlü, 70-80 cm eninde, 2

m boyunda 1 m yüksekliğinde kutucuklar halinde idi. Ölü gömülürken (defin) önce bir kişi içeri girer, sonra ceset baş tarafından içeriye sokulur, ikinci yardımcı da içeriye girer, ceset sağ kolu üzerinde yüzü kibleye bakacak şekilde yan yatırılır ve arkası toprak vb desteklenerek kefeni tutan bağlar çözülüp bırakılır. Önce ayakucundaki yardımcı, sonra ilk giren başucundaki yardımcıları dışarıya çıkarlar. Sonunda mezar ağzı beton kapak veya uzun taşlarla kapatılarak kenar boşlukları küçük taşlarla örülerek üzerine toprak atılır ve sıkışması için su dökülür.

Defin işlemi bu şekilde bittikten sonra merasime iştirak eden kişiler cenaze sahiplerinin önünden sırayla geçerek; hüküm Allah'ındır anlamında “..El hükm-ül Allah.” Diyerek taziyelerini bildirirler ve bir anlamda teselli ederler. Cenaze sahipleri de “..Sağolun, selamet olun.” Diye cevap verirler.

Bu arada kabir başında görevli imam tarafından cenazeye “talkın” verilmektedir. Talkın, (bir tür telkin) sorgu melekleri tarafından ölen kişiye sorulacak suallere doğru cevap verebilmesi için ikaz ve uyarı niteliğindedir. İmam veya dini görevli, cesedin baş ucunda ve yüzüne karşı durarak şu tenbihatta bulunur; “Ey filanca hanımın çocuğu falanca, de ki rabbim Allah'tır, peygamberim Hz. Muhammet'tir, dinim İslam'dır...” Bu konuda (talkın verilmesi hakkında) İslam dünyasında çeşitli itirazlar, uygulamalar ve ayetlere dayanan yorumlar bulunmakla beraber ölen kişi arkasından son bir sesleniş, kolaylıklar dileme, iyilik temennisi, hayırla yad etme..., açısından ve ruhuna Fatiha okumak gibi yorumlanırsa hiç de gereksiz lüzumsuz ve bid'at değildir. İtirazcılar, Kur'an da “... siz artık ölümlerle temas kuramazsınız, onlar sizi duyamaz..” mealindeki ayetleri delil göstermektedirler.

Ertesi gün sabah namazından sonra, yakınları, komşuları ve sevenleri kabir ziyaretine giderler; bundaki amaç acaba ceset dirildi mi? Diye bakılır. Bu şekilde ertesi gün dirilenler ve nadiren kurtarılanlar olmuştur. Ancak tesbit edilemeyip te en az 5 yıl geçtikten sonra başka bir cenaze gömülmek üzere mezar açıldığında hemen kapağın önünde çömelip kalmış kemiklerin olduğu çok görülmüştür. Belediye Mühendisi olarak çalıştığım yıllarda rahmetli Belediye Veterineri Mehmet Ayalp böyle olaylara rastladığını veya görenlerin olduğunu anlatmıştı.

Asri Mezarlık'ın ön yola yakın paftalarında özellikle ilkbahar aylarında yukarıdan süzülen sularla kabirlerin ağzına kadar suyla dolduğu, cesedi suyun içine bırakarak gömmek durumunda kaldıkları anlatıldı.

Mezarlıkta yer bulma sıkıntısı başlayınca 1960 sonlarında, önce doğu tarafına, daha sonra 1990 yılı başlarında tekrar doğusuna, Kızılburun'a kadar uzanan 2 ilave yapıldı. Buna rağmen artan nüfus ve yeni imar saha-

³ Afyonkarahisar Mezarlıkları. Musa SEYİRCİ. Beldemiz Dergisi sayı: 6 1986

larının açılması Ataköy, eski cephanelik, Deper Çeşmesi altı vb. dolayısıyla şehrin inkişafı da dikkate alınarak Süğlün köyü civarındaki Bayraktepe olarak adlandırılan yere yepyeni müstakil bir mezarlık yapıldı.

İlk mezarlığın yön uygulanmasında yaklaşık 30 derece sapma olduğundan, 2 ve 3 ilavelerde bu hata giderilmiştir. Afyon arzına göre kible yönü kuzeyden 150-152 derece doğrultusundadır. Ceset kabire yatırıldığında sağ kolunun üzerinden yüzünün kibleye bakması gerekmektedir. Şehirdeki bazı eski camilerin kiblesi bu şekilde hatalıdır. (Mevlevî, Otpazar, Yoncaaltı, Zülali., gibi) Zülali Camii'nin çok yakınındaki Kur'a Camii istikameti doğrudur. İkisi arasındaki sapma farkı bariz şekilde görülür.

A kapısından girildiğinde yolun yönü güneydir; dolayısıyla kabirler kabaca dağa doğru değil şehre doğru (güneydoğu) bakması gerekir. Gerek camide namaz kılarken, gerekse kabirde cenazeyi uzatırken kible esas alınır; ancak dinimizde kible zannıyla bilmeden yanlış istikamete durmak namazı bozamaz. Hadis kuvvetinde bir inanışa göre kible yönü 2 gözün kapsadığı açı içinde kalırsa (yaklaşık 140 derecelik bir alan) o namazın sahih olduğuna inanılır.

Yeni mezarlık inşası sırasında sol taraftaki tepelik üzerine mezarlık memuru için modern bir lojman yapılır. Altında yarısı gömülü bodrum vardır, depo ve arşiv olarak düşünülmüştür. Takriben 150 metrekarelik bu güzel lojmanda Yusuf Efendi oturmak istemez, sebep ölümlerden korkmasıdır. Bu yüzden burası Bahçıvan Hasan Altıntırmık'a verilir. Hasan Usta modern mezarlığın çeşitli ağaçlarla ve çiçeklerle donatılmasını hakkıyla başarır. Çocukluğumuzda 1951-52 yıllarında bu lojmanın önünde yol tarafındaki duvar kenarında, beyaz, mor ve şarabi renkteki leylak ve sümbülleri koparmak için okuldan erken kaçan ya da Erkmen-Çakırköy bağlarından dönen çocukların kopardıklarını ve Hasan Usta'nın bunlara taş attığını duyardım.

Bahçıvan Hasan Usta bir süre sonra bu lojmandan çıkar, bina uzun yıllar pasif depo olarak atıl vaziyette, mezarlığın bir ucunda hayalet şatosu gibi kalır. Hatırladığımda sahipsiz ölümlerin ve dışarıdan getirilen cenazelerin tabutları buraya konuluyor idi. 1989 yılı yaz aylarında yıktırılarak yerine 136 adet ilave mezar yaptırıldı.

Mezarıcı Yusuf zamanla asri mezarlığın canlı arşivi haline gelir; yukarıda da bahsettiğim gibi 1 Haziran 1936'da işe alınan Yusuf Efendi 10 Eylül 1965'de emekliye ayrılır ama kısa süre sonra, esaslı ve ciddi kayıtlar tutulmadığından bazı aileler mezarlarını bulamayınca ciddi problemler ortaya çıkar ve Başkan Hazım Bozca bu işin dökme suyla değirmen çalıştırmaya döndüğünü görüp Yusuf'u tekrar işe alır. Muhtemelen sigortalı geçici işçi kadrosu ile 4 yıl daha çalışan Yusuf ve etrafı

herhalde ciddi bir arşiv düzenlemeyi akıl etmişlerdir ki benim göreve başladığım 1971 yılında mezarlık kadrosu Başkan Sami Öznur tarafından mükemmel çalışır hale getirilmişti.

Mezarıcı Yusuf hayatınca hiç doktora gitmemiş ve tabii ilaç kullanmamış. Yalnız Mayıs 1953'de mezarlığa bir ölü gömmek için giderken Ford pikabın rotu çıkıp devrilince, götürmekte oldukları ceset ile kucak-kucağa hendeğe yuvarlanmışlar. Yanındakilerle beraber hastaneye kaldırılmış, göğüs kafesinde birkaç kemik ve sağ kolu kırılıp alçıya alınmış, birkaç gün hastanede yatmış. Bir süre de raporlu sayılmış ama evde yatmayıp işine dönmüş.

Sabah namazlarını evlerinin yakınındaki Mısıri Camii'nde kılarmış; dedesinin kurşunlarını kapladığı ve Afyonkarahisar'da kalmasına neden olan bu camii hiç terk etmemiş. 1933'de soyadı kanunu çıktığında dede mesleğinin hatırasına hürmeten Kurşun soyadını almış.

Mezarlığın ön tarafında, lojmanın sol önünde "Garipler Mezarlığı" diye bir yer ayrılmıştır; ihata duvarının kenarında 10 kadar, demir kapaklı mezarlardır bunlar. Bir gece buradan takırtılar-sesler gelir, gece nöbetçisi ile görevli imam korkarlar ve gidip bakmazlar; ertesi gün kontrol ederler, birisi dirilip kalkmış ama kapağı açamadığı için korkudan ve gecenin ayazından tekrar ölüp oraya yığılmış kalmış. Nöbetçi din görevlisinin kısa süre sonra üzüntüden mezarlık karşısında demiryolunun altındaki 3 göz köprüsünde intihar ettiği söylenir.

Yusuf Efendi ile ilgili pek çok anekdot anlatılır. Bir gün mezarlıkta oturmuş düşünüyor; oradan geçenlerden biri selam verip, "Ne haber ağa?" der, Yusuf'un cevabı, "Ne olsun; işler kesat, gelen yok giden yok." yani müşterisi yok, kimse ölmüyor bu günlerde... Halk arasında birisi kızdığı zaman "Yüzünü mezerci Yusuf görsün inşallah" derdi, yani öl de kurtulalım senden manasına (!)

Yusuf Kurşun ikinci defa girdiği Belediye'de çalışırken ana binadan dışarıda merdivenlerin önünde kavga olduğunu duyup ayırmak için çıkar ve müdahale eder, o heyecanla kalp rahatsızlığı geçirir ve eve gelir, vefat eder.

"Benim cenazem kimseye yük olmayacak" diyen Mezarıcı Yusuf'un lafı doğru çıkar. O gün evde çamaşır yıkanmaktadır, kazan kaynatılmıştır, kendi yaktığı kazandaki su ile cenazesi yıkanır ve kendi hazırladığı mezarına defnedilir. 3 Mart 1969. Kabri cennet olsun, ruhu şad olsun.

TEŞEKKÜR

Değerli katkıları için merhumun oğlu Yılmaz Mehmet Kurşun, yeğeni Tuncer Kurşun, Ziya Arsoy, Bahattin Şemsimoğlu, Hasan Özpınar ve Belediyemiz İnsan kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü yetkililerine şükranlarımı sunarım.

SÜREYYA YÜCEL

(1903-1970)

Hasan Tahsin GÜNEK

Bu yazımızın konusu, 1930'ların başlarında Afyonkarahisar'da Vilayet Mimarı olarak görev yaptığı yıllarda şehrimize kazandırdığı eserlerle hatırlanan merhum Mimar Süreyya Yücel.

Süreyya Yücel 1903 yılında İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı dönemi mutasarrıf ve Cumhuriyet dönemi Tapu Kadastro Müdürlerinden Mehmet Sait Efendi ile ilk kadın öğretmenlerden Hacer Hanım'ın oğludur. Babasının mutasarrıf olduğu Bingazi'yi İtalyanların işgal etmesi üzerine diğer devlet memurlarıyla birlikte esir edilmiştir. İtalya'da Feyyum'da babasıyla birlikte bir süre esir kaldıktan sonra İstanbul'a gönderilmiştir.¹

Lise öğrenimini İstanbul'da yapmış, Vefa Lisesi'nde okumuştur. Bunun yanı sıra Medreset-ül Hattatine, Ticaret Mektebi'ne de devam ederek oradan da mezun olmuştur. Yüksek tahsilini Güzel Sanatlar Akademisi'nde yapmış, 1926 yılında diplomasını almıştır.²

Sanayi-i Nefise'de (Güzel Sanatlar) mimarlık eğitimi alırken diğer yandan da Beykoz Cezayirli Ahmet Paşa İlkokulu'nda beden eğitimi öğretmenliğine başlamıştır. O günlerin ulaşımı göz önüne alınacak olursa, Kuzguncuk ile Beykoz arasında gidip gelmesinde bir tuhafılık olduğu görülür. Gerçekten Beykoz'daki beden eğitimi öğretmenliği göstermelik bir görevdi. Anadolu'ya silah kaçırarak Milli Mücadele örgütü içerisinde çalışıyordu. Nitekim Cumhuriyet'in ilanından sonra Milli Mücadele'ye katkısı memuriyet siciline işlenmişti. Süreyya Yücel Sanayi-i Nefise'yi bitirdikten sonra (1926), İstanbul'da 1926-1927 yıllarında, kısa süreliğine Adalar (1927) ve Trabzon Maarif Eminliği (1928-1929) ile kadastro ressamlığı ve mühendisliği yapmıştır.³

Süreyya YÜCEL
(1903-1970)

Halıcıoğlu Yedek Subay Okulu'nda askerlik eğitimi aldıktan sonra Tekirdağ'da askerliğini tamamlamış (1930-1931) ardından Afyon İdare-i Hususiye'ye mimar olarak atanmıştır. (1931-1933) Afyon'daki görevi onun yaşamının dönüm noktası olmuştur. Afyon Valisi Fahrettin Kiper ile tanışma olanağını bulmuş ve kendisiyle yakınlık kurmuştur. Afyon'da Cumhuriyet İlk Mektebi ve Dinar Mektebi başta olmak üzere çeşitli okulların yapımını üstlenmiştir. Afyon Gecek Hamamı ile fidanlığı, hapishane ve tutukluların çalıştırılma evi, jandarma binası, çocuk bahçesi, içme suyu tesisleri de oradaki yapılarıdır. Fahrettin

Kiper'in Afyon'dan Maraş Valiliğine atanması üzerine, onun isteği doğrultusunda Maraş'a Belediye Mimarı olmuştur.⁴

Afyonkarahisar'da şehrin imarında çok emekleri geçmiş, birçok okul binaları yaptırmış ve kontrol mimarlıklarını yürütmüş, daha sonra bunların plan tiplerini bir kitap halinde toplamış ve bu eser "İlk Mektep Planları Albümü" adı ile yayınlanmıştır.⁵ Ayrıca Afyonkarahisar'a geldikten sonra Halkevinin Güzel Sanatlar Şubesinde muallimler Hami ve Feyzi Beylerle beraber görev almış, birçok çalışma ve katkılarda bulunmuştur.⁶

Mimar Süreyya Yücel'in Afyonkarahisar'da yaptığı ve halen eğitim ve öğretim hayatına devam eden Cumhuriyet İlkokulu hizmete girdiği tarihten bu yana binlerce öğrenci mezun etmiştir. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında inşa edilen okulun dikkat çeken özelliği tamamen yerli mimar, mühendis, usta, işçilik ve malzeme kullanarak yapılmasıdır.

Afyonkarahisar
Cumhuriyet
İlkokulu-1932

Mimar Süreyya Yücel'in Eserlerinden Cumhuriyet İlkokulu

1932 yılı başlarında yapımı tamamlanarak hizmete alınan okulun Projesi Mimar Süreyya, Tatbik ve Taahhüt Mühendisler Sadık ve Ferruh Beylere aittir. Buna göre; Afyon'da resmi küşadı (açılışı) birkaç ay evvel yapılan Cumhuriyet İlk Mektep binası on iki sınıf, bir muallimler odası, bir başmuallim odası, bir kütüphane, bir müze ve hademe odalarını ihtiva etmektedir. Binanın üst kat cephesi baştanbaşa terastır. Bu kısmı kışlık teneffüshane olarak kullanılacaktır. Sınıfların ziyası (ışığı) yalnız soldan gelmektedir. Bina betonarme olarak inşa edilmiştir. Sınıf ve odalar döşemeleri ahşap kaplıdır. Koridorlara çini döşenmiştir. Elektrik ve su tesisatı yapılmıştır. Merdivenler mozaiktir. Bu mektep elli bin liraya mal olmuştur.⁷

Süreyya Yücel iki çocuk sahibi olup, oğlu Türk ve İslâm eserleri Müzesi yöneticiliği de yapmış olan Arkeolog Erdem Yücel, kızı ise Sanat Tarihçisi Esin Yazgaç'dır.⁸

Meslek hayatı boyunca kendini eski eserlerin onarımı ve restorasyonuna vakfetmiş, bugün yurdumuzun önde gelen ecdad yadigarı birçok eseri yok olup gitmekten kurtarmıştır. Yaptığı onarım ve restorasyonlar arasında Hünkâr Kasrı, Üsküdar Şemsipaşa, Manisa Muradiye ve Bursa Ulu Camilerini, Süleymaniye ve Fatih Külliyyelerini sayabiliriz.

Mimar Süreyya Yücel uzun yıllar çektiği şeker has-

talığından ötürü Vakıf Guraba Hastanesi'nin raporu doğrultusunda malulen, 37 yıl 8 ay görev yaptıktan sonra, 14 Eylül 1966 yılında emekliye ayrılmıştır. 10 Nisan 1970'de geçirdiği kalp krizini atlatamayarak yaşama veda etmiş, Zincirlikuyu'daki aile mezarlığına gömülmüştür.⁹ Allah rahmet eylesin.

KAYNAKÇA

- 1- Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul 1.Bölge Müdürlüğü, Vakıf Restorasyon Yıllığı, Yıl:2012 Sayı: 4 Vakıf Restoratör Mimarlarından Süreyya Yücel (1903-1970) Yazan: Erdem Yücel Emekli Öğr. Gör. Sayfa 122-123
- 2- Mimarlar Odası Arkitekt Dergisi, Cilt: 1970 Sayı: 1970-02 (338) Sayfa:94
- 3- Yücel a.g.e. Sayfa: 123
- 4- Yücel a.g.e. Sayfa: 124
- 5- İlk Mektep Planları Albümü, Maarif Vekâleti İlk Tefrisat Dairesi, Ankara 1933
- 6- Taşpınar Dergisi, 19 Şubat 1933, Cilt:1, Sayı:4, Sayfa: 100
- 7- Mimarlar Odası Arkitekt Dergisi, Cilt: 1932 Sayı: 1932-04 (16) Sayfa: 119 Yazan: Mimar Süreyya
- 8-Mimarlar Odası Arkitekt Dergisi, Cilt:1970 Sayı:1970-02 (338) Sayfa:94
- 9- Yücel a.g.e. Sayfa: 129

1.DÜNYA SAVAŞI'NDA GAZİLERDEN HATIRALAR

1 331 tarihinde Gelibolu Kumdağı istikametlerine yol yapıp Saroz Körfezi sahillerine bir batarya hava topu oturttuk. Bu üç ay içerisinde gece Anafarta Asma Deresine girip cepheye giden sıçan yolları dar olması sebebiyle mekkare ile nakliyat yapılamadığından, bu yolları cephenin ön safına geçilebilecek şekilde düşmana da göstermemek gayesi ile gece genişlettik.

Biz istihkam erlerinden olduğumuz için vazifemiz piyadeye yol açmaktı. 1331 senesi

Ağustos ayının 20'sinde Anafarta'ların Asma Deresi mevkiinde sabahleyin güneş doğarken tepeyi piyadelere teslim edip geriye çekilirken düşman ateş altına aldı ve şarapnelle sağ küreğimden vuruldum. Vurulduktan sonra altı saat olduğum yerde kalmışım. Güneş tamamen yükselmiş ve kızgın bir halde başıma çökmüştü. Ben bu zamana kadar baygın bir halde yatıyordum.

Sıhhiye arkadaşlarım beni bulduklarında onları tanıyamadım. Bana bir koku vermek sureti ile ayıltılar. Sıra beni oradan götürmeye gelmişti. Arazi iki kilometreye yakın dalgalı düz bir yerdin ve gündüz de olduğun için düşman görüyordu. Sıhhiye erleri düşmanın görmemesi için üzerimi ot, çöp parçaları ile örtüp ayağıma ip bağladılar ve 50-100 metre kadar sürüyerek çektiler. Sonra dalgalı arazi de düşmanın görmeyeceğı yere gelince sedye üzerine aldılar ve oradan getirip birinci sargı yerine getirip bıraktılar.

Orada üzerimde bulunan harp paketini çıkarak sağ küreğimi sardılar. Yedi gün sargı mahallinde durduk. Benden daha ağır yaralı arkadaşlarımı sarmaktan bana nöbet düşmedi.

Bu hal üzere iken birçok demir tekerlekli otomobil, çift atlı ve yaylı birçok köylü nakliye arabası ki 100-200 parça kadardı bunlar gelerek sargı yerin-

deki yaralıları arabaların aldığı kadar yükletip Akbaş İskelesi'nin orda kurulan büyük çadırılı hastaneye götürüyorlardı.

Orada yirmi beş gün kaldım. Bu yirmi beş gün içerisinde benden evvel gelenlerin yaraları daha ağır olduğun için onların götürülmesi şarttı. Yaralıların kimisinin eli, kimisinin gözü, ayakları yoktu. Harp meydanında her türlü azadan noksan olanlar vardı. Bu suretle bana bir türlü sıra gelmiyordu.

İlk sargı bezi ile 7 gün karargâh hastanesinde, 25 gün Akbaş Hastanesi'nde kaldım. 32 gün deyince Gülcemal Vapuru geldi ve İstanbul'a götürüldük. Bu zamana kadar Gülcemal Vapuru üç, beş kez gelip gitmişti ama bana sıra gelmemişti.

Nihayet İstanbul'da Beyoğlu Hastanesi'nde boğazımdan ameliyat oldum. Yıldız Hastanesi'nde de üç ay tedavi gördükten sonra çıktım. Fakat sağ elimin parmakları eğilmişti. Bu şarapnel parçası sağ küreğimin üstünde girdi ve boğazımda kalmıştı.

Birlikte savaşırken yaralanmış Afyonlu arkadaşlarım Tahmisci Veli, Keçeci Mehmet ve araba sürücüsü Yiğit'i biliyorum.

**Afyon'un Dairecep Mahallesi'nden
Yusuf oğlu 1309/1893 doğumlu
Mehmet AYCAN**

Anıların izinde

SEBZE HALİ ve HANÖNÜ'NDE GEÇEN YILLAR

Mustafa MÜHSÜRLER

Afyonkarahisar'da 15/01/1949 günü doğdum. İlkokul birinci sınıfa 27 Ağustos İlkokulu'nda başladım, üç yıl okuduktan sonra okul kapandı ve okulu Sahip Ata İlkokulu'nu hemen yanında iki katlı ahşap bir eve taşındık. Dördüncü sınıfa iki sene orada okudum. Okul olamayacak derecede çok kötü bir yerdi, herhalde o günkü şartlarda mecbur kalındı. Bugün o bina hala ayakta, çocuklarıma gösteriyorum burada mı okudunuz? Diye şaşıyorlar. O yıllarda sabahları kahvaltıyı okulda yapar, Amerikan yardımı süt tozu içer ve tereyağı yer ve derse öyle girerdik.

Okuldaki ilk dört senem başarılı geçmesine rağmen okumakta gözüm yoktu. Bu düşüncemi babam ve amcamda sezmiş olmalı ki beşinci sınıfa geçtiğim yaz ikisi beni çağırdı "Seni kasap yapacağız, okuyupta ne olacaksın zaten." dediler. Bana sormak gibi bir düşünceleri yoktu, fakat bu kararı anem duyunca isyan etti. Babama sesini

yükselterek "Ben oğlumu okutacağım!" dedi. O anda sağ gözüne tokadı yedi ve günlerce sancısı geçmedi tabii ki. Ne doktora, ne hastaneye götürüldü. Kendi kendine iyileşmesi beklendi ve o tokat annemin sağ gözünün yüzde elli görme kaybına neden oldu. Hala daha hatırladıkça üzülürüm. Ben okulu bıraktım diye sevindim, çokta istekli değildim okula gitmeye. Ama keşke hiç sevinmeseydim...

Benim için hayat mücadelesi o anda başlamıştı aslında. Babam ve amcam 1959 yılında eski Sebze

Halinde bana, belediyeden bir kasap dükkânı kiraladılar. Bizim dükkân yoğurt pazarının girişinde ikinci dükkândı. Birinci dükkân ise Hacı Faruk Koçkan amcanındı. Nur içinde yatsın, oğlu İhsan Koçkan çok temiz ve dürüst insandı, kasapların en temiziydi.

Ben dükkânı işletmeye başladığım zaman onbir yaşımdaydım. Onbir yaşındaki çocuğa nasıl iş emanet edilir hala

hayret ederim. Benim tek başıma işi çeviremeyeceğimi bilen amcam yanıma bir usta tuttu ve bizim dükkânda bu usta ile beraber 5 yıl çalıştık. Ustamın lakabı Kirazın Kadir'di. O arada amcam satışlar az diye Afyon'da ki bütün lokantalara et için ucuz fiyat teklif ederek piyasayı kendimize çevirdi. O yıllarda aklımda kaldığı kadarıyla lokantaların isimleri ve toptan satış yaptığımız yerler şöyle idi; Sefa, Zümrüt, Çıracı, Bakgör Yılmaz, muhtelif köfteciler, lise yatılı pansiyonu.

SEBZE HALİNİN ESNAFLARI KİMLERDİ?

Söze başlamışken birazda Sebze Halinden bahsedeyim Uzun Çarşı istikametinden gelerek caminin yanındaki ilk kapıdan girerdim. Sebze halinin beş adet kapısı vardı; 2. kapı Uzun Çarşı'ya bakan kapı bu kapının solunda idi. Toptan satış yapılan sebze komisyoncuların iş yerlerine girilirdi. 3. kapı Yağ Hali tarafındaki kapı idi, tam sağında Kadı Hamamı vardı. 4. kapı Halin tam arkasına gelen yerde Yoğurt Pazarına giriş yapılırdı. 5. kapı Otpazarı Camii arkasındaki yatacının yanındaki kapı idi, bu kapının karşısında Kanaat Lokantası vardı. Sahibi Aşçı Ahmet Usta idi sabahları işkembe çorbası için herkes sıraya girerdi. Temiz ve çok kaliteli olurdu.

Ben Hale girerken ön kapıda solda İlhami Alpa-ta, sağda Turşucu Hüseyin amca (Hâlâ daha Hüseyin Amca'nın turşu kalitesine kimse ulaşamadı. Oğulları bu işi devam ettiriyor zannederim.), ikinci dükkân Kasap Şivetoğlu İhsan, Dünyalı Çeşme karşısında merdiven altında da kahveci vardı. Merdivenlerden çıkınca solda bir sebze, sağda Alpataların maden-

suyu satan ve dağıtımını yapan dükkânı vardı. Esefendi, Ali Çimen, Sadi Altınay, Giritlilerin yoğurtçu dükkânından sağa dönünce Kasap Diyaroğlu Şükrü, yanında Balıkçı Yusuf amca, Yusuf amcanın yan tarafında bir yatac vardı (Felezade Süleyman Çavuş) günümüzde bu kısımda köylüler hakiki Afyon manda kaymağı ve ev ekmeği satıyorlar.

Balıkçı Yusuf amcanın tam karşısında Kasap Hacı Mehmet, oğlu Muammer ikisi de şimdi çoktan rahmetli oldular. Hemen yanında Kara Mehmet Cumhuriyet Sucukları dükkânı vardı. Burayı kardeşlerin en büyükleri olan Ahmet Kocaşaban çalıştırırdı. Ahmet abi Afyon'un en kaliteli etini satar ve bir numaralı et işleme ustası idi. Bütün müşterileri üst düzey idi ve çok miktarda satış yapardı. Örneğin bizim dükkân günde yarım dana satarsa Ahmet abi üç dana satardı.

Buradan sağa dönünce yakışıklı Koçkanların Abdullah ağabey, Karaburunların Mehmet amca, Diyarların Mehmet amca, oğlu Halil, İhsan beraber çalışırlardı. O günlerde en kaliteli ve temiz sucuğu Diyaroğlu Süleyman abi Diyar Sucukları markası ile yapardı. Diyaroğlu ailesi geniş bir sülale idi. Diyarların Mehmet amcanın Halil, İhsan, Bekir ve ismini hatırlayamadığım iki oğlu dahil 5 oğlu vardı. İkinci aile İbrahim amca, oğulları Şükrü ve Süleyman. Bu sülalenin hepside ayrı ayrı kasaplık ve sucukçuluk yaparlardı. Hepsinin kalitesi farklı idi. O yıllarda yapılanların çoğu pazar sucuğu idi. Diyar Sucuklarını bir marka yapan Süleyman Diyar sonradan sucuk işini bıraktı, tuğla fabrikası kurdu. Meslek çok değerli ve temiz, hakiki marka olmuş bir sucuk firmasını kaybetti.

O günlerde kaliteye, temizliğe dikkat eden bir kaç kişi vardı, Osman Toros amcanın dükkânı en köşe idi, oğlu Mehmet ile birlikte çalışırdı. Lakabı Yan Osman'dı. Sonra dükkânı sattı, Eski Kasaplara gitti. Nur içinde yatsın, çok dürüsttü. Osman amcanın yan tarafı bizim idi, yanımızda Hacı Faruk Koçkan vardı. Oğulları İhsan, Nuri, Abdullah beraber çalışırlardı. O yıllarda ailenin tüm erkek evlatları bir dükkânda çalışır ve aralarında hiç laf, söz olmadan geçinir giderlerdi. Faruk amcanın sağında yoğurt pazarına giren kapı vardı. Oraya girmeden devam edelim; yine Koçkan Ailesi'nden Mehmet Koçkan'ın dükkânı, onun yanında bıyıkları ile meşhur İbiş amcamız, onun yanında yine Kasapoğullarından Ali İhsan ve ağabeyinin kasap dükkânı, devamında Artist Kemal'in Kasap, Kestioğlu'nun, Hacı babanın aşçı dükkânları, Hancıoğlu'nun boş dükkânı, Kınacıoğlu Hüseyin'in baharatçı dükkânı, onun yanında kadayıf yapan bir dükkân vardı.

Bunlardan sonra iki bakkal dükkânı vardı. Özellikle çarşamba ve perşembe günleri şehir pazarının kurulduğu günlerde köylü kadınları başlarında bir erkekle bu dükkânlardan hediyelik yemiş almak için sıraya girerlerdi. İstediklerini erkek alırdı.

Sebze Halinin toptan bölümüne inmeden solda yine Karaburunların Ali amca kasap dükkânında oğlu Selahattin ve Halil ile birlikte çalışırdı. Bunların yanında sahibini hatırlayamadığım bir süpürgeci dükkânı vardı. Çalı süpürge bağlardı.

Eski Hal binasının içini dolaştık, eski esnafları hatırlattık. Birazda buradaki günlük yaşantımızdan bahsedelim.

Dükkanın başına geçtiğim zaman onbir yaşımda idim. Erkenden gelir dükkânı açar önce temizlik yapardım. Halin ortasındaki Dünya şeklindeki çeşmeden su doldurarak dükkânı hergün yıkar, biraz sonra usta gelir temizliği kontrol ederdi. Ne hikmetse hiçbir zaman iyi olmuş demezdi tekrar yaptırırdı. (Dünya şeklindeki çeşme şu anda Gazlıgöl'de kaplıcaların arasında bir yeşil alan içinde sergileniyor.)

Temizlikten sonra birgün evvel mezbahada kendimizin kestiği etler Belediye'nin içi kurşun kaplı et arabası ile gelir, yatırın yanındaki kapıya yanaşır sırayla etleri taşırdık. Ustalarımız kendi etlerimizden sonra

Eski dünya çeşmesi bugün Gazlıgöl Kaplıcasında

elemanı olmayan ustaların etlerini de biz gençlere taşıtırlardı. Yan Osman'ın Mehmet, Karaburunların Nuri, Hacı Mehmed'in oğlu Muammer Kara, Mehmed'in çırağı Yılmaz ve daha ismini hatırlayamadığım gençler arabada hiç et bırakmadan taşırdık, tabi ücretsiz.

Etlerle beraber iç yağları da gelir ve çöz diye tabir ettiğimiz bağırsakla beraber yağ kütlesi olan çöz temizlenir, bağırsakları da göden diye köylülere satılırdı. Çok ucuzdu, genelde fakir yiyeceği olarak biliniyordu. Şehirdekiler pek alıp yemezlerdi. Gödeni çıkan yağlar kurutulur, karın yağları ile sucuğa katılır, kurumuş yağlar sucuğun nemini alır, yumuşak tutar ve fire vermesini en aza indirirdi.

Sonra mezbahaneden gelen etler düzenlenirdi. Müşteriye daha güzel gözüksün diye yağlı tarafları müşteriye doğru düzenlenir o zamanlar yağlı olmayan etler kalitesiz sayılırdı. Lüks et sınıfları (Biftek, pirzola vs.) fazla bilinmezdi. Sadece kıyma, kuşbaşı ve vurumluk istenirdi. Hele vurumluk muhakkak yağlı ve döşten olacaktı. Bizim dükkânın ismi daha önce DDY Kasabı idi. Sonra babam beğenmedi, çünkü Devlet Demir Yollarından çok az müşterim vardı, onun için ismini değiştirdi ve Yeşil Yayla Kasabı oldu. Günlük yaşantımız öğleye kadar müşteri ile uğraşır öğlen yemeğini kendimiz pişirir yerdik. Öğleden sonra dükkândaki etler satılır biterse amcamın pazardan aldığı veya besihanemizden işaretlenen bir inek veya danayı mezbahane kesmeye usta ile birlikte giderdik.

Kesimler genelde ikindiden sonra olurdu. Kestiğimiz hayvanın etini bizim dükkânın 55 olan numarası ile üzerine işaretler, mezbahada bırakır evlerimize giderdik. Etler ertesi sabah Belediye'nin arabası ile dükkâna gelirdi.

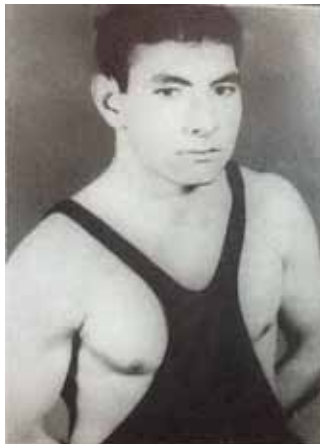
Kasap esnafı birarada

Kış aylarında erken gelerek eski kasaplardaki kömürücü Çöp Bacak'dan kömür almaya gider, aldığım kömürü getirir, mangalda yakar, usta gelmeden hazırlar ve etrafını külle örterek dükkana koyardım. Sonra üzerine sıcak su için bir adet ibrik koyar ve o suyla temizlik yapardık. Eğer öğle yemeğini iş yerinde yiyecek olursak mangalın kenarına yemeği hazırladığımız tencereyi koyar ve yavaş yavaş pişmesini beklerdik. Bu arada babam ve ustam gelir etlerin temizliğini ve mangalı kontrol eder, mangalın başına otururlardı. Bize yer kalmazdı. Müşteri geldikçe kalkar, et satarlardı. Babam nur içinde yatsın, dükkana geldiğinde kapı açıksa çocuklar üşürsünüz diye kapıyı örter, dışarı çıkarsa kapıyı açık bırakır delikanlı adam üşümez derdi. Kış ayları çok meşakkatli olurdu Etler çok soğuk olur ellerimiz donardı, benim ellerim şişer ve kabuk bağlardı sıcak suya soksak sızlardı. O yıllarda kar çok yağar, Halin içinden haftalarca kalkmazdı. O soğukta donardık bize sahip çıkan olmazdı. Şimdi düşünüyorum da bizi ana doğurmadı mı? Bu cümleyi şimdiki gençlere nazire olsun diye söylüyorum. Zira şimdi azıcık karda tatil olan okulları, işleri gördükçe aklıma gelen bu.

Akşam olduğu zaman kasayı acele toplar dükkana kapatır, Ustam Kadir ağa meyhaneye ben eve doğru yol alırdım. Lakin Uzun Çarşı'nın girişindeki Köfteci Osman amcadan köf-

Köfteci Osman Usta

Güreş ile uğraşırken

te almadan eve gitmezdim. Köfteci Osman amca seyyar köftecilerin en temiz idi, ondan köfte yemeyen bizim emsal yoktur zannederim. Şimdi oğlu İrfan, Zülâli Camii aralığında aynı işi, aynı lezzeti devam ettiriyor.

Köfteyi yedikten sonra eve gider paraları amcama teslim eder, yemeği yedikten sonra tekrar çarşıya çıkarak eski Beden Terbiyesi lokalinde oyun oynardık. Lokali rahmetlik Pepe Arif amca çalıştırdı. Bilardo,

masa topu yan tarafta pinpon masası vardı bunlardan zaman kalırsa kağıt oyunu oynardık. Beden Terbiyesi binası önden çok küçük gözükmesine rağmen arka tarafa doğru geniş bir yerdi. Çok amaçlı bir spor salonu vardı. Henüz şehirde kapalı spor salonunun olmadığı o yıllarda basketbol, voleybol, boks antrenmanları, müsabakaları burada yapılırdı. Orada sporla uğraşanları gördükçe bende de spor hevesi oluştu ve güreş takımına yazıldım. Güreşi çok seviyordum,

bu sayede birçok arkadaşım oldu ve hepside samimi idiler. Art niyetli kimse yoktu, kim zengin kim fakir bakılmaz sözü dahi edilmezdi. Çok zor şartlar altında antrenman yapardık. Antrenman sonrası duş yapacaksınız sıcak su yok. Evden getirdiğim odunla duş kazanını yakar, sıcak suyu kullanırdık. Kimi zaman görevli temizlikten kaçtığı için kazanı yaktırmazdı. Salonun minderi kış aylarında buz gibi olurdu buna rağmen biz hiç bir antrenmanı kaçırmazdık.

O yıllarda her aile hele ki bizim gibi kasap ailesi ise çocuklarının başına bir iş gelmesin diye delikanlı olanların bıçak taşımasını isterdi. Bende aynı zamanda kasap olduğum için biraz büyükçe bıçak taşır, belime sokar öyle gezerdim Haliyle antrenmanlarda bıçakla gider, mindere çıkmadan evvel bıçağı belimden çıkarır ve minderin altına saklardım. Bu arada arkadaşlarım görürlerdi. Yıllar sonra benim unuttuğum bu olayı birlikte güreştığımız bir arkadaşım, çeşitli illerde Valilik yapan Kadir Çalışıcı ha-

tırlattı. “Sen bizi kolay yenerdin fakat sen kuvvetli olduğun için değil minderin altına koyduğun bıçak seninle güreşirken aklımdan çıkmaz ve sana bilerek yenilirdik.” dedi ve ben ne hatalar yaptığımızı ancak o gün anladım. Bugün çocuklara çakı bıçağı bile tavsiye etmiyorum.

Güreş antrenmanlarında yirmi kişi kadardık. Aramızda çok iyi güreşçi arkadaşlar vardı. Şimdi düşünüyorum da o günlerde o gençliğe sahip çıkan olsaydı Afyon’dan dünya şampiyonu çıkardı. 8 sene içinde üç defa şehirlerarası müsabakaya katıldım. Konya’da seçmelere katıldım sekiz vilayet içinde üçüncü oldum. Birisinde Afyon’da, Bursa güreş takımı ile müsabaka yaptık, sekiz sıkletle katıldık ve beş-üç galip geldik. Galip gelenlerden birisi de bendim. Bir başkasında Denizli’de karakucak müsabakalarına katıldık. Türkiye karakucak seçmelerinin yapıldığı müsabakalarda ilk gün Denizli’li güreşçiyi yendim ikinci gün karşıma Çorumlu olduğunu öğrendiğim bir karakucak şampiyonu çıktı. Yirmi dakika mücadele ettik fakat yenilemedik. Neticede hakem kararı ile beni mağlup saydılar ve ben ikinci oldum. Birinci ve ikinciler Ankara’ya çağrıldı fakat rahmetli amcam işimize bakalım diyerek beni göndermedi ve bizim güreş hayatımız sekiz senede böyle noktalandı.

İLK GENÇLİK YILLARIM

On dört yaşına bastığım sene artık delikanlı olduk diye akşamları yemekten sonra kendimi sokağa atmaya başladım. Çoğu zaman sinemalara giderdim. Sinemaların önünde kitap pazarı kurulur, okunmuş çizgi romanlar satılır, takas edilirdi. Oruçoğlu, Atlas, Emek, İnci, Orduevi, Şafak gibi kapalı salonların yanında yazlık sinemalarda vardı. Bu sinemalarda haftada bir gün bayanlar matinesi olurdu. Biz sinemaya gitmek için genellikle hafta sonlarını seçerdik. Zira pazar günü sabah 10’da başlayan film gösterimi akşam saat 18’e kadar sürer ve üç veya dört adet film seyretme imkânımız olurdu. 32 kısım tekmlili birden diye reklamı olan bu filmlerden aklımda kalanlar; Baytekin Uzayda, Baytekin Taş Adamlara Karşı, Hint filmleri Avare, Yılan Adam Şahmerdan, Amerikan kovboy filmleri.

Filmler henüz renkli değil siyah beyazdı. Türk filmlerini çok severdik. Bir ara Vahi Öz ve Öztürk Serengil furyası çıktı. Hatta Öztürk Serengil Afyon’a geldi.

Sinemalarda sadece film gösterilmez tiyatrolar, kumpanyalar gelirdi. Sinemalar bu işi dönüşümlü yapar, her hafta farklı sinemada gösteriler olurdu. Kimi zaman İsmail Dümbüllü sahne alır gülmekten kırır geçirirdi. Bir başka zaman dram oynarlar ağ-

latırlardı. Velhasıl usta insanlardı. Bu kumpanyaların en sonunda sahneye dansöz çıktığı zaman seyirciler “Aç, aç, aç.” diye tempo tutarlardı.

Yaz günlerinde çadır tiyatroları gelir şehirde uygun açık bir alana kururlardı. Buralarda hem kısa gösteriler

yapılır hem kasnak attırırlar, fır döndü oynatırlardı. Meşhur lafları “Hasan almaz basan alır.” diye bağırان çığır்தkanlar toplanan kalabalığı para basmaya teşvik ederlerdi. Bir anlamda kumardı. Çadır içinde cambaz oynar, başı insan vücudu yılan hilkat garibesi var diye insanları içeri davet ederlerdi. Şimdi düşünüyorum da bu düzenbazlığa, insanları kandırmaya niye müsaade edilirdi?

Gençler yazın daha çok Anıtpark’ta Hasan amcanın çalıştırdığı Çağlayan Çay Bahçesine giderlerdi. Üst taraf bayanlar ve aileler, orta kısım gençler, yola bakan alt kısım gelip geçici müşteriler içindi. Her akşam orada arkadaşlarla toplanır, kimi çay kahve içer kimi de nargile içerdi. Nargilelere devamlı ateş dağıtan çırak çocuklar vardı, bir nargile içimi en az bir buçuk iki saat sürerdi “Nargilenin ateşi uçtūr getirmeyen.....” diye tekerleme söylenir, ateş getiren çocuğa bahşış verilir.

Yeni çıkan şarkılar, türküler Çağlayan Çay Bahçesinde plaktan çalınır ve günde 50 veya 60 defa döner, bizlerde bıkmadan dinlerdik.

DOLAPÖNÜ

Bizim çiftlik Dolapönü’nde idi. Burası İzmir istasyonu arkasında Akarçay’ın üst tarafında idi. Şimdi UyduKent Çetinkaya Mahallesi oldu. Yakınıımızdaki Belediye Mezbahası ile sınırlarımızı Akarçay belirlerdi. Akarçay o yıllarda tertemiz pırıl pırıl suların aktığı bir yerdi. Dolapönü denilen yer diyebilirim ki Afyon gençliğinin yüzme öğrendiği yerdi. Yaz aylarında bizim köprünün kapaklarını kapatınca köprünün arkası bir göl olurdu. Bütün gençler burada hem serinler hemde mecburi yıkanma ihtiyacını yaz aylarında burada giderirdi. Tuğla ocaklarında çalışanlar yaz günlerinde iş dönüşü Dolapönü’ne gelip yıkanır, evine temiz giderdi. Yaz aylarında burası tam bir eğlence

Akarçay'da yüzen gençler

yeri idi. Akarçay'ın kenarlarında olta ile balık tutardık. Sonraları amcam köprü'nün altına kafes yaptı ve bu kafesle günde ortalama 10 kiloya yakın balık tutmaya başladık. Daha gerilerde mezarlık karşısında Dönemeç diye bir yer vardı, oraya yüzmek, yıkanmak için daha büyük insanlar giderdi yani biraz bileğine sağlam olan kişiler.

Bizim köprü'nün sağında, suyun gidiş istikametine göre elli metre sonra Afyon'un şehir kanalizasyonu açıktan gider ve Akarça'ya dökülürdü. 1960'lı yılların ortalarında özellikle kış ve bahar aylarında yaşanan taşkınlar yüzünden Akarçay'ın yatağı değiştirildi ve şimdiki kanal oluştu. Doğrusu buydu ama bizim hatıralarımızdaki Akarçay'dan bir şey kalmadı. Şimdi her yer apartmanla doldu.

İzmir İstasyonu'nun mezarlık istikametindeki kısmı büyük bir söğütlüktü. Yemyeşil ağaçların olduğu buraya pazar günleri ancak erken gelen yer bulabilirdi. Tüm Afyon halkı sanki buraya dökülürdü. Piknik yapılır, eğlenceler, oyunlar oynanırdı. Bazıları kıyıda köşede içki içer, kavga çıkarır milletin huzurunu kaçırdı. O yıllarda genellikle sarhoşların çıkardığı kavgalarda neredeyse ayda bir cinayet işlenirdi.

Akarçay'ın Cirit Kayaları tarafındaki kısmı şimdiki Gazlıgöl Yolu'nu sağ tarafı tabakhanelerin bulunduğu yerlerdi. Tabakhaneler deri işlenen yerlerdir. Sığır derileri buralarda ilaçlanarak temizlenir ve ayakkabı yapılacak vaziyete getirilir. Burada temizlenen deriler ayakkabıcıya satılır. Ayakkabıcı ustası bu derileri keserek ayakkabı yapar, bu derinin adı sayadır. Eski Yemeniciler Çarşısında kalfaların veya çıraklarını ellerinde bunları taşıdığına şahit olmuşuzdur, çünkü ayakkabı yapıncaya kadar birçok aşamadan geçer

ve her bölümün ustası ayrıdır. Kalıpçısı, sayacısı, derinin parlak olması için cilacısı, velhasıl büyük uğraşlar neticesi bir ayakkabı üretilir.

Tabakhaneler için köpek pisliği çok önemliydi. Neden dersiniz o senelerde köpek boku tabakhanelerde deri tüylerinin dökülmesi için ilaç olarak kullanılırdı, taze ve sıcak olması makbuldü. Bu iş için toplayıcı bazı insanlar vardı. Aceleci insanlar için söylenen "Tabakhaneye ... mu yetiştireceksin" deyimini

buradan çıkmıştır.

HANÖNÜ NASILDI?

Evimiz Mısri Mahallesi'nde olunca bizim muhitimizde Hanönü idi, yani Gazlıgöl Caddesi. Çocukluk ve gençlik yıllarımızda Hanönü adeta Teksas gibiydi. Burada üç adet kahve vardı; Sütcülerin Kahve, Lafçıların Kadirin Kahve, Mühsürlerden amcamın sonradan yaptığı bir kahve. Şimdi sadece Lafçıların kahve hizmet veriyor sanırım, o da eski yerinin üstünde.

Buradaki kahvelerde her akşam bir kavga olurdu gençler kabadayılıklarını ispat etmek için Hanönü'ne gelirler, başkalarının dolduruşuna kapılırlar iki kadeh içki içip Hanönünde nara atarlar "Heyyyyytt var mı bana yan bakan yan bakanın Vallahi, tallahi Var mı bana yan bakan ulen heyyyyyyttt." diyerek meydan okur kahveden bileği kuvvetli delikanlılar yavaşça ayağa kalkar, delikanlının yanına sokulurlar "Sana kimse yan bakamaz derler." ve bir işaretle delikanlıyı evine çevire döverler ve geldiği yere gönderirlerdi. Hanönü'nün bir numaralı kabadayısı amcam Mühsüroğlu Selahattin idi. En az kırk sene geleni dövdü, yan bakanı dövdü ama hep haklı yere.

Kahvelerin değişmez simalarından aklımda kalanlar; Sütcülerin Ömer amca, Uzunların Hilmi, Kellerin Sadettin, Hasırcıların Çakal İhsan, Mösürlerin Ali (Selahattin amcamın yeğeni), Lafçıların Kadir, Katrancıların Ali, Taşcı Ahmet Usta, Keresteci Osman, Savrukoğlu Mehmet amca, yine İkinci Kellerin Hamdi, Çoban Salihlerin İhsan, Yunus, Yakupların Salim, Çakal Alilerin Ahmet, Berber Mıstık (berber mıstık aynı zamanda mahallenin sünnetçisi idi aynı zamanda diş çekerdii), Sütcülerin Halil.

Gazlıgöl Caddesi

Savranlıların (ÖZERLER) lastik fabrikası Hanönü'nde idi. Burası ilk fabrikalarıydı. Deli Yusuf lakaplı Yusuf Ağa fabrika paydos ettikten sonra kahveye gelir yorgunluk kahvesi içer, eve öyle giderdi. Akşam üzeri herkes işten gelir, kahveye çıkar. Kahvelerin önü curcuna olurdu. Burada gırgır şamata yapılır ve akşam ezanı okunurken hemen hemen herkes evine yemeğe gider, yemekten sonra tekrar kahvede buluşulur, oyunlar oynanır. Muhabbetler yapılır bu muhabbette genelde dedikodu yapılır, bacak çekiştirilirdi.

Bu vakitte sığra sürülen sağlam inekler, mandalar yaylımdan geri döner ve Hanönünden mahallelere ayrılırlardı. İşin garibi her hayvan evini bilir, kendi giderdi. Sabahları inekleri sığra göndermek zor olurdu. Bu sefer inek kendi geldiği gibi kendi gitmezdi sebebi evde yavrusu vardı. Sığrın toplanma yerindeki çobanın önüne kadar kendimiz götürür, teslim ederdik. Rahmetli ninem tam Osmanlı kadınıydı, şöyle bir lafı vardı; "Bizim inek eve gelir fakat yoldaki piçler olmasa" derdi. Bunun anlamı bir iş düzgün olacak ama başkaları karışmasa. İnekler çobana teslim edilmeye götürülürken yola pislerler ve bu pisliği toplayan kadınlar hayvanların arkasından ayrılmazlardı. Kadınlar bir kovaya topladıkları sığır dışkılarını içine biraz saman katarak tezek haline getirir, kurutur ve kışın yakarlardı. Bu tezeğin yapılışı şöyle olurdu. Hayvan pisliğini öğünde ne kadar toplandı ise Sarıkız Kayası eteklerine taşırlar ve orada elleri ile yuvarlak hale getirirler ve taşın üzerine yapıştırarak üzerine elleriyle bastırarak yassı hale getirerek beklemeye bırakırlar. Hava güneşli ise aynı gün toplanırdı. Herkes elleri ile veya bir çalı parçası ile kendi işaretini tezeğin üzerine şekil olarak yapardı. Böylece tezekler karışmaz çok

yapan çok alır, az yapan az alır hak geçmemiş olurdu.

Hanönü'ne Çingene Mahallesi de derlerdi. Şimdi Roman dediklerimiz. Nerden geldiler bilmem o yıllarda mahallede yerleşik düzene geçmiş beş - on hane Çingene vardı. Hatırimda kaldığı kadarı ile çalgıcı Memik, At Cambazı İbrahim amca, Ayı Boğan Kadir, Satılmış, Çalgıcı Mustafa, Tahir, Berber Kadir namı diğer Çingene Kadir idi. Bu aileler namuslu dürüst insanlardı, kimseye yanlışlık yapmazlardı. İşleri cambazlık, at alıp satma, ticaret, amelelikti.

Onların yanında bu mahallede çok kalburüstü ailelerde vardı. Aklıma gelenler Cumhuriyet Sucukları sahibi Kasap Kara Mehmet, Göbeloğulları, Bakkal Ali, Bakkal Sabri, bu iki bakkal Mısri Camisi'ne dönülen sokağın başında idiler. Bu bakkal ilk spor toto çıktığında 12 tutturdu ve elime çok para geçecek diyerek veresiye defterini yırtmıştı. Neticeler açıklandığında da eline az para geçti ve günlerce halkın diline düştü. Aynı caddede Kolacı Ahmet Çetinel amcanın evi vardı. Afyonspor Amigosu Vural'ın babası idi. Dünya beyefendisiydi. Aynı zamanda yıllarca Belediye Meclis Üyeliği yaptı. Bu saydığım isimlerin belki de hepsi vefat etti, nur içinde yatsınlar. Büyüklere sevgi saygı o zamanlar daha çoktu ve biz büyüklerimizin önünden geçemezdik. Ama büyüklerimizde bizleri sever, yanlışsa yanlış doğruysa doğru derler bizleri himaye ederlerdi. Dışarda karşılaştık "Aç mısın tok musun?" diye hem sorarlar hem zorla yedirirlerdi.

Çocukluk, ilk gençlik anılarımı siz değerli Taşpınar dergisi okuyucuları için kaleme almaya çalıştım. Umarım beğenilir, dersler çıkarılır. Elbette unuttuklarımızda olmuştur, zira yarım asırı geçen bir sürede yeniden hatırlamaya çalışmak kolay bir şey değil.

OSMANLI DÖNEMİ'NDE AİLE HUKUKU VE NİKÂH AKDİ

Dr. Muharrem BAYAR

Aile toplumun çekirdeğidir. Çekirdek sağlıklı ve sağlam olursa topluluk dağılmaz, millet yok olmaz. Tarihte nice büyük imparatorluklar kurmuş, asırlarca yaşamış Romalılardan, Bizans'tan ve daha nicelerinden bir hayalden, bir masadan arta kalan taşlara sinmiş hatıraları kalmıştır.

Aile mayası sağlam olan toplumlar, insanlığın varlığında vardır. Bu günde yaşıyorlar ve yaşayacaklar. Türk Milleti gibi...

G eçmişten günümüze doğru, ilerleyen zamanlarda kuruluşu, yapısı, hedefi, yaşama biçimi, felsefesi vs. ne kadar farklı olursa olsun dünyanın her yerinde ve her toplumda aile; toplumsal düzenin en vazgeçilmez, en temel kurumu kabul edilmiş ve diğer bütün kurumlar, bütün sistemler ona bağlı olarak geliştirilmiştir. Toplumlara inanç sistemleri ve bunların algılanma biçimleri, yani hayata yansıtılma şekilleri başta olmak üzere gelenek- görenekleri, örf-âdetleri, coğrafi konumları, iktisadî ve siyasî vaziyetleri, eğitimleri kültürel gelişmişlikleri, tarihî birikimleri vb. mutlak surette diğer kurumlarla karşılıklı ilişki ve etkileşim içerisinde bulunan ailenin oluşumunda ve gelişiminde en belirgin etkenlerdir. Osmanlı ailesi de bir yandan uzun asırlar boyunca Türk toplumunun ortak kabulleri haline gelmiş uygulamaları diyebileceğimiz Türk gelenek, örf ve âdetlerinden, kısacası Türk kültüründen etkilenirken, hukukî dayanak olarak da esas itibarıyla İslâm aile hukukuna göre teşekkül etmiştir.

1. AİLENİN OLUŞUMU

1.1. Nişanlanma (Namzetlik) İslam hukukunda Arapça *Hitbe*¹ kelimesi ile ifade edilen nişanlanma yada namzet olma (namzetlik), bir erkeğin belirli bir kadınla evlenmek arzusunda olduğunu söz konusu kadına ve ailesine bildirmesidir. Bir başka deyişle bir erkeğin bir kadının nikâhına talip olmasıdır. Talip olan erkeğe *hâtib*, evlenmek istediği kadına da *mahtûbe* adı verilir². Bu bildirme doğrudan doğruya evlenmek isteyen kişi tarafından olabileceği gibi, bu

¹ Muallim Naci, *Lügat-ı Naci*, Çağrı Yay.,- İstanbul 1987, r.,387; Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Tiirkî*, Çağrı Yay., İstanbul 1989, s.886

² Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmiye ve İstiakâtı Fıkhiyye Kamusu*, C.II, İstanbul 1968,s. 12-13

kişinin ailesi veya yakınları tarafından da yapılabilir. Evlenilmek istenen kadının ve ailesinin bu isteğe olumlu cevap vermesi ile nişanlanma gerçekleşmiş ve evlilik için ilk adım atılmış olur³.

Nişanlılığın esası, tarafların birbirlerini tanımalarına ve evlilik hazırlıklarını tamamlamalarına fırsat sağlamaktır. Karşılıklı anlayış ve uyum hissedilir; gerekli hazırlıklar da tamamlanırsa, nikâh süreci başlatılır. Ancak İslâm hukukunda nişanlanma, taraflara evlenme zorunluluğu yüklememektedir⁴. Nişanı bozulan veya nişanlısı kendisi ile evlenmek isteyen kimse mahkemeye müracaat ederek, karşı tarafı evlenmeye zorlayamayacağı gibi, herhangi bir tazminat da talep edemez.

Nişanlılardan birinin, genellikle erkeğin nişanlısının kendisi ile evlenmek istemediğini veya kendisinin nişanlısı olduğu halde bir başkası ile evleneceğini duyduğunu şikâyet konusu yapmasıyla mahkemeye intikal etmekte ve kayıtlara yansımaktadır. Bolvadin Kâdı sicillerinde bu husus ile ilgili oldukça çok miktarda belge vardır.

1.2. Nikâh

İslam-Osmanlı aile hukukuna göre Ailenin oluşumunu sağlayan evliliğin gerçekleşebilmesi için nikâh akdi denilen sözleşmenin yapılması şarttır. İslâm hukukuna göre nikâh, tarafların ve şahitlerin katılımıyla gerçekleştirilen medenî bir sözleşmedir.

Nikâhın lüzum ve sıhhat şartları arasında ise akdin herhangi bir görevlinin huzurunda gerçekleştirilmesi zorunluluğu yoktur⁵.

Osmanlı Devleti'nde devletin nikâha müdahil olmasının bir başka yönü de nikâhtan elde edilen gelirdir. Devlet nikâhtan iki türlü gelir elde etmektedir. Birincisi, kadınların mahkemede akdettikleri nikâhlar için almış oldukları harçtır. İlk defa Vezer-i âzam Çandarlı-Zâde Ali Paşa'nın tavsiyesi ile

³ *Raphaela Lewis*, Osmanlı Türkiyesinde Gündelik Hayat, *İstanbul* 1973, s. 103.; *Nurcan Abacı*, Bursa Şehrinde Osmanlı Hukuku'nun Uygulaması (17. Yüzyıl), *Ankara* 2001, s. 139.

⁴ Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1935, s. 14; Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya 1988, s. 49-50; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, C. I, İstanbul 20C1, s. 296; Ahmet Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, Konya 2002, s. 28.

⁵ Bilmen, *Kamus*, C.II, s. 12-13; Karaman, *Mukayeseli*, C. I, s. 97-98; Aydın, *Osmanlı Aile*, s. 14; Cin, *Evlenme*, s. 49-50; Zuhâylî Vehbe, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, (çev: Beşir Eryarsoy, H.Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız), İstanbul, 1994 C. IXs. 25.

mahkemede yapılan işler için harç ihdas edilmiş olup, nikâh akdi karşılığında on iki akçe harç alınmaktadır⁶. İkincisi ise kanunnamelerde nikâhla ilgili zikredilen vergilerdir. XVI. yüzyıl öncesine ait birçok sancak kanunnamesinde *resm-i gerdek*, *resm-i arûs*, *arûsiye*, *gerdek degürü*, *gerdek hakkı*, *evlû cürmü* gibi değişik ifadelerle nikâhla ilgili vergilendirmenin nasıl olacağı ve kimden ne kadar vergi alınacağı açıkça belirtilmiştir⁷.

Nikâhla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir başka husus da nikâh izinnamesidir⁸. Osmanlı Devletinde ilk defa Kanuni Sultan Süleyman zamanında resmen izinname alma usulünden bahsedilmektedir. Ebussuûd Efendi'nin fetvalarından anlaşıldığına göre, padişah evlenme akdi için kadından izinname alınmasını emretmiştir⁹. Ancak kadının izinnamesi, nikâhın hukuki geçerliliği bakımından şart değildir. Nikâh akdi, şimdiye kadar yapıla geldiği üzere iki şahidin önünde icra edilebilir.

Osmanlı Devleti'nde bir kısım nikâhlar mahkemede kadı huzurunda gerçekleştirildiği gibi, kadı kontrolünde bir din adamı (Genellikle mahalle imamı) tarafından da akdedilebilmektedir¹⁰. Bu son uygulama şekli, genellikle nikâh akdinin mahkemede yapılmasının mümkün olmadığı zamanlarda veya çiftlerin uzak yerlerde oturmaları durumunda söz konusuydu. Ancak imamlar yine de kendi başlarına nikâh akdedemezler, bunun için evlenecek çiftlerin, kadı veya naibinden bir belge (izinname) getirmelerini talep ederlerdi. Burada kadı izninin talep edilmesinin nedeni; evlenecek çiftlerin evlenmeye mani bir durumlarının bulunmadığının yetkili bir organ tarafından tespit ve teftiş edilmesi içindi¹¹. Nitekim kadı izniyle nikâh akdetme uygulamasının zaman zaman gevşediği ve kadı izni olmadan da mahalle imamları tarafından nikâh akdedildiği görülmektedir¹². Ancak devlet, bir yaptırım olarak, kadı

huzurunda veya kadı izniyle akdedilmeyen nikâhların varlığıyla ilgili ihtilafların mahkeme tarafından dinlenmemesini istemiştir¹³. Bundan dolayıdır ki, evlenecek kişiler ya mahkemede kadı huzurunda, yada kadı izni ile imama nikâh akdettirme yolunu tercih etmişlerdir. 1553-1555 yılları arasında Anadolu'da bir gezi yapan Hans Dernschwam evlenenlerin bu hususa uyduklarını şu sözlerle belirtmektedir: "*Erkek, kadından aldığı izin belgesi ile imama gider. Kadının velisi ve erkek birlikte evlenmek istediklerini beyan ederler ve imam tarafından nikâhla evlendirilirler. Bundan sonra erkek ne zaman isterse düğün yapılır*"¹⁴. Osmanlı Devleti'nde nikâh akitleri belirli bir düzen içinde yapıla gelmiştir¹⁵. Ancak, şer'îye sicillerine kaydolunması Tanzimat'tan sonra mecburi tutulmuştur¹⁶.

2. OSMANLI DÖNEMİNDE BOLVADİN'DE NİKAH AKDI

2.1.BOLVADİN

Ege Bölgesi'nin, İç Batı Bölümü'nün dördüncü büyük şehridir.¹⁷ Konya-İstanbul karayolunun üzerindedir. Afyon-Konya karayolundan 10 km içeridedir. İl merkezine 60 km, Emirdağ İlçesine 30 kilometredir. Afyon ilinin en büyük ilçesidir. Nüfusu 55.000, yüzölçümü 1.108 kilometredir. Ortalama yüksekliği 1016 m.

Tarihi: Bolvadin Ovası Arkaik Devir öncesinde bir iç denizdir. Kazılan her yerden, bu iç denizin kalıntısı olan deniz hayvanlarının kabukları çıkmaktadır. Dördüncü Jeolojik zamanın başlarından meydana gelen büyük depremlerde Kara Deniz'in bulunduğu kara parçası çöktü. Daha sonra Ege ve Marmara Denizi'nin olduğu yerler çökerken, Anadolu Yarımadası yükseldi. Bu değişimler sonunda iç deniz kurudu. Eber Gölü ve Akşehir Gölü bu iç denizin kalıntısıdır. Antik Dönemde Eber Gölü'ne *Kırk Şehit Gölü* deniyordu. Charles. Texiere bu göle *Quatrante Martyres* (Kırk Aşık Gölü) diyor.¹⁸

Bolvadin ve civarına iskân 10 bin sene önce başlamıştır. Çevrede bulunan antik malzemeler bunun kanıtıdır. MÖ 295 yılında meydana gelen büyük depremde sonunda, yer kabuğunun kırılması ile sıcak sular fışkırdı. *Heybeli Kaplıcası* bu devirde meydana gelmiştir. MS 222 ve 235 yıllarındaki depremde *Polybotum* yıkıldı. Bolvadin Ovası'nın her yerinden sıcak sular fışkırdı. Bu sular zamanda kayboldu. Dura Yerindeki sıcak su yakın zamana kadar pınar halinde akıyordu. Dipevler yakının-

¹³ Aydın, *Osmanlı Aile*, s. 94.

¹⁴ Bkz. Düstur, Zeyl II, Siril-i Nüfus Nizâmnâmesi, 4. Fasıl, madde 23, s. 19; Jeaschke, "İmam Nikâhı", s. 17; Ekrem B. Ekinci, "Osmanlı Aile Kanunu", *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, S.43. s.51.

¹⁵ Alaaddin Aköz, Bir İmanın Nikâh Defteri. Konya. 2006, s.3

¹⁶ Cin, *Evlenme*, s. 210.

¹⁷ Kütahya-Afyon-Uşak ve Bolvadin

¹⁸ Charles Texier "Description de L'Asie Mineure" c.3. Paris. 1839. s.12

⁶ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C. I, s. 214. XVI. Yüzyılda kadıların nikâh akdinden almış oldukları harçlara dair örnekler için bkz. Alaaddin Aköz, *Kanuni Devrine Ait 939-941/1532-1535 Tarhli hârende (Karaman) Şer'îye Sicili, Özet-Dizin-Tıpkıbasım*, Kömen Yay., Konya 2004, s. 108.

⁷ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, C.II, s. 59-60s.159, s.519; Ömer Lütfi Barkan, XV ve XWinci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları (Kanunlar), C.I, İstanbul 1943, s.26, 49); Halil İnalcık,, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet*, İstanbul 2000, s.118.

⁸ İzinname örnekleri için Bkz. Alaaddin Aköz, "XVI. Yüzyıla Ait Bir Nikâh Defteri ve Bazı Değerlendirmeler", *İstem*, S. 3, Konya 2004, s. 91-118

⁹ M. Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul 1983, s. 37-38; Jeaschke, "İmam Nikâhı", s. 15

¹⁰ Kemal Beydilli, Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü, İstanbul 2001, s. 69

¹¹ Aydın, *Osmanlı Aile*, s. 90; Jeaschke, "İmam Nikâhı", s. 16.

¹² Aydın, *Osmanlı Aile*, s. 93.

daki sıcak su kaynağı da uzun süre kullanıldı. Hamamlar yapıldı. Bu sular 200 sene öncesine kadar kullanılıyordu. Bu nedenle bu bölgeye *Hamamlı* deniyordu. Daha sonra bu sulara kayboldu. Antik devirde termal tesislerinin sıralandığı bu vadiye antik devirde *Phrygia Salutaris* (*Şifalı Frigya*) deniyordu.

Antik *Kral Yolu* buradan geçmiştir. Tarihi İpek Yolu da buradan geçiyordu. Asırlar boyunca doğuyu-batıya bağlayan en önemli yolların tek geçiş noktasıdır. Bu yolların üzerindeki Akarçay üstüne çeşitli zamanlarda muhtelif köprüler yapılmıştır. Bu köprülerden *Kırkgöz Köprüsü* Anadolu'nun en eski ve en uzun taş köprülerindendir. Kırkgöz Köprüsü ile ilgili en eski kayıtlar MÖ 1344 tarihli olup, Ankara Anadolu Medeniyetleri müzesindedir. 4 bin yıllık geçmişi olan köprünün uzunluğu 400 m genişliği 4 m olup, 64 gözü vardır. Bu yolun Bolvadin-Çay arası kademe kaplıdır.¹⁹

10 bin yıllık bir geçmişi olan Bolvadin, Anadolu'daki bütün devreleri yaşamıştır. Çevrede bulunan malzemeler arkaik ve antik çağın bütün devrileri yaşadığını gösterir. Frigya Dönemi'nde önemli bir yerleşim merkezi olduğu Bolvadin Müzesi'nde sergilenen eserler gösterir. Bu devirde Anadolu'nun en önemli yerleşim bölgelerinden olan *Frigya Vadisi* Kütahya/Afyon sınırı ve Eskişehir/Han İlçesinden başlar, Akşehir'e kadar uzanır. Bu vadideki şehirler Antik devirde çeşitli savaşlar sonrası yakılıp, yıkılmış bu nedenle *Parereos Phrygia* (Yanık Frigya) ismi ile de anılmıştır. Bolvadin Frigya Döneminde bu vadinin en önemli şehirlerinden birisi idi. Bu devirde dini ve korunma amaçlı *Yedi Kapı Yeraltı* Şehri yapılmıştır. 3 katlı ve kilometrelerce uzunluğundadır.

Roma Dönemi'nde hızla gelişti. 133 yılında Roma Kralı Hardianus'un *Polybotos*'u (Bolvadin) ziyareti ile şehir imar edildi. Bu ziyaretin anısına şehir para basılmıştır. Paraların bir yüzünde şehrin korucusu Zeus Alsanos, diğer yüzünde Kral Hadrianus'un portresi vardır.

Bizans Dönemi'nde *Polybotum* ismi ile anıldı. Ünlü Bizans Tarihçisi Anna Komnena *Alexiad* isimli eserinde Bolvadin'in önemli bir şehir olduğunu İznik ve Efes konsüllerine temsilci gönderdiğini yazar.

Polybotos'u, Malazgirt Zaferi'nin hemen sonunda 1107 tarihinde Emir Menkülek fethetti. İsmi *Bolvadin* olarak değiştirildi. Zaman içinde Türkler ile Bizans arasında el değiştirdi. 1116 tarihinde Bolvadin ovasında Bizans'la yapılan *Bolvadin Savaşı* ve sonunda yapılan *Bolvadin Anlaşması* ile bu bölge kesin olarak Türklerin eline geçti. Bu sırada Bolvadin'i Valisi *Emir Buga* idi.²⁰

Selçuklular Dönemi'nde XII. asrın başlarında aşiretlerin iskânı başlamıştır. Zamanla çeşitli Türkmen

¹⁹ Muharrem Bayar "Bolvadin Tarihi" c.1. Ankara. 1996. s.76
²⁰ Osman Turan "Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi", İstanbul. 1971. s.157

Aşiretlerinin iskânı ile yeni köyler kurulmuş, eski köyler yeniden imar edilmiştir. Bölge kısa zamanla Türkleşmiştir. Bolvadin civarına *Avşar, Çebni, Karkın*. Yazır Aşiretleri iskân oldu²¹ XII. asırdan XIX. asra kadar çeşitli aşiretlere bağlı 100'den fazla cemaat Bolvadin ve civarına konup, göçmüştür.²²

Selçuklular zamanında *Karahisar-ı Devle* vilayetinin önemli kazalarından birisidir. Bu dönemde şehirleri yıkan, köyleri yok eden, *Haçlı Seferleri* (1096-1099) Anadolu'yu harabeye çevirdi, iskân olan aşiretlerin büyük bir kısmı dağıldı. Bu devirde Bolvadin merkezinde 11 mahalle, 60 köy, 30 mezra vardı. Bolvadin'e bağlı 12 nahiye ve bağlı toplam köy sayısı 326 civarındadır.

Selçuklular zamanında camiler, mescidler, çeşmeler, hanlar, hamamlar, mektepler medreseler, köprülerle süslenmiştir. Bu eserlerden yalnız *Alaca Camisi* (1271) günümüze kadar gelebilmiştir.²³ Bu devrin önemli olaylarından *Cimri Olayı* (Şeyhzade Siyavuş'un isyanı) Kemer kaya kasabası yakınlarındaki 1278 yılında *Yedi Kapı* mevkinde olmuştur.²⁴ Bu olay sonunda köylerin bir kısmı dağıldı.

Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra Karamanlı, Germiyan, Eşrefoğulları ve Sahipata Beyliği arasında el değiştirdi. Çarşı Camisinin olduğu yerde Eşrefoğlu Mübariziddinzade Süleyman oğlu Mehmet Bey 1320 yılında bir cami ve külliyesini yaptırmıştır.²⁵ Bolvadin'i Sultan I. Murat 1362 yılında Osmanlı topraklarına katmıştır. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra kısa süre el değiştirmiş, 1429 tarihinde kesin olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır.

İdari Yapısı: Fatih Sultan Mehmet zamanında yapılan idari düzenlemede, Bolvadin Anadolu Eyaletinin önemli kazalarından birisi oldu. Eyaletin merkezi Kütahya vilayetidir. Zamanla Ankara'da eyalet merkezi oldu. 1839 tarihinde yapılan yeni düzenleme ile vilayet merkezi *Hüdavendiğar* ismi ile teşkilatlanan Bursa olmuştur. Hüdavendiğar Vilayetinin Bursa, Karesi (Balıkesir), Ertuğrul (Bilecik), Germiyan (Kütahya) Karahisar-Sahip (Afyon) ismin de 5 sancağı vardı.

Hüdavendiğar Vilayetine bağlı olan Karahisar-ı Sahip Sancağı iki *Muhassılığa* ayrıldı. 1. Karahisar-Sahip Muhassılığı: Merkez, Baklan, Çal, Çivril, Geyikler (Dinar), Sandıklı, Sincanlı, Şaphane ve Şeyhlü

2. Bolvadin Muhassılığı: Bolvadin, Çay, İshaklı, Şuhut, Çölabad, Karamık, Musluca (Emirdağı) Bayat, Han, Nevahi-i Barçınli²⁶.

²¹ Faruk Sümer "Oğuzlar" Ankara. 1972. s.430, 435, 439, 445

²² Muharrem Bayar "a.g.e" s. 114, 115, 116, 117, 118

²³ Muharrem Bayar "Bolvadin'de Selçuklu Devri Eserleri (5.Selçuklu Sempozyumu)" Antalya.1995

²⁴ Muharrem Bayar "a.g.e" Ankara.1996. s.133

²⁵ Caminin kitabesi, Çarşı Camisinin giriş kapısının sağ tarafındadır.

²⁶ Hüdavendiğar Salnameleri 1287,1288,189,1291,1296

Yerel Yönetim: Roma ve Bizans Dönemine ait belgelerde belediye yönetimine benzer kurumlar olduğunu görüyoruz. Bunlara *Municipium* deniyordu. İslami Dönemde belediye işlerini kadıların gözetiminde İhtisap Ağaları yürütüyordu. XVII. asırdan itibaren *Voyvoda* adı verilen yerel yöneticilerde, yerel yönetimde etkili olmuşlardır. XVIII. asırda *Ayanlar* yönetmeye başladı. *Abdi Ağa, Hacı Mehmet Ağa, Tahir Bey, Abdülkadir Ağa*²⁷ Bolvadin'in ünlü ayanlarındandır 1854 tarihinde Şehremeni *Teşkilatı* kuruldu. Daha sonra *Belediye* ismini aldı.

Bolvadin Belediyesi, Osmanlı Dönemi'nde ilk kurulan belediye teşkilatlarındandır.

İlk Şehremeni Çiloğlanzade Recep Efendi'dir. Şimdiki Belediye Başkanımız Fatih Kayacan'a kadar 50 Belediye Başkanı görev yapmıştır.

Bolvadin Mahalleleri: II. Beyazıd ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında Bolvadin'in mahalleleri ve nüfus durumları.²⁸

	Hane			Mücerred			Muaf		
Mahalleler	II. Beyazıd	1528	1530	II. Beyazıd	1528	1530	II. Beyazıd	1528	1530
Hanaylı Mescid	33	17	7	4	2	2	2	14	13
Kutlu Mescid (Hisar)	54	53	53	3	3	3	3	8	8
Alaca Mescid	41	37	37	3	2	2	1	10	11
Bey Mescid	28	34	34	5	-	-	2	9	10
Şazi	28	18	18	1	-	-	3	3	3
Künbet	68	35	35	5	-	-	4	5	4
Şeyh Bey Mescid	24	15	15	2	-	-	1	2	2
Kestemet	63	44	44	8	-	-	4	4	3
Hoca Emre Mescid	7	9	9	-	-	-	1	2	2
Halife	28	18	18	1	-	-	1	5	5
Hıdırlık	-	3	3	-	-	-	-	-	-
Medrese	8	-	-	1	-	-	1	-	-
Toplam	369	283	83	41	7	7	23	60	61

II. Beyazıd Devrine ait tahrir kayıtlarında 11 mahalle görülmektedir. Kanuni Sultan Süleyman Devrine ait tahrir kayıtlarında *Medrese Mahallesi* kaldırılıyor. Çay ve *Hıdırlık Mahallesi* kuruluyor. Ayrıca Fatih Devri kayıtlarında *Allah Onara* ve *Ceviz Arkaç* isminde iki mahalle daha vardır. II. Beyazıd ve Kanuni Devri kayıtlarında bu mahallelere rastlamıyoruz. Bu mahalleler *Eski Erkmen Hisarı Köyü* civarındadır.

Günümüzde 50 mahalle vardır. Bu mahallelerde 50 cami ve mescid. 80 çeşme. 75 su kuyusu bulunuyordu. Çeşme ve kuyuların bir kısmının suları kesilmiş, yapıları kalmıştır.

Selçuklular Devrinde yapılan 3 hamamdan hiçbirisi günümüze gelmemiştir.²⁹ Osmanlılar döneminde yapılan 2 hamamdan yalnız *Rüstem Paşa Hamamı* günümüze gelebilmiştir. İmarek Hamamı 1973 yılında yıkıldı.

XVI. asırda Bolvadin'in tahmini nüfusu (merkez)

Tarihler	II. Beyazıd	1528
Hane sayısı	392	343
Tahmini nüfusu	4000	3500
Artış/ azalış oranı		% 13 (-)

XVI. asırda Bolvadin Merkezine bağlı köyler: II. Beyazıd Devri Tahrir Defteri esas alınarak hazırlanmıştır.

Ada	Ada Göl ¹	Akın Höyüğü	Bazar Viran	Bend Höyüğü	Bereket ²
Boğacık	Bozok ³	Bolak	Bulak-ı Diğer	Buraklu	Cora ⁴
Çağlayık ⁵	Çay ⁶	Çepni	Çepni-i diğer	Deniz öyüğü ⁷	Dişlü
Erkmen ⁸	Hoca ⁹	Hoca Yunus	İğdiş	İki Köprü	İl Döge
İncili Bükü ¹⁰	Karaviran ¹¹	Kekliklü ¹²	Kışlacı ¹³	KiçiYaymak ¹⁴	Köyluca

1301 tarihli

²⁷ Hayrettin Efendi "İnşa-i Hayrettin Efendi" Kahire. 1240. s.488

²⁸ BOA.MVAD. nr. 438 (937/1530). s.194

²⁹ Selçuklular Devrin, Şazi Mahallesi Hamamı Hacı Mahmut Camisinin yerinde, Hisar Mahallesi Hamamı Hacı Kadir Doğruyol'un dükkanın olduğu yerde, Kestemet Mahallesi Hamamı Kırklar Camisi karşısında idi.

Kutluca ¹⁵	Kütüş ¹⁶	Mantı Bükü	Mermerli	Musa	Muttalib
Nuh Viran	Obruca	Oyum Ağacı ¹⁷	Özburun	Sakal	Sakal Öyüğü
Saraycık ¹⁸	Sinneli Burun	Sulu Ada	Sulu Bükü	Şirince Pınar	Tuzla
Ulu Yaymak ¹⁹	YassıKarkın ²⁰	Yazı Nuh	Yenice	Yırce Pınarı ²¹	

1528 tarihinde düzenlenen 147 numaralı ve 1530 tarihinde düzenlenen 1430 tarihli tahrir defterlerinde yukarıdaki köy listelerine ilaveten *Akça-in Kışlası, Avşar Mezrası, Bazar Kışlağı, Bey Bükü Mezrası, Çay Mezrası, Doğanlı Mezrası, Donuz Höyüğü, Eğrice Öz Mezrası, Gide Mezrası, Günbey Suyu, Kızılca Viran Mezrası, Taşlıca Viran, Yazluca, köy ve mezarlarını isimleri kayıtlıdır. Bunların dışında tahrir defterlerinde ismi geçmeyen, tapu kayıtlarında mevki ismi olarak günümüze kadar gelmiş köyler vardır. Paşaköy, Mevlincek, İlyaslar, Ahmetli, Hamamalı, Koraşi, Hamza Bey, Müftü Mezarı vs.*

Bolvadin'in bugün 4 kasaba 12 köyü vardır.

Büyükkarabağ	Dişli (B)	Kemer kaya (Çoğu)	Özburun(B)
Derekarabağ	Dipevler (Koraşi)	Güney	Hamidiye
Karayokuş	Kurucaova	Kutlu	Nusratlı
Ortakarabağ	Taşagıl	Taşlıdere	Yörükkaracaören

BOLVADİN ŞER'İYE MAHKEMESİNE MAHSUS

Mihr-i müeccel

Mihr-i muaccel

1200

elbise bedeli

Vekil-i zevce:

Kara Ahmet oğlu

Vekil-i zevç:

Bekir Efendi oğlu

Şahidan:

Kara Ahmet oğlu

Şahidan:

Kantarcıade

Kara Ahmet oğlu

Karakız oğlu Halil bin Mehmet

300

Süleyman

Mustafa bin Süleyman

Musa bin Ahmet

Abdil bin Hasan

Hüseyin bin Ahmet

TABLO DİPNOTLARI:

¹ Eber Gölü içindedir. Köyün harabeleri ve çeşmesi vardır.

² TD.nr. 147'de mezra olarak gösterilmiştir. (BA.TD. nr. 147). s. 373 II. Murat Devrinde 1443 yılında Karamanlıların Bolvadin baskınında dağılmış olması gerekir. Bu köy halkından Minnetler, Çağsırlılar, Hacı Bekirler, Kadılar (Kırışevler), Göceçiler, Emir Veliler Dişli kasabasına gelip, yerleşmişlerdir. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze kadar gelmiştir.

³ Erkmen ile Dişli kasabası arasındadır. İlyas Bey Zaviyesi vardır. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze kadar gelmiştir. Celali İsyanlarında dağılmıştır. Bu köy halkından İmamlar, Tekkenişinler, Kel Eyüp-oğulları, İbatoğulları, Köylüoğlu, Dişli kasabasına iskân oldular.

⁴ Kemer kaya Kalesi üzerinde olup, harabeleri vardır.

⁵ Çay İlçesinin Cumhuriyet Köyünün olduğu yerde idi.

⁶ Çay ilçesi

⁷ Sultandağı Karapınar kasabasıdır.

⁸ XVIII. Sonlarında büyük bir yangın sonunda dağıldı. Halkı Bolvadin'e göçtü ve Erkmen Mahallesi'ni kurdu. Bolvadin'deki Talipoğulları, Feyzioğulları, Ferizoğulları, Kozanlıoğulları, Kovanoğulları, Yahnicioğulları, Arzoğulları, Köleoğulları, Kocaoğlanoğlu, Göbeşoğlu, Fakioğulları, Ebişoğulları, Yorgancıoğlu, Tonguroğlu bu köyden göçmüşlerdir. Roma ve Bizans Dönemlerinde önemli bir merkezdir. Camisinin minaresi, çeşmeleri ve mezarlığı günümüze kadar gelmiştir. Bu köyün halkının bir kısmı da Karahisar-ı Sahib'e bağlı Keçi Bayat köyünü göçmüştür. Bu göç olayından sonar Keçi Bayat ismi Erkmen olarak değişmiştir.

⁹ Çay ilçesindedir.

¹⁰ Çay ilçesinde Çay Deresi mevkinde Kazanlı Tekke'si (Yusuf Sinan) karşındaki sırtıdır. Harabeleri vardır. 1530 tarihinde 68 hanelik, 12358 akça geliri olan büyük bir köydür. Zaviyesi vardır

¹¹ Yörükkaracaviran köyünün girişindedir.

¹² Kemer kaya-Özburun Yolunun sağ tarafındadır. Çeşmesi günümüze kadar gelmiştir. Keklik Pınarı derler.

¹³ Dişli Kasabasında Paşa Dağı yaylasındadır. Celali İsyanlarında dağıldı. Çeşmesi günümüze kadar gelmiştir.

¹⁴ Karayokuş köyü Başyurt Yaylası ile Kemer kaya-Yapraklı Mahallesi arasındadır. Keçi Kalesi ismi ile anılır.

¹⁵ Bolvadin Kutlu köyü

¹⁶ Bolvadin-Çay sınırında Hacı Karaların Çiftliği ile Kara Nuri Gümüş'ün çiftliğinin arasındadır.

¹⁷ Ahmet Baba Zaviyesi'nin bulunduğu 20 haneli, 2138 akçalık büyük bir köydür.

¹⁸ Dişli kasabasıdır. Celali İsyanlarında dağılmıştır. Mezarlığı ve çeşmeleri günümüze gelmiştir. Bolvadin Beyi Küçük Ahmet Paşa'nın oğlu Osman Paşa'ya ikda olarak verilmiştir. Bu köy halkından Paşalar (Nasuhoğulları), Solumazoğulları, Karavelioğulları, Kekeçler, Körye-ğenler, Somuncuoğulları, Bakaklar, Sarı Ahmetoğulları, Şişikoğulları, Vasıloğulları, Deli Ahmetoğulları, Molla Kadiroğulları Dişli kasabasına iskân oldular.

¹⁹ Başyurt Yaylası'ndadır.

²⁰ Büyükkarabağ Kalesi'nin civarındadır.

²¹ Ağılönü-Dipevler arasındadır. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze gelmiştir.

Bolvadin Emrullah Mahallesi İmam Efendisine

Ba'de'l-tehiyye inha olunur ki mahal-lenizde sakine **Zeliha** binti **Selim** nam bık-r-i balıĝanın şer'i nizama mani yok ise işbu talibi olan Bolvadin Hisar Ma-hallesinden **Hasan Hüseyin bin Veli** nam kimesneye mua'ccel ve müeccel ve mih-rin tesmiyesiyle inde'l-şahidan ale'l-ade akd-i nikahının icrasına ihtimam eyley-sin ve's-selam.

22 Sefari'l-Mükerrem 1319 ve 19 Ka-nun Sani 1317

Naib es-Seyyit kaza-i Bolvadin

Mehmet Tahir

Bolvadin'e ait tahrir kayıtlarını, şer'iyye sicillerini, evlenme kayıt def-terlerini³⁰ incelediğimizde evlenme ola-yının Bolvadin'de 9 kişinin onayı ile ger-çekleştiği görülecektir. Yapılacak akit kadının sosyal, ekonomik ve bütün hak-ları güven altına alıyordu. Akitnameye önce kadının ismi yazılır,

Aileler arasında anlaşıp evlenmeye karar veren erkek tarafı, kadını evlilik sü-resince güven altına aldığını belirten bir ilmühaber (dilekçe) hazırlar, kızın mahal-le muhtarına verir. Kızın mahalle muhtarı mahallesindeki kıza talip olan bu aileyi her yönü ile inceler. Uygun bulursa duru-mu şer'iye kadısına gönderir.

Kadı Efendi gelen evrakı inceler. Kadı-nın haklarını güven altına alıyorsa, *mihr-i müeccel* ve *minr-i muaccel* bedelleri günün şartlarına ve kadının geleceğine yetiyorsa, erkeğin ve kadının gösterdiği vekillerin ve ikişer şahidin onayı ile onaylar ve imam efendiye ha-vale eder. *Mihr-i müeccel* ve *minr-i muaccel* yeterli bulmaz ise havale etmez yeterli duruma getirtir. Er-keğin mahallesindeki caminin imamı nikâhı kıyar.

Şer'iyye Mahkemesi kadısının gönderdiği *izinna-meyi* imam efendi inceler. Şer'i hükümlere uygun bulursa nikâhı kıyar. Vekillerin ve şahitlerin kabul et-tiği kadı efendinin onayladığı nikâh akdini verir.

Eğer ilerde boşanma olayı olur ise, ikinci bir ev-lilik yapacak erkek aynı yolu takip eder. Kadı efendi,

³⁰ Nikah Kayıt Defteri Bolvadin Belediyesi arşivinde, diğer belgeler özel arşivimdedir

EVLENME AKİT VARAKASI

Osmanlı Döneminde kadına verilen değer bütün belgelere yansımıştır. Önce kadının ismi yazılır. Evlenecek kişiler belli onayla evlenebilir. Önce mahalle muhtarı onaylar. Sonra Şer'iyye Mahkeme Kadısı hukuki yönden engeli olmadığını belirterek mahalle imamına havale eder. İmam efendi nikahı kıyar. Mihr bedelleri "Akit Varaka-sında" açıkça belirtilir. Bu bedel ödenmeden evlenme ve boşanma olayı olmaz. Bolvadin Emrullah Mahallesinden Selim kızı Zeliha ile Hisar Mahallesinden Veli oğlu Hasan Hüseyin'in 11.1319/M.1901 tarihli Evlenme Varakasıdır.

erkeğin ilk eşine mihr-i müeccel ve mihr-i muacceli ödemiş ise nikâha izin verir. Ödememiş ise nikâh iş-lemine izin vermez. Böylece kadını korur.

Günümüzde evlenenlerin %99 resmi nikâhın yanı sıra imam nikâhını da yaptırıyor. Mutluluğunun ebe-di olması için manevi değerlerle bütünleştiriyor. %1 imam nikâhına gerek duymuyor. Balolu, içkili muh-teşem düğünlerin sonu kısa evlilikle sonuçlanıyor. Daha sonra kadını kırk yerinden doğranıyor.

Devletlerin uzun ömürlü olması, asıl milletlerin, sağlam toplumlarının manevi değerlerle bütünleş-miş ailelerle mümkündür. Bu da nikâhın din adamlarınca yapılması ile mümkün olacaktır.

TAVANARASI

SAVCI TÜRK MENOĐLU
afyon76@gmail.com

Geçtiğimiz sayılarda değişik dönemlerde Afyonspor yararına basılmış pullara yer vermiş gelir elde etmek amacıyla 1990'lı yılların başlarına kadar kulüplerin bu tür çalışmalarda bulunduğunu belirtmiştik.

Bu sayımızda ise 1967 yılında kurulan ilk Afyonspor'a ait rozete yer veriyoruz. Takıma hem maddi anlamda destek olmak hemde bir aidiyeti belirtmek amacıyla o yıllarda yaptırılmış ve satışa sunulmuş. Bakır üzerine Utku Anıtı ve Afyonspor yazısı işlemeli.

Bir dönem moda olan bir koleksiyon çeşidi, rozet toplamak. İlk olarak nasıl çıktı bilmiyoruz. Ama kendi tanıtımlarını yapmak isteyen firmalardan tutun da devlet dairelerine, kamu ve özel sektör kurumlarına varıncaya kadar pek çok yer bir zamanlar rozet yaptırdı. Amaç hem reklam hem kurumsal aidiyeti güçlendirmektir.

Rozet deyip geçmemek lazım. Yakın zamana kadar devlet dairelerinde rozetlerin en forslusu " SBF' veya "MM" rozeti idi. Yani Siyasal Bilgiler Fakóltesi ve Mülkiye rozetleri. Bu rozetler bir anlamda idarecileri temsil ederdi.

Günümüzde gördüğümüz kadarıyla çok fazla rozet kullanılmıyor. Kullananların ortak tercihi ise bağımsızlığımızın sembolü Türk Bayrağı'ndan yana. Şunu da hatırlatmakta fayda rozetlerin ceketin sol yakasına takılması adettendir.

BİR ESNAF HİKÂYESİ

ASIRLIK TUZCU

Hasan Özpınar

Afyon'da kime sorsak Tuzpazarı'nı gösterir sanırım. Peki Tuz Pazarı'nda kaç tuzcu var diye sorsak? Herhalde bir esnafı işaret ederler. Zira caddeye adını veren dükkânlardan geriye bugün sadece 1 tanesi kalmış.

O smanlı döneminde bu bölge Afyonkarahisar'ın eski pazaryerlerinden birisidir. Çevre ilçe, köy, kasabalardan gelenler Yoncaaltı Camii altına, yanına hayvanlarını bağladıktan sonra alışverişe çıkıyorlar. Uzak yerlerden gelenler çevredeki hanlarda kalıyorlar.

Bugün Hazım Helvacıoğlu'nun işlettiği dükkânda kendisiyle görüşüyoruz;

“Burada eskiden Anadolu Hanı isimli bir han vardı. Ve bu tuz dükkânı o zamandan kalma. Asırlık bir dükkân, asırlık bir iş. Daha önce Yılmaz ve Halim Tokman tarafından işletiliyordu. Kapanmak üzereydi, gönlüm

razı olmadı, damat olarak ben devraldım.

Eskiden Çarşamba-Perşembe günleri Afyon'un pazarı olurdu. Buralarda iğne atsanız yere düşmezdi. Şehre gelenler evinin ve hayvanlarının ihtiyacını buradan görürlerdi. Bu iş biti. Şimdi her şey herkesin ayağının altında. Hayvan tuzu çok satılırdı, şimdi köylerde, kasabalarda hayvan varlığı azaldı.

Eskiden sadece tuz satışı olurdu, şimdi yağ, bakliyat satışı da var. Tek başına tuz kazandırmıyor. Bugün tuzun kilosu 50 kuruş. Kaç kilo satıp para kazanacaksınız? Bizim sattığımız tuzlar yemeklik, hayvan tuzları, kaya tuzları, açık yağ, bakliyat. Kaliteli ürünler satıyoruz, Müşteri böyle bir mekânda kaliteli ürünler satılmasını yadırgıyor, ama esnafılık bunu gerektiriyor.

Afyon perakende olarak kaya tuzunun en çok satıldığı yer. Burada fiyat uygun, katkısız, kaliteli, or-

ganik. Mineral çeşitliliği daha fazla olduğu için tansiyon, şeker hastaları bu tuzları kullanır. Şehir dışına bile tuz gönderdiğimiz olur.

Dükkan bu haliyle ilgi görüyor. Pek çok kişi anılarında bu haliyle yer alan dükkanın değişmesini istemiyor. Hatta Kültür Varlıkları Kurulu üyeleri ziyaret etti, onlarda böyle kalın diyor. Kimisi gelir fotoğraflarımızı çeker, sohbet eder. Bu ilgi bizi motive ediyor.

Bizden sonrası için umudum yok açıkçası. Zira çocuklar yurtdışında başka işlerle meşgul. Haliyle evlatlara bırakabileceğimiz bir iş değil. Aslına bakılırsa bu meslek burası ile özdeşleşti. Asırlık Tuzcu olarak devam ettiriyoruz, ama bakalım nereye kadar gider? Bakarsınız kapanır, bakarsınız devredilir, belki başka işte kullanılır. Gönümüz böyle gitmesinden yana."

AFYONKARAHİSAR'DA BİR ŞEYHÜLİSLAMIN ÖLÜMÜ

İkinci Mahmut devri Şeyhülislamlarından Halil Efendi ile Padişahın silahtarı meşhur Halet Efendi'nin araları açıktır. Erkekler arasındaki geçimsizlik kadınlara da sirayet etmişti.

“Halil Efendi ne kadar sert sözlü ve pek yüzlü ise Ziba Hanım da o kadar gönül alıcı ve kesin sözlü idi. Kısacası akıllı kısa, dili uzun, sözünü sakınmaz, dilini tutmaz bir kadın idi. Hatta daha önce Halil Efendi'nin ayrılmasından evvel Beylerbeyi gezinti yerinde Halet Efendi'nin Hanımı Lebibe Hanım'a rastladığında kocalarının aralarındaki soğukluktan dolayı Ziba Hanım, gerek ona ve gerek kocasına edepsizce sataşmış ve sonra da cariyeleri ile birlikte üzerlerine hücum etmiştir. Çocuklar ve kadınlar etrafına üşüşmüşler ve Havuzbaşı'nı kadınlar hamamına döndürmüşlerdi. Bu olaydan dolayı Halet Efendi ona kocasından daha fazla kin bağlamıştı.

Halet Efendi Şeyhülislamın azlini zaten kurmuştu.

Havuzbaşı hadisesi buna bir vesile teşkil etti. Padişaha ne dediyse dedi Halil Efendi Şeyhülislamıktan alınarak Bursa'ya sürüldü. Karısı Ziba Hanım'da onunla birlikte Bursa'ya gönderildi.

Halet Efendi şahsi garazı uğrunda her şeyi feda eder, pire için yorgan yakar yaradılıştaki bir adamdı. Beylerbeyi vakasını bir türlü unutamıyordu. Halil Efendiye ve özellikle Ziba Hanımı yok etmek için bir vesile arıyordu. Nihayet bu vesileyi pek çabuk ele geçirdi.

Bursa İstanbul'a yakın olduğundan Halil Efendi'nin hademesinden ve yeniçeri mensuplarından aşçı ve çuhadarları İstanbul'a gelip gittikçe Halil Efendi'nin eski görevine dönerek hasmına üstün geleceğinden söz edip dedikodu yapıyorlardı. Halet Efendi de bunları duyuyordu. Bu şekilde zihinleri karıştırıp bazı olaylara yol açmak istedikleri öğrenilince Şaban'ın onüçüncü günü bazı siyasi işlemler sırasında Halil Efendi Bursa'dan Karahisar-ı Sahib'e sürülüp karısı

Bursa'da bırakıldı.

Halil Efendi'nin hanımına hizmet için bırakmış olduğu aşçıbaşının damadı Aşçı Halil, İstanbul'da aşçı olan yeniçerilerden birine tehlikeli durumlara dair sözler yazmış olmasını fitne kışkırtması olarak görmüşlerdi. Halet Efendi bunu Ziba Hanım'ın idamına bir sebep olarak gösterip hemen iradesinin çıkarılması için hileye başvurdu. Halil Efendi'nin eski Adalar yakınında bulunan konağının ahırında ağzı dikilmiş gübre içine gömülü bir siyah kuzu bulunduğu haber verildi. Bu bir küfe içine konularak padişahın huzuruna çıkarıldı. Sanki bu suretle Ziba Hanım'ın büyücülüğü isbat olunmuş ve Ramazan'ın ilk günlerinde idam için irade-i seniyye çıkarılmıştı. Bunu yerine getirilmesi için de yeniçeri ocağından adamlar gönderilmişti. Bu celladlar Bursa'ya vardılar. Hacı Ziba Hanım'a:

– Seni efendi, Karahisar'a istemiş. Hükümetten izin var. Derhal İstanbul'a gitmemiz için ferman gelmiş. Dediler.

Bir arabaya bindiler. Bursa dışına çıktılar. Biraz gittikten sonra yoldan ayrılarak boğdular. Üzerindeki elbiselerini soyup cesedini ağaçlık bir yerde bir çalı dibinde bıraktılar. Bu hareket şeriata sığmaz ve insanlığa yakışmaz bir şeydi. Pek çirkin bir durum olduğundan Bursa ileri gelenleri bunu öğrenince bir adam gönderip gerekli defin işlemini yaparak şeriatın ve insanlığın icabını yerine getirdiler. İşte düzenin birtakım kötüler ile İslam birliği adına yaptığı anlaşma ve nifak taraflılığı bak ne sonuçlar verdi. İntikam alma sevdası ne dereceye vardı. Karısının intikamını almak için bir şeyhülislamın hanımı hakkında böyle din ve insanlığın dışında bir kötü işlemi reva gördü. Halbuki Osmanlı indinde kadınlar pek muhterem tutulurdu .

...Bu sebeple pek çok kimseler bu olayı Halet Efendi hakkında bir uğursuzluk sayıp bir felakete uğramasını bekler oldular. "

Karahisar'da bulunan Halil Efendi, karısının hazine sonunu duyduğunda büyük bir üzüntüye kapılmış ve bunun sonunda felç olarak yatağa düşmüş, bir süre sonra da vefat etmiştir. Ahmed Cevdet Paşa, Halil Efendi'nin vefat haberinin 2 Ağustos 1821 (3 Zilkade 1236) tarihinde İstanbul'a geldiğini yazarken, Şanizada bu tarihi 12 Ağustos 1821 (13 Zilkade 1236) olarak belirtmektedir. Devletin ilmiye sınıfının başı ve en yüksek din görevlisi olarak görev yapan, karısının

Şeyhülislam Halil Efendi'nin sandukası

başına gelenler sonucu felç olarak bir taşra kentinde ölümün kucağına atılan Halil Efendi'nin düşüşü 4 ay gibi kısa bir süre içerisinde gerçekleşmiştir. Halil Efendi'nin cenazesi vasiyeti üzerine Karahisar'da İmaret Camii'nin bahçesindeki mezarlığa (hazire) defnedilmiştir. Mezar taşı İstanbul'da hazırlatılıp getirilmiştir. Bu mezartaşı günümüzde Afyonkarahisar Kocatepe Mezarlığı'nda bulunmaktadır.

Halet Efendi'nin arkasından kötülüğünü görenlerin söyledikleri daha ağır bastı. Onlardan biri de Arif Paşa'dır ki, Halet'in ölümü ardından şu meşhur dizeleleri söylemiştir:

"Ne kendi eyledi rahat, ne halka verdi huzur; Yıkıldı gitti cihandan, dayansın ehl-i kubur"

KAYNAKLAR

1-Ahmet Cevdet Paşa, Tarihi Cevdet Osmanlı Tarihi, VI İstanbul 1994 s. 2809-2810

2-İbrahim Yüksel, Sessiz Tanıklar Afyonkarahisar Valiliği Yayını 2008 s. 149-152

3-Ragıp Şevki Yeşim'' Ziba Hanım'' Yarımay Dergisi 15 Son Kanun 1942 s.9

Yaylabacı'nda Bir Tarih:

Köy Odaları

İsmail EFE*

Özellikle Orta Anadolu'da konumlanan köylerin mimari geleneklerinin bir parçası olan köy odaları kamusal yapılar olup çok işlevlidirler. Odalar köye gelen misafirlerin ihtiyaçlarını bedelsiz karşılayıp konaklaması ve köy halkının toplanıp sohbet etmesi gibi ihtiyaçları sağlar. Odada köy halkının düğün, sünnet ve taziye gibi sosyal etkinliklerinin gerçekleşmesinin yanında, bir araya gelinerek köy sorunları hakkında konuşulup tartışılmaktadır. Özellikle de erkekler ve gençler için sosyalleşme ve davranışlarını geliştirme mekânı olmuştur.

Nitekim "Folklor Postası" isimli dergide (Mart 1945, Sayı:6) sayın Kemal Akça "Eski Köy Odaları" başlıklı yazısında şunları belirtmiştir;

"Yakın çağlara kadar yayla obalarından tutun da on bin evli köy ve bucaklara kadar yurdumuzun her köşe ve bucağında, her köy ağası evi bitişiğinde köylünün toplanıp dertleşmesi, kervanların, yolcuların, gezici çerçilerin uğrak verip yiyip içtiği, yatıp dinlen-

diği birer odası mevcuttu. Bu odalar, köylünün kendi çağında bir kültür, bir işlem yuvası, bir dertleşme; dinlenme durağı, bir hak yargılanma, bir akıl danışma ocağı idi."

Yine aynı yazıda; "Odalar köylünün düğünlerde, derneklerde toplanıp milli oyunlar oynadığı, düğün şerbeti içtiği, düğün helvası bulayıp, düğün pilavı pişirip yediği, milli türküler çığırıldığı, delikanlının güveğiyle heyecanlar tattırdığı, kış heylama av dönüşlerinde vurulan avları toplu bir yerde güle oynaya pişirip yediği, peşmani sohbetleri yapıp eğlendiği, askere çağrılan delikanlıların ayrılık törenlerinin yapıldığı ve nihayet köylüyü birbirine bağlayan, yaklaşıran sıcak ve sevimli; herkesi kendine çeken manevi sihine doyum olmayan, milli bir yuva idi." demiştir.

İlk köy odaları, kişilerin yaşadıkları evlerinin bitişiğine ekledikleri bir oda ile oluşturulmuştur. Sonrasında yetersiz kalmaya başlayan bu alanların yaşama mekânından koparak köyün farklı yerlerinde bulunan bağımsız bir yapı olarak meydana gelmesi ihtiyacı doğmuştur. Sivil mimarinin bir parçası olan

* Mimar

köy odasının gelenekleri ve mimari yapısı bulunduğu coğrafyaya göre çeşitlilik göstermekle birlikte bulunduğu yerin malzeme olanaklarına göre sade bir dil ile inşa edilmektedirler.

Köy odaları; köy halkının bir araya gelerek yapıyı oluşturduğu gibi köydeki nispeten daha varlıklı kişilerin bağışlarıyla ile de yapılabilmektedir.

Afyonkarahisar ili, İhsaniye ilçesi, Yaylabacı kasabasında yer alan pek çok köy odası da bahsedilen özellikleri taşıyıp bunlardan ikisi günümüzde bakıma muhtaç biçimde varlıklarını sürdürmektedirler. Oda yapıları yine aynı kasabada yer alan ve 2017 yılında yerel yönetim tarafından restorasyon projeleri hazırlanan tarihi "Yaylabacı Karakol" yapısı ile dönemsel ve yapısal benzerlikler göstermektedirler. İki katlı kâgir ve ahşap çatıya sahip yapıların 20. yüzyıl başlarında yapıldığı düşünülmektedir.

Köy odalarının taş duvarlarının bittiği yerde taş silmeler vardır ve birinci katta yer alan pencerelerin söveleri sıvalı ve üzeri açık renk boyalıdır. Taş duvarlar zamanla sıvanarak özgün örgünün belirsizleşmesine sebep olmuştur. Odaların bir tanesinde zemin katın üst kata göre daha yıpranmış olması

ve pencere kenarlarında sövelerin olmaması yapının zemin katının hayvan barınağı olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Gelen misafirlerin hayvanlarının burada kaldığı akla gelmektedir. Diğer iki odada ise zemin katta yer alan yarı açık alan hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır. Üzeri ahşap sundurma ile kapatılan Köy odalarının girişleri, zemin kattan birinci kata ulaşan bir merdiven ile birinci kattan sağlanmaktadır. Yapısal özelliklerine bakıldığında zaman özgün ve nitelikli mimari elemanlara sahip olan bu köy odaları en az aynı mahallede yer alan Karakol yapısı kadar öneme sahiptirler.

Günlük yerel Kocatepe gazetesinin 12 Ağustos 2013 Pazartesi günü sayısında da "Yaylabacı'nda Bayram Geleneğine Devam" başlıklı yazıda köy halkı odaların bakımının yapılması konusunda görüş bildirmişlerdir.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının (telefon, televizyon, internet gibi) yaygınlaşması ve bir yerden başka bir yere ulaşım sorunlarının çözülmesi ile birlikte köy odalarına olan ihtiyaç git gide azalırken,

evvelden köy halkı arasındaki iletişimin, sosyalleşmenin sağlandığı konukseverlik göstergesi olan mekânlar günden güne yok olmaktadır. Unutulmaya yüz tutmasına imkân vermeden gelecek nesillerin de bu mimari yapıyı ve kültürü tanıyıp, parçası olabilmeleri için köy odaları yapılarının ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenip onarım yapılarak tekrar kullanıma kazandırılmaları gerekmektedir.

(Mimar Sayın İrem Erdem'e katkılarından dolayı teşekkürümü sunarım)

ESKİ HİTİT DÖNEMİ MEZARLIK KAZILARI İSCEHİSAR İLÇESİ SEYDİLER BELDESİ YANARLAR KAZISI

Ahmet İLASLI*
ahmetilasli@hotmail.com

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Kutlu Emre tarafından, MÖ II. bin Eski Hititlerin yayılım alanı kapsamında verilen tez için, bölgeye gelerek incelemelerde bulunan öğrencisi Doğu Mermerci tarafından, o zamanki Seydiler köyünde Küpyeri olarak bilinen Işık Ailesi'nin kullandığı tarlada, sürüm zamanlarında ortaya çıkmış durumdaki küp parçaları ile daha önce müzeye getirilmiş küp ve diğer kapların Eski Hitit eserleri olduğunu öğrenmesi ve hocasına bildirmesi üzerine, o güne kadar bölgede Eski Hitit varlığının bilinmemesi ve tarihe sunulacak önemli bir veri olacağı düşüncesiyle, Hocası Prof.Dr. Kutlu Emre tarafından, 1975-1977 yılları arasında, kurtarma kazısı yapılmıştır.

Yapılan kazı sonucuna göre, Eski Hitit yerleşimine ait bir iz bulunamasa da bir mezarlık alanı olduğu belirlenmiş olan bu yer, İscehisar İlçemizin bu günkü Seydiler beldesinin Yanarlar Mahallesi'ndeki Işık Ailesi'ne ait tarla ve çevresinde bulunmaktadır ve Müze Mü-

Kazı durumunu gösteren fotoğraf ve aslına uygun sergilemesi

dürlüğü tarafından Eski Hitit Mezarlığı Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

İki yıllık kazı mevsiminde, 9 açma açılarak çalışılmış ve toplam 36 adet küp mezar bulunarak incelenmesi yapılmıştır. Kazı öncesinde bulunan 10 adet mezar küpüyle birlikte, böylece 46 küp mezar ortaya çıkarılmış bulunmaktadır.

Birkaç kuşak boyunca kullanıldığı anlaşılan mezarlıkta, hafif eğimli araziye 1-2 m derinliğinde çukurlar kazılmış, küpler çukur içine ağızları yukarı açık gelecek biçimde yerleştirilmiştir. Ölü daha sıcaklığını yitirip katılaşmadan, ayaklar dibe, baş ağız kenarına gelecek biçimde çömelmiş durumda yerleştirilmiştir. Bu gömme biçimine hoker ve yarı hoker (ana karnındaki gibi) gömü adı verilmektedir. Küpün ağzı kalın yassı taşlarla kapatılmakta, üzeri toprakla örtülmektedir. Küpün içine veya dışına, ölü, sevdiği özel ve süs eşyasından başka, ona armağan edilen pişmiş toprak kaplar ve topuz başlı iri süs iğneleri, takı boncukları, ağırşaklar ile aşık kemikleri gibi eşyalarla birlikte gömülmektedir.

Kazı buluntuları

*Emekli Arkeolog

**Kazı sonrası
müzeye
getirilen
kült amaçlı
yapılmış
ünik testicik**

Pişmiş toprak eşya olarak ölünün konduğu küpler, yonca ağızlı testiler, yuvarlak ağızlı testiler, sepet kulplu çaydanlıklar, emziği kulpun yan tarafında ibrikler, çift kulplu vazolar, çanaklar bulunmuştur.

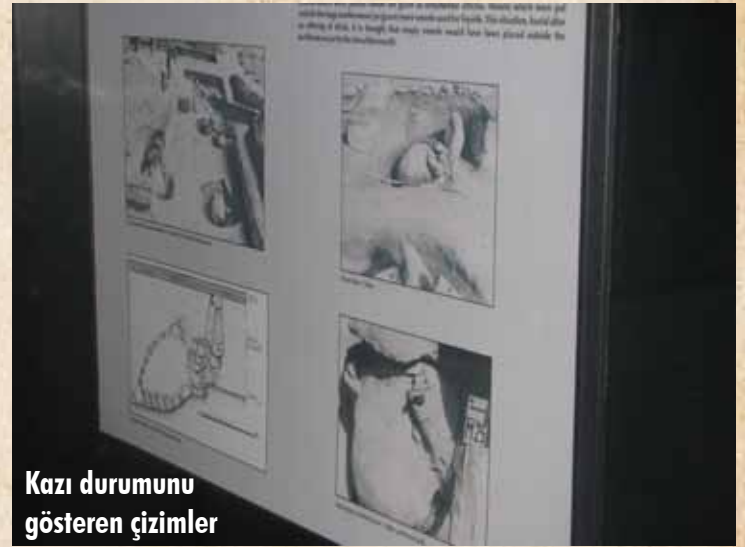
Süs eşyası olarak topuz başlığı iri iğneler, konik başlı iğneler, başı yivli iğneler, başı dilimli iğneler, kıvrık başlı iğneler, halkalar, gerdanlık taneleri, çeşitli taşlardan boncuklar, böcek kabuğundan gerdanlıklar ele geçmiştir. Taştan, pişmiş topraktan, kemikten çeşitli biçimlerde ağırşaklar, dilimli düz yassı topuz başları ve çeşitli, irili ufaklı kemikten aşıklar da bolca bulunmuştur.

Yanarlar Mezarlığı'nda bulunan pişmiş toprak eşyaların hemen hepsi çarkta yapılmıştır. Kapların hamuru, koyu kiremit, kızıl devetüyü, kızıl kahverengindedir. Hamurda, katkı malzemesi olarak, irice kum ve parlak mika tanecikleri kullanılmıştır. İri taneli hamur iyi işlenmemiş ve sıkıştırılmıştır. Bunun yanında iyi işlenmiş hamurlu, ince cidarlı kaplar da az değildir.

Yanarlar çömleğine biçim verildikten sonra, görünümünü daha güzelleştirmek için, astar, perdah, boya, banyo ve nemliyen düzeltme yöntemleri uygulanmıştır. Yanarlar kaplarında bezeme ögesi olarak çeşitli biçimde düğmeler, yatay yivler, kabartma bantlar, kabartma ip şeridi, tek merkezli daire baskıları, stilize edilmiş insan yüzü ve boğa başı motifleri kullanılmıştır. Ayrıca, İç Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit Çağı'nda görülen hayvan başı biçimli emziklerin Afyonkarahisar çevresinde bulunduğu ve kullanıldığı çok güzel bir örnekten anlaşılmıştır. Yanarlar Mezarlığı buluntularının büyük bir çoğunluğu, Anadolu'nun MÖ II. bin

Kazı buluntusu kaplar

**Kazı durumunu
gösteren çizimler**

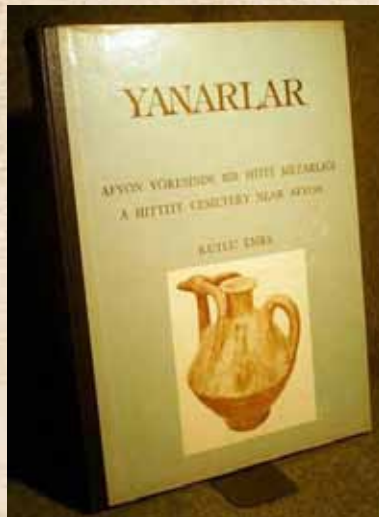
yılın ilk yarısına ait, özellikle Hitit merkezlerinde açığa çıkmış eserlerle oldukça yakın benzerliklerle göstermektedir. Bu benzerlikler sayesinde, Mezarlık'ın kullanım süresi saptanabilmektedir. Buna göre, bu Mezarlık Asur Ticaret Kolonileri çağının Geç Dönemi ile Eski Hitit Krallığı döneminde kullanıldığı belirlenmiştir.

Kazı sonrası, değişik zamanlarda Müze Müdürlüğüne gelen ihbarlar sonucu, yine küçük çaplı çalışmalar yapılarak mezar küpleri ortaya çıkarılmış olup, müzeye getirilen pişmiş toprak kaplardan biri de ünik bir eserdir. İnsan başlı erkeklik organı biçiminde emziği olan bu testicikğin bir örneği daha henüz bulunamamıştır.

KAYNAKÇA

Müze arşivi

Kutlu Emre, Yanarlar, Afyon Yöresinde Bir Hitit Mezarlığı, Ankara 1978.

Kutlu Emre'nin kitabı

HAYRAN VELİ CAMİİ VE TÜRBEİ

Abdülkadir KALENEROĞLU*

Kayihan, İhsaniye'ye bağlı, Afyonkarahisar-Eskişehir Karayolu'ndan biraz içeride, Afyonkarahisar'a 30 km, ilçe merkezine ise 8 km mesafede yer alan bir kasabadır.

Adını Oğuz Han'ın Kayı boyundan aldığı belirtilen kasabada yıllar önce bir deprem meydana gelmiş ve bu depremde kasaba yerle bir olmuş, bunun üzerine kasabaya "Kaya-Viran" adı verilmiştir.

1989 yılında Tekke, Garen ve Kunduzlu köylerinin birleşerek oluşturduğu "Kayihan" kasabasının ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır.

Makalemize konu olan Hayran Veli Camii ve Türbesi de kasabanın Türbe Mahallesi, Cami sokakta birbirine bitişik iki yapı olup aynı bahçe içerisinde yer alır. Cami batı yönünde, türbe ise doğu yönündedir.

A- HAYRAN VELİ CAMİİ

Hayran Veli Camii iki aşamalı olarak yapılmış olup minaresi R 1311/ M 1895 yılında, cami ile birlikte son cemaat yeri ise 1967 yılındaki onarım sırasında kesme taştan yapılmıştır.¹

Camiye kuzey cephedeki kapıdan giriş sağlanır. Giriş kapısının etrafı çevrilmiş, üzeri de sundurma ile

örtülerek ayakkabılık yapılmıştır. Buradan kare planlı ve ahşap direkler üzerine yükselen asma katlı son cemaat yerine ulaşılır. Son cemaat yeri 1967 yılında kesme taştan yapılarak camiye eklenmiştir. Son cemaat yeri harimden pencereli bir bölme ile ayrılır. Buradaki kapıdan harime geçiş sağlanır.

Kuzeyde kapı girişinin üzerinde kadınlar mahfili yer alır. Mahfilin harime bakan kısmının önü ahşap korkulukla kapatılmıştır.

Harime giriş kapısının iki yanında birer, güneyde mihrabın iki yanında birer, doğuda bir, batı duvarında ise iki tane kemerli büyük pencere yer alır. Ayrıca kuzey, güney ve batı duvarlarında ikişer tane niş şeklinde açılmış küçük tepe pencereleri bulunur.

Harim tavanı ahşap, kenarları tırtıllı ve iç içe kare-

*Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar.

¹ Mehmet Bozdağ, Afyonkarahisar İli Frig Vadisi Kültür Envanteri, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2009, s. 240; Afyonkarahisar Kültür Envanteri 2013, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Afyonkarahisar 2013, s. 370.

ler şeklinde tekne tavanlı olup ortada sekizgen göbek yer alır. Göbeğin iki yanında enine ikişer tane kare şeklinde tavan süslemesi daha bulunur. Ortasında yıldız şeklinde motif bulunan içerlek tavan süslemeleri çitalardan oluşan dikdörtgen panoların eşkenar dörtgenlere bölünmesiyle yapılmıştır. Beyaz renkte boyanan tavandaki süslemelerde gül kurusu, pembe ve mavi renklerin kullanıldığı görülür.

Mihrap düz kemerli ve içerlek iken 2006 yılındaki restorasyondan sonra şimdiki çinili hale getirilmiştir. Minber ise ahşap olup tavan iççiliği ile aynı özelliği taşımakta, oyma ve işlemelidir. Güneydoğu köşede sade ve ahşap vaaz kürsüsü yer alır.

İçten duvarlar sarı renkte boyalı, kible duvarı alt pencere hizasına kadar Kütahya çinileri ile kaplı iken diğer yerler ahşap lambri kaplıdır. Dış duvarlarında kesme taş bloklarının kullanıldığı caminin batı duvarı taş örgülü ve araları beton derzli, diğer yönler ise betonla sıvalı ve yeşil renkte boyalı, üst örtüsü geniş ahşap sacaklı ve kırma çatılı, üzeri Marsilya kiremitle kaplıdır.

Kalorifer ile ısıtılan cami tabanına seccade desenli makine halısı serilidir.

Girişi son cemaat yerinden olan minarenin kaidesi kare olup çatı hizasına kadar yükselir. Kaide ile pabuç arasında iki kavalan oluşan bir silme yer alır. Pabuç kesik konikal formda olup gövde ile pabuç arasında yarım silindirik formu bir bilezik vardır. Gövde tuğladan olup şerefe altında ikinci bir bilezik daha vardır. Şerefe beş sıra kirpi burnu üzerine oturmuş taş korkulukludur. Petek sıvalı, çokgen piramidal külah ise demir doğramalı ve buzlu camlıdır.

Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 18-11-1992 tarih ve 1497 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınan caminin en son 2006 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yanındaki türbe ile birlikte tamir ve restorasyonu yaptırılmıştır.

B- HAYRAN VELİ TÜRBESİ

Caminin doğu duvarına bitişik olan türbe, kesme taştan, doğu-batı doğrultusunda ve dikdörtgen planda yapılmıştır. Güneyde iki, doğuda ve kuzeyde ise birer küçük pencere ile aydınlatılan türbede kubbelere geçiş tromplarla sağlanmakta, türbenin üzeri ise altışar köşeli kasnakla geçilen iki kubbe ile örtülüdür. İçte kubbeleri beşik kemer birbirine bağlarken kubbelerin üzeri oluklu tuğla ile kaplıdır.

Türbe girişinin karşısındaki güney duvarında beşik kemerli ve yarım daire kesitli mihrap yer alır. Duvarlar içten sıvalı, yalancı kemerlerin içi boyama süslerle bezelidir. Süslemelerde mavi ve sarı renkleri hâkim olup doğu duvarında cami ve ağaçlar, batı duvarında cami, şemseler ve çeşitli yazılar, kuzey duvarında gemi ve deniz manzarası şeklinde süsleme yapılmıştır. Kapıda ise "Allah" (cc), "Muhammed" (sas) ve "Bismillâhirrahmânirrahîm" yazıları, kuzey duvarında da tarih ve bitkisel motifler dikkati çeker. Türbeye girişin sol tarafı 22 cm yüksekliğinde bir platform şeklinde düzenlenmiş olup sandukalar bulunmaktadır. Öndeki sandukalardan ortadaki Hayran Veli'ye kuzeyindeki eşine, güneyindeki oğlu Hayran

Balı'ya² arkasındaki altı sanduka da müritlerine, bir rivayete göre de askerlerine aittir.

Hayran Veli Sultan, Hoca Ahmet Yesevi Ocağı'na bağlı Horasan Erenlerinden olup Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda yetişmiş bir evliyadır. 13. yüzyıl sonları veya 14. yüzyıl başlarında Moğol saldırısı sırasında beraberindekilerle birlikte Kayıhan kasabasına gelmiş ve burada tekke kurarak yerleşmiş ve halkı eğitmiştir.³

Türbedar kadının belirttiğine göre, Hayran Balı'nın yedi kardeşi vardır. Yedikardeş birlikte Afyonkarahisar'a gelip yerleşmişler ve halka şifa dağıtmışlardır. Bunlar: Hayran Balı, Hasan bin Basri, Yargeldi Sultan, Karacaahmet Sultan, Mahmut Dede, Gazlıgöl'deki Dede ve Hacıbeyli köyündeki evliyadır.⁴

Karacaahmet Sultan ile kardeş olduğu söylenen Hayran Veli Sultan, rivayetlere göre bir taraftan halkı irşat ederken öte taraftan da insanların göz veya vücutlarında çıkan sulu çıban, kan çıbanı ve göz çıbanı gibi hastalıkları tedavi ederek çocuğu olmayan kadınlara şifa olmuştur. Bugün dahi bu tür rahatsızlığı olanlar türbeyi ziyaret ederek dua eder ve türbede bulunan "Cofer Toprağı" adı verilen toprağı çıbanın bulunduğu bölgeye sürerler. Bir süre sonra kan veya göz çıbanı rahatsızlıkları geçenler ve çocuğu olan hanımlar tekrar türbeye gelerek kurban keserler.⁵

Çilehanesi de bulunan türbe, 1967 yılında ya-
nındaki cami ile birlikte tamir görmüş, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 18-11-1992 tarih ve 1497 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınmış, en son 2006 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yanındaki cami ile birlikte çevre düzenlemesi ve restorasyonu yaptırılarak güzel bir görünüme kavuşturulmuştur.

² Bazı kaynaklarda Hayran Balı'nın oğlu değil, kendisinin ikinci bir ismi olduğu, bu iki ismin aynı kişiyi belirttiği ifade edilir. Bkz. Mehmet Gündoğan; Afyon'un Meşhurları, AFG Matbaası, Ankara 2012, s. 45.

³ Fikri Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari ve İlim Adamlari, Yıldız Matbaası, Afyon 1969, s. 173; Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C.I, Karınca Matbaası, İzmir 1971, s. 359.

⁴ Musa Seyirci; "Kayıhan Kasabası Dede ve Yatırları", Belde-miz, Afyon Belediyesi Yayınları, Afyon 1992, S. 28, s. 32.

⁵ Yazıcıoğlu, a.g.e., s. 173-174; Gündoğan; a.g.e., s. 45.

Hayran Veli Camii ile Türbesi'nin güney batısında kasaba mezarlığı, türbenin 250 m kadar güney doğusunda bulunan Dedemağaç Tepesi (Tekke Bayırı Tepesi)'nde, de etrafı duvarla çevrili, üzeri açık bir yatırın olduğu tekke vardır. Tekkenin etrafı 120 cm yüksekliğinde ve 50 cm genişliğinde kesme blok taşlarla dikdörtgen biçimli duvarla çevrilidir. Giriş kapısının sağında bayrak direği bulunmaktadır.

BİR FOTOĞRAFIN HİKÂYESİ

ENVER PAŞA AFYON'DA

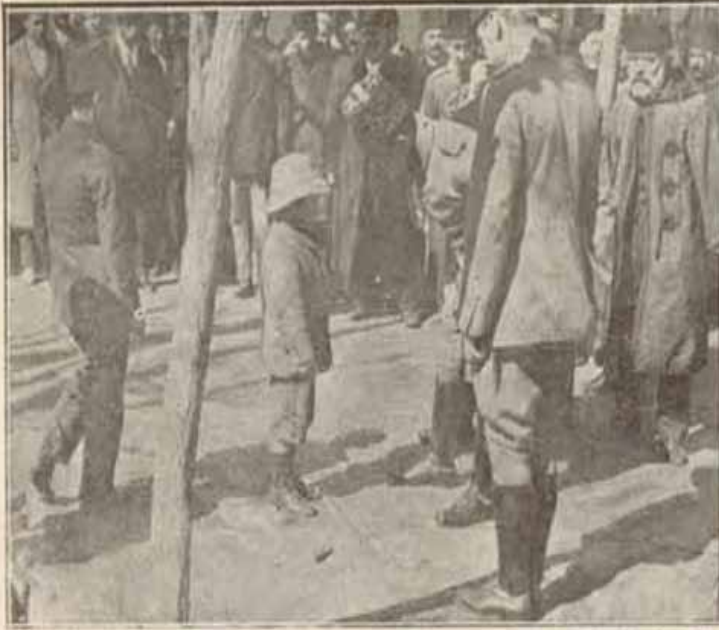
Hasan ÖZPUNAR

1. Dünya Savaşı yıllarının Osmanlı ordusunda kullanılan meşhur başlığı "Enveriye" giymiş küçük bir çocuk ve ona doğru eğilmiş bir Osmanlı paşası. Sıradan bir kişi değil; Harbiye Nazırı, Başkomutan vekili, hanedan damadı gibi birçok unvana sahip Enver Paşa.

Enver Paşa savaş boyunca hem cepheleri denetlemek amacıyla Anadolu'nun dışında Avrupa, Irak ve Filistin cephelerine varıncaya kadar pek çok yeri ziyaret etmişti. Bu ziyaretlerinden en önemli ve anlamlılarından birisi de Medine'ye kadar uzanan 4. Ordu mintkasına yaptığı seyahattir.

12 Şubat 1916'da İstanbul Haydarpaşa Garı'ndan başlayan ve trenin geçtiği bütün şehirlerde tören-

lerle karşılanan Enver Paşa bu seyahatinde Halep, Şam, Filistin, Kudüs ve sonunda Medine'yi ziyaret etmişti. Ortadoğu'yu Osmanlı'dan ayıran Arap isyanlarının başlamasından birkaç ay önce yapılan bu seyahatte Enver Paşa gittiği her yerde yerel basında yazılan methiyeler ve yöre ileri gelenleri; din adamları, aydınlar, şairler ve eşraf tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Onuruna verilen yemeklerde yapılan konuşmalarda, ümmetin izzetini koruduğu için övülmüştür. Paşa; halife ve hilafetle İslam mirasına sahip çıkan, kendinden önceki İslam kahramanları mesele; Selahaddin Eyyubi gibi İslam'ı ve Müslümanları yücelten kahramanlar ile aynı çizgide ve onların bir devamı olarak selamlanmıştır. Gittiği her yerde özellikle de askeri okullar ve kız okullarındaki bütün

۱ - پاشا پاشا در فرمان زاده شهید بابا سید اشکاف ایلی ایون
پاشا قوماندان و کماندن جبهه حرب در اردو حاکم ایلی ایون
پاشا قوماندان و کماندن جبهه حرب در اردو حاکم ایلی ایون

لقمه بی به جینه کذبیه مخصوص بر جدیت واعضا
و سکوتله بر شدیدی .

شو مقاله نك روح وزمینی ایسته شو وقعه ولوحه
تشکیل ایلیسور. نه قدر جالب تأثر ونحسدرکه یور.
غون، اعصابی کرکین، آفاقری شیشکین بو ایکی
انسان برد فیلسوف ویا ادیب اولمادی حالده صرف
دین قرداشلی، مقصد بولداشلی حدیله روحاً
بر لککری بو قدر فوق العاده بر حالده یكدیکرینه
قارشی بیوک بر نزاکت و توازنله، صمیمیت و
محبتله ابراز ایله بیلورلر. بن شو مختصر وقعه بی
بوyle شرح ایلیسورم. عین جریان طوتمیش
ایکی قوتك برد تقری یكدیکریشه تصادف ایلیجه
معکوسی بر جریانده اولدقلری و مادیاتی از کین

öğrenciler ve halk tarafından heyecanla karşılanmış ve geçtiği güzergâh ve uğradığı beldelerde sevgiyle bağirlara basılmıştır. İslam dünyasında hilafetin gölgesinde emniyet içinde yaşayan Osmanlı tebası için bir dizi yenilgi ve işgalin doğurduğu hayal kırıklıklarını gideren bir kahraman, ileriye gören ve ümmetinin üzerine titreyen bir Osmanlı devlet adamıdır.¹

Enver Paşa'nın gezisi 9 Mart 1916'da sona erdi. Acaba içine mi doğmuştu bu toprakları kaybedeceğimiz?

Geziden geriye kalan yüzlerce fotoğrafın içinde belki de en anlamlılarından birisi bu fotoğraftı.

Muhtemelen Şubat ayının 14-15'i olmalı. Zira Enver Paşa ayın 12'sinde İstanbul'dan çıkmış ve hat üzerindeki şehirleri denetleyerek birkaç gün sonra 4.ordunun bulunduğu Afyonkarahisar'a gelmiş. Fotoğraf, bugün yerinde Ali Çetinkaya Gar binasının olduğu yerde eski, İstanbul İstasyonu'nda çekilmiş. Küçük bir çocukla konuşan Enver Paşa ve geride onları izleyen Afyonkarahisar'ın önde gelen simaları. O dönem için oldukça iyi giyinmiş (giydirilmiş) çocuk kim? Ne konuştular? Kafamdaki soru işaretlerinin cevabını dönemin ünlü dergilerinden Harp Mecmuası'nı

incelerken buldum.²

Derginin Mayıs 1333/1917 tarihli 19.sayısında sayfaların arasında kalmış küçük bir fotoğraf. Evet, elimdeki fotoğrafın tıpkısı. Fotoğraf altında şunlar yazıyor;

"Beş yaşında bir kahraman zade şehit babasının intikamını almak için Başkumandan vekilinden cephe-i harplerde istihdamını rica ediyor."

5 yaşında bir şehit çocuğu, Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın karşısına çıkmış cepheye gitmek istiyor. Bugünde aynı değil mi? Televizyonlarda izlemiyor muyuz şehit babalarının tabutları karşısında vakurca duran, bizi de askere alın diyen çocukları, eşleri, babaları, anaları, kardeşleri. 100 yıl öncede böyleydi, şimdi de böyle. Türk milletine has bir özellik olsa gerek. Fedakârlık. Bir çırpıda aklımdan geçenler bunlar.

Sonra başka şeyler aklıma geliyor. O çocuk kimdi, kimlerdendi? Sahip çıkıldı mı? Yoksa bir kenarda unutuldu mu? Çoktan rahmeti rahmana kavuşmuş olsa gerek. Mekânları cennet olsun.

Not: Bu ziyarette çekilmiş 1 fotoğraf daha vardır.

² Harp Mecmuası, Osmanlı ordularının 1.Dünya Savaş'ında yazdığı destansı mücadeleyi şiir-nesir yazı ve oldukça bol fotoğrafla anlatmak üzere Harbiye Nezareti tarafından Kasım 1915-Haziran 1918 tarihleri arasında 27 sayı yayınlanan bir mecmuadır.

¹ "Enver Paşa'nın Ortadoğu Seyahati" Doğu Kütüphanesi Yayınları İstanbul 2007

Çanakkale’de Şehit Olan Bolvadinliler

Yrd. Doç. Dr. Abdullah POŞ
Osmaniye Korkut Ata Ü. İlahiyat F.

Giriş

Asırlardır İslam’ın bayraktarlığını yapan Osmanlıların I. Dünya Savaşı öncesinde birçok cephede ağır yara almış olması, Osmanlı’nın mirasını paylaşmayı amaçlayan İtilaf devletlerini iştahlandırmıştır. İngiliz ve Fransızların önderliğinde bir araya gelen bu grup, Osmanlı’nın mirasını paylaşma hedefini gerçekleştirebilmek için dünyanın dört bir yanından değişik din, dil, renk ve ırktan bir milyondan fazla insanı Çanakkale’de karşı karşıya getirmiştir. Düşman donanmalarına ait gemilerin 3 Kasım 1914’te boğazdan gerçekleştirdiği saldırıyla deniz savaşı başlamıştır. Denizdeki mücadelede başarılı olamayan İtilaf devletleri 25 Nisan 1915’ten itibaren Gelibolu Yarımadası’na asker çıkartmak suretiyle kara savaşlarını da başlatmıştır. Hem deniz hem de karada devam eden çatışmalar 9 Ocak 1916 tarihinde sona ermiştir. Bir yıldan daha fazla süren Çanakkale Muharebeleri’nde adeta bütün dünyanın Osmanlılar karşısında yer alması, yediden yetmişe eli silah tutan herkesin vatan savunmasına koşmasını zorunlu kılmıştır. Diğer şehirlerden olduğu gibi Bolvadin’den de Çanakkale seferberliğine pek çok kişi iştirak etmiştir. Bunların önemli bir kısmı şehit olmuştur. Milli Savunma Bakanlığı, Çanakkale Muharebeleri’nin de yer aldığı I. Dünya Savaşı’ndaki tüm cephelerde verdiğimiz şehitlerin nüfus ve askerlik bilgilerini, resmi internet sitesi aracılığıyla araştırmacıların erişimine sunmuştur. Bu kaynağın yanında başta Gazi Mustafa Kemal olmak üzere Çanakkale Savaşları’na katılan yerli ve yabancı askerlerin gözlem, rapor ve günlükleri ile birçok araştırma eseri de yayımlanmıştır. Bolvadinli Mehmed Sinan Bey’in harp hatıraları da bu yayınlar arasındaki yerini almıştır. Bu yazıda ise Çanakkale Cephesi’nde şehit düşen Bolvadinlilerin tanıtılması hedeflenmiştir. Konuyla ilgili kaynaklardan hareket-

le Çanakkale’de şehit olan Bolvadinlilerin sayısı, ilçe genelindeki dağılımı, rütbe ve yaş durumları ile şehadet yerleri ortaya çıkarılmıştır.

Şehitlerin İlçe Genelindeki Dağılımı

Milli Savunma Bakanlığı’nın internet sitesinde yer alan verilere göre I. Dünya Savaşı sırasında Çanakkale Cephesi’nde şehit düşen toplam Bolvadinli sayısı 179’dur. Bolvadinli şehitlerden 152’si ilçe merkezi, 27’si ise 8 köy nüfusuna kayıtlıdır. En çok şehit veren köy Kemer kaya’dır. Çanakkale’de bu köyden 7 kişi şehit düşmüştür. Hamidiye’den 6, Karayokuş’tan 4, Dişli ve Özburun’dan 3’er, Yörükkaracaören’den 2, Büyükkarabağ ve Güney köylerinden de 1’er şehit verilmiştir. (www.msb.gov.tr).

Şehitlerin Yaş ve Rütbe Durumu

Çanakkale’de şehit düşen toplam 179 Bolvadinli den 23’ünün doğum tarihi verilmemiştir. Bu sebeple onların yaşı tespit edilememiştir. Doğum tarihi kaydedilen 155 şehidin yaşları 22 ile 43 arasında değişmektedir. En yaşlı şehit 1872 doğumludur. 43 yaşında şehit olanlardan Mehmet oğlu Ahmet, Özburun köyündendir. En genç 6 şehit ise 22 yaşında şehadet mertebesine ulaşmıştır. 1893 doğumlu olan bu 6 kişi Bolvadin merkez nüfusuna kayıtlı Mehmet oğlu Abdil, İsa oğlu İlyas, Ömer oğlu Yusuf, Mehmet oğlu Ali, Hamza oğlu Mustafa ve Abdullah oğlu İsa’dır (www.msb.gov.tr).

Yaşları tespit edilebilen toplam 156 şehidin 47’si (% 30) 22-25 yaşları arasındadır. 43’ü (% 28) kişi 26-30 yaşları arasında, 39 (% 25) kişi 31-35 yaşları arasında, 22 (% 14) kişi 36-40 yaşları arasında, 5 (% 3) kişi ise 40-43 yaşları arasında şehit olmuştur (www.msb.gov.tr).

Bolvadin ilçesinden Çanakkale Cephesi’nde şehadet mertebesine ulaşan toplam 179 kişiden 11’inin

rütbe durumu belirtilmemiştir. Rütbe bilgileri kaydedilen 168 şehidin 1'i onbaşı, geri kalan 167'si ise erdir (www.msb.gov.tr).

Şehadet Yerleri

İtilaf devletleri, Çanakkale'yi geçebilmek için önce deniz, sonra da kara saldırıları gerçekleştirmiştir. Deniz savaşında amacına ulaşamayan düşman birlikleri, kara harekâtını da başlatmış ve karadaki mücadeleleri hava kuvvetleriyle takviye etmiştir. Çanakkale Cephesi'nde şehadet mertebesine ulaşan 179 Bolvadinli, Gelibolu yarımadasının çeşitli yerlerindeki kara savaşları sonucunda şehit düşmüştür (www.msb.gov.tr).

Bilindiği gibi Çanakkale kara savaşları, genel olarak yarımadanın güneyinde Seddülbahir, kuzeyinde ise Arıburnu ve Anafartalar bölgelerinde yoğunlaşmıştır (Darkot, 1977: 349-350). Hem Seddülbahir hem de Arıburnu ve Anafartalar'daki çatışmalar sırasında diğer şehirlerden olduğu gibi Bolvadin'den de şehit verilmiştir. Milli Savunma Bakanlığı'nın internet sitesinde yer alan Bolvadinli 179 şehitten 14'ünün şehadet yeri hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. 8 kişinin şehit düştüğü yerle ilgili olarak da sadece "Meydan Harbi" ifadesi kullanılmıştır. Geri kalan 157 Bolvadinli ise Gelibolu yarımadasının çeşitli yerlerindeki mücadeleler sonucunda şehit olmuştur. Bunlardan 43'ü Seddülbahir, 50'si de Arıburnu ve Anafartalar bölgesinde 1 3'ü siper mücadelelerinde, 57'si ise sıcak çatışmalar sırasında yaralanıp da tedavileri yapılmak üzere kaldırıldıkları hastanelerde şehit olmuştur (www.msb.gov.tr).

25 Nisan 1915 tarihinden itibaren Seddülbahir cephesine çıkartılan düşman birlikleriyle mücadele ederken şehit düşenlerden 43'ü Bolvadinlidir. Bunlardan 7'si Zığındere, 5'i Kerevizdere, 4'ü Kirte, 3'ü Keçideresi, 3'ü Yeşilsirt, 2'si Triyandafıl Çiftliği, 1'eri Domuz Deresi ile Şehitler Sirtında, 17'si de Seddülbahir muharebeleri sırasında şehadet mertebesine ulaşmıştır (www.msb.gov.tr).

İtilaf devletlerinin, Seddülbahir'le eş zamanlı olarak karaya çıkartma yaptığı yerlerden biri de Arıburnu'dur (İğdemir, 1990: 19 vd.), (Atay, 2011, 14 vd.). Hem Seddülbahir hem de Arıburnu'ndaki saldırılarda hedefine ulaşamayan düşman kuvvet-

¹ Bakanlığın internet sitesinde 3 kişinin Ahmetlidere, 1 kişinin de İlhan köyü muharebelerinde şehit olduğu yazılıdır. Yapılan araştırma sırasında bu 4 şehidin şehadet mevkilerinin Seddülbahir, Arıburnu veya Anafartalar cephelerinden hangisinde yer aldığı tespit edilememiştir.

leri, bir sonuç alabilmek için daha kuzeyde üçüncü bir cephe açma gereği duymuştur. Anafartalar adını taşıyan bu cephenin açılma sebebi, Seddülbahir ve Arıburnu'nda sert direnç gösteren Osmanlı kuvvetlerini arkadan kuşatmaktır. Bu amaçla 6 Ağustos 1915 tarihinde Suvla Koyu'na çıkartma yapılarak 3. cephe de açılmıştır. Ardından da Arıburnu ile Suvla çıkartma kuvvetleri birleştirilerek Gelibolu Yarımadası'ndaki savaşların yoğunluğu bu bölgeye kaydırılmıştır (Kuşun, 1993: 207), (Tezcan, 2015: 176 vd.).

Yukarıda da belirtildiği gibi Arıburnu ve Anafartalar cephesinde devam eden çatışmalarda Bolvadin'den 50 kişi şehit düşmüştür. Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyinde şehit olan Bolvadinlilerden 14'ü Anafartalar, 9'u Arıburnu, 8'i Damakçılık, 6'sı Kanlısirt, 3'ü Asmalı Dere, 3'ü Kireç Tepe, 2'si Conkbayırı, 1'eri de Bakaba-ba, Çimen Tepe, Şahin Tepe, Mesut (Mestan) Tepe ve Yusufçuk Tepe mevkilerindeki mücadelelerde şehit olmuştur (www.msb.gov.tr).

Çanakkale'deki kara muharebelerinin bir kısmının da siper çatışmaları şeklinde devam ettiği bilinmektedir (Albayrak vd., 2005: 122, 68 vd.), (Yıldırım, 2015: 229), (Caşın, 2015: 529-534), (Tutkun, 2015: 576). Çeşitli siperlerdeki mücadelelerde şehit düşenlerden 3'ü Bolvadinli'dir. Bunlardan 1'i Mehmet Çavuş, 1'i Çatal Sirt siperlerindeki muharebeler sırasında şehit olmuştur. 1 kişinin şehit düştüğü yer ise "Mahall-i Mahfuz" ifadesiyle kayıtlara geçmiştir (www.msb.gov.tr).

Çanakkale muharebeleri sırasında askerlerimizin pek çoğu sıcak çatışmalar esnasında şehit olurken bir kısmı da yaralanmıştır. Yaralıların ilk tedavileri, hemen cephe gerisindeki sargı yerlerinde yapılmıştır. Sargı yerlerindeki sağlık heyeti tarafından gerçekleştirilen ilk müdahalenin ardından kısa sürede tedavileri yapılabilecek olanlar Gelibolu'daki hastanelere, tedavisi cephe gerisinde mümkün olmayanlar ise çevre illerdeki hastanelere nakledilmiştir (Esenkaya, 2011: 28). Bu hastanelere nakledilen yaralı Bolvadinlilerden 57'si tedavileri devam eden hastanelerde şehadet mertebesine ulaşmıştır. Bunlardan 29'u cephe gerisindeki sargı yerleri ile Gelibolu'daki hastanelerde, 28'i ise Tekirdağ, Erdek, Manisa ve İstanbul'daki hastanelerde şehit olmuştur (www.msb.gov.tr).

Çanakkale cephesinde şehit düşen toplam 179 Bolvadinli'nin tamamına ait nüfus ve askerlik kayıtları ile şehit oldukları yer bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-1: Bolvadinli Şehitlere Ait Liste

Sıra No	Adı	Baba Adı	Rütbesi	Şehit Düştüğü Yer	Doğum Yılı	Şehadet Tarihi
1	Ahmet	Ali	Er	Kanlısirt	1888	30.09.1915
2	Abdi	Mustafa	Er	-	1891	12.12.1915
3	Feyzi	Hacı Ahmet	Er	-	1887	16.11.1915
4	Ali	Habip	-	-	-	06.10.1915
5	Hasan	Nazif	-	-	-	25.05.1915
6	Hüseyin	Mustafa	-	-	-	04.10.1915
7	Abdil	İbrahim	Er	Seddülbahir	1886	30.06.1915
8	Abdil	Emin	Onbaşı	Damakçılık Mevkii	1879	12.08.1915
9	Mehmet	Taci	Er	-	-	06.12.1915
10	Abdal	Hasan	Er	Kirte Harbinde	1882	06.06.1915
11	Derviş	Ahmet	Er	-	-	1915
12	Abdil	Mehmet	Er	Seddülbahir	1893	21.10.1915
13	Abdil	İbrahim	-	-	1886	07.09.1915
14	Abdülkadir	Mustafa	Er	Meydan Harbi	1891	04.10.1915
15	Abdülkadir	Mehmet	Er	Damakçılık Mevkiinde	1891	10.08.1915
16	Abdülkadir	Arif	Er	Cenub Grubu Mecruhin Hastanesi	-	23.12.1915
17	İlyas	İsa	Er	Seddülbahir	1893	22.11.1915
18	Şerafettin	Necip	Er	Seddülbahir	1884	02.07.1915
19	Şerafettin	Latif	Er	Meydan Harbi	1890	06.08.1915
20	Yakup	Muharrem	Er	Seddülbahir	1891	10.08.1915
21	Karaca	Halil İbrahim	Er	Asmalıdere	1878	11.08.1915
22	Halit	Hacı İbrahim	Er	Çapa Mecruhin Hastanesi	1887	08.02.1916
23	Osman	Feyzi	Er	Asmalıdere	-	27.08.1915
24	Osman	İsmail	Er	Mahall-i Mahfuzda	1892	13.09.1915
25	Osman	Ahmet	Er	Anafartalar	1878	09.12.1915
26	Osman	İsmail	Er	Arıburnu	1886	19.05.1915
27	Osman	Mehmet	Er	Seddülbahir	1892	02.11.1915
28	Osman	Mehmet	Er	Meydan Harbi	1891	07.08.1915
29	Emin	Tahir	Er	Akbaş Nakliyat Hastanesi	1880	10.11.1915
30	Abdullah	Ali	Er	Asmalıdere	1878	11.08.1915
31	Abdullah	Hasan	Er	Haydarpaşa Hastanesi	1883	28.07.1915
32	Abdullah	Süleyman	Er	Ağır Mecruhin 1. Seyyar Hastanesi	1886	22.05.1915
33	Abdullah	Mehmet	Er	Çimen Tepe	1881	08.08.1915
34	Kamil	Hacı Halim	Er	16. Fırka Seyyar Hastanesi	1888	27.07.1915
35	Hacı Hüseyin	Abdurrahman	-	-	1888	09.08.1915
36	Hacı Hüseyin	Hacı Kerim	Er	Kale-i Merkez Hastanesi	1885	04.12.1915
37	Hasan Hüseyin	Kadir	Er	Anafartalar	1885	31.08.1915
38	Hayrullah	Ömer	Er	Anafartalar	1892	01.12.1915
39	Kerim	Ziyaeddin	Er	Kireçtepe	1880	17.08.1915
40	İsmail	Satılmış	Er	Kirte Harbinde	1882	06.06.1915
41	Abdurrahman	İbrahim	Er	Pangaltı Hastanesi	1891	01.12.1915
42	Abdurrahman	Mustafa	Er	Cenub Grubu Mecruhin Hastanesi	1875	13.10.1915
43	Harun	İshak	Er	Anafartalar	1882	20.11.1915
44	Hasan	Osman	Er	Ahmetlidere	-	27.08.1915
45	Hasan	Balı	Er	Gümüşsuyu Hastanesi	1884	29.05.1915
46	Hasan	Hacı Hasan	Er	Damakçılık Mevkii	1878	10.08.1915
47	Hasan	Balı	Er	İlhan Köyü Muharebesinde	1892	13.12.1915
48	Hasan	Süleyman	Er	Çapa Mecruhin Hastanesi	1881	22.06.1915
49	Hasan	Veli	Er	Tekirdağ Mecruhin Hastanesi	-	27.08.1915
50	Hasan	İbrahim	Er	Anafartalar	1884	13.08.1915
51	Süleyman	Ahmet	Er	Mekteb-i Harbiye Hastanesi	1892	11.03.1916

52	Süleyman	Hüseyin	Er	-	1880	04.11.1915
53	Yusuf	Vahap	Er	Damakçılık Mevkiinde	1881	10.08.1915
54	Yusuf	Ömer	Er	Arıburnu	1893	05.10.1915
55	Memiş	Ali	Er	Kireçtepe	1886	29.09.1915
56	İbrahim	Feyzullah	Er	Ziğindere	1880	16.06.1915
57	İbrahim	Halil	-	Gümüşsuyu Hastanesi	-	03.12.1915
58	İbrahim	Hasip	Er	Triyandafil Çiftliği	1890	03.07.1915
59	İbrahim	İsmail	Er	Hilal-i Ahmer Tıp Fakültesi	1884	24.07.1915
60	Hüseyin	Ahmet	Er	Anafartalar	1882	13.08.1915
61	Hüseyin	Ali Osman	Er	Valide Sultan Hastanesi	1893	17.03.1916
62	Hüseyin	Ali	Er	Seddülbahir	1891	02.07.1915
63	Hüseyin	Halil	Er	Kirte Harbinde	1880	06.06.1915
64	Hüseyin	Kadir	Er	Feriköy Mecruhin Hastanesi	1890	22.12.1915
65	Hüseyin	Hasan	Er	Yusufoçuk Tepe	1892	05.10.1915
66	Hüseyin	Mehmet	Er	Seddülbahir	-	07-08.1915
67	Hüseyin	Mehmet	Er	Anafartalar	1880	23.08.1915
68	Hüseyin	Mustafa	Er	Kerevizdere	1884	20.07.1915
69	Hüseyin	Satılmış	Er	Gümüşsuyu Hastanesi	1891	09.10.1915
70	Hüseyin	Mustafa	Er	Keçideresi	1885	16.08.1915
71	Hüseyin	Osman	Er	Kerevizdere	1888	30.06.1915
72	Hüseyin	Hüseyin	Er	Kanlısirt	1877	12.12.1915
73	Mahmut	Hacı Küçük	Er	Erdek Hastanesi	1882	11.07.1915
74	Mahmut	İbrahim	Er	Seddülbahir	1892	02.07.1915
75	Fevzi	Mehmet Ali	Er	Cenup Grubu Mecruhin Hs.	1887	21.10.1915
76	Gazi	Hasan	Er	Ziğindere	1878	07.06.1915
77	Ali	Mehmet	Er	Şimal Grub Mecruhin Hst.	1893	16.08.1915
78	Ali	Süleyman	Er	Ziğindere	1888	05.07.1915
79	Ali	Hasan	Er	Anafartalar	1876	24.08.1915
80	Ali	Süleyman	Er	Haydar Paşa Hastanesi	1887	03.11.1915
81	Ali	Hüseyin	Er	Akbaş Nakliyat Hastanesi	1882	28.08.1915
82	Ali	İbrahim	Er	Kanlısirt	1891	04.09.1915
83	Ali	Kadir	Er	Keçideresi	1890	05.07.1915
84	Ali	Mehmet	Er	Keçideresi	1891	05.07.1915
85	Ali	Mustafa	Er	16. Fırka Seyyar Hastanesi	1886	23.08.1915
86	Ali	Osman	Er	Davut Paşa Hastanesi	1893	07.01.1916
87	Ali	Mustafa	Er	Seddülbahir	1887	02.08.1915
88	Ali	Süleyman	Er	Haydarpaşa Hastanesi	-	27.10.1915
89	Arif	Mehmet	Er	16. Fırka Seyyar Hastanesi	-	12.08.1915
90	Ahmet	Abdülkadir	Er	Domuz Deresi	-	19.08.1915
91	Ahmet	Hacı Ali	Er	Ziğindere	1884	07.06.1915
92	Ahmet	Hacı Hasan	Er	Kireçtepe	1882	19.08.1915
93	Ahmet	Halil	Er	Seddülbahir	1891	12.07.1915
94	Ahmet	Himmet	Er	Seddülbahir	1886	20.07.1915
95	Ahmet	Hüseyin	Er	Conkbayırı	1892	10.08.1915
96	Ahmet	İbrahim	Er	Kanlısirt	1884	28.04.1915
97	Ahmet	İsa	Er	Arıburnu	1879	30.08.1915
98	Ahmet	Mehmet	Er	Anafartalar	1872	10.08.1915
99	Ahmet	Mehmet	Er	Anafartalar	1876	05.11.1915
100	Ahmet	Mehmet	Er	10. Fırka Sıhhiye Bölüğü	-	02.09.1915
101	Ahmet	Mehmet	Er	Hilal-i Ahmer Tıp Fakültesi	-	28.08.1915
102	Ahmet	Mustafa	Er	Ziğindere	1890	05.07.1915
103	Ahmet	Mustafa	Er	16. Fırka Seyyar Hastanesi	-	10.08.1915
104	Ahmet	Nakip	Er	4. Seyyar Hastanesi	1880	30.08.1915
105	Ahmet	Osman	Er	Çatal Sirt Siperlerinde	1878	15.11.1915

106	Ahmet	Selim	Er	Anafartalar	1882	21.08.1915
107	Ahmet	Şaban	Er	Şimal Grubu Mecruhin Hastanesi	1880	09.12.1915
108	İbrahim	Osman	Er	13. Nolu Seyyar Hastane	1891	08.11.1915
109	İbrahim	Ömer	Er	Anafartalar	1875	10.08.1915
110	Mevlüt	Bekir	Er	Mesut Tepe	1885	20.12.1915
111	Mevlüt	Hüseyin	Er	Kanlısirt	1891	16.11.1915
112	Mevlüt	Ali	Er	Gülhane Hastanesi	1885	27.05.1915
113	Mevlüt	Mehmet	Er	Kala-i Merkez Hastanesi	1885	11.08.1915
114	Tahir	Mehmet	Er	Arıburnu	1889	19.05.1915
115	Hacı Hasan	Ahmet	Er	Hilal-i Ahmer Tıp Fakültesi	1885	09.10.1915
116	Aziz	Ali Han	Er	Akbaş Nakliyat Hastanesi	1877	20.11.1915
117	Murat	Mehmet	-	-	1885	10.08.1915
118	Battalgazi	Mehmet	Er	Akbaş Nakliyat Hastanesi	-	13.12.1915
119	Bekir	Ahmet	Er	Arıburnu	1891	25.04.1915
120	Bekir	Osman	Er	Conkbayırı	1874	10.08.1915
121	Bekir	Bekir	Er	-	1889	18.09.1915
122	Bekir	Hasan	Er	Ahmetlidere	1890	07.12.1915
123	Mehmet	Ahmet	Er	Çapa Mecruhin Hastanesi	1879	13.07.1915
124	Mehmet	Balı	Er	11. Fırka Seyyar Hastanesi	1886	28.06.1915
125	Mehmet	Ali	Er	Bakababa Mevkiinde	1891	21.11.1915
126	Rasim	Mehmet	Er	Şehitler Sırtı	1885	02.12.1915
127	Halil	Mustafa	Er	8. Fırka Sıhhiye Bölüğü	-	25.10.1915
128	Timur	Rüstem	Er	Kerevizdere	1892	29.08.1915
129	Mehmet	Hüseyin	Er	Meydan Harbi	1892	31.12.1915
130	Mehmet	Hüseyin	Er	Cenub Grubu Mecruhin Hastanesi	1883	05.12.1915
131	Mehmet	İlyas	Er	11. Fırka Seyyar Hastanesi	1882	13.06.1915
132	Mehmet	Mehmet	Er	Hasköy Hastanesi	1879	02.02.1916
133	Mehmet	Mehmet	Er	Yeşilsirt	1888	22.05.1915
134	Mehmet	İsmail	Er	Hilal-ı Ahmer Kadırga Hastanesi	1888	28.05.1915
135	Mehmet	Mehmet	Er	Meydan Harbi	1892	31.12.1915
136	Mehmet	Mustafa	Er	Kerevizdere	1892	28.04.1915
137	Mehmet	Ömer	Er	Şehit Muhtar Bey Hastanesi	1888	08.02.1916
138	Mehmet	İsmail	-	Seddülbahir	1888	14.08.1915
139	Musa	Mehmet	Er	Zığındere	1886	02.09.1915
140	Musa	Satılmış	Er	Yeşilsirt	1879	02.11.1915
141	Carullah	Bekir	Er	Damakçılık Mevkiinde	1883	21.08.1915
142	Veli	Ahmet	Er	Seddülbahir	1891	27.10.1915
143	Veli	İbrahim	Er	Şimal Grubu Mecruhin Hastanesi	1876	05.12.1915
144	Çakır	Emin	Er	Anafartalar	1879	19.10.1915
145	Sefer	Süleyman	Er	Damakçılık Mevkiinde	1874	10.08.1915
146	Mustafa	Abdurrahman	Er	Seddülbahir	1889	01.07.1915
147	Mustafa	Ahmet	Er	Seddülbahir	1891	02.08.1915
148	Mustafa	Hamza	Er	Kanlısirt	1893	27.09.1915
149	Mustafa	Hüseyin	Er	Arıburnu	1883	28.05.1915
150	Mustafa	Mehmet	Er	Cenub Grubu Mecruhin Hastanesi	1876	14.09.1915
151	Mustafa	Seydi	Er	Meydan Harbi	1880	30.12.1915
152	Mustafa	Süleyman	Er	Arıburnu	1881	18.10.1915
153	Mustafa	Salih	Er	Maltepe Hastanesi	1881	31.08.1915
154	Niyazi	Hasan	Er	Manisa Menemen Hastanesi	1881	20.11.1915
155	Ömer	Ahmet	Er	Gülhane Hastanesi	1882	17.10.1915
156	Ömer	Ahmet	Er	Yeşilsirt	-	31.10.1915
157	Ömer	Bacı	Er	Anafartalar	1876	11.10.1915
158	Ömer	Osman	Er	Meydan Harbi	1883	23.10.1915
159	Ömer	Satılmış	Er	Mehmet Çavuş Siperleri	1879	01.11.1915

160	Ömer	Süleyman	Er	Damakçılık Mevkii	1874	10.08.1915
161	Kadir	Mehmet	-	-	1889	10-11.1915
162	Kadir	Mehmet Ali	Er	Seddülbahir	1892	25.11.1915
163	Kadir	Ali	Er	Cenub Grubu Mecruhin Hst.	1890	28.11.1915
164	Kadir	Mustafa	Er	Damakçılık Mevkii	1886	10.08.1915
165	Kadir	Musa	-	Hilal-i Ahmet Tıp Fakültesi	-	02.09.1915
166	Kadir	Nebi	-	-	1889	07.08.1915
167	Kadir	Mustafa	Er	Şahin Tepe	1874	16.11.1915
168	Derviş	Ahmet	Er	Arıburnu	1892	06.09.1915
169	Durmuş	Hüseyin	Er	Şimal Grubu Mecruhin Hastanesi	1880	04.10.1915
170	İsa	Abdullah	Er	Cenub Grubu Mecruhin Hastanesi	1893	15.07.1915
171	İsmail	Ahmet	Er	Arıburnu	1887	19.05.1915
172	İsmail	Abdurrahman	Er	Kirte Harbinde	-	05.06.1915
173	İsmail	Kadir	Er	Meydan Harbi	1891	23.12.1915
174	İsmail	İbrahim	Er	Çam Burnu Hastanesi	1889	05.09.1915
175	İsmail	Halil	Er	Kerevizdere	1889	14.07.1915
176	İsmail	Osman	Er	Zıgındere	1883	07.06.1915
177	İsmail	Mustafa	Er	Ahmetlidere	-	27.08.1915
178	İsmail	Osman	Er	Triyandafıl Çiftliği	1888	07.07.1915
179	Ersil	Hasan	Er	Çapa Mecruhin Hastanesi	1887	01.1916

Sonuç

Vatan savunması için Çanakkale Muharebeleri'ne yurdun her tarafından olduğu gibi Bolvadin ilçesinden de ciddi bir katılım gerçekleşmiştir. Çanakkale Cephesi'ne giden Bolvadinli'lerden 97'si Seddülbahir ile Arıburnu ve Anafartalar cephelerindeki 23 farklı mekânda cereyan eden çatışmalar sırasında şehit düşmüştür. Muharebe esnasında yaralanıp da çeşitli hastanelerde tedavisi devam eden Bolvadinli'lerden 57'si ise 29 ayrı hastanede şehitlik mertebesine ulaşmıştır. Bu durumda cephe ve cephe gerisinde Bolvadinli'lerin şehit düştüğü tespit edilen yer sayısı

Kaynakça

Albayrak, M., Çakıcı, M., Uzundağ, R., Kahrıman, S., Karaca, Y. (2005), Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri II, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Caşın, M. H. (2015), "1'inci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Muharebeleri'nin Uluslararası Güç Politikalarına Etkileri", (ed.) Z. Türkmen, 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu (s. 527-564), İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.

Darkot, B. (1977), "Çanakkale Muharebeleri", İslam Ansiklopedisi (s. 347-351), c. III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kurşun, Z. (1993), "Çanakkale Muharebeleri", İslam Ansiklopedisi (s. 205-208), c. VIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Mustafa Kemal, (2011), Arıburnu Muharebeleri Raporu, (haz.) A. Atay vd., Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı.

Mustafa Kemal, (1990), Arıburnu Muharebeleri Raporu,

si 52'ye çıkmaktadır. Kayıtlara sadece Meydan Harbi ifadesiyle geçtiği için şehadet yerleri tam olarak belirlenemeyenlerle bu konuya dair herhangi bir bilgi verilmeyenlerin de bulunduğu dikkate alındığında, Gelibolu Yarımadası'ndaki kara muharebelerin yapıldığı hemen her yerde ve yaralıların kaldırıldığı hastanelerin birçoğunda en azından bir Bolvadinli'nin şehit olduğunu söylemek mümkündür. Bu tablo, Çanakkale'nin geçilemeyeceğini ispat etmek için diğer illerin kahramanları gibi Bolvadinli kahramanların da üzerine düşen görevi hakkıyla yaptığını göstermektedir.

ru, (haz.) U. İğdemir, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Tezcan, Y. (2015), "06-10 Ağustos 1915 Anafartalar Muharebeleri'nin Kazanılmasında Anafartalar Grup Komutanı Kur. Alb. Mustafa Kemal'in Ayak İzleri ve Komutanlık Sanatı", 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu (s. 175-196), (ed.) Z. Türkmen, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.

Tutkun, M. K. (2015), "Dünya Siyasetinde Çanakkale 1915 Ruhı", 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu (s. 565-587), (ed.) Z. Türkmen, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.

Yıldırım, C. (2015), "Birinci Dünya Harbi Ekseninde Çanakkale Muharebeleri'nde Hava Gücü", 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu (s. 197-239), (ed.) Z. Türkmen, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.

<http://www.msb.gov.tr/Personel/SehitleriListele> (Erişim Tarihi: 07.06.2017)

TAŞPINAR DESTANI

Kültür, hayatımızın
İlk yükselen sesidir .
Taşpınar dergimizde
Bir kültür çeşmesidir

Kültür sevdalıları,
Halkevi'nde buluşur.
Taşpınar'ı çıkarmak,
İçin yanıp, tutuşur.

Yayın hayatı başlar,
Yıl 1932'de,
18 yıl süreklî,
Akar kültür çeşmesi.

159 sayıda
Yazar nice imzalar,
Edip Ali Bakı'lar,
Ve Osman Attila'lar.

Süleyman Hilmi Gönçer,
Ve Eflâtun Cem Güney'ler,
Namdar Rahmi Karatay,
Ve Muzaffer Görktan beyler.

Mahir Erkmen ile,
Rıfki Melul Meriç'ler,
Ve Haydar Çerçel ile,
Yazar nice isimler.

Edip Ali Bakı'nın,
Yazıları farklıdır.
O'na zenginlik veren,
Araştırmalarıdır.

63'e kadar,
Yayınına ara verir,
Bu aradan sonrada
Şaşımoğlu Hoca sahiplenir.

Çıkan 21 sayıda,
Onun imzası vardır.
Sonra ara verilir.
Yıllar, yılları devirir.

Sonra çıkar yeniden
Aranılır, bulunur,
Bu aradan sonrada
Belediye sahiplenir.

Tarih ve kültür ile
Taşpınar hazinedir.
Kurumasın bu çeşme,
Aksın, dursun ne olur.

Şimdi Hasan Özpınar,
Editörlük yapıyor.
Başkanın sayesinde,
Taşpınarımız yaşıyor.

Elbetteki toplumlar,
Kültür ile gelişir,
Özüne sadık kalıp,
Çağdaşlığa ulaşır.

REŞİT KESKİN

BİR AFYONKARAHİSAR MASALI

R. Gülenay Yalçınkaya

Devlerin, cinlerin cirit attığı, kötülerin yenilip, iyilerin hep kazandığı, olağanüstü olaylarla bezeli masallarımız ne güzeldi... Afyonkarahisar'ın soğuk kış gecelerini çıtırdayan sobaların, kuzinelerin yanında anlattıkları masallarla ısıtırdı ninelerimiz. Onlar da bu masalları büyüklerinden dinlemişti bir zamanlar. Anneannemin her anlatışında heyecanla, hayretler içinde dinlediğimiz masallardan birini aktaracağım, gelecek nesillere de aktarılması ümidiyle "Dipsiz Kuyu".

DİPSİZ KUYU

(ZÜMRÜDÜ ANKA)

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, ülkenin birinde, bir padişah ve iki oğlu yaşamış. Bir gün padişah hastalanmış ve oğullarından hangisi derdine derman bulursa, tahtı ona bırakacağını söylemiş. Şehzadeler derman bulmaya

yola çıkmışlar. Yolda bir kuyu kenarında dinlenirken, kardeşini çok kıskanan büyük kardeş küçük kardeşini kuyuya atmış. Geri dönüp babasına kurtlar saldırdı, kardeşimi yediler demiş.

Küçük Şehzade'nin düştüğü kuyu öyle derinmiş ki oğlan düştükçe düşmüş. Bu kuyunun dibi yok herhalde demiş. Sonunda bir yerde durmuş. Nasıl çıkacağını düşünürken karşısına ak sakallı bir dede çıkmış. "Buradan nasıl kurtulurum dede?" Diye sormuş. Dede sakalından iki kıl koparıp vermiş. "Bunları birbirine sürtersen iki at gelir. Ak ata binersen yeryüzüne çıkarsın, kara ata binersen yer altına gidersin demiş ve kaybolmuş". Oğlan kılları birbirine sürtünce iki at gelmiş. Ak ata binecekken şaşırmış, kara ata binmiş ve yer altı dünyasını boylamış. Orada bir nene misafir olmuş, su istemiş. Kadıncağz "Ah oğul, canından yanasıca dev suyun başını tutuyor, bize su

Devin prensesi yemeye hazırlandığı sahne

Zümrüdü Anka ile yeryüzüne yolculuk

vermiyor. Sırayla bir kız ile bir kazan yemek veriyoruz, bunları yiyesiye kadar suyu bırakıyor. O arada doldurabildiğimiz kadar kap kacağa su dolduruyoruz. Yine suyumuz kalmadı, sıra padişahın kızına geldi” demiş. Devlin yerini öğrenen Şehzade bir yere saklanarak deviyi izlemiş. Tam prensesi yiyecekken ortaya çıkıp kılıcıyla devlin kafasını uçurmuş. Prenses saraya geri dönmüş. Babası kız görünce çok sevinmiş ama susuz kalacağız diye de korkmuş. Prenses babasına “Bir yiğit geldi deviyi öldürdü” demiş. Padişah o yiğidin bulunması için ülkenin bütün gençlerinin sırayla sarayın önünden geçmesini emretmiş.

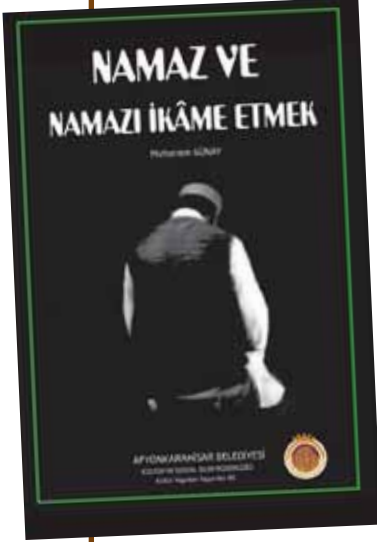
O sırada çok yorulan Şehzade dinlenmek için bir ağacın altına uzanmış. Bir de bakmış ki yılan kuş yuvasındaki yavruları yemek için ağaçtan tırmanıyor. Hemen kılıcını çekip yılanı öldürmüştür. Meğer yavrular Zümrüdü Anka’nın yavrularıymış. Kuş gelince yuvasının yanında oğlanı görmüş. Yavrularına zarar verecek sanmış. Tam saldıracakken yavrular çığırıp: “Anneciğim o bizi yilandan kurtardı” demişler. Zümrüdü Anka oğlana “Dile benden ne dilerse” demiş. Oğlan da beni yeryüzüne çıkar demiş. Kuş da “Bana kırk tuluk et, kırk tuluk da su getirirsen seni yeryüne

çıkartırım” demiş. Kuşun istediklerini bulmak için ninenin evine gitmiş. Kadın ona, sarayın önünden geç, istediğini bulursun demiş. Oğlan sarayın önünden geçerken kız onu tanımış. Padişahın yanına çıkarılan oğlana padişah “Kızımı ve ülkemi devden kurtardın, sana kızımı vereceğim” demiş. Oğlan da kırk tuluk et, kırk tuluk da su verirseniz kızınızla evlenirim demiş. Padişah da kabul etmiş ve onları evlendirmiş. Kırk tuluk et ile kırk tuluk suyu Zümrüdü Anka’nın kanatlarına yerleştirmişler. Kuş oğlana “Ben gak dedikçe et, guk dedikçe su vereceksin” demiş. Prenses ile Şehzade kuşun sırtına binmiş, yolculuk başlamış. Kuş “gak” dedikçe et, “guk” dedikçe su vermiş. Ama yolculuk bitmeden et bitmiş. Oğlan hemen baldırından bir parça et kesip kuşa vermiş. Kuş bunu yutmayıp ağzında saklamış. Sonunda yeryüzüne ulaşmışlar. Kuş ağzında sakladığı eti oğlana geri vermiş. O da baldırına yapıştırmış.

Şehzade ile Prenses saraya gelmişler. Babası öldü sandığı oğlunu görünce çok sevinmiş. Olanları öğrenince küçük oğlunu padişah ilan edip, büyük oğlunu ülkeden kovmuş. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

BİZE ULAŞANLAR

NAMAZ VE NAMAZI İKAME ETMEK

Kültür yayınlarda altın çağını yaşayan Afyonkarahisar Belediyesi, çok özel ve anlamlı bir eseri daha Afyonkarahisar'a ve ilim dünyasına kazandırdı. Belediye Başkanı Burhanettin Çoban döneminde basılan 33, Afyonkarahisar Belediyesi tarihinde ise 45. kültür yayını olan "Namaz ve Namazı İkame Etme" kitabı çıktı. Gazeteci-Yazar-Öğretmen Muharrem Günay tarafından hazırlanan kitabın özetine dair yazar şunları söylüyor. "Namaz kıldığı halde Kur'an ve sünnete aykırı harekette bulunan bir insanın namazı ikame ettiği söylenemez, eğer bir insan namaz kıldığı halde dedikodu

ediyor, yalan söylüyor, iftira ediyor, kul hakkı yiyorsa, işçisinin hakkını alınının teri kurumadan vermiyorsa böyle bir insanın namazı ikame etmesinden söz etmek mümkün değil. Ömer Bin Abdülaziz, 'namaz kılmakta yay, oruç tutmakta tüy gibi olsanız da haram ve şüpheli şeylerden kaçınmadıkça Allah sizin namazına bakmaz' diyor. Kısaca kitabımın özeti budur.

1. Hamur kağıda mukavva ciltli olarak basılan kitap 584 sayfadan oluşuyor.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi Tel: 0272 2144255

BİR ALLAH DOSTU - YÖRÜKZADE AHMET FEVZİ

Bolvadin'in manevi büyüklerinden, ilim ve gönül insanı Yörükzade Ahmet Fevzi Efendi'yi tanıtan ve onun irşad noktasındaki hizmetlerini anlatan kitabın 2.baskısı Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yapıldı. Hasan Hilmi Özdemir'in hazırladığı kitapta 1874-1957 yılları arasında Bolvadin'de yaşayan ve Alaca Camii'nde vefatına kadar bir irşad halkası oluşturan Yörükzade Ahmet Fevzi'nin nin hayatı ve manevi yönü anlatılıyor.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi Tel: 0272 2144255

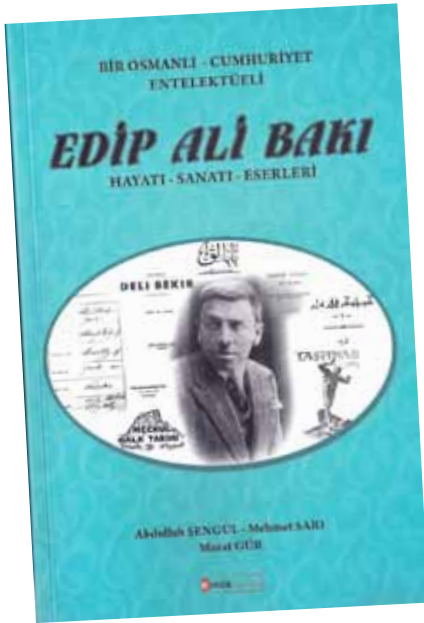
BELGELERDE EMİRDAĞ

"Emirdağ Belediyesi Kültür Yayınları geçtiğimiz günlerde Eğitimci-Araştırmacı Yazar Şükrü Türkmen tarafından hazırlanan iki kitap yayımladı.

BELGELERDE EMİRDAĞ adını taşıyan ilk kitap 16x24 ebadında ve 541 sayfa. Birinci bölümde Osmanlı Arşivi'nden alınan 58 ayrı konuda 91 belgenin transkripsiyonu; ikinci bölümde yaklaşık 30 köyün 1831 yılı nüfus sayımları; üçüncü bölümde milli mücadele dö-

nemi ile ilgili olarak Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Arşivi'nden alınan 40 belgenin çevirisi; dördüncü bölümde ise merkez ve köylerde kurulan 78 vakfiye belgesinin transkripsiyonu ve beşinci bölümde ise kültür envanteri çıkarılmış yerler bölüm başlığı altında yer almış.

İsteme Adresi: Emirdağ Belediyesi Tel: 0272) 442 78 01

EDİP ALİ BAKI

Nevşehir’de başlayıp Afyonkarahisar’a uzanan bir Osmanlı-Cumhuriyet aydınının hayat öyküsü. 1930’lu yılların başında Afyon Lisesi öğretmenliğine atanması ile başlayan ve 1959 yılında vefatına kadar bıkmadan usanmadan Afyonkarahisar’ın tarihine, kültürüne dair araştırmalar yapan, kitaplar yayımlayan Edip Ali Baki’nın yaşam öyküsü kitaplaştı. Taşınar dergisinin de uzun yıllar sahipliğini, yazı işleri müdürlüğünü ve yazarlığını yürüten Baki’nın bu dönemde yaptığı çalışmalar Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi’nin desteklediği bilimsel proje kapsamında Abdullah Şengül, Mehmet Sarı ve Murat Gür tarafından kitaplaştırıldı. Kitap boy, 222 sayfa dan oluşan eser Kayseri merkezli Kimlik Yayınları tarafından basılmış.

İsteme Adresi: Kimlik Yayınları Tel: 0 352 207 66 66

BELGELERLE EMİRDAĞ

Şükrü Türkmen’in hazırladığı “BELGELERLE EMİRDAĞ” adını taşıyan ikinci kitapta 16x24 ebadında ve 478 sayfa. Bu kitapta sadece belgelerin transkripsiyonu değil aynı zamanda değerlendirmeler de yapıldı.

İkinci bölümde Eski Tunç Dönemi’nden 16. yüzyıla kadar olan tarihi süreç içerisinde Emirdağ; üçüncü bölümde bölgemize yerleşen Oymak, Aşiret ve Cemaatler; dördüncü bölümde Barçınlı, Nevahi-i Barçınlı, Emirdağı, Musluca ve Aziziye dönemleri belgelere dayalı olarak anlatılıp değerlendirildi. Beşinci bölümde Emirdağ köyleri tek tek ele alınarak 1831 yılından beri nüfus durumları, kurulan vakıflar, şehitler ve gazileri yer aldı. Altıncı bölümde nüfus; yedinci bölümde Salnamelerde Aziziye; sekizinci bölümde eğitim durumu, camiler, medreseler ve vakıflar; dokuzuncu bölümde kültürel varlıklarımız ve onuncu bölümde ise Milli Mücadele döneminde Aziziye belgelere dayalı olarak değerlendirildi.

İsteme Adresi: Emirdağ Belediyesi Tel: 0272) 442 78 01

ÇOBANLAR FİKİR İSTASYONU DERGİSİ

Çobanlar ilçesinde sessiz sedasız bir dergi çıkıyor. Aylık periyotta yayımlanan ilim, kültür, sanat ve tarih içerikli derginin kapağında Çobanlar Ulu Camii’nin kitabesine yer verilmiş. İçerisinde Ulu Camiinin yapım hikâyesi, Kitap tanıtımları, Heybeli Kaplıcaları ve Çobanlar ile bağlantısı, Sultan II. Abdülhamit Han, Yücel Çakmaklı gibi konulara yer verilen dergi muhteva bakımından tebriki hak ediyor.

İSCEHİSAR-DOKİMEİON

Afyonkarahisar'ın mermer ocaklarıyla ünlü ilçesi İscehisar'ın tarihi ve günümüz değerleri kitaplaştırıldı. Araştırmacı-Yazar Dr. Muharrem Bayar'ın hazırladığı kitap İscehisar'ın antik dönemdeki ismi Dokimeion adını da taşıyor. Kitapta İscehisar tarihi belgeler eşliğinde geniş kapsamlı olarak incelenirken ilçeye bağlı köylerde ihmal edilmemiş. Kuşe kağıda büyükboy, ciltli olarak basılan eseri;

İsteme Adresi: İscehisar Kaymakamlığı

Tel: 0272) 341 23 13

TOPÇUZADE MEHMET EFENDİ VE YENİ CAMİ KÜLLİYESİ

Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından geçtiğimiz aylarda düzenlenen ve şehrin manevi mimarlarından Topçuzade Mehmet Efendi'yi merkez alan panelde sunulan bildiriler kitaplaştı. Kitapta Prof. Dr.

Ahmet Yaramış'ın sunduğu "Topçuzade Mehmet Efendi'nin Yetiştirdiği Gümüşhanevi Dergahı, Yusuf İlgar'ın sunduğu "Topçuzade Mehmet Efendi ve Hayratı", Fevzi Kaya'nın sunduğu "Yeni Camii ve Külliyesi" başlıklı bildiriler yer alıyor.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

AFYONKARAHİSAR KÜLTÜR SÖZLÜĞÜ

Geçmişten günümüze kadar, kültürümüzü oluşturan değerleri en yalın haliyle alfabetik sırayla bize aktaran özgün bir eser "Afyonkarahisar Kültür Sözlüğü" yayımlandı. Eserin Afyonkarahisar'ın kültürel yaşamına dönük bir sözlük çalışması olduğunu kaydeden Yazar Ahmet Semih Tulay çalışmasının ileride şehrimiz için yapılacak çalışmalara kaynak bir eser olmasını arzu ettiğini belirtirken her ne kadar kitabın yazarı olarak kendisi gözükse de aslında bu kitabın gerçek yazarının kitabın içinde adı geçen siyasetçi, bilim adamı, sanatçı, Milli Mücadele Kahramanı ve diğer birçok isim olduğunu belirtiyor. 1.hamur kağıda ciltli olarak basılan eser Afyonkarahisar Belediyesinin yayınladığı 47. eser olarak kültür hayatımıza kazandırıldı.

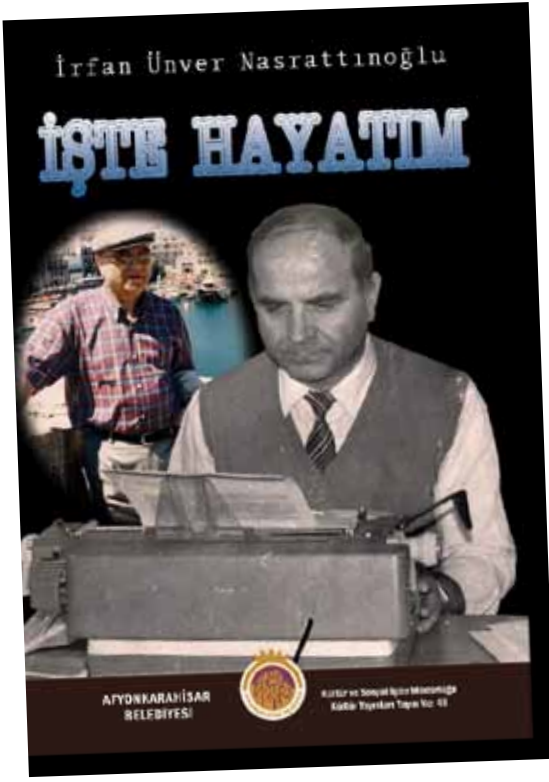
İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi Tel: 0272 2144255

DAR GELİRE DAİR HEZEYANLAR

Afyonkarahisar'ın üretken Gazeteci-Yazarlarından Murat Arısoy'un son kitabı "Dar Gelire Dair Hezeyanlar" adını taşıyor. Yazarın 5. kitabı olan kitap dar gelir ile ilgili düşüncelerin yanı sıra 'nasıl zengin oluruz?' sorusunun cevabını da arıyor. Afyonkarahisar merkezli Sinada Yayınevi tarafından basılan kitabın fiyatı, tüm dar gelirli okusun diye 5 lira olarak belirlendi.

İsteme Adresi: Sinada Yayınevi -Cumhuriyet Mahallesi, Hüseyin Ögdüm Cd. 4/b, Merkez/Afyonkarahisar Tel: (0272) 213 13 14

İŞTE HAYATIM

Afyonkarahisar'a ve Halk Bilimine dair sayısız esere imza atan; Araştırmacı, Yazar, Folklorcu, Seyyah ve Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu Genel Başkanı hemşehrimiz Prof. Dr. İrfan Ünver Nasrattınoğlu 80 yılı geride bıraktığı yaşamında hayatındaki satırbaşlarını "İşte Hayatım" isimli eserle kitaplaştırdı.

Daha önce pek çok kitap yazdığını ancak hiçbirinde kendi hayatını anlatan bu kitapta olduğu kadar zorlanmadığını dile getiren Nasrattınoğlu, yazı hayatına nokta koymadığını belirtti. Kendi hayatını yazarken aslında tarihe tanıklık ettiğini dile getiren yazara daha nice eserlerde imzasını görmeyi arzu ettiğimizi belirtiyoruz.

Afyonkarahisar Belediyesi'nin 49. kültür yayını olarak okurlarla buluşan eser 1. hamur kağıda ciltli, 365 sayfa. Yazarın yaşamına dair pek çok tarihi fotoğrafa yer veriyor.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi
Tel: 0272 2144255

ALİ CELÂLEDDİN ÇELEBİ

Afyonkarahisar Belediyesi, kentin tarihine, kültürüne ve geleceğine ışık tutacak eserleri kazandırmaya devam ediyor. Bu kapsamda son yayınlanan eserlerden birisi de Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'nde 1894-1918) arasına şeyhlik vazifesinde bulunan ve görev yaptığı yıllarda bir yangın sonucu yanan Mevlevîhâne'nin bugünkü şekliyle yeniden imarı noktasında büyük gayretleri olan Ali Celâleddin Çelebi'nin hayatını anlatan kitap.

Prof. Dr. Mustafa Güler ve Eğitimci Lokman Derya Solmaz tarafından hazırlanan eser Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayını olarak basıldı. Kitap gerek Afyonkarahisar Mevlevîhânesi son dönemine gerekse son şeyhlerden Ali Celâleddin Çelebi'nin yaşamına ışık tutuyor. 143 sayfadan oluşan eser Afyonkarahisar Belediyesinin 48. kültür yayını.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi
Tel: 0272 2144255

AŞKIN EBEDİ HÂLİ

Afyonkarahisar Öğretmenevi Müdürlüğü görevini yürüten eğitimci Lokman Özkul'un yeni kitabı "Aşkın Ebedi Hâli" adını taşıyor. Tasavvuf üzerine deneme türünde olan kitapta beşeri aşktan ziyade ilahi aşk anlatılmakta. İlahi aşk; insana karşı duyulan aşktan sıyrılıp kendini tamamen Yüce Allah'ın sevgisine bağlamaktır. Kalbinde Allah sevgisinden başka bir sevgiye yer vermemektir. Kitapta bu sevgiyi yaşayanlardan Hz. Mevlânâ'ya, Yunus Emre'ye, Şems'e, Somuncu Baba'ya, İbrahim Ethem'e, Hallac'ı Mansur'a yer verilmiştir.

Kitap, Sinada Kitabevi tarafından yayımlandı.

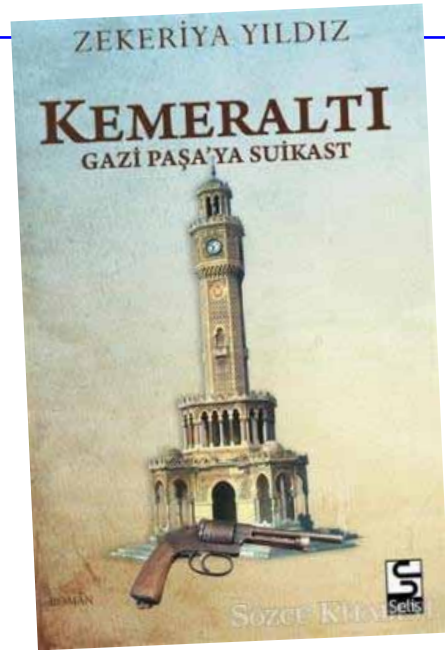
İsteme Adresi: Sinada Yayınevi-Cumhuriyet Mahallesi, Hüseyin Öğdüm Cd. 4/b Merkez/Afyonkarahisar Tel: (0272) 213 13 14

REŞİT KESKİN'İN ESERLERİ

Dergimizin geçtiğimiz sayısında kendisi ile yaptığımız bir röportaja yer verdiğimiz Eğitimci-Şair Reşit Keskin'in yeni kitapları yayımlandı. Çocuklara yönelik olarak şiir diliyle hazırlanan kitaplar" Esmâül Hüsnâ, Hazreti Muhammed, Dini Bilgiler, Peygamberler" adını taşıyor. Çocukların dini bilgilerini geliştirmek amacıyla onların okuyup anlayabileceği tarzda hazırlanan eserleri edinmek için,

İrtibat Tel: 0535 300 25 00

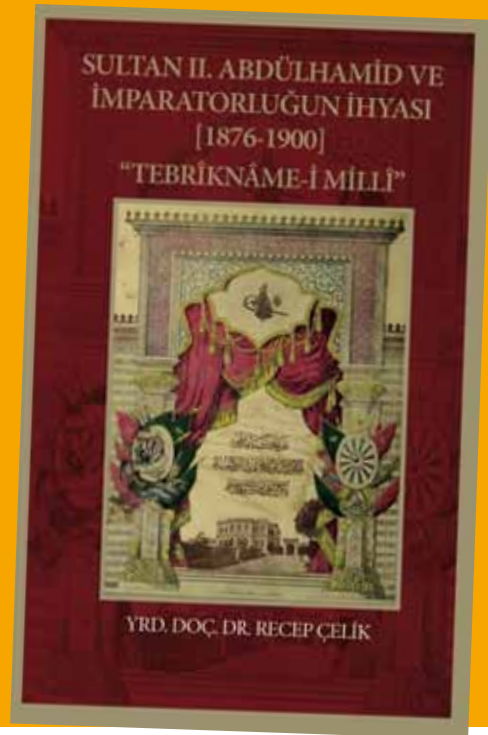
KEMERALTI-GAZİ PAŞA'YA SUİKAST

Şuhut Karaadilli'li hemşehrimiz, başarılı Yazar Zekeriya Yıldız'ın yeni kitabı "Kemeraltı-Gazi Paşa'ya Suikast" adını taşıyor. Bir yakın dönem romanı olan kitapta Mustafa Kemal Paşa'ya 14 Haziran 1926 tarihinde, İzmir'de yapılması planlanan suikast girişimi konu ediliyor. Bilindiği üzere bu suikast, aralarında eski bakanlar, milletvekilleri ve valiler de bulunan bir grup kesim tarafından planlanmış ancak hayata geçirilmeden engellenmiştir. Selis Kitap tarafından basılan kitap 382 sayfadan oluşuyor. Kitap seçkin kitapbevlerinden ve internet ortamında temin edilebilir.

SULTAN 2. ABDÜLHAMİD VE İMPARATORLUĞUN İHYASI (1876-1900)

Sultan II. Abdülhamid'in 1 Eylül 1876- 1 Eylül 1900 yılları arasında şahsi bütçesinden yaptığı harcamalar, İmparatorluğun dört bir yanında ihyâ edilen eserler, dönemin devlet politikaları ve icraatları o dönem Servet ve Malumat gazetelerinin sahibi Tahir Bey tarafından kitap halinde basılmış ve Osmanlı tebaası adına Padişaha sunulmuştur. Tebrîknâme-i Millî adı verilen bu eser Padişahın yirmi beşinci cûlûs yıldönümünde de halka dağıtılmıştır.

Hemşehrimiz, Yalova Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Recep Çelik tarafından uzun ve titiz çalışmalar sonucu orijinal dili bozulmaksızın Latin harflerine çevrilen ve 2018 yılı Şubat ayının Sultan Abdülhamid Han'ın vefatının yüzüncü yılına denk gelmesi nedeniyle "hatıra kitap" olarak yayınlanan Tebrîknâme-i Millî 240 sayfadan oluşuyor. Akıl Fikir Yayınları tarafından yayımlanan kitap seçkin kitabevlerinden ve internet ortamında temin edilebilir.

RENGİGÜL

Hatırlayanlar olacaktır. Taşpınar'ın 7. sayısında "Afyonkarahisar'da Eski Sinemalar" başlıklı makalemizde bugün Belediye Nikâh Salonu olarak kullanılan binanın 1930'lu yıllarda Maarif Sineması adı ile Afyonkarahisar'da ilk sinemalardan biri olarak açıldığını belirtmiştik. O dönem için böyle bir işe girişen müteşebbis ruhlu kişi, eskilerin "Afyon'un Dayısı" lakabı ile andıkları Haydar Sarılioğlu'ndan başkası değildir.

Haydar Bey'in babası Sarı Hacı Alizâde Ahmet Efendi'de müteşebbis, hayırsever bir kişi olarak uzun yıllar Belediye Reisliği, Meclisi Mebusan'da Karahisar-ı Sahib Mebusluğu, tüccarlık gibi işlerle uğraşmış. Bir taraftan Mevlevî yönü ile öne çıkmış.

Sarı Hacı Alizade Ahmet Efendi'nin annesi Rengigül Hanım'ın Büyük Çerkez Sürgünü ile başlayan ve içinde Afyonkarahisar'ın da önemli bir yer tuttuğu yaşam öyküsünü Haydar Bey'in torunu Rengigül Ural Hanımefendi kaleme aldı.

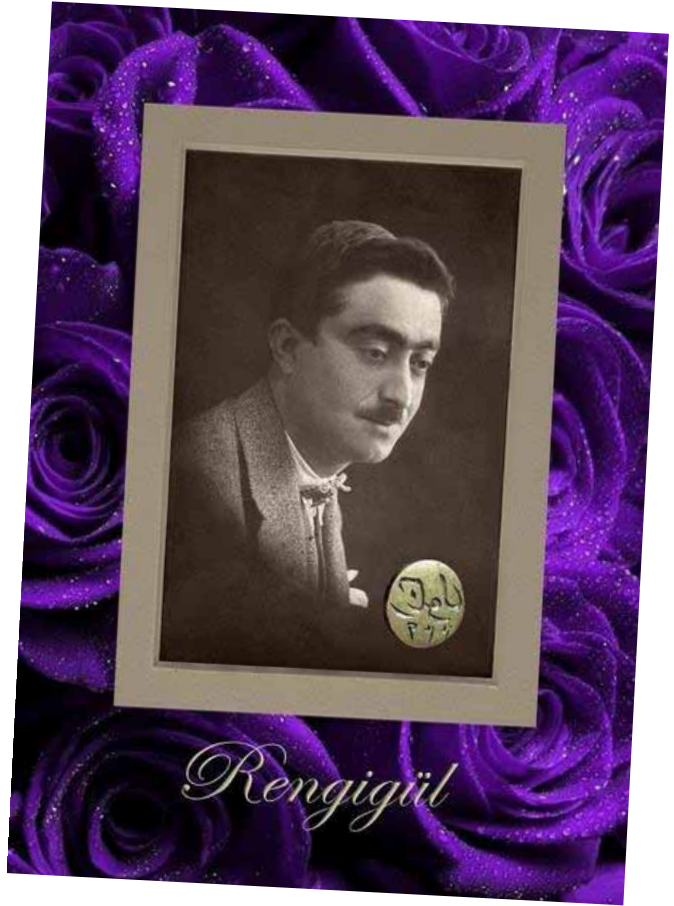
Kapağında Haydar Sarıali'nin gençlik yıllarına ait bir fotoğrafı ve mührünün olduğu kitap yaklaşık 900 sayfalık hacmi nedeniyle e-kitap olarak yayınlandı.

"Rengigül"ün önsöz ve tanıtım yazısında yazar şunları söylüyor.

"Mezar taşı kaybolur, şarkı kaybolmaz."

Büyük Çerkez Sürgünü'nde anne ve babasını, "31 Mart Vak'ası" diye bilinen 1909'da öldürülen, birlikte büyüdüğü Adliye Nâzırı Nâzım Paşa'sını kaybeden, "Meclis-i Mebusan-ı Osmanî" mebuslarından, Mevlevî, saygın bir iş adamı, buğday ihracatçısı, Karahisâr-i Sâhib Şehremini Sarı Hacı Alizâde Ahmet Efendi'nin sevgili eşi olan, adı "Seni anamın yerine koyuyorum." diyerek kulağıma oğlu, ilk sinema ve gar lokantası işletmecilerinden Haydar Bey tarafından üflenen, annemin babaannesi Rengigül Hanım'ın, gelin çıktığı konak İstanbul Üniversitesi, gelin geldiği konakları "İşgâl Yılları"nda, Yunan Orduları Komutanı Nikolaos Trikoupi'sin "Şahsi Karargâhı" olur.

Atatürk'ün halazâdesi, okuldaşı Yüzbaşı Sami Atam, Trablusgarp Savaşı'nda esir düşer. O sırada, Selânik de "Osmanlı Toprakları"ndan çıkar. "Selânik Sürgünü" ile eşi, Üsküplü anneannemiz Habibe Ha-

nım, iki çocuğuyla İstanbul Firuzağa'ya yerleşir. Kızları Bedia Hanım, Rengigül Hanım'ın eşi Hacı Ahmet Efendi'nin torunu, "Elado"yu sahiplenen Bedri Bey ile evlenir. "Savaş ve Sürgünlerin Canları"...

Edinburgh Kraliyet Botanik Bahçesi'nde (The Royal Botanic Garden) yazılmaya başlanan, 10 ciltlik "Flora of Turkey"nin 1961 yılından itibaren ilk Türk botanikçisi, soyadı "Düzce Peygamber Çiçeği" gibi yeni bulunan bitki türlerine verilen, bir kitabını Çanakkale şehidi ve ona "Orman Sevgisi"ni aşılayan iki dedesine atfeden, İstanbul'da moda terzihanesinin sahibesinin oğlu Prof. Dr. Faik Yaltırık'ın kızı, karakalem ve fotoğraf ustası Saffet Ural'ın gelini olarak; "Sürgün olmak", hüznü ile "ol"mak yerine; "Sürgün vermek" ne güzeldir, diyerek;

"Sevgi ve Barış" dolu bir dünyada, el ele "Zarâfetin Zaferi"nin bestelenmesini diliyorum.

Rengigül Rengigül Hanım'ı yazarken sizi, Afyon Mevlevîhânesi'nden içeri davet ediyorum.

"Âsitâne"si olan bir Mevlevîhâne.

Rengigül Hanım'ın eşi Sarı Hacı Alizâde Ahmet Efendi'nin, 1908 yılında, Mevlevîhâne yeniden hayat bulurken, fotoğrafının olduğu odaya doğru götürüyorum.

Cümle kapısının dışında “Mevlevîhâne’nin eşiğinden içeri adım atan Padişahlar bile eğilerek geçermiş”in anlamına, özüne varabilerek, ön yargıları dışarıda bırakabilerek içeriye gireceğiz.

Bilgi bir umman, büyüklerimizin “alâmet-i fârîka”larıyla dedikleri bir umman. Bir damla “ol”arak bu kompleks ummana düşebilirsek, belki de var olan, bilemediğimiz komplekslerimizden arınabilerek, ne güzelliklere şahit olacağız kim bilir, sözde değil özde!

Siz bir “can”, ben bir “can”.

Afyon Mevlevîhânesi’nin kapısından yukarı merdivenlerle çıktığımız zaman, iç avlu bizi huzur ile karşılıyor. Ağaçların yapraklarından süzülen güneş, su sesi, kuşların şakıması... Namık Kemal’in annesinin mezarı, avluda... Rengigül Hanım’ın seccadesi benzeri, kapıda camekân içinde. Bir basamakla, Hacı Ahmet Efendi’nin de dua ederken fotoğrafının asılı olduğu, genişçe odaya geçiyoruz. Damadı, Bahar Çelebi’nin oğlu Adil Çelebi eniştemizin mezarı da dergâhta. Dua ediyoruz huzurla.

Biraz soluklanıyoruz, “Aslından uzak kalan kişi, buluşma zamanını arar durur.” dediği gibi “Hamdım, piştım, yandım”ı, “Kadın, Tanrı’nın aydınlığıdır”ı deneyimleyeceğiz. Mevlânâ’nın felsefesiyle örtüştüğü; 225 yıl öncesine dayanan Ebû Saîd Ebu’l Hayr’ın “Yine gel, yine gel; ne olursan ol, yine gel” ifadelerine izdüşüm; içeri geldiğin zaman, istediğin gibi at koşturacaksın demek olmadığının da bilincini taşıyarak, adım adım basamakları çıkacağız. Yani; seni olduğun gibi kabul edecek diye bir olgu yok.”Pişmek” demek.”Kural” demek. “Nefsine hâkim olmak” demek. “İnsan-ı kâmil”deki “aşk”ın ışığını saçabilme huzuruna ermek, kadına, çocuğa saygı demek. “Ol”mak demek. “Dinle!”

Bu odada sohbet eder gibi, evimde dost muhabbetlerde gibi, sizi elinizden tutup, kim bilir nerelere götüreceğim? “Yürüdüm ve yürüdüm, ne gördüm?” diyen “Janet & John” ilk kitabımla tanıştıracam. “Dinle” ve “Yürüdüm ve yürüdüm ne gördüm?” ile başlayacağım; Kafkasya’dan, Selânik’ten, İstanbul’a yolculuklara. Zaman zaman, içten yazılarımı paylaştığım arkadaşlarımla “spontane” (kendiliğinden, do-

Nisan Prens

Rengigül Ural

ğal) ifadelerine yansıma ile anılarınız canlanacak belki de. “Niyaz Zinciri” ve “Tevâfuk” u yaşayacağız, satır aralarında.

1864, Büyük Çerkez Sürgünü’nden itibaren, baharda, doğa sürgünler verdiğinden bugüne, neler görmüş ailemizin fertleri, dostları?

Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.

Rengigül Ural’ın yaptığı birbirinden güzel çizimlerden oluşan bir diğer kitabı “ Nisan Prens” yine e-kitap olarak yayımlandı. Bazıları UNESCO tarafından tebrik kartı olarak basılan çizimler için Rengigül Hanım şunları söylüyor.

“Savaşların, sürgünlerin, depremlerin içinden sağ çıkan annemin babaannesi Rengigül Hanım ve diğer atalarımın anlattıklarını; dilimin, gönlümün, çizgilerimin ifadeleriyle bizim ve bizden sonraki nesillere yansıtabilmek bir huzurdu yüreğime, beynime. Onlar masallar dinleyerek, filmler izleyerek, sabırla usta hayat makastarları oldular ve gerçek yaşanmışlıkları birer masal gibi bizlere aktardılar.”

Kitaplar [RE Books & Arts](http://RE_Books_Arts) Yayınevi tarafından yayımlandı. İnternet ortamında seçkin yayınevlerinden e-kitap olarak temin edilerek okunabilir.

Bilgi için: <http://rengigulural.com/index.php>

SANDIKLI'DA MÂNİ SÖYLEME GELENEĞİ-1

Ali Osman KARAKUŞ*

Sandıklı kuruluşundan bu güne kadar çok hareketli bir şehirdir. Bunun en büyük sebebi işlek yollar üzerinde bulunmasıdır. Eskiden beri gelip geçenin çok olması ister istemez kültürel bir etkileşimi meydana getirmiştir. Farklı yörelerden, farklı şehirlerden ve farklı kültürlerden insanlar kültür alış verişleriyle adeta Sandıklı kültürünün harmanlaşmasını sağlamıştır. Özellikle Ege Bölgesi'nde konar-göçer Yörüklerin uğramadan geçmedikleri, sık sık konakladıkları, Akdağ ve Kumalar Yaylaları sayesinde Sandıklı kültürü tarihin seyri içerisinde en verimli çağını yaşamıştır. Lakin pek çok şey zamanında kayda geçilmediği için unutulup gitmiştir.

Bunun için Sandıklı'da yaklaşık 20 yıldır saha çalışmaları yaparak soyut kültürümüzü kayıt altına almaya çalıştık. Bu yazımızda mâni söyleme geleneği üzerinde durarak kadınlarımızın yolma ve çapalarda söyledikleri mânilerden kısaca bahsedeceğiz.

Erkeklerin Mâni Söyleme Geleneği: Erkeler bazı ortamlarda bir araya gelerek halk mânileri söyleyerek hoşça vakit geçirmeyi amaçlamaktaydı. Bu tür organizasyonlar günümüzde hemen hemen bitmiş durumdadır. Sadece birkaç köyümüzde köy odalarında ve asker eğlencelerinde yapılmaktadır. Erkeklerde mâni söyleme geleneğine gelince;

Erkeklerde Mâni Söyleme Geleneği: Mâni söyleme kültürümüzün en zengin özelliklerinden birisidir. Bu mâniler, sevgi, aşk, ayrılık, gurbet konularını işlediği gibi toplumsal sorunların, değer yargılarının da dile getirildiği mânilerdir. Yöre-

mizde erkekler tarafından söylenen bu maniler düğünlerde, köy odalarında, gezeklerde ve asker eğlencelerinde söylenmektedir.

Köy Odalarında Mâni Söyleme Geleneği: Sandıklı köy ve kasabalarında, "Köy Odası Geleneği" üzerine yapmış olduğumuz araştırma çalışmalarımız sırasında bunun en güzel örneğini ilçemiz Karacaören köyünde gördük. Çoğu köy ve kasabalarımızda unutulmasına rağmen Karacaören köyünde bu geleneğin günümüze kadar yaşatılmış olması yöre kültürü ve araştırmacılar için büyük bir zenginliktir.

Sandıklı ve çevresinde hemen hemen her köyde üç beş köy odası bulunurdu. Bu köy odaları ulaşımın zor-zor yapıldığı yıllarda yolculara can simidi gibi gelirdi. Güvenli bir şekilde konaklama ve ihtiyaçların giderilmesi köy odalarına düşmekteydi. Her odanın sahibi bir sülale yada mahalle bulunmaktaydı. İhtiyaçları ise sahipleri tarafından giderilirdi. Kış aylarında bu odalarda toplanan halk çeşitli sohbetler, hikâyeler, türküler ve manilerle soğuk kış gecelerini ısıtırlar hem de arkalarından gelen yeni nesile geçmişten bir şeyler aktarırlardı. Burada anlatılan savaş hikâyeleri, Kerem ile Aslı gibi aşk hikâyelerinin yanı sıra yörede meydana gelen olaylar ve onların hikâyeleri, türküleri, ağıtları, mânileri artık tatlı bir mazi olarak geride kalmıştır.

Gençler genellikle hoşça vakit geçirmek için yöresel oyunlar sergilerken, yaşlı kesim ise sohbet ve köy sorunlarını tartışmaktadırlar. Burada konumuz olan mânilere "Cagak" denilmekte olup her iki yaş grubu tarafından da yaşatılmaktadır.

Cagak: Köy odalarında bu tür eğlencelerin vazgeçilmezi ise cagaktır. Ferfene gurubu üyeleri birbirlerine elleriyle yemekler yedirirler. Yedirilen

* Araştırmacı - Yazar - Şair
ozanculsuz@hotmail.com

yemek bir insanın bir lokmada yiyebileceğinden fazladır. Örneğin yaprak sarması yada birer dolması üç-beş adedi birden ağzına tıklır. Bu sırada o kişinin özelliğine göre mânî atılır. Lokma yedirilirken söylenen mânîlerin sonunda cagak diye söylenir.

Çorbaya tuzu getirsin

Suyuna buzu getirsin

Varın deyin kör İbrama

Haftaya kuzu getirsin

Cagaakkk

Burada rekabet söz konusu olduğu için yemek yedirmede ve mânî atmada hiç kimse altta kalmak istemez. Bu tür manilerde konu ferfene üyelerinin yaşadığı olaylar ve toplumsal sorunları içermektedir.

Bu tür mânîlere birkaç örnek verecek olursak;

Su gelir millendirir

Çayırı çimlendirir

Gelin cagak yapalım

Dilsizi dillendirir.

Kesdine gömdüm ocağa

Patladı gitti bucağa

Ne duruyon orada

Galgı da ge buraya.

Kumalarda bağ olmaz

Kara üzüm ağ olmaz

Bizim köyden kız alanın

Yüreğinde yağ olmaz

Bizim köyün altı çarşı

Evimiz camiye karşı

Akşam olsa da yesek

Taze kıyım hamırası

Cagaakkk

Çapa ve Yolma Tarlalarında Mânî Söyleme Gelenegi: Yöremizde tarla, bağ, bahçe işleri de-

nildiğinde her nedense aklımıza kadınlarımız kızlarımız gelir. Bilhassa yöremizde bu işlerde bütün yük kadınlarımızın omuzlarındadır. Kavurucu sıcak yaz günlerinde, yağmurlu soğuk sonbahar günlerinde hep kadınlarımızdır toprağı evirip çeviren. Bu da yetmez ev işleri de onları bekler. Bunca işin üstesinden gelmeye çalışırken bir an olsun bile şikâyet etmezler. Bunun yanında kadınlarımız yorucu iş ortamlarını eğlenceye dönüştürmekle de ustadırlar. Bazen yanık bir türkû, manalı bir mânî bütün yorgunluğu alıp gider. Bu tür mânîleri Pancar ve Afyon mânîleri adı altında incelemek yeterli olacaktır.

Zaman zaman saha çalışmalarımız sırasında yolma ve çapa tarlalarına yolumuz düştü. Burada kadınlarımızın kızlarımızın atıştıkları mânîleri kayıtlı etme fırsatımız da oldu. İşte bir Afyan (Afyon) çapasında yorucu bir işi keyifli bir ortama çeviren halk manilerimizden örnekler.

Tarlada mânî atışması:Kezban gelin ayağa doğrularak ellerini ağrıyan beline götürdü. Tebessümle birbirine mânî atan kızlara baktı bir süre. Sonra da hiç sesi çıkmayan Ayşe'ye baktı. Mahallede kadınlar arasında fısıltıyla dolaşan dedikodular geliverdi aklına. Başladı söylemeye;

Pencerede sinekler

Dama çıktı inekler

Osman yanmış Ayşe'ye

Kapısında pinekler

Bu mânî ile birlikte bütün kızlar başını Ayşe'ye çevirerek manalı manalı bakiştılar. Ayşe önce utandı, kızardı, ofladı, pufladı. O da biliyordu ki "Ateş olmayan yerden duman tütmezdi" utanıp sıkılmanın bir yararı yoktu. Kezban gelin en ince yerinden vurmuştu onu. Artık ok yayından fırlamıştı. Aşk ferman dinlemezdi. Osman Ayşe'yi sevmişse Ayşe ne yapsındı?

Ayşe bunları düşünürken Kezban gelin bir mânî daha yolladı;

Kiraz dalı eğmeyin

Yaprağına değmeyin

Akıllı olun kızlar

Osman adlı sevmeyin

Ayşe baktı olacağı yok cevap verdi,
Kara çadır kurulmuş
Akan sular durulmuş
Kınamayın a dostlar
Osman bana vurulmuş

Ayşe'nin bu sözlerine bütün kızlar "Yaa öyle mi!" gibi sözlerle karşılık verdiler. Ayşe bütün kabahatin Osman'da olduğuna kızları ikna edememişti. Biraz daha kızardı, bozardı. Sırrını açığa veren Kezban geline dönerek başladı söylemeye,

Çayköyünün bayırı
Ayşe eder hayırı
Kezbanı da sorarsan
Bizim köyün cavırı

Bu sefer kızarma bozarma sırası Kezban geline gelmişti. Tokurların Kel Fatma bir kahkaha patlatarak yanındaki Böcülerin Emine'ye, gördün mü cevabı dercesine dirseğiyle dürttü. Bunu gören Kezban gelin hiç durur mu?

Sana derim kel Fatma
Ne giymişsin tel Fatma
Nerelerden öğrendin
Fink edipte kol atma

Bütün kızlar çapaları bırakmış seyre bakıyorlardı. Bu sefer Böcülerin Emine çıkmıştı ortaya. Her ne kadar kendileri erkek olmasa da burası bir "Er meydanı" değil miydi? Mâniye mâniyle cevap verilmeliydi. Şayet susarsa adına türkü yakılacağını bilirdi herkes. Böcülerin Emine eteğini beline toplayarak Kezban geline doğru döndü yönünü,

Ak üzümün asması
Kadifeden basması
Nece genci gocaldır
Bizim köyün yosması

"-Hah işte aldın mı cevabı? A kızım otur oturduğun yerde. Sana ne elin Osman'ı, Ayşe'si" diye lafa karışan Uzun Hatçe keyfe gelmiş gülüyordu. Onunla birlikte tarladaki bütün gelinler, kızlar kahkahaya başlamışlardı. Kezban Gelin dikeldiği yerden an başındaki taşın üstüne oturdu. Bir süre Uzun Hatçe'yi süzdü gülerek,

Uzunsun sırk gibi
Ekşisin koruk gibi
Kapı kapı gezersin
Yolunmuş tavuk gibi

Diyerek bir yandan burun kıvrıp al basma eteğine yapışan pıtırakları temizlemeye durdu. Kezban Gelin'in görünmesi de gelinlerine takılmadan edemedi. Ayşe'nin ise utangaçlığı hala geçmemişti. Ayşe'yi severdi. Gelinlerinin onca kızın içersinde Ayşe'ye takılmasına onunda gönlü razı olmamıştı. Gelinleri Kezban'a dönerek,

Karanfilsin yetersin
Susuz yerde bitersin
Gözel olsan ne fayda
Isırgandan betersin

Diyerek bir mânide o attı. Kezban Gelin mânicilerin ustası sayılırdı. Kolay kolay kimse onunla mâni atışmak istemezdi. Kezban Gelin pıtırak atlamayı bırakarak görünmesine yöneldi. Hay hay sende mi görünmce diyerek başladı söylemeye,

Kuyu dibinde bakır
Oynarım şakır şakır
Zengin diye vardıldım
Kurudum takır takır

Nede olsa görünmce gelinlerinin çırağı sayılırdı. Kezban Gelin'in yanında dura dura ondan bir şeyler öğrenmişti elbet. Verdi cevabı,

Şu derenin uzununu
Kıramadım buzunu
Metre ile satarlar
Şu terzinin kızını

Tarla sahibi İraz Ana baktı bu uzayıp gidecek. Tarla yarım kalacak bu gidişe diye düşündü. Diğer kızlarda mâni söylemeye başlamadan noktayı koydu. Dört aylık Zeynep Gelin'e dönerek onun gıyabında bütün ırgatlara:

Güneş değdi tepeye
Kalkın kızlar çapaya
Salıncak mı kuralım
Karnındaki sıpaya

Memleket Manzaraları

Nail Demir

Refik Gümüş

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

KEŞKEK

MALZEMELER

- 1 kg göce (kabuğu soyulmuş ve yıkanmış buğday)
- 1 kg kemikli yağlı et
- 1 kg lola (but) kemiği
- 1 su bardağı nohut

HAZIRLANIŞI

Keşkeklik buğday ve kemikler, kemikli et ve nohut ile birlikte yeteri kadar su ilave edilerek toprak çömleğin içine konur. Çömlek, mahalle fırınına akşam üzeri konur. Çömlek, fırında sabaha kadar ağzı kapalı kalır. Sabah fırından alınır. Çömleğin içinde kemiklerle, kemikli et çıkartılır, etler kemikten sıyrılır. Etler tekrar çömleğin içine konur, tahta kepçeyle keşkek iyice çevrilerek (dövülerek) karıştırılır. Servis yapılırken üzerine tereyağı ve kırmızı biber ilave edilir.